

LIBER PSALMORUM.

PROLOGUS BEATI HIERONYMI IN LIBRUM PSALMORUM.

(Vide Operum ejus tom. VIII.)

PROTHEMATA IN PSALTERIUM.

(AUG.) Liber iste intitulatur apud Hebræos Liber hymnorum, hac ratione, quia hymnus est ubi habentur verba et laus cum cantico, quod in psalmis invenitur. Intitulatur etiam, secundum quosdam, liber Soliloquiorum : quod ideo videtur fieri, quia illud quod aliquis secum rimatur, et a nullo discit, nisi a veritate sibi interius præsentante, soliloquium dicitur, verbi gratia, quemadmodum beatus Augustinus secum de natura animæ, et de natura Dei investigavit, eodem modo potest dici Propheta secum investigasse de incarnatione Filii Dei, et de reparatione humani generis. Rex David et propheta, cum prospere regnaret, volens cultum Dei magnificare, cum arcam a Philisthæis redditam, longo tempore post incertis sedibus vagantem, tandem in Jerusalem reduceret, nudus cum cithara præcedebat (II Reg. vi) : sed et quatuor millia virorum elegerat, qui, non solum voce, sed etiam instrumentis musicis, psalmos canerent : quibus præposuit quatuor, Asaph, Idithun, Eman, Ethan, vel filios Core, qui a patris scelere vel sacrilegio degenerantes (quem ignis consumpserat [Num. xvi]), in cultu Dei devotissimi perstiterunt.

(HIERON.) Psalterium est quoddam musicum instrumentum in modum litteræ compositum : et ab eo musicum instrumento (per quod modulatum fuit præsens opus) nomen sibi sumpsit. Psalterium apud Hebræos vocatur *nebel* (נבל), apud Græcos, ψαλτήριον, apud Latinos vero *organum*. Multi dicunt David non fecisse omnes psalmos, eo quod quidam ex ipsis intitulantur in persona aliorum. Sed, ut dicit beatus Hieronymus, non sunt audiendi in hoc. Nam David composuit omnes psalmos : modo etiam apposuit, in quo multos auxiliares habuit, quibus præfecit quatuor, videlicet Eman, Ethan, Asaph et Idithun. Divino consilio hoc fuit factum, ut psalmi intitularentur in personis aliorum, vel propter interpretationem nominum tantum, vel propter negotium, vel propter utrumque. Propter interpretationem nominum tantum, ut in persona Idithun ; propter negotium, ut in persona Aggæi et Zachariæ ; propter utrumque, ut in persona Salomonis ; Idithun, Asaph, filii Core et cæteri hujusmodi, non fuerunt auctores psalmorum, sed præpositi artificibus qui psalmos personabant tribus modis : vel humana voce, vel musicis instrumentis, vel communiter utroque modo. Et hoc dupliciter, vel post vocem instrumento, vel post instrumentum voce : unde nomina illorum ut

PATROL. CXIII.

A honorem de ministerio sumerent, titulis inseruntur maxime pro significatione rerum. Psalmus vero est instrumenti sonus, canticum humanæ vocis cantus in laudem Dei ; psalmi canticum, cum post instrumentum vox, psalmus cantici, cum post vocem instrumentum.

(CASS.) Solet quæri cur præ aliis Scripturis psalmi in Ecclesia legantur ? Quod ideo est quia antiquitus apud Hebræos mos iste in templo Dei erat. Vel, quia psalmi plus mysteriorum quam cæteræ Scripturæ continent, et breviter multa dicunt, in quibus omnis lex et prophetæ et Evangelium constat.

(CASS.) Prophetia est inspiratio vel revelatio divina, quæ eventus rerum vel per facta, vel per dicta immobili veritate pronuntiat, unde prophetia *visio*, propheta *videns*. Multis autem modis hæc gratia data est : vel per operationes hominum, ut fuit arca Noe et sacrificium Abraham, et transitus maris Rubri ; vel per natiuitates, ut Esau et Jacob, qui futura significabant ; vel per loquentes angelos, sicut locuti sunt Abraham, Lot et aliis ; vel per visiones, sicut Isaia et Ezechieli, et cæteris ; vel per somnia, sicut Salomoni, Joseph et Danieli ; vel per nubem et vocem de cælo, ut Moysi ; vel adhuc aliis modis. David autem nullo horum, sed cælesti aspiratione intus edoctus, Spiritu in eo loquente, completus est, ut in I Reg. : « Directus est Spiritus Domini in David (I Reg. xvi). » Et Dominus : « Si David in spiritu vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est ? » (Matth. xxii.) Spiritus autem sanctus sic datus est prophetis, ut aliquando pro peccatis recederet et placatus rediret ; et sicut Petrus ait : « Non voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed, Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti homines Dei (II Pet. i). » Non sunt autem illi a munere prophetiæ alieni, quibus data est facultas intelligendi vel interpretandi Scripturas.

(HIERON.) Multa genera sunt christorum : patriarchæ dicti sunt christi, ut : « Nolite tangere christos meos (Psal. civ) ; » in Parabolis, dicuntur christi omnes qui de Ægypto egressi sunt. Chrisma in Exodo fit, unde sacerdotes uncti ; est aliud unguentum, quo reges inunguntur ; sed hoc duobus modis, quia si David est et Salomon, id est, *forti manu* et *pacificus*, ungitur cornu ; si Jehu et Azabel, lentacula, quod est vas fictile. Sed et Cyrus, rex Persarum et Medorum, qui Israel relaxavit, christus est, secundum illud : « Hæc dicit Dominus christo meo

Cyro (*Isa. xlv*), quod non sinunt sequentia de Salvatore accipi, ut quidam putant. Est unguentum propheticum, quo præcipitur Eliæ ut ungat Kilsæum in prophetam (*III Reg. xix*); super omnia est unguentum spirituale, quod dicitur oleum exultationis, quo Christus unctus est præ participibus, qui habent chrisma baptismi. Quod si perdat quis, non desperet; quia de separando chrismate scribitur in Levitico (*Lev. xiii*), quod cum lepra alicujus fuerit munda, mittat ei sacerdos oleum in manu sinistra, et cætera quæ ibi dicuntur, et ipse vocetur christus Dei. Hoc autem restat quod idem homo frequenter ungitur, ne sit occasio ruinæ negligentis. Sufficit enim leproso ut, post primum unguentum perditum, ungetur secundo; sed ille sæpe ungitur qui semper proficit: et, de oleo leprosi, venit ad unguentum populi; inde ad sacerdotale; de quo ad chrisma pontificis; a pontifice ad regem; a rege ad patriarchas; a patriarchis ad Christum.

(Cass.) Sicut prophetia sit diversis modis, ita et diversis temporibus. Est igitur alia de præsentibus, ut Elisabeth: « Unde mihi hoc, ut veniat mater Domini? etc. » (*Luc. i*). De præteritis, ut Moyses: « In principio, creavit Deus cælum et terram (*Gen. i*). » De futuro, ut: « Ecce Virgo concipiet, etc. (*Isa. vii*). »

Item prophetia alia est secundum præscientiam Dei, quam necesse est omnibus modis impleri, ut: « Ecce Virgo concipiet, etc. » Alia secundum comminationem, ut: « Quadraginta dies, et Ninive subvertetur (*Jona iii*). »

Notandum igitur quod propheta aliquando loquitur indiscrete de futuris quasi de præsentibus; aliquando de præteritis, aliquando etiam proprie de futuris: quod ideo fit, quoniam omnia dictante Spiritu sancto dicit, cui sunt omnia nota, sive præterita, sive futura, tanquam præsentia.

(Remic.) Liber iste ex centum quinquaginta psalmis, non sine altioris mysterii ratione, consistit. Hic enim numerus mysteriis celeberrimus. Constat enim ex octogenario et septuagenario, quibus ex octonario et septenario principium et significatio est. Octonarius enim octavam resurrectionem significat: quia cum sex sint ætates viventium, septima morientium, octava resurgentium erit. Per septenarium vero, hujus vitæ tempus significatur, quod septem dierum repetitione agitur. Recte ergo tali psalmodum numero liber iste compositus est, quia sic in hujus vitæ septenario operari ac vivere nos docet, ut in octava resurrectionis stolam gloriæ consequamur. Vel ideo quia per octonarium Novum Testamentum significatur: octoadi enim patres Novi Testamenti deseruiunt, observantes diem octavam resurrectionis Christi, id est, Dominicam, octavas sanctorum, expectantes octavam resurrectionis mortuorum. Per septenarium vero Vetus Testamentum, quia hebdomadi, id est septenario, patres Veteris Testamenti servierunt, observantes septimum diem, septimam septimanam, septimum annum et quinquagesimum, qui septenis annorum hebdomadibus textitur, id est

A jubilæum: undè Salomon: « Da partes septem, nec non et octo (*Ecc. xi*). » Bene igitur hoc numero psalmodum liber iste editus est, cujus partes utriusque Testamenti doctrinam et mandata continent.

(Aug.) Item per tres quinquagenas triplex sit psalmodum distinctio, propter tres status Christianæ religionis significandos: primus poenitentiae, in qua et prima psalmodum quinquagena terminatur, scilicet: « Miserere mei Deus; » secundus justitiæ, in qua et secunda quinquagena: « Misericordiam et judicium cantabo tibi; » tertius status vitæ æternæ, in cujus laudem tertia quinquagena finitur, scilicet: « Omnis spiritus laudet Dominum. »

(Id.) Unus est liber Psalmodum, non quinque, ut in Actibus apostolorum legitur: « Sicut scriptum est in libro Psalmodum » (*Act. i*). Hieronymus tamen dicit quinque libros, id est, quinque distinctiones quæ sunt per « fiat, fiat. »

Ordo psalmodum ab ordine historiæ discordat, quia ante peccavit David cum uxore Uriæ, et de poenitentia cecinit: « Miserere mei, Deus, » quam filius ejus eum persequeretur et cecinerit: « Domine, quid multiplicati; » sed ab Esdra propheta instinctu divino ita ordinari creduntur.

Materia est integer Christus, sponsus et sponsa. Intentio, homines in Adam deformatos Christo novo homini conformare. Modus tractandi: Quandoque agit de Christo, secundum quod caput est, aliquando secundum corpus, aliquando secundum utrumque. Secundum quod caput, tripliciter: quia vel secundum divinitatem, ut: « Tecum principium, etc.; » aliquando secundum humanitatem, ut: « Ego dormivi, etc. » aliquando per transumptionem, ut quando utitur voce membrorum, sicut tibi: « Longe a salute mea, etc. » Item de Ecclesia tribus modis: aliquando secundum perfectos, aliquando secundum imperfectos, aliquando secundum malos: qui sunt in Ecclesia corpore, non mente; numero, non merito; nomine, non numine.

PSALMUS PRIMUS.

VERS. 1. — « Beatus vir qui non abiit, etc. » (Aug., *Enarr. in Psal.*, tom. III.) Ordo, abiit Adam cum a Deo recessit; stetit, cum delectatus est peccato; sedit, cum in superbia confirmatus redire non potuit, nisi per istum liberatus, qui nil horum habuit. Abiit Adam cum persuasione diaboli consensit; stetit, dum pomum comedit; sedit, dum se excusavit: « Mulier quam dedisti mihi me seduxit. » (*Gen. iii*). Ad similitudinem exsultantium, qui dum sunt in via facilius revocantur, dum jam stant difficiliter: deum difficillime, dum ibi magistri et domini effecti sunt. (Remic.) Peccator cogitatione, actu et verbis docendo. (Cass.) Impius in Deum, peccator in se, pestilens in proximum. « In cathedra dans exemplum peccandi. » (Cass.) Thronus regum, tribunal iudicum, cathedra proprie doctorum. (*Ibid.*) Quasi ita ait: Vos qui cecidistis per primum Adam, conformamini huic secundo: quia beatus primo contra

VERS. 2. — « Sed in lege. » (Aug. CASS.) Hic ostenditur plenus omni bono in se. (Aug.) Non est laus perfecta fugere vituperanda, nisi sequantur laudanda. Quo ordine creverunt in primo, rémoventur a secundo.

« In lege. » (*Ibid.*) Qui est in lege secundum legem agit, qui sub lege secundum legem agitur: ille liber, iste servus. (*Ibid.* AMB.) Aliud est lex quæ scribitur servienti, aliud quæ mente conspicitur ab eo qui non indiget literis. « Voluntas. » (CASS.) Ut non sit tedium laboris, nec otiosa, sed meditabitur semper. Voluntas sensus est sub lege; rationis, in lege; divinitatis, supra legem.

VERS. 3. — « Et erit. » (*Ibid.*) Hic ostenditur tiliis nobis, dans fructum vitæ, et folia, et obumbrans; « Beatus vir. Sed in lege. Et erit. » Plena definitio beati viri. Hæc vitæ non omni beato virò, sed soli Christo, convenerunt. « Tanquam lignum. » (*Ibid.*) Secundum similitudinem ligni vitæ quod est in paradiso, unde obediens homo cõderet. « Lignum. » (*Ibid.*) In paradiso est lignum vitæ, lignum ad vitam, et lignum scientiæ boni et mali. « Aquarum. » (Aug.) Aquæ Spiritus sanctus; secundum illud: « Qui crediderit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii), » et est contra æstus vitiorum. (CASS.) Vel per aquam, sapientia Dei, qua reficitur interior homo, ut sitis aqua: (AMB.) Vel mortale genus, ut Job: « Aquæ multæ populi multi, » quia desunt in mortem, ut aquæ in mare. « Dabit. » (*Ibid.*) Dare pertinet ad rationalem sensum et ad offerentis voluntatem: « Et folium. » (*Ibid.*) Sicut folia fructus tegunt, ita verba Domini promissiones suas custodiunt. « Et omnia. » (*Ibid.*) Quid per singula.

VERS. 4. — « Non sic impli. » Hic de ultione iniquorum adversos tetret, horum formido grãtiora facit præmissa. « A facie terræ. » (Aug.) Stabilitatis æternæ, quæ ut hæc terra nutrit et continet hominibus, ita illa interiorum.

VERS. 5. — « Ideo non resurgent. » Quia projectus ventus, id est, ideo quia dati sunt in reprobum sensum: ideo non resurgent primiti resurrectione, ut se judicent in consilio, ut voluntates Dei suis præferant. Vel in concilio, id est, in concilio multitudinis justorum impii idololatæ, vel apostatæ. Peccatores, falsi Christiani: vel ideo non resurgent in futuro, ut judicent, vel ut judicati in concilio, id est, in collegio justorum quiescant. « In judicio, etc. » In judicio quatuor erunt ordines: alii judicabunt et non judicabuntur, ut perfectissimi; alii nec judicabunt, nec judicabuntur, ut damnati infideles; alii judicabuntur et salvabuntur, ut medietate boni; alii judicabuntur et peribunt, ut fideles mali. « In concilio. » (Aug.) In æterno bono, quod sequit consilium fuit sanctis. « Vel in concilio, » in judicio, ut cum eis judicent; quia judicium est, quando diversa peccata diversis penis puniantur; et ex hæc similitudine dicitur. « Resurgent. » Duæ resurrectiones: animæ, a peccatis in presenti; corporis, a morte in futuro, qua fiet impassibile et immortale.

VERS. 6. — « Quoniam novit Dominus, etc. » Id est, non resurgent hi in anima, quia Deus non approbat opera eorum, sed justorum tantum.

PSALMUS II.

« Psalmus. » Modulatio quæ fit per tactum decem chordarum est bona operatio, quæ fit per observantiam decem mandatorum. « David. » (CASS.) Manu fortis vel pulcher aspectu Christus est, qui aëreas debellavit potestates, in quem et angeli prospicere desiderant.

VERS. 1. — « Quare fremuerunt gentes, etc. » (CASS.) Iste psalmus est secundus in ordine, primus in titulo; unde in Actibus apostolorum dicitur primus. Primo increpat persequentes et minatur, prædicat quasi propheta. « Inania. » (*Ibid.*) Detinere eum in morte; vel, ne mundus post eam abiret.

VERS. 2. — « Reges. » (*Ibid.*) Prior qui infantes occidit Herodes, posterior qui Pilato consensit in morte Christi. Reges et principes: (*Ibid.*) Potuit etiam secundum Ambrosium de uno pluraliter dicere. Solus enim rex Herodes et princeps Pilatus in apostolorum Actibus adversus Christum convenerunt voce Petri prodantur.

VERS. 3. — « Dirumpamus. » (AMB.) Vel convenerunt, dicentes: Dirumpamus rationes eorum, Domini et Christi, vel Christi et discipulorum; quibus nos sibi astringere volunt. (Aug.) Et si aliter possent dici apertius illis convenit qui nolunt jugum Christi sibi imponi. « Vincula. » Promissiones vitæ æternæ; et comminationes gehennæ, per quæ volunt nos sibi subjugare. « Projiciamus. » Destructis rationibus, dominium ipsius a nobis executamus. (*Ibid.*) Jugum, id est, legem: sed « qui habitat in cælis. »

VERS. 4. — « Irridebit. » (*Ibid.*) Ut quando positus custodibus surrexit: « Subsannabit, » quando per mundum dispersi sunt. Irrisio Dei vis est præscientiæ quam dat Deus sanctis, ut, videntes nomen Christi futurum in omnibus gentibus, illos inania meditatores intelligant.

VERS. 5. — « Loquetur ad eos. » (*Ibid.*) Planius aperit cum dicit, conturbabit. Ira Dei est motus qui fit in anima quæ legem Dei novit, cum videt eam a malo præteriri per quem motum multa vindicantur: vel, ira Dei est obscuratio mentis transgressorum legis.

VERS. 6. — « Ego autem. » (CASS.) Secundò, inducit verba ejus de omnipotenti regno et inenarrabili generatione sua, ubi de divinitate et humanitate ejus discimus. « Rex. » (*Ibid.*) Sic et reges terræ ab eo constituti. « Prædicans super Sion, » sic et propheta, « Filius, » sic et Israel, « Genit. » Hoc soli Christo.

VERS. 7. — « Dominus dixit. » Personam regnantis. « Filius meus. » (Aug.) Ideo do tibi gentes hereditatem potius quam alicui obedienti: quia Filius per naturam, et consubstantialis ineffabili genitura. « Hodie. » (*Ibid.*) Etsi possit accipi de die qua secundum hominem natus est, tamen hodie quia præ-

sentiam significat, de sempiterna generatione sapientiae Dei accipitur.

VERS. 8. — « Postula. » (Aug.) Ad susceptionem hominis pertinet : quæ pro salute hominum facta, secundum quam interpellat pro nobis. « Hæreditatem. » (Cass.) Hæreditas ab hero, quod in ea potestate libera dominetur.

VERS. 9. — « Reges eos. » (Aug.) Partim reges, partim franges, secundum illud : « Ecce hic positus est in ruinam et in resurrectionem multorum (Luc. 11), » ut qui justus est, justificetur adhuc : et qui in sordibus est, sordescat adhuc (Apoc. xxii). « Virga ferrea. » (Cass.) Potestas Christi, virga ferrea ; peccator, vas figuli, quod et luteum et facile frangitur.

VERS. 10. — « Et nunc, reges, intelligite. » Nunc, id est, per ea quæ dicta sunt. (Cass.) Tertio pro his patefactis admonet omnes humiliter obedire, et suadet ab utili ne pereant, et ab honesto, quia beati qui confidunt in eo. In hoc post Christum quasi Apostolus loquitur.

(Aug.) Vel, me rege constituto, ne tristemini, reges terræ ; expedit enim vobis ut sub illo sitis, a quo est intellectus, et eruditio, ut non temere dominemini, sed Domino omnium serviatis, et in beatitudine exsultetis.

VERS. 12. — « Nequando irascatur. » (Ibid.) Dubitatio non secundum prophetam, sed secundum ipsos, qui cum dubitatione cogitant iram Dei. « De via justa, » id est, Christo sublato, vel de bona operatione.

VERS. 13. — « Cum exarserit. » (Cass.) Modo non ardet cum castigat, ut pater, sed in futuro ardebit, quia nihil patientiæ in futuro erit. « In brevi ira. » Quia non singula horum separatim, sed simul omnia discutit.

PSALMUS III.

VERS. 1. — « Psalmus, » (Aug.) de passione et resurrectione Christi : Filius Judas a quo fugit, cum illo discedente cum cæteris in montem secessit ; vel potius cum mentem ejus sapientia Dei deseruit, ut totus esset diaboli, quæ deserto fuga propter celeritatem dicitur. Unde : « Quod facis, fac citius (Joan. xiii). » Cui Christus pacem exhibuit, ut et David filio iniquo, unde pax patris dicitur : Judas vero ut Absalon suspensus interit. Proponit duas partes oppositas. Vox Christi quasi admirantis, cum ad D salvandum venit : « Domine, quid, etc. »

VERS. 2. — « Domine, quid. » (Cass.) Primus psalmus de his qui breviter de passione et resurrectione facit, contra eos, et maxime paganos, qui gloriam majestatis non putant ad humilia posse descendere.

VERS. 3. — « Multi dicunt, etc. » (Aug.) Vel hoc dicit unusquisque qui a vitis et cupiditatibus impugnatur.

« Dicunt animæ : Non est salus, etc. » Coacervatione vitiorum subrepat desperatio sanitatis, quasi vitis insultantibus animæ ; vel etiam diabolis et angelis ejus, per suggestiones.

A VERS. 4. — « Susceptor meus es. » (Cass.) In Christo. Caput, Christum, vel mentem quæ servit legi Dei. « Percussisti omnes. » Recte in prædestinatione dicitur de diabolo et angelis ejus. « Super populum. » Hoc est unumquemque nostrum. (Ib.) Vel hoc loquitur Ecclesia et caput ejus, inter procellas persecutionum per totum orbem constituta. Multi dicunt, Christianum nomen, extinguere cupientes, « Non est salus. » Aliter non sperarent delere Ecclesiam late pullantem. « Susceptor. » Quia in Christo suscepta et cum eo exaltata. Caput ipsum qui primus ascendit in cælum.

VERS. 5. — « Et exaudivit me de monte, etc. » Id est, Christo auditur oratio Ecclesiæ, vel justitiæ.

VERS. 6. — « Ego dormivi : » secundum illud : B « Exsurge a mortuis, et illuminabit tibi Christus (Ephes. v). » Nihil mirum Salvatorem hæc dicere, quando multo majora pro animarum salute gessit, quo tempore a corpore absuit, quæ in epistola catholica apud sanctum Petrum recensentur : « Quando iis qui erant in carcere, spiritibus profectas prædicavit, qui increduli aliquando fuerant (I Petr. iii). »

VERS. 7. — « Non timebo millia, » quæ nomen Christi conatur extinguere. — « Exsurge. » O caput Christe, in cujus resurrectione salus est.

VERS. 8. — « Quoniam tu percussisti, etc. » Jam regnante Ecclesia, inimici confusione percussi sunt. « Dentes peccatorum, » verba, scilicet, maledica ; vel principes in interitum sunt. Ergo credite, homines, quod « Domini est salus, » et o Domine « benedictio tua sit super populum tuum. Voce mea. » Hæc mihi merito, quia « voce mea. » Qui bonus est, et bona petit, voce sua clamat ; aliena voce, id est, vitæ suæ non concordante. « Ego dormivi. » Finis rei, unde proponit non timendum. « Ego, » cum pondere ; quasi : seviunt illi, sed non dormirem, nisi vellent. Vel, dormivi consentiendo ; soporatus, male operando ; exurrexi, peccata deserendo. « Quoniam. » (Aug.) Non retro pendet, non præterea salvum facit quia percussit : sed inde contriti sunt dentes, quia percussit ; id est, maledica verba in irritum ducta sunt ; vel, dentes, sunt qui quosdam de numero sanctorum præcidunt, et malis incorporant.

PSALMUS IV.

VERS. 1. — « In finem. » (Aug.) Finis duobus dicitur modis, quando aliquid deficit, vel quando perficitur. (Ibid.) Canticum lætitiæ indicat. Psalmi sunt qui cantantur ad psalterium, quo in magno mysterio usus est Propheta. « Psalmus, » de moribus ad agendum, ut deserantur falsi dii et vana sæculi ; « Cantici, » quia fit mentio de æterna jucunditate.

VERS. 2. — « Cum invocarem, etc. » (Cass.) Exemplo sui increpat infideles de falsis. « Dilatasti mihi. » (Ibid.) Ab angustiis tristitiæ in latitudine gaudii duxisti. v. « Gaudemus in tribulationibus scientes quod tribulatio, etc. » (Rom. v.) Prius indicavit se auditum : jam quasi habens in corde

Deum, ei loquitur. « Miserere mei. » Misertus de A bus humanis magis accommoda pro omnibus divitiis justitia et dilatione. Item, miserere contra miseras hujus vitæ. « Orationem meam. » De petendis bonis. Et cum ita de me, « Filii hominum, usquequo gravi corde? »

VERS. 3. — « Diligitis vanitatem, etc. » (CASS.) Voto amplexamini, quæritis labore vana idola, et mendacia, quæ non Deus : vel terrena, quæ non faciunt quod promittunt.

VERS. 4. — « Et scitote, etc. » Proposito novo homine veterem jubet exuere. (AUG.) Nota, « Et » in initiis poni, ut dicta, cum visione quæ in corde est conjungat, ita hic, ut : « Nolite diligere vana. Et scitote. » Sed diapsalma sic conjungi vetat. Diapsalma secundum Hieronymum semper, Hebræi B quæ hæreditatem, id est, vitam æternam, ipsum Deum accipit, quæ hic loquitur de hæreditate, quam sibi petit, et asserit, æmulam dicens excludi. (BEDA.) Id est, pro Ecclesia, quæ, Christo resurgente, bonorum spiritualium dona percepit, quæ et ipsa nonnunquam Domini vocatur hæreditas, cujus pretioso est sanguine comparata : unde dictum est : « Postula a me, et dabo tibi gentes, hæreditatem » tuam. » Totus ergo psalmus a persona catholicæ profertur Ecclesiæ, quæ prima sectione orationem suam poscit audiri, hæreticos et schismaticos prædicans a Domini muneribus esse excludendos. Secunda sectione per intellectum Scripturarum divinarum recto tramite dirigi se ad illam felicem patriam deprecatur, perfidos inde asserens funditus fieri alienos. Ad postremum commemorans præmia beatorum, ut una prædicatione et malos prædicta poena converteret, et justos promissa præmia conciliarent.

VERS. 5. — « Irascimini. » Si motus surgit animi qui non est in potestate, non ei consentiat ratio. (CASS.) Motus animi in potestate nostra non est, sed Dei gratia temperare possumus : quod ergo consuetudinis est, permittit ; quod culpæ, prohibet.

(HIER.) Hoc docet Apostolus : « Sol non occidat » super iracundiam vestram (Ephes. IV), » ut peccatum sit omnino vel leviter irasci : justitia autem, iram celeri poenitentiæ mitigare. « In cordibus vestris. » (AUG.) De his quæ tractatis in corde, quem novit Deus : id est, de consensu ; et de his quæ voluitis in cubili, id est delectatione carnis, in qua C captiva versatur ratio, ut fera in cubili, « Compungimini, » per poenitentiam ; vel cubilia sunt cogitationes ferocium. (CASS.) Venialis est ira quæ non ducitur ad effectum. Diapsalma. « Sacrificate. » (CASS.) Deposito veteri homine, nos in sacrificium jubemur offerri, quia certi de bonis. (AUG.) « Sacrificium justitiæ, » spiritus contribulatus, ut se puniens mactet Deo : vel, opera justa post poenitentiam quod notat diapsalma, ut de veteri vita transeat ad novam, et sic sperate bona. Sed quia vix est qui diligat interiora bona, subdit :

VERS. 6. — « Multi dicunt : Quis ostendit nobis » bona ? » Futura, scilicet de quibus dubitant et desperant. Ad quod respondens ostendit breviter quæ bona sunt quærenda.

VERS. 7. — « Signatum est super nos lumen, etc. » (AUG.) Hoc tamen est totum, et verum hominis bonum, quo signatur, ut denarius imagine regis. « Lumen. » (AUG.) Lumen, id est, luminosus vultus, et illuminans nos, imago qua cognosceris. (CASS.) Vel : Crux nobis impressa est, in signum regis nostri, quæ est lumen vultus : quia in talibus radiat Deus. Imago creationis, ratio ; recreationis, gratia ; similitudinis, tota Trinitas. « In corde. (AUG.) Non foris in vanis, sed intus ubi habitat Deus, quærenda est lætitia.

VERS. 8. — « A fructu. » (CAS.) Quia putant in his consummatum bonum. Hæc tria tanquam usu-

ponit.

VERS. 9. — « In pace in idipsum. » (CASS.) Ego autem in pace mentis dormiam, hic oblitus mundi, et requiescam in futuro : quia jam in una spe, non in multiplicitate sæculi. « In pace dormiam et requiescam. » (AUG.) Ab omnibus sæculi cum mortale hoc induet immortalitatem : et hoc vere erit, quia jam est spes : et hoc est : « Quoniam tu, Domine, » et profecto erit quod speratur.

PSALMUS V.

VERS. 1. — « Pro ea quæ consequitur hæreditatem. » Quia hic honoratur cui habenda hæreditas affirmatur, a qua æmula excluditur. Ecclesia est, quæ hæreditatem, id est, vitam æternam, ipsum Deum accipit, quæ hic loquitur de hæreditate, quam sibi petit, et asserit, æmulam dicens excludi. (BEDA.) Id est, pro Ecclesia, quæ, Christo resurgente, bonorum spiritualium dona percepit, quæ et ipsa nonnunquam Domini vocatur hæreditas, cujus pretioso est sanguine comparata : unde dictum est : « Postula a me, et dabo tibi gentes, hæreditatem » tuam. » Totus ergo psalmus a persona catholicæ profertur Ecclesiæ, quæ prima sectione orationem suam poscit audiri, hæreticos et schismaticos prædicans a Domini muneribus esse excludendos. Secunda sectione per intellectum Scripturarum divinarum recto tramite dirigi se ad illam felicem patriam deprecatur, perfidos inde asserens funditus fieri alienos. Ad postremum commemorans præmia beatorum, ut una prædicatione et malos prædicta poena converteret, et justos promissa præmia conciliarent.

VERS. 2. — « Verba mea. » (CASS.) Hic innuit propheta trinam orationem esse faciendam. Sunt enim tria principalia vitia in prosperis, tria in adversis : contra quæ trinam debemus facere orationem. In prosperis, contra carnis concupiscentiam, contra concupiscentiam oculorum, contra superbiam vitæ. In adversis, contra timorem mortis, periculi, utilitatis. (IBID.) Trina oratio, verba, oris psalmodiam, clamorem, cordis affectum, ideo : « Exaudies. » Ecce ter de eodem. « Auribus. » Aures Dei sunt potentia, clementia. Potentia, qua potest : clementia, qua vult audire ; nisi enim esset clementia, nullius preces exaudiret.

VERS. 3. — « Voci. » Illa oratio vocem habet, quæ est digna audiri. « Rex. » (AUG.) Proprie Filius, bene primo rex, quia per eum itur ad Patrem, unde subdit : Et « Deus meus : » et tamen non dicit intendite, sed intende, quia unus Deus.

VERS. 4. — « Quoniam, etc. » (AUG.) Hucusque oratio ut audiatur, etc., usque ad et hoc mane mox ut tenebras deserit.

VERS. 5. — « Mane astabo. » (CASS.) Vel, mane quando incipiet æternitas, et tunc plene videbo quod non placet iniquitas : quia tunc non habitabit, « sed tolletur impius, ne videat gloriam Dei (Isa.

xxvi) : » et tunc non permanebunt, etsi misericor- A
dian ejus habuerint.

VERS. 6. — « Neque permanebunt injusti. » Qui
mala faciunt. Nam odisti qui operantur, non qui
operati sunt.

VERS. 7. — « Perdes omnes qui loquuntur men-
daciū. » (Aug.) Quia hoc est veritati contrarium.
Veritas est de eo quod est. Mendaciū non est sub-
stantia vel natura, sed de eo quod non est, et me-
rito perditur, quod declinat ab eo quod est ad id
quod non est. (Ibid.) Mentiri est loqui contra hoc
quod animo sentitur. (Ibid.) Sunt mendacia quæ-
dam pro salute, etc., usque ad non cogitavi furen-
tem posse repetere.

VERS. 8. — « Ego autem. » (Aug.) Tertio, dicit se
futuram domum Dei, et nunc proximare in timore B
ante consummationem, quæ expellit timorem.

« Introibo. » (Cass.) Per hoc introibo, quia ado-
rabo. (Ibid.) Petit contra ea quæ æmula ingerit:
unde ipsa peribit.

VERS. 9. — « Domine, deduc. » (Aug.) Quarto,
proficiens inter impedimenta orat juvari intus, ne
linguis dolosis avertatur, « In justitia tua. » (Cass.)
Quia poenitentes et supplices recipis. « In conspe-
ctu. » (Aug.) Ubi homo non videt, cui laudanti vel
visuperanti non est credendum: quia non videt in
conscientia, in qua iter ad Deum dirigitur. Ideo
subdit: « Quoniam non est in ore eorum veritas. »

VERS. 10. — « Quoniam non est, etc. » Non modo
non est veritas in ore, sed sepulcrum: quia fe-
tida promunt ad corrumpeudum, quibus si non pro-
ficiunt, dolose agunt, id est, non modo moluntur,
sed efficiunt.

VERS. 11, 12. — « Judica illos Deus. Decidant a
« cogitationibus suis, » Non optat, sed quod futurum
est prædicit. Decidit qui spe bona frustratur.

« Et lætentur, » (Cass.) Post retributiones malo-
rum subdit præmia honorum, ut sicut poena terret,
præmia incitent.

VERS. 13. — « Ut scito. (Cass.) Uno verbo indicat
beneficia Dei gratuita. Voluntas quæ vocat, est
defensio contra omnia, et corona, et clypeus. Ca-
piti aptatus corona est, cordi defensio.

PSALMUS VI.

VERS. 1. — « Octava » est adventus Domini, in D
qua peccator timet argui, et ipso poenitet. (Aug.)
Octavam dicunt aliqui adventum Domini, etc., usque
ad unde timens Ecclesia hic orat.

VERS. 2. — « Domine, ne in furore. » (Basu.)
Confessio est deprecativa, quæ apud Deum valet.
Primo est exordium, in quo capiat benevolentiam,
per potestatem judicis, per infirmitatem suam, per
consuetudinem parcendi: quia non vult a mortuis,
sed a vivis rogari. « Arguas. » (Aug.) Argui gravius
est quam accusari, unde damnatio timetur. Corripi
mitius, id est, emendari vel erudiri. Arguuntur in
judicio, qui sine fundamento. Emendantur, id est,
purgantur, qui supra illud lignum, tenuum, stipulam

ædificaverunt. Dicit ergo hic: « Sana, » ne ibi sit
opus, unde subdit: « Miserere. »

VERS. 3. — « Infirmus » (Aug.) Reatu infirmatur
anima, a quo sana, quia ossa, id est, mens contur-
batur ad præsentiam, et anima, id est, sensualitas:
ergo, usquequo differs, quasi dicat: Quid restat quin
sanes? « Usquequo. » (Aug.) Innuit se diu luctari cum
vitiis. Non est autem crudelitas dilatio Dei, sed ut
persuadeat animæ, in quæ mala se præcipitavit.
Nondum enim tam perfecte orat, ut ei dicatur:
« Adhuc te loquente dicam, ecce adsum (Isa. LXV). »
Ut ex difficultate sanationis inde magis caveat sibi,
et ut ostendatur quæ poena sit non conversis, si
tanta difficultas sit conversis, unde: « Si Justus
vix salvabitur, impius ubi apparebit? » (I Petr. IV.)

VERS. 5. — « Convertere. » (Cass.) Qui aversus
eras, vel a vindicta. « Eripe, » ab imminente morte.
Vel eripe animam peccatis ligatam. « Salvum me
fac, etc., » dando virtutes.

VERS. 6. — « Quoniam non est. » (Cass.) Ideo
hic festino dimitti, quia post mortem et in inferno
non accipitur confessio. « In inferno. (Aug.) Con-
fessus est dives, qui Lazarum vidit, etsi de profundo,
cujus comparatione coactus est confiteri mala sua,
usque adeo, ut et fratres roget ab his præmoneri:
sed post judicium in profundioribus tenebris nullam
lucem Dei videbunt, cui confiteantur. Vel, mortem
dicit peccatum in quo immemor est Dei qui man-
data ejus contemnit.

VERS. 7. — « Laboravi. » (Cass.) Narrat ærumnas
C quibus poenitentes avertitur; gemit dum videt quid
egit, et quæ poena futura. « Lectum. » Conscientiam,
quæ quibusdam quies, quibusdam tormentum.
Stratum, sensualitatem; fertilem faciam, quæ erat
arida. Vel, lectus delectatio corporis, in qua homo
resolvitur. Stratus, cumulus peccatorum ut vestium,
quo resolutio, imbre lacrymarum, nova messis virtu-
tum crescat.

VERS. 8. — « A furore. » (Aug.) Ab ira, vel Dei,
quæ in judicio, etc., usque ad ne quis desperet de
gravitate peccatorum, subdit: « Discedite, etc. »
(Cass.) Correptio, ut separetur ab illis, quorum col-
legio peccavit, et insistat mandatis Dei. « Inimi-
cos, » (Aug.) id est, vitia, vel malos homines, qui
vere sunt inimici ad Deum se convertentium, a qui-
bus separatur omnis bonus, non loco, sed animo.
Quia vero non est inanis tantus labor poenitentiae,
exauditum se significans, subdit: « Discedite. »

VERS. 9, 10. — « Dominus. » Ter Dominus, quia
Trinitatem affuisse precibus ostendit: Incepit a la-
crymis, exauditum exultat. « Exaudivit Dominus. »
(Cass.) Dat exemplum fideliter orantes audiri.

VERS. 11. — « Erubescant et conturbentur. »
(Cass.) Quasi in conclusione, jam liber a peccatis,
exultans, pro inimicis, ut convertantur, orat, ut,
sicut ipse, habeant veniam. (Aug.) « Erubescant. »
Hoc non hic (abi potius irident eos qui omnia
relinquunt, et infirmos erubescere faciunt), sed in
judicio.

PSALMUS VII.

VERS. 1. — « In finem, psalmus. (Aug.) Chusi, qui transiit in partem Absalon, etc., usque ad non enim erat eis abscondendum, pro quibus gestum est. (Aug.) Potest hic psalmus in persona Christi intelligi; si qua humiliter dicta sunt, ad infirmitatem nostram referantur, quam gestavit. Primo petit ex omnibus tribulationibus liberari.

VERS. 2. — « Domine Deus. » (Cass.) Iste est primus psalmus eorum, in quibus per actus David futura mysteria Domini significantur. Mysterium incarnationis, silentium fuit Judæis; ut David a filio, ita Christus a populo, quem nutrierat, persecutionem sustinuit. « Libera. » (Aug.) Quasi, superato omni bello vitorum, jam protecto nihil restat, nisi invidus diabolus.

VERS. 3. — « Rapiat, etc. » « Redimat, etc. » (Cass.) Propria verba: Domini est liberare, leonis rapere. Ordo, prius persequentes ponit, inde leonem. Expiatus enim ab omnibus spiritalibus nequitis a diabolo liberatur.

VERS. 4, 5. — « Domine, si feci istud. » (Ibid.) Ad litteram de David, et Absalon. « Si feci istud, » id est, si hoc malum mihi per præteritam culpam contigit. Vel si modo est iniquitas in manibus, id est, operibus meis. Vel, « si reddidi retribuendis mihi mala, etc., » (quod dicitur æquitas apud homines), « merito » (etsi non videatur hominibus) « decedam ab inimicis meis inanis, » a fructu mansuetudinis.

(Aug.) « Si feci istud, » vel, universale peccatum, quod sine nomine dixit, quod est superbia, quæ est radix omnium malorum. Vel, quod sequitur, « si est iniquitas, » quod de omni peccato accipitur. « Si reddidi. » (Ibid.) Id est, si te non sum imitatus in justo silentio, id est, patientia, quæ pro me operatus es. « Decedam merito ab inimicis. » (Ibid.) Non jurjurando hec sibi imprecatur, sed dicit quod contingit se vindicantibus: prophetat ergo, non jurat per execrationem; quod est gravissimum jurisjurandi genus. Inanis factus vana et superba lætitia, quod quasi vinci non potuit: Salomon, « Melior est qui vincit iram, quam qui cepit civitatem » (Prov. xvi).

VERS. 6. — « Conculcet, etc. » (Ibid.) Anima peccatoris (de quo, « Terra es, et in terram reverteris [Gen. iii], ») « cibus serpentis est (cui in maledictione dictum est, « Terram manducabis, ») id est, diaboli, quia terra, id est, terrena est. Et ideo hic ait: « Conculcet in terra vitam meam, id est, in terram redactam sibi incorporet, et ibi sit despicibilis. « Gloriam meam. » (Ibid.) Quæ debet esse in conscientia, ubi Deus videt; et solida in Domino, ut: « Qui gloriatur, in Domino gloriatur (I Cor. i). » « Deducat in pulverem, » id est, in superbiam et jactantiam, ut scilicet velim gloriari apud homines. « In pulverem deducat. Pulvis quem projecit ventus. » (Ibid.) Superborum jactantia. Vult ergo ut

A gloria sua sit solida intus, ubi Deus videt: est enim pulvis, si apud homines gloriatur; ecce quam cavenda superbia.

VERS. 7, 8. — « Exsurge, Domine. » Petit ut gloria resurrectionis Christi subveniat. « In ira tua. » Perfectus enim iste non precatur hic adversus homines, sed adversus diabolum, ut possessionem ejus amittat, peccatores, scilicet et impios, qui sunt ejus possessio. Et quia ablatio hominis, quia pœna est diabolo, dicitur ira Dei contra eum. Vel, precatur hic Christi resurrectionem, sicut in præcedenti, ejus incarnationem: ut « O Domine Deus meus, etc. » « In finibus. » Mundus, vel infernus, sunt fines diaboli.

« Et exsurge, Domine. » Superbus diabolus, quia per iniquitatem vincitur, subdit: Vel, « Exsurge, » id est, in toto orbe notus efficere, resurgendo. « In præcepto, » ut præceptum humilitatis facias implere; et hoc inde sequitur, quia Synagoga de diversis populis, vel specialiter Judæis, « circumdabit te, » amando, vel persequendo: « Propter hanc, » id est, amantem, « regredere, » id est, fac scire eos omnipotentiam tuam, qui descendisti ut te viderent; vel « propter hanc, » id est, persequentem, in qua locum non invenis, « regredere in altum, » id est, subtrahere his qui te persequuntur. « Synagoga. » (Ibid.) Congregatio populi, etc., usque ad Dominus judicat, de judicio regressi, id est, Christi. « Innocentiam. » (Ibid.) Quia non reddidi retribuendis mihi. « Super me. » (Ibid.) Justitia et innocentia sunt super me, quia non a me, sed a Deo.

VERS. 10. — « Scrutans corda. » (Ibid.) Quid quisque cogitet. « Renes. » Quid quemque delectet; quia finis curæ et cogitationis est delectatio, ad quam nititur pervenire. Opera nostra in dictis et in factis possunt videre homines: sed quo animo fiant, et quo pervenire cupiant, solus videt Deus; qui cum videt cor esse in cœlo, et non delectari in carne, sed in Domino, id est, cum bonæ sunt cogitationes, et earum fines dirigit justum, et non solum dirigit, sed adjuvat justum.

VERS. 11. — « Justum adjutorium. » (Ibid.) Duo sunt officia medicinæ, scilicet morbum sanare et sanitatem custodire. Secundum primum dixit in alio psalmo: « Infirmus sum, sana me, Domine. » Juxta alteram dicit hic perfectus, « justum adjutorium meum a Domino. » Et illa enim et ista medicina salvos facit: sed illa ex ægitudine transfert ad salutem, hæc in ipsa salute conservat. Illa ad morbum evadendum, remedium; hæc autem ne ad morbum recidat, remedium præstat. Illa sanamur infirmi, hæc custodimur sani.

VERS. 12. — « Deus judex. » (Cass.) Hic metu futuri judicii terret, et spem reversis promittit. « Nunquid irascitur. » (Aug.) Alia littera: « Nunquid adducit iram per singulos dies. » In Græco significantius, « adducit iram: » quia non in ipso est ira qua punit, sed in angelis iræ, per quos punit: qui non propter justitiam qua non gaudent, sed propter

malitiam, pœna humana delectantur : quos per singulos dies non congregat ad vindictam, sed per patientiam ad pœnitentiam invitat.

VERS. 15. — « Gladium suum. » (Aug.) Alia littera : Frameam suam splendidificavit. (Cass.) « Gladium suum, » manifestam vindictam exercebit, nec impar dictum est hoc, quia arcum suum tetendit, » minatur, ne putetur remissa patientia; « paravit, » ut mox missurus sagittam putetur. « Arcum suum. » (*Ibid.*) A simili. Sicut enim qui tetendit arcum minatur, ita per sacram Scripturam minatur malis, ne remissa putetur Dei patientia; et « paravit, » qui mox missurus sagittam putetur : sicut quis arcum parat, ut sagittam mittat. « Arcum suum tetendit, » (Aug.) temperando Vetus Testamentum per Novum Testamentum : « Paravit, » per explanationem. (*Ibid.*) Vel, « paravit. » Parat et disponit Deus, etc., usque ad sed ardentibus studio, sagittæ.

VERS. 15. — « Ecce. » Quasi hæc paravit Deus in Scripturis. (*Ibid.*) Unde videtur homini esse causa damnationis. Sed « ecce » quod non ex Deo, sed ex homine est, quia « lacum aperuit, etc. Concepit dolorem, » (*Ibid.*) id est, appetitu temporalium rerum. « Peperit, » effecit, emisit : et in emissa iniquitate est lacus, id est, præcipitium aliis. Unde subdit :

VERS. 16. — « Lacum aperuit. » Et sic est comparabilis aperiendi lacum : aperit enim concipiendo fraudem : effodit parturiendo, instando operi fraudis ; incidit pariendo fraudem, scilicet, perpetrando.

VERS. 17. — « Convertetur dolor, etc. » Caput, anima, vertex, ratio : cui dominantur peccata, et supersunt : et superdescendent cum in pœnas detruent.

VERS. 18. — « Confitebor Domino. » (Cass.) Conclusio, quasi omnia in summam colligens, alacriter se dicit confiteri.

PSALMUS VIII.

VERS. 1. — « In finem, pro torcularibus, etc. » Pro torcularibus, id est, Ecclesiis, etc., usque ad animæ in requiem emanant.

VERS. 2. — « Domine, Dominus noster, quam admirabile nomen ! etc. » (Cass.) Primo laudes Dei, majestas ejus, et operatio excelsa describuntur. « In universa. » (*Ibid.*) Non ergo Judæi vel quilibet alii sibi vindicent quod omnium est, quod est intentio. « Super cœlos. » (Aug.) Ad litteram, vel Scripturas : quia excedit eloquia omnium Scripturarum ; vel, « super cœlos. » Continuando cum sequentibus, id est, in Scripturas, quas inclinat infantibus, propter inimicos crucis : qui destruantur, cum videntur, id est, intelliguntur Scripturæ usque ad infantes ductæ : et cum per eas usque ad robur nutriuntur, et sublimitatem intelligentiæ eriguntur.

VERS. 3. — « Ex ore infantium. » (*Ibid.*) Insuper, quibus Apostolus lac dabat, quos signabant illi,

A qui Dominum laudabant, in quos hoc utitur Dominus testimonio. Ex his perfecti laudem, quia si soli perfecti essent in Ecclesia, non consuleretur humano generi ; sic. t nunc, cum et minimi nondum capaces cognitionis rerum spiritualium nutriuntur fide temporalis historię. « Inimici, » sunt omnes, qui dispensationi per Crucifixum factæ, contraria dicunt. « Defensores » videntur hæretici fidei, philosophi sapientiæ, cum tamen et illi fidem, et hi sapientiam veram impugnent. « Lactentium, » (Cass.) non ætate, sed ut Petrus, « quasi modo geniti (*I Petr. II*), » qui nondum escam, sed lac sumere possunt ; et est, non solum a perfectis, sed et ab insipientibus prædicaris. Vel, infantes et lactentes dicit apostolos, qui fuerunt homines simplices et indocti ; unde : « Stulta mundi » « elegit Deus ut confundat fortia (*I Cor. I*). » Perfectior est laus. Vel, ex ore infantium et lactentium, id est, ex verbis puerorum Hebræorum perfecisti laudem, quæ videbatur pueriliter agi propter inimicos, ne videatur humana sapientia, sed divinitus data. « Inimicos tuos. » Paganos. « Inimicum. » Judæum, qui inimicus est Dei, dum Patrem solum defendit : quia « qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, » vel inimicus voto.

VERS. 4. — « Quoniam videbo. » Præ Judæo, spiritu. « Cœlos tuos, » apostolos, videbo præsentialiter in posteris ; hoc bene convenit primitivis. « Opera digitorum tuorum. » Quia cooperatione Trinitatis perfecti, quæ significatur in tribus digitis hic, ut ibi : « Qui appendit tribus digitis molem terræ. » (*Isa. XL*) Et per eos, « Lunam et stellas quæ tu fundasti. » Non illi.

VERS. 5. — « Quid est homo. » (*Ibid.*) Secundo, naturam hominis olim vitiatam dicit in Christo super omnia exaltatam. Prius enim ostenderat omnipotentiam Deitatis. Per hominem, peccatores ; per filium hominis, spirituales. (*Ibid.*) Homo, quilibet vilis, cujus memor Deus miserendo, Filius hominis, Christus homo : quoniam per eum tu visitas eum, cum Verbum caro factum est, in quo medicus venit ad infirmos. « Aut filius. » (Aug.) Disjunctio innuit distare inter hominem et filium hominis. Omnis filius hominis homo, sed non e converso ut Adam. Homo ergo omnis, qui portat imaginem terreæ : Filius hominis, qui cœlestis, et merito novus homo, filius hominis : quia novus ex veteri quadam mutatione fit. (Aug.) Cur relictis altioribus hæc ima dicit ? Sed oves, etc., usque ad qui semine verbi Dei hominum corda fructificare faciunt.

VERS. 8. — « Insuper et pecora. » Malos ergo Christo subjectos esse notat, quod minus videtur : hi enim carnales in latitudine campi, id est, in amplitudine voluptatum, non in montibus virtutum, habitantes. « Pecora campi. » (*Ibid.*) Qui in carne vivunt, ubi nihil arduum ascendunt : sed lata via, cui inhaerent, est quæ ducit ad interitum : unde et Abel in campo occiditur.

VERS. 9. — « Volucres, » superbi : de quibus, « Posuerunt in cœlum os suum (*Psal. LXXII*). » Quorum caput dicit : « Ascendam in cœlum et exaltabo

solium meum, et ero similis Altissimo (*Isa. xiv.*) **A** scitur, cum ille cujus est nomen, noscitur. Nomen est illi Dominus, quod novit, qui libenter ei servit, vel, qui est, et ideo nemo speret in transitoriis, nihil habentibus præter, fuit, et erit. Nam quod in illis futurum est, cum venerit, fit statim præteritum, expectatur cum cupiditate, amittitur cum dolore, non tenetur cum certitudine. « Quoniam non reliquisti. » Fideles provocat ad laudem Propheta, respiciens beneficia præsentis temporis et futuri.

PSALMUS IX.

VERS. 1. — « In finem pro occultis filiis. » Nec additur cujus, per excellentiam est unigenitus Dei. « Occultis. » Quia alia ejus sunt manifesta, etc., usque ad et de pœna, qua judicat purgando, convertendo, excecando.

VERS. 2. — « Confitetur tibi, Domine, in toto corde meo, etc. » Propheta lætus psallit, quia cultura diaboli adventu Christi destruitur: et Christus **B** regnat, judicat, adjuvat.

VERS. 4. — « In convertendo inimicum meum, etc., » « peribunt, etc. » (*Aug.*) Quia dum diabolom convertisti retro, membra infirmantur, ut nil nocere possint, et non erunt, vel, destruentur ex toto ab impugnatione tua, cum dices, « Ite, maledicti (*Matth. xxv.*) » vel, peribunt cum aufert Deus ab eis iniquitatem.

VERS. 5. — « Fecisti iudicium meum et causam meam. » (*Ibid.*) Quia mihi servierunt ad utilitatem, quia « sedisti. » « Judicas. » (*Hier.*) Pater, ut Christus moriatur pro genere hominum. (*Aug.*) Vel, Christus in fine judicabit, cui Pater omne iudicium dedit.

VERS. 6. — « In sæculum et in sæculum. » (*Ibid.*) **C** Sæculum est hoc præsens quod volvitur: sæculum sæculi æternum, cujus illud imago est. Vel, determinatio est, ne hoc præsens acciperes.

VERS. 7. — « Frameæ. (*Cass.*) Virtus diaboli in fine sæculi destruetur. « Civitates. » Populi ejus. « Cum sonitu, » id est, clamore maximo, ut fit cum res prosperæ gravi « fine » clauduntur. Sed e contra Dominus permanet. « Finem, (*Aug.*) » est gladius quem vibrabit in secundo adventu aperte judicans, et qui modo occulte, usque ad quem aliquid valent hostis frameæ, sed tunc penitus deficient. « Eorum. » (*Cass.*) Pluraliter, cum supra inimici singulariter dixit, quia cum plures sunt dæmones, quia tamen in malitia similes sunt, quasi unum. « Cum sonitu. » (*Aug.*) Id est, et strepitus et tumultus impietatis perit: vel, cum impietas evertitur, strepitus fit, quia non venit ad summam pacem, nisi qui magno strepitu cum vitiis pugnavit. « Thronum suum. » (*Cass.*) Iudicariam potestatem, qui in humilitate iudicatus est, in majestate judicabit.

VERS. 10. — « Et factus. » Quantum est, eum qui iudex est, esse refugium pauperi, qui nihil mundi cupit. « In opportunitatibus. » (*Aug.*) Non opportunus homo a sæculo avertitur, nisi his voluptatibus, labores et dolores misceantur.

VERS. 11. — « Sperent. » (*Aug.*) Cum desinunt sperare in rebus sæculi. Aversos a sæculo, quærentes ubi figant spem, excipit cognitio nominis. Nomen

est illi Dominus, quod novit, qui libenter ei servit, vel, qui est, et ideo nemo speret in transitoriis, nihil habentibus præter, fuit, et erit. Nam quod in illis futurum est, cum venerit, fit statim præteritum, expectatur cum cupiditate, amittitur cum dolore, non tenetur cum certitudine. « Quoniam non reliquisti. » Fideles provocat ad laudem Propheta, respiciens beneficia præsentis temporis et futuri.

VERS. 12. — « Sion. » (*Ibid.*) Speculatio, quæ modo agitur, ut perveniamus ad pacis visionem, id est, de Sion in Jerusalem: quælibet autem studiosa speculatio fit in errorem, nisi Dominus in ea habitet. « Studia. » (*Hier.*) Id est, mandata ejus quibus studendum est.

VERS. 13. — « Quoniam requirens. » (*Ibid.*) Sed quasi dicant, qui missi sunt evangelizare, nemo credit nobis, et occidimur, respondit: non sine fructu, quia « requirens ultione sanguinem eorum, » in iudicio, ubi gloria occiso, pœna occisori erit: « recordatus est, etc. » (*Ibid.*) non post oblivionem, sed post longum tempus, secundum affectum infirmorum, qui oblitum putant, quia non tam cito fit ut volunt: quibus etiam adde, imo non est oblitum ut putatis: et si dixi « recordatus, » hoc contra querentes, qui pro dilatione putant oblitum.

VERS. 14. — « Miserere. » (*Cass.*) In sua persona dicit quod unusquisque petit. « Vide. » (*Ibid.*) Aspectus Dei, auxilium est, qui cum fit, et lux tenebras fugat: de superbia inimici æstimatur humilitas patientis, quia tantum hi humiliantur, quantum illi extolluntur.

VERS. 15. — « Qui exaltas me de portis mortis, etc. » (*Aug.*) Id est ab omnibus cupiditatibus, quibus itur ad mortem: mors jam est ipsa lætitia in perfrendo cupitis; unde Apostolus: « Vidua, quæ vivit in deliciis, mortua est (*1 Tim. v.*) » « Portis filia « Sion. » Sunt omnia optima studia, etc., usque ad quæ nec oculus vidit, nec auris audivit. (*Cass.*) Portæ contra portas, quia hæ mortis, illæ vitæ. « Sion. » (*Ibid.*) Omnes Ecclesias mundi generavit, quia ibi natus est Christus unde fides incepit.

VERS. 16. — « Exsultabo. » (*Aug.*) Hucusque clamor, inde dicit Ecclesia quæ affligitur, exsultabo in Jesu. (*Cass.*) Spe enim salva est. « In laqueo. » (*Ibid.*) Laqueus occultus, dolosa cogitatio: Pes, animæ amor, qui, si pravus est, dicitur cupiditas, si rectus, charitas. Eo enim movetur anima quasi ad locum, quo se pervenisse per amorem lætatur. « In laqueo » ergo, id est, fraudulento consilio: pes, id est, amor qui per fraudem pervenit ad vanam lætitiã, comprehensus est, quia illa delectatio alligat eos, ut inde abrumpere amorem, et ad utilia vertere non audeant. Si enim conentur, dolor est deserere, quæ delectant, et ille dolor non sinit abscedere.

VERS. 17. — « Cognoscetur. » (*Cass.*) Vel de futuro iudicio, etc., usque ad ut quidam falso putant.

VERS. 18. — « Convertantur peccatores. » (*Aug.*) Hic est canticum diapsalmatis, quasi occulta lætitiã se-

parationis : quæ hic fit non loco, sed affectu, intra A bonos et malos. (Cass.) Peccatoribus cum Antichristo finem malorum prædicit; quasi hoc interim, sed tandem *convertentur*, ne in suis gaudeant. *In infernum*, ne alibi mittendos se putent.

VERS. 19. — *Patientia*. (Aug.) Patienter, propter hæc præcipue memor erit Deus pauperum, scilicet propter patientiam.

VERS. 20. — *Exsurge*. (Aug.) Precatur futurum iudicium. (Cass.) Loquens de fine sæculi propheta, prospexit adventum Antichristi; unde quasi territus clamat : *exsurge*.

VERS. 21. — *Sciant*. Id est, cruciati experiantur quod homines stulti fuerunt.

PSALMUS X. — *Secundum Hebræos*.

VERS. 1. — *Ut quid*. (Aug.) Diapsalma, quia illi B (Antichristo) licebit tanta facere, ut Deus putetur : subdit quasi vocem gementium et quærentium de dilatione iudicii.

(Cass., Aug.) *Ut quid*. Mala illius temporis pertractat, etc., *usque ad* sed opportune, ita scilicet, *Dum superbit*.

VERS. 2. — *Incenditur pauper, comprehenduntur in consiliis quibus cogitant*. (Aug.) Mire providentia Dei de malis operatur, etc., *usque ad* sic damnantur mali, iusti salvantur.

VERS. 3. — *Quoniam laudatur*. Ideo superbit vel comprehenditur, quia laudatur a suis, impletione desideriorum sensualitatis suæ.

(Aug.) Adulantium linguæ alligant animas in peccatis : delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam auditur laudator.

VERS. 4. — *Iræ suæ*. (Cass.) Antichristi, quia omnia turbulenter et crudeliter faciet : vel, Dei, non quæret Deum poenitendo ; vel, Deus eum, ut hic ulciscatur, sed in futuro gravior puniturus.

VERS. 5. — *Inquinatæ*. (Cass.) Nequitie causa est, quod Deum non habet ante oculos, et ideo viæ ejus, id est, cogitationes et opera sordent.

In omni tempore. (Aug.) Suo, scilicet vitæ suæ, etc., *usque ad* et quia omnium inimicorum suorum dominabitur.

VERS. 6. — *Dixit*, etc. Omnes gentes occupabo, sed non *sine malo*, id est, peccato, quod ei proprium est. Vel. semper ero sine malo : hoc sibi promittit, *cujus maledictione os plenum*, etc.

Non movebor. (Aug.) Vel, putabit se malis artibus, et non aliter, venturum de mortali generatione in æternam, quod et Simon magus putavit.

VERS. 7. — *Sub lingua*. (Cass.) Id est, cogitationes ejus sunt de labore sanctorum et dolore corporeo, quod in martyribus patet. Vel, labor sanctorum et dolor, qui est in poenis corporis est *sub lingua ejus*, id est levior, lingua ejus, quæ intus nocet : illa, scilicet poena extra.

Vel, *sub lingua*, quia verba plus timentur et nocentur quam verbera, quibus præcipitur et peribit anima.

VERS. 8. — *In occultis*, etc. (Aug.), id est, ambiguis, ubi non facile videtur quid petendum, quid non.

VERS. 9. — *Oculi ejus in pauperem*, etc. (Ibid.) Expouit insidias, oculi, quasi misericordia et affectu, vel, alios sic decipit, quod oculi crudeliter respiciunt in pauperes spiritu.

Leo in spelunca, etc. Quia in eo vis et dolus, etc., *usque ad* per hæreticos et falsos fratres.

VERS. 10. — *Inoluit*. (Cass.) Cum nimia felicitate in otium remisit animum, cadet repentino interitu : et Dominus spiritu arisejus interficiet eum.

In finem. Negant videre Deum, etc., *usque ad* excitat Dominum, *Exsurge, Domine*.

VERS. 12. — *Exsurge, Domine Deus, et exaltet manus, ut oblitiscaris*, etc. (Ibid.) Precatur iudicium, ut hic cito finiantur, quæ tanta sunt, ut nemo velit tempus quæ hæc sunt dilatari.

Exsurge. Quasi ex improviso, ut cantentur, dum tui tecum exaltati glorificentur.

VERS. 13. — *Propter quod irritavis impius Deum*. (Aug.) Jam itaque et de iudicia illo intelligens et exultans, dicit, propter quid? id est, quid proficit tanta mala facere?

Dixit enim Deus in corde suo, etc. (Ibid.) Sensus iste pronuntiationem quærit, etc., *usque ad* ne laborent, vel irascantur.

(Aug.) Christus Judam toleravit et ad prædicandum misit, et ei eucharistiam dedit ut ostenderet dona pervenire ad eos qui fidem accipiunt, qualis C Judas fuit.

VERS. 14. — *Vides enim quoniam in laborem et dolorem*. Id jam præordinasti, ubi tradas eos in manu tua.

Orphano, etc. (Aug.) Cui moritur pater mundus, per quem carnaliter est genitus, ut dicat : *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo*.

VERS. 15. — *Contere brachium*. Poenis terret, hinc demulcet.

Quæretur. (Aug.) Quando adhuc necessarium sit ad purgandos nos, sicut supra dum superbit impius, etc. ; sed quia non invenietur, id est, quia jam non est in quo sit locus peccato illius, plano ferro non est opus lima.

VERS. 16. — *Dominus regnabit in æternum et in sæculum sæculi*. Hoc regnum gratius erit pro concurrentibus malis, quod veniet destructo Antichristo, ab hoc regno peribitis gentes, sed pauperes habebunt, quia *desiderium pauperum*, etc.

VERS. 17. — *Præparationem cordis*. (Cass.) Vel, concupiscentiam, quod est ubi omnibus viribus anime aliquid ardentius petitur. Vel, hæc, quod in cordibus eorum ipse Deus præparavit. Vel, quam statim volunt petere Deus adiut.

Auris, etc. (Aug.) Nominatis membris, quæ in nobis visibilia et corporea sunt, in Deo potentias operationum intelligi oportet.

Judicare pupillo et humili, etc. Secundus adventus

manifestus erit, etc., usque ad auctor malorum cum A sua plebe damnabitur.

PSALMUS X.

VERS. 1. — *In finem.* (Aug.) Psal. David prophetae docentis resistere hæreticis.

VERS. 2. — *In Domino confido.* (Aug.) De hæreticis qui catholicos in suam volunt convertere pravitatem.

(Ibid.) *In Domino confido.* Quoad litteram potest legi de passione, et dicit, Christus secundum hominem, ut solet contra terrores Judæorum, *In Domino confido.*

In Domino confido. Cum peccantes volunt sagittare rectos.

Quoniam ecce. (Ibid.) Hi sunt terrores comminationum nobis de peccatoribus, ut ad se quasi justos transeamus. Dicunt enim: *Peccatores intenderunt arcum*, Scripturas, unde venenatas sagittas mittant, quas in cordis occulto parant.

VERS. 3. — *In obscuro.* (Cass.) In simplici sensu degentes, vel in suis ambiguis sententiis, non quod Scriptura ad hoc valeat, sed quia:

VERS. 4. — *Quoniam quæ perfecisti.* Convertit ab his sermonem ad Deum quasi: Cur dicunt transmigrare? Cur de peccatoribus terretur, qui intendunt sagittare rectos? quia quæ perfecisti destruxerunt in suis conventibus, ubi parvulos, qui erant lacte nutriendi, ex quorum ore laus perficitur, venenis necant.

Justus autem, quid fecit? (Aug.) Secundum utramque partem, etc., usque ad animæ suæ nocet, non justo, qui Deo credit.

VERS. 6. — *Dominus interrogat,* etc. *Justus autem.* Minatur iudicium, cuius timore deserant falsitates.

Interrogat. (Ibid.) Id est probat, quia boni de obscuris non fatigantur, sed exercentur de cognitione: non inflantur, sed confirmantur.

Quæ perfecisti. Id est, perfecte edidisti, vel implendo prædicta. Destruerunt, male exponendo.

(Ibid.) *In obscuro.* Vel *obscura luna.* Duæ sunt opiniones lunæ, etc., usque ad qui tunc dicit sancta sacramenta, cum per sanctos dentur.

VERS. 7. — *Pluet super.* Quid malis reddat ostendit. — (Aug.) Pluit de nubibus, id est pseudoprophetis. Vel de bonis unde emanant laquei, cum male intelligitur: sed non nisi his qui peccatores sunt. *Ignis.* Primo igne cupiditatum vastantur: inde malorum operum fetore abijciuntur a sanctis, inde merguntur æternis pœnis.

VERS. 8. — *Justitias.* (Ibid.) Pluraliter, ut justos accipias, in quibus multæ justitiæ, cum una sit Del.

Æquitatem vidit. Æquitas visa est in facie, id est, notitia ejus: facies enim est notitia ejus, id est, potentia qua dignis innotescet. Vel *vidit*, quia non se dat noscendum malis, sed bonis, quod est æquitas.

PSALMUS XI.

VERS. 1. — *Pro octava.* (Cass.) *Pro octava*, quia

hic petit propheta iniquitatem mundi destrui, ut ad veritatem promissionis futuræ perveniat.

(Aug.) Octava pro die iudicii, sicut in sexto psalmo dictum est.

VERS. 2. — *Salvum me fac.* Revocat autem a falsitatibus sæculi ad eloquia Dei, ubi salus, a perversitate sæculi petit salvari.

Quoniam defecit. (Cass.) Exponit quæ timuit multa: congregans in unum, ut sit major vis.

Sanctus. (Ibid.) Deus, qui ubique præsens, quantum ad homines defecit, qui in eum non credunt.

VERS. 3. — *Proximum.* (Aug.) Proximus omnis homo, cum nullo male agendum est: proximus primæ nativitatis conditione est omnis homo; carnis cognitione, amici et cognati; misericordiæ comparatione, beneficis quilibet.

Corde, etc. Germinatio, duplex cor significat, in quo dolosus describitur, unde: *Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis.* Boni habent unum cor et unam animam.

VERS. 4. — *Disperdat Dominus universa labia,* etc. (Cass.) Id est, passim pereant, qui in una pravitate conveniunt.

Linguam magniloquam. (Ibid.) Id est, superbam: hi sunt hypocritæ, habentes speciem in sermone ad decipiendos homines, et Deo non subditi. (Remig.) Vel, philosophi.

VERS. 5. — *Qui dixerunt: linguam nostram.* (Cass.) Jactant se de potestate labiorum, quasi non a Deo acceperint.

VERS. 6. — *Inopum et gemitum pauperum.* (Aug., Cass.) *Inopes,* gentiles, qui nec legem, nec prophetas habuerunt; *pauperes,* Judæi. *Nunc.* Quod non in priori populo. *Exurgam.* Apparebo in Filio. *Ponam.* Consolationem pauperum. *Fiducialiter.* Potenter, cui nil resistit.

VERS. 7. — *Eloquia Domini.* (Ibid.) Contra mala sæculi Christus a Patre missus, cujus eloquia vera sunt, impiorum falsa. *Casta.* Contra hoc quod supra, *vana locuti sunt.* — *Examinatum.* Contra, *labia dolosa in corde et corde locuti sunt.*

Septuplum. (Aug.) Perfecte, etc. usque ad et quod perfectum est demonstrat.

VERS. 8. — *Tu, Domine.* (Cass.) Utilitatem divinorum eloquiorum, ad Dominum se convertens, ostendit.

VERS. 9. *In circuitu.* Conclusio de utraque parte. (Aug.) *In circuitu*, id est, cupiditate temporalium, quæ septem diebus voluntur, et non veniunt in octavum, id est, æternum: unde *ventilator est impiorum rex sapiens, et immittit illis rotam malorum* (Prov. 1), id est, ambitum volubillium.

Multiplicasti filios hominum. (Ibid.) Est et multiplicatio in temporalibus quæ avertit ab unitate Dei: sed justii multiplicantur secundum altitudinem, quando eunt de virtute in virtutem.

PSALMUS XII.

VERS. 1. — *In finem.* (Cass.) Psalmus de charitate

Christi, etc., *usque ad secundum illud : Cupio dis-* A
solvi et esse cum Christo. (Phil. 1.)

VERS. 2. — *Quandiu. (Cass.) Magnus ardor susti-*
nentis, etc., usque ad quia spes protrahitur.

Consilia. (Aug.) Consilio non est opus, etc., usque
ad dolens precansque æterna.

VERS. 3. — *Usquequo exaltabitur, etc. (Cass.) Dicit*
quia, ante adventum Christi, diabolus captivos tenebat
homines. Vel super me, id est, meam crudelitatem,
quia toto orbe colitur, et quia sic orbis interit, plorat.

VERS. 4. — *Respice. (Ibid.) Post conquestionem,*
oratio, ut illuminetur, ne cedat fraudibus inimici,
qui in misericordia confidit. Respice. (Aug.) Mitte
quem missurus es. Exaudi. (Cass.) Pro omnibus,
pro quibus generaliter petit. Illumina. Si non corpore,
videamus vel mente. Obdormiam. Quando fi- B
dei lumine sepulto, carnali delectatione clauduntur.
In morte. Id est, in peccato quod fit in Spiritum
sanctum de quo Joannes : Est peccatum ad mortem,
non pro eo dico ut quis oret.

VERS. 6. — *Exsultabunt. (Aug.) Non solum propter*
me illuminare, sed ne inimicus gaudeat. Speravi
(Cass.) Et si festinat, tamen patiens est : quia et si
differtur, firmus est in spe, et interius jam videns
exultat, quem carne videre desiderat : unde et sibi
bona data dicit qui prius querebatur. Tribuit. Non
tribuet : magna virtus fidei jam habet quod futurum
est. Exsultabit cor. Si tantum desiderat, si sic famu-
latur venturo, quid faciendum suscepto?

PSALMUS XIII.

VERS. 1. — *Dixit insipiens. (Cass.) Increpatio Ju-* C
dæorum, descripta eorum malitia. Primus psalmus
de increpatione Judæorum, etc., usque ad hic homo
non est Deus.

VERS. 2. — *Dominus de cælo. (Ibid.) Sed inde*
inexcusabiles, quia Dominus prospexit, id est, de
humana natura eminuit. (Aug.) De cælo, id est, per
sanctas animas prospicit : nam per se nil eum latet.
Vel, de cælo, per animas sanctas, quæ sunt cælum
et sedes Dei. Vel, Dominus Pater de cælo, id est,
secreto divinæ mentis. (Cass.) Vel de æqualitate Dei
Patris. Si est intelligens. Vel vidit, si est intelligens,
et invenit quod aliquis non intelligit : quia non re-
quirit, sed declinat, nam : Omnes declinaverunt, etc.

VERS. 3. — *Sepulcrum. (Ibid.) Ita inutiles aliis*
facti, quia guttur eorum est sepulcrum, etc. Sepul- D
crum. Dicuntur hi tres versus, qui sunt usque ad
secundam divisionem, ibi, Nonne cognoscent, etc.,
non esse de Hebræo, etc., usque ad eos non habet.

Contritio (Aug.) Ita inutiles sibi facti sunt, etc.,
usque ad et infelicitas in futuro.

(Cass.) Via impiorum, etc., usque ad : Timor Dei an-
te oculos, etc.

VERS. 4. — *Nonne cognoscent. Minatur iudicium*
impiis.

VERS. 5. — *Dominum non, etc. (Aug.) Non enim*
vere hunc invocant, qui Deo displicentia amant. —
(Cass.) Inde augetur interitus, quia necesse est mala
agere, cum superbi nolunt Deum invocare. Sicut

cautela est, opportune timere; ita ignavia, inepte
trepidare, ut pro gente et loco, timore Dei abjecto.

VERS. 6. — *Consilium inopis. (Cass.) Invectio in*
Judæos, etc., usque ad, id est, de Judæis proced-
dens, etc.

VERS. 7. — *Quis dabit ex Sion, etc. (Cass.) Pos-*
tremito Judæorum conversio prædicitur, quæ fiet
cum plenitudo gentium intraverit. Cum avertentis.
Pro Judæis etiam hoc testimonium Isaïæ ponit Apo-
stolus : Veniet ex Sion qui avertit captivitatem, vel
impietatem a Jacob.

PSALMUS XIV.

VERS. 1. — *Domine, quis? (Cass.) Psalmus iste proprie*
morum est institutorius, præsumptionis repressio : ubi
agitur de unitate præsentis Ecclesiæ et futura quiete.
Primo interrogat propheta, quasi sacerdos ante fa-
ciem Domini stans, et responsa petit; volens scire
quos Deus sua dignos judicet Ecclesia.

VERS. 2. — *Qui. (Ibid.) Responso Domini, etc.*
usque ad ut Christus agnus sine fractura membro-
rum, qui proprie templum ingressus est, non ut expia-
retur sicut cæteri, sed sine macula. Operatur justi-
tiam. Ut dum vendentes et ementes ejecit de templo.

VERS. 3. — *Qui loquitur. Hic exsequitur plenus.*
Veritas est cum res ita est, ut dicitur : Hoc proprie
Christus fecit. In corde, qui aliquando tacuit indi-
gnis fraudulenter quærentibus. Non egit dolum. Do-
lus est in lingua, cum aliud dicitur, aliud est in pectore.
Vel, non egit dolum, quia omnia quæ audivit a Pa-
tre, sine aliqua adjectione vel suppressione, nota
fecit proximis, id est, discipulis; Judæis, proximis
secundum carnem. Nec fecit proximo malum. Sed
pro eis oravit; non acceptum habuit opprobrium
adversus proximos suos, sicut est patens per hoc
quod Judam non mordaci increpatione lacerabat.

VERS. 4. — *Ad nihilum, etc. (Aug.) Hæc est per-*
fectio, ut nihil in homine valeat malignus, et ut hic
sit in conspectu, id est, certe sciat, malignum non
esse, nisi qui a Creatore ad creata convertitur. Ma-
lignus, id est, diabolus, despicitur; ut cum dixit :
Vade retro, Satanas, etc. E contra, timentes Domi-
num glorificat. Juravit, quando apostolis certissima
veritate promisit : Jam non dicam vos servos, sed
amicos.

VERS. 5. — *Qui jurat proximo, etc. (Ibid.) Hæc*
tria non sunt magna, etc., usque ad cum in superiori
conclusionem præteritum posuerit, ad nihilum deduc-
tus est.

Pecuniam. Vel terrena est, quæ penitus ad usu-
ram dari prohibetur, quam Dominus Judæ tractavit
ad erogandum pauperibus, non ad usuram. Vel spi-
ritualis, quæ ad usuram dari jubetur, id est, prædi-
catio ad instruendos homines. Et munera super inno-
centem. Accipit quidem Christus munera, ut a ma-
gis, et quotidie pias oblationes; sed non contra in-
nocentes, imo animam pro eis dedit. Qui facit hæc,
non movebitur. Ecce absoluta responsio interroganti :
facit (dicit), ut ad actum nos invitet, non solum ad

cantandum hæc. *Qui facit hæc, non movebitur.* (CASS.) A Deum semper acie mentis intuetur, non peccatis inclinatur. Conclusio. Similiter qui facit hæc, requiescet in monte.

PSALMUS XV.

VERS. 1. — *Tituli inscriptio.* (CASS.) Hic titulus de Evangelio, non de Veteri Testamento, sumitur. Quod titulus notavit, id est, victoria et regnum, convenit Christo, quod hic agitur.

VERS. 2. — *Conserva, etc.* Psalmus secundus, qui breviter de passione et resurrectione tangit; primo, unam hominis naturam Christus ostendens, petit se servari, dicens omnia quæ pertulit ad gloriam hæreditatis suæ perducta. (AUG.) Christus secundum hominem hic loquitur, de quo titulus regalis in passione emittitur: *Jesus Nazareus rex Judæorum.* — *Bonorum meorum, etc.* (CASS.) Si Christi hominis bonis non eget Deus, sed ab ipso habet omnia, destruitur arrogantia hominum et hæresis Pelagianorum, qui putant aliquid bonis suis viribus fieri.

VERS. 3. — *Sanctis qui sunt in terra.* (Ibid.) Exposuit jam Christus qualiter oravit, narrat nunc quæ bona fecit illi Deus. (AUG.) *Sanctis, etc., usque ad et potentia ut resurgerem.*

Mirificavit. (CASS.) Quasi hæc dixi Domino: Dominus autem mirificavit, id est, fecit miras voluntates, hæ sunt miræ dum eis obedientes, sunt de terrenis cœlestes.

VERS. 4. — *Multiplicatæ.* (Ibid.) Qua mirificavit, etc., usque ad quæ in uno sono consonant, quibus voluntates ejus ostenduntur.

VERS. 5. — *Pars hæreditatis.* (AUG.) Eligant alia alia, etc., usque ad sed qui Deum eligunt partem. (CASS.) Vel, *Dominus est pars*, id est, portio et præmium, *hæreditatis meæ*, id est, sanctorum. Et *pars calicis mei*, id est, merces passionis. Hæreditas enim ad gentes, calix ad passionem pertinet, qui bibitus dat resurrectionem. Sed nemo se putet hæredem nisi præclarus.

VERS. 6. — *Funes, etc.* (Ibid.) Quasi forte, in qua est divina electio, ut et sors cecidit super Matthiam, et quisque capit ad mensuram suam. *In præclaris.* Id est, in sanctis.

VERS. 7. — *Benedicam Dominum.* (Ibid.) Gratias agit Patri de intellectu, et passione, in qua eo favente vincit, et de resurrectione, et confessione, et hæc sunt, per quæ hæreditas restituitur ut sit rex Judæorum, ut titulus dicit. *Intellectum, etc.* (AUG.) Quo hæc hæreditas videri et possideri potest. *Insuper, etc.* Id est, super intellectum. *Usque ad noctem, etc.* Id est, mortem, erudivit me, inferior pars mea carnis assumptio, ut expelleret tenebras mortalitatis quas ille intellectus non habet, quia pro eis nec turbari nec deflere potuit. *Renes.* Ex quibus secundum carnem exivi, scilicet parentela: increperunt injuriis, tentatione et passione.

VERS. 8. — *Providebam Dominum.* (Ibid.) Hinc trabe exemplum, quo peccata vitentur: qui enim

PSALMUS XVI.

VERS. 1. — *Oratio David.* (CASS.) Oratio personæ Domini convenit, adjuncta Ecclesia, quæ ejus corpus est. *Exaudi, Domine.* (Ibid.) Iste psalmus veram naturam humanitatis facit attendere. Oratio Christi institutio est fidelium: sicut flendo Lazarum charitatem proximi habere nos docuit; persecutores fugit, ut inconsideratæ temeritatis nobis auferret audaciam. Primo, petit secundum justitiam sibi retribui. *Non in labiis dolosis.* Ut qui inique damnatur; vel, ut qui dicit: Domine, Domine, et non facit opera. (AUG.) Vel, non in labiis dolosis de vultu tuo judicium meum prodeat, ut judicans non proferam aliud quam intelligo.

VERS. 2. — *De vultu tuo.* (CASS.) Id est, secundum ea quæ in me cognoscis, qui nullum habeo peccatum. *Judicium.* Quo sui judicatus videatur prodisse. *De vultu tuo*, non de dispositione Judæorum, quod factum patet in resurrectione. Vel, *judicium*, quo discernit omnia.

VERS. 3. — *Probasti.* (CASS.) A similitudine fornicis, etc., usque ad tu scis me purum.

VERS. 4. — *Vias duras.* (Ibid.) Scilicet opera hominum: quas scilicet merentur opera hominum. Vel quas debent imitari homines, quibus iter vitiorum leve est, virtutum difficile. Vel, non est inventa, ita ut non loquatur, id est, ut non jactanter hæc dicam, vel, ut non peccem in lingua, quod est opus hominum. (AUG.) Vel, *vias duras latronis, etc., usque ad postquam perrexi vias duras et perfeci gressus.*

VERS. 5. — *Perfice.* (CASS.) Usque in finem: ante non est nisi inchoatio. Gressus, id est, humanas actiones, ut qui volunt imitari non moveantur a te, vel vestigia ab eis.

VERS. 6. — *Ego clamavi.* (Ibid.) Secundo, precatur ut a Judæorum insidiis ejus puritas liberetur. Ego etiam clamavi, quasi diceret, hoc non nisi justo convenit, qui confidenter orat, quia scit audiri.

VERS. 7. — *Mirifica.* (AUG.) Mira, sunt quæ nova sunt: hæc sunt quæ in carne cessit mirantibus Judæis.

VERS. 8. — *Pupillam.* Perfixigula est, et tamen per eam acies luminis dirigitur, quo lux et tenebræ dijudicantur, sicut per humanitatem Christi divinitas discernens est inter bonos et malos.

VERS. 10. — *Adipem.* (CASS.) A similitudine animalium, quæ ex adipe inflantur, id est, superbiam retinuerunt, non macri, id est, non humiles, vel adipem, id est, carnalem sensum retinuerunt, vel sceleribus saginati veram intelligentiam perdiderunt, unde restat superba loqui. *Oscorum locutum est superbiam.* Non cor, quia sæpe iniqui quod ore defendunt, corde damnant.

VERS. 12. — *Susceperunt me, etc.* (Ibid.) Unde eis hæc opportunitas? Respondeo suscepere a Deo cujus dispositio est, vel, a traditore, vel, a iudice acceperunt avide. *Sicut leo paratus, etc.* (AUG., CASS.)

Principes comparandi leoni diabolo, quo auctore A faciunt : Populus *catulus leonis*, id est, filius diaboli, *habitans*, permanens in insidiis, quia mos est malis vota tegere, ut latenter possint perficere.

VERS. 13.—*Exsurge, Domine.* (CASS.) De retributionibus oratio. *Præveni*, etc. (*Ibid.*) A similitudine currentis : nemo non prius in se quam in alium peccat. *Supplanta eum* : a similitudine luctantis, id est, inefficaces fac et dejicere eos. *Eripe animam meam ab impio.* (AUG.) Resuscitando a morte ab impiis illata. *Frameam.* Anima mea est framea ; quam manus, id est, virtus tua assumpsit, ut per eam regna iniquitatis debellet, et justos dividat ab impiis. *Divide eos*, etc., (CASS.) id est, Judæos divisos, etc., *asque ad miseria*, quasi merito : quia, de absconditis. *De absconditis tuis.* Id est, de immunditiis, etc., *asque ad id est*, ad satietatem usque malorum participes erunt. *De absconditis.* (AUG.) Non solum eis hæc poena visibilis, sed de absconditis, id est, peccatis (quæ a lumine veritatis tuæ absconduntur) plena est memoria eorum, ut obliviscantur Deum.

PSALMUS XVII.

VERS. 1.—*Diligam te, Domine, fortitudo mea*, etc. (CASS.) Dicit hoc Christus, quod Ecclesia, id est, totus Christus.

(*Ibid.*) Præmo, propheta summam colligentis, de liberatione gratias agit.

VERS. 3.—*Refugium.* (*Ibid.*) Quando erat opus consilio, David ad eum refugit et invenit. *Liberator*, ut si potens, captum ab hostibus liberet. *Protector*, (AUG.) quia de me non præsumpsi, quasi cornu superbiae contra te erigens ; sed te celsitudinem salutis invenit, quod ut invenirem suscepisti me.

VERS. 4.—*Laudans invocabo.* (CASS.) Post omnia non elatus se jactat, sed omnia Deo tribuit : et ideo salvus ; nam qui aliter facit, sibi relictus perit, etsi vicisse videbatur.

VERS. 5.—*Circumdederunt me.* (*Ibid.*) In persona lustorum ante adventum Christi, etc., *usque ad qui rapidis iniquitatibus conturbati sunt.*

VERS. 6.—*Dolores inferni.* Gentiles in inferno debito dolore torquendi. *Præoccupaverunt me laquet mortis*, sequitur :

VERS. 8.—*Commota est.* Ecce quomodo, etc., *usque ad et hoc qui præoccupavit mortalitas et possibilitas.*

Detemplo. (CASS.) Vel de cælo, vel de venturo Christi corpore.

Commota est. (AUG.) Ita clarificato Christo commoti sunt et contremuerunt peccatores. *Fundamenta*, etc. (CASS.) Præsumptiones superborum, id est, divitiarum et hujusmodi quibus innitebantur : spes enim mundi abili, quam odit Deus.

VERS. 10.—*Calos.* (*Ibid.*) Id est, prædicatores inclinavit a contemplativa ad ministerium, et ad ferendas molestias. *Descendit*, etc. Ipse passus in eis, et in quorundam notitiam. *Caligo* : tenebrosi, qui etiam persequuntur, sub ejus potestate sunt ; vel, qui simpliciter credunt, subjecti ei sunt.

VERS. 11.—*Et ascendit.* Facit enim quosdam plenos scientia, in quibus supereminet, quorum celeritatem intellectus transcendit : tenebrosis autem latenter utitur : unde, *Virga furoris mei Assur, ipse vero non cognovit, sed sui cognoscunt. Volavis super pennas vento.* Ventos, quibus nihil est velocius, superat fama ejus, ut dum mox natus, magis per stellam nuntiatus est.

VERS. 12.—*Tenebræ.* (AUG.) Obscuritates sacramentorum, vel, in his tenebris, ubi videntes per fidem ambulamus, et non per speciem (*Math. n.*)

Non per cælos. (CASS.) Descendit et ascendit (*II Cor. v.*) sed per nubes æthereas (quod in Hebræo) ; id est, per prophetas in quibus obscura doctrina sit, sed per nubes quæ (non ætheris, id est, Apostoli) præfulgidæ sunt in cognitione ejus, id est, vicinias contemplantes.

VERS. 13.—*Grando.* (AUG.) Objurgationes, quæ dura corda feriunt, sed si ignis charitatis resolvit, in miti animo fit aqua satians [*alias saliens*]. *Et carbones*, quia illo igne tenebrosa corda accensa reviviscunt.

VERS. 14.—*Intonuit.* (CASS.) Ad litteram, ut quando visum est tonitruum, Deo dicente : *Clarificavi, et iterum clarificabo. Dedit vocem* et ut non dixit : Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui.

VERS. 15.—*Et misit.* (*Ibid.*) Dominus intonuit, et Dominus misit : non enim transitus ad gentes semper erat certus neque rationabilis habitus.

VERS. 16.—*Et apparuerunt fontes.* Christo veniente, patuit quod obscuritas divini tegebat eloqui. *Ab increpatione.* Conversio ad Deum : quasi cum gratiarum actione, quia per prædicationem increpabat peccantes, et inspirabat ut timerent iram futuram.

Misit. (*Ibid.*) Hucusque de adventu Domini, hinc de temporibus Christianis. *Misit Pater Christum. Acceptit me.* Ecclesiam sponsam. *De aquis.* (*Ibid.*) Baptismi. Vel *misit Spiritum*, qui est donum. *De alto*, quia æqualis Patri et Filio. *Acceptit*, quasi fugitivam. *Assumpsit*, in altitudinem virtutis et boni operis.

VERS. 18.—*De inimicis meis.* (AUG.) Id est, vitis, quæ super omnes inimicos plus nocent. *Et ab his qui*, etc. Id est exterioribus inimicis hominibus, scilicet et dæmonibus quod necesse est, quia confortati secundum quid. *Ecce prævenierunt*, id est, prævaluerunt. Per hoc magis eripit, quia illi sunt confortati ; cum enim affligitur Ecclesia, magis crescit.

VERS. 20.—*In latitudinem.* (*Ibid.*) Per sævitiam malorum, crescit Ecclesia numero et merito. *Salvum me fecit*, quod ad fidem venit. *Quintum voluit me.* (AUG.) Id est, gratis elegit.

VERS. 21.—*Et retribuisti secundum justitiam bonæ voluntatis. Et secundum puritatem manuum* (*Ibid.*) : opera, quæ sunt post prima beneficia Dei, scilicet fidem et charitatem, quæ gratuito sine præcedenti merito Deus præstat.

VERS. 22.—*Quia custodivi.* (*Ibid.*) Vel ita conti-

nuando cum præcedente versu, etc., usque ad et si- A
cut cepi, ero immaculatus, unde in futuro retribuet.

VERS. 24. — *Cum eo*, et adhærens. *Et observabo*, ne iterum cadam. Ab iniquitate, quæ est mors beati.

VERS. 25. — *Et retribuet.* (CASS.) Duplifer Deus retribuit: hic in præsentia, et justus justificetur, et qui in cordibus est, sordescat adhuc, unde hic dicit: *Cum sancto sanctus*, etc., et in futuro præmium bonis, et poenam malis, unde ibi: *Quoniam tu populum humilem*, etc., quasi, ita hic: quia in futuro *in populum humilem salvum facies*.

(AUG.) Et tribuet: jam non solum propter latitudinem fidei quæ per dilectionem operatur, sed propter longanimitatem retribuet mihi. *In conspectu*: hoc justis convenit, ut sicut illi Deum semper contuentur, ita Deus eos jugiter respiciat.

VERS. 26. — *Cum sancto.* (CASS.) Dixerat, retribui secundum justitiam, etc., usque ad quia tu, Domine, *populum humilem salvum facies. Et oculos superborum humiliabis*.

(AUG.) Est etiam occulta profunditas, qua intelligis cum sancto sanctus, quia tu sanctificas.

Quoniam tu illuminas. Quod enutrivit de electis et sanctificatis, orat nunc de aliis.

VERS. 29. — *Lucernam.* (IBID.) Fuerunt prædicatores, in quibus lux, id est, cognitio veritatis, qua illuminaverunt alios, unde: *Habemus thesaurum istum in vas fictilibus. Tenebras.* (AUG.) eos, qui adhuc sunt in tenebris. *Meas.* Predestinatione.

VERS. 30. — *In Deo meo.* (CASS.) Deus enim meus, C
est via, qua itur ad cælum, impolluta. Vel, via qua venit in mundum sancta et immaculata Virgo. Et quidquid dixit Spiritu sancto examinatum est, id est, utile et honestum: ut sapiens, quidquid dicit, prius apud se dijudicat. *Transgrediar.* (IBID.) Di-ruere non penitus potest homo, sed ope Dei transit murum obstaculum peccatorum.

VERS. 31. — *Deus meus.* (IBID.) Et continuando sequitur: *Eripies me de contradictionibus populi.* Cætera interponit ad commendationem. *Eloquia.* Igne examinationis probantur. *Omnium.* (IBID.) Nul-
lus excipitur, nisi qui sperare non vult.

VERS. 32. — *Quoniam quis.* (IBID.) Deus dico: quia quis est alius Deus, nisi qui et Dominus in rebus est? Et quia in Judæa notus, non dii gentium; D
hæc contra paganos, qui multos sibi fingunt.

VERS. 33. — *Deus qui.* (IBID.) Adhuc præter communia, commendat per specialia, quia tertio Christus de virtute et potentia sua commendatur. *Præcinxit.* (IBID.) Id est, perarmavit. Vel a similitudine currentis. Vel, dignitatem notat et fortitudinem, quod ei convenit, qui potestate sua judicabit populum, vel mundum. *Immaculatam*, sine peccato. Cervus spinas et hiantia læca transiit, sic Christus spinas et foveas peccatorum: et sicut cervus alta, ita Christus super omnes creaturas conscendit.

VERS. 35. — *Qui docet*: ab imminentibus insidiis cautum facio. *Manus*, opera vel voluntates. *Ad præ-*

litum, contra diabolum. *Ut arcum*, etc., similitudine rei quæ non est, id est, irremissibilem fortitudinem. *Brachia.* Christi propheta, et apostoli, per quos operatur: qui arcus æreus, quia prædicando non mollescunt, sed, semper fortes, verba salutis jaculantur.

VERS. 36. — *Protectionem salutis.* Non ut nihil patiar, quod tamen est ad profectum. Tribulatio est correctio, et doctrina, et dilatio. et confirmatio.

VERS. 37. — *Dilatasti.* (AUG.) Ne impediatur carnales angustia, quia latam fecisti charitatem hilariter operantem, etiam de his quæ sunt sub me, scilicet de mortalibus rebus et membris.

VERS. 38. — *Persequar.* (CASS.) Arguendo, diversis afflictionibus fatigando.

VERS. 43. — *Et comminam.* (AUG.) Ecce eadem operatio Patris et Filii. Supra sit: *Disperdisti, Pater*, et jam ait comminam, id est, auferam virtutes, ut post cedant omni venio doctrinam.

VERS. 44. — *Eripies.* (CASS.) De illis ira: *Sed eripies me*, depressio Judæorum, et exaltatio gentium.

VERS. 46. — *Filii.* Judæi quos enutrivit, facti alieni: *Mentiti sunt mihi*, ad honorem meum. *Inventerati sunt et claudicaverunt a semitis suis*, sequentes potius suas traditiones quam Dei.

VERS. 47. — *Vivit.* (IBID.) Quarto exultat Ecclesia summalim munera Dei laudat. Vel *vivit*, quia vivificat. *Benedictus*, quia omnia benedicit. *Et exultetur Deus salutis.* (AUG.) Non terrore more de Deo salutis meæ sentiam, nec ipsam salutem terrenam, sed in excelsis de illo sperabo.

VERS. 48. — *Vindictas.* (CASS.) Pia vindicta, dum rebellis subditur. *Iracundis.* Major gloria est a ferventibus malis liberare.

VERS. 51. — *Magnificans salutes.* Deus qui magnificat: *Faciens*, Deus qui facit.

PSALMUS XVIII.

VERS. 1. — *In finem.* (CASS.) Psalmus de primo adventu, unde tyrannus cadit, homo absolvitur, hic propheta respicit in finem, id est, Christum, vel in ultima tempora.

VERS. 2. — *Cæli enarrant.* (IBID.) Primo, loquens de incarnatione, commendat prædicationem novæ legis. (AUG.) Cæli, apostoli, de gloria Christi in qua Patris æqualis. (CASS.) Vel cæli, qui stellam miserunt. *Gloriam.* (IBID.): Quod Deus gratis peccata dimittat. *Opera.* (AUG.) Quæ secundum hominem, etc., usque ad et ipsi eidem facti nox, tenebrosis scientiam quæ de humanis. (CASS.) Et hoc tam mirifice, quod in omnibus linguis; et tam late, quod in omni parte ambitus terræ.

VERS. 3. — *Dies diei.* (CASS.) Demonstrative agit. (AUG.) *Dies diei.* Spiritus spiritualibus profert plenitudinem sapientia, etc., usque ad hæc doctrina diebus et noctibus continuatur usque ad posteros.

VERS. 4. — *Loquelæ.* (CASS.) Publicæ suasiones. *Sermones.* Communes narrationes. *Quorum non.* Planius diceret, in quibus non audiantur voces eorum,

vel, omnium sermonum audiantur voces eorum : il- A est pressura experimentis manus Dei, ut eat in vitam. lud idem facit per relativum.

(Aug.) Omnibus linguis primos loqui fecit spiritus, qui omnes gentes in unum erat congregaturus, unus homo tunc omnibus, sic modo unus Christus caput et corpus.

VERS. 6. — *In sole* (CASS.) Quod alios fecisse laudat, ipse facit, prædicat incarnationem. Vel in sole, in manifesto mundi, vel in labore. Sol urit, lucet, et variat tempora. *Tabernaculum suum*. (Aug.) Quasi militare habitaculum, id est, dispensationem incarnationis suæ, in qua venit expugnare errores mundi. Vel tabernaculum, Ecclesiam in manifesto, non in occulto, ut lateat. *Sponsus*. (CASS.) Toties prophetis promissus, magna similitudo sacramenti : ideo de virgine natus, ut Ecclesiam sibi virginem copularet. B *De thalamo*. (Aug.) Id est, virginali utero, ubi Deus humanæ naturæ, ut sponsus sponsæ, copulatus est. Ecce humilis misericordia, sed fortis majestate. *Gigas ad currendam*. (CASS.) Imperturbabilis, irrevocabilis, humanam naturam potentia superans. A *summo*. Hic Trinitas ostenditur, etc., usque ad notat unitatem Trinitatis. *Nec est qui se abscondat*, etc. (Aug.) Verbum caro factum, non permisit ullum se excusare de umbra mortis : quia et ipsam penetravit calor verbi. Vel, calor est Spiritus, quem misit reversus, qui lex, testimonium, justitia, præceptum, timor et judicia, quia hæc agit.

VERS. 8. — *Lex Domini*. (CASS.) Secundo, laudat præcepta Novi et Veteris Testamenti. (Ibid.) Lex per Moysen data, omnia verba sua distinctione corrigens, et ad Christi gratiam mittens. *Convertens*. (Aug.) Libertate, ad se imitandum, non premens iugo servitutis. *Animas*. Voluntates, non modo manus, ut Vetus Testamentum. *Testimonium*. Quæcunque testimonia dedit Israel plena sunt veritate, et humilibus sapientiam dererunt. *Sapientiam* : de divinis.

VERS. 9. — *Justitiæ Domini*. (Ibid.) Omnes in illo recte, qui non docuit quod non fecit, ut imitantes gauderent in eis, qui libere cum charitate facerent, non serviliter cum timore. (CASS.) *Justitiæ*, lex quæ justificat ; quidquid præcipit justum est.

VERS. 10. — *Timor Domini*. (Ibid.) Timor sæculi non sanctus, quia non prolificus, et cum temporibus mutatur. *Timor Domini* sine omni perturbatione, quia est mista cum pavore dilectio, quia si timet D (Ibid.), id est gratia spiritualis, etc., usque ad qui terrena dignitate præsumunt. *Judicia*. Judicia Dei non egent alterius auctoritate.

VERS. 11. — *Desiderabilia*. (Ibid.) Vel, multum desiderabilia, vel multum aurum et lapis ; vel multum pretiosum. Desiderabilia super aurum, etc., usque ad, cujus voluntatem suæ præponit, et dulciora sunt quam ipse sibi. *Super aurum*, id est, omne quod appetitur, pro divitiis, vel potentia, vel pro voluptate. *Mel*. Cibus Dei est mel ; id est, solutus jam a sæculo ; et *savus*, id est, quia adhuc circumplicatur, cui opus

est pressura experimentis manus Dei, ut eat in vitam.

VERS. 13. — *Delicta quis*. (Ibid.) Tertio petit se a vitis purgari, ut sit dignus Psalmista, qui hæc referat sacramenta. Menti videnti suavis est veritas, dulcia judicia ; non videnti quæ suavitas ? sed quare non videtur ? propter delicta : nec mirum : *Delicta enim quis intelligit ?* (CASS.) *Delicta* : omnia, quædam enim nota sunt. *Mea* inquinant, *aliena* affigunt, et jam parce, repelle suasorem. *Ab occultis*. Omnia peccata duobus includit, etc., usque ad quo homo seductus est ; et consentiendo fecit suum. (Aug.) Non est majus delictum quam apostatare a Deo, quod est initium superbiæ : superbia vero est initium et causa omnis peccati.

PSALMUS XIX.

In finem. (CASS.) Figura operandi, quæ ventura sunt Propheta canit.

(Ibid.) Propheta ex nimia charitate optat pro se evenire Ecclesiæ, quæ per Christum videbat ventura.

VERS. 2. — *Exaudiat* : quæ tempore tribulationis vult ei fieri. *In die tribulationis*, quo majori desiderio Deum precamur. *Dei Jacob*, ut sicut illi, ita tibi gratiam benedictionis det, et præponat Judæis.

VERS. 3. — *Mittat* : pater. *Auxilium*, misso Filio.

VERS. 4. — *Memor*. Agit quasi de sacerdote immaculato et rege pugnato. *Sacrificii*. (Ibid.) Sacrificium Ecclesiæ prævidebat, non pecudum, sed sanguinis et corporis Christi.

VERS. 5. — *Tribuat*. Diapsalma, quæ tempore gloriæ optat et affirmat. *Omne*. (Aug.) Non solum quo animam posuisti pro vita plurimorum ; sed et quo cæcitas ex parte contigit in Israel, et sic omnis Israel salvus feret.

VERS. 6. — *Lætabimur*. (Ibid.) Ideo hæc oratio, quia lætabimur et magnificabimur, ostendit se unum de Ecclesia tanto ante tempore.

VERS. 7. — *In potentibus*. (Aug.) Potentes nostri sunt salus favoris ejus cum et de tribulatione dat auxilium, quia vana salus hominum, quæ est sinistræ, unde et superbia nascitur. *Salus dextere*. (Ibid.), id est gratia spiritualis, etc., usque ad qui terrena dignitate præsumunt.

PSALMUS XX.

VERS. 1. — *In finem*. Tertius psalmus de duabus naturis in Christo, cœlestem regem describit, ut auditu credat mundus, quem visum contemnit Judæus. Demonstrativam facit orationem in laudem Dei.

VERS. 2. — *Domine in virtute tua lætabitur*. (CASS.) Summam proponit, scilicet, meritum et præmium.

VERS. 4. — *Quoniam prævenisti*. (CASS.) Diapsalma ; virtutes ejus et gloriam describit, etc., usque ad quasi capiti in coronam. *Coronam*. (Ibid.) Quia cir-

cumitus Apostolorum docentem ambiebat, vel totus A mundi circulus, id est, Ecclesia generalis.

VERS. 6. — *In salutaris tuo: gloriam et magnum decorem, etc.* (CASS.) Verbo Patris, quæ inde gloria. *Gloriam* de iudicio, quia in Deitate iudicabit. *Decorem* in maiestate, quæ tunc apparebit. *Gloriam et magnum decorem*, etc. Gloriosus, ut Petrus, cujus umbra infirmi sanabantur; et decor est *super eum*, præter quem non est aliud fundamentum. Ideo *super eum*, quoniam dabis.....

VERS. 7. — *In gaudio cum vultu tuo. Quoniam rex sperat in Domino, et in misericordia, etc.* (ID.) Id est, de hoc quod sui gaudebunt cum tua præsentia, quando eris omnia in omnibus.

VERS. 9. — *Inveniatur manus tua, etc.* (ID.) De pœnis inimicorum, ut supra de laudibus Christi.

VERS. 11. — *Fructum eorum de terra perdes, et semen eorum.* Non erit eis fructus beatitudinis in terra viventium.

VERS. 13. — *Quoniam pones.* (CASS.) Dicta de futura, etc., *usque ad* ut cum putarent occidere, salus fieret.

VERS. 14. — *Exaltare.* (ID.) Conclusio.

PSALMUS XXI.

VERS. 2. — *Deus, Deus.* (CASS.) Præmittitur con- questio de derelictione, necnon et oratio, sicut in omnibus psalmis de passione. (AUG., CASS.) *Deus, Deus*: geminat ex affectu, vel *Deus* omnium per creationis potentiam, *meus* proprie per cultum. (AUG.) Quando hoc in cruce dixerat, psalmum istum de se scriptum indicavit. *Respice in me.* (CASS.) Non est in Hebræo, sed a septuaginta interpretibus additum. *Quare me dereliquisti?* (AUG.) Mirum hoc, cum et Deus esset cum eo; sed pro nobis, qui in eo corpus ejus. *Longe a salute mea*, id est, mei veteris hominis, quia *longe a peccatoribus salus*, et hæc sunt verba non iustitiæ, sed delictorum. Vel, longe a salute sunt verba delictorum meorum, quæ sunt tollenda.

VERS. 3. — *Clamabo.* (AUG.) De nobis, corpore suo dicit, ut cum forte dicit: *Transeat a me calix iste*, id est, putatur timuisse mori; sed pro suis infirmis qui timent mori, hæc dixit, sic et hæc vox membrorum est: *Clamabo et non exaudies. Per diem, et non exaudies, et nocte et non ad insipientiam.* (CASS.) Quia nullæ in eo tenebræ, et tamen non auditur ad salutem corporalem.

VERS. 4. — *In sancto habitas.* (AUG.) Et ita mirum, quia patres liberasti; ego autem sum vermis.

(CASS.) Tu habitas in sancto, quia Deus erat in Christo mundum sibi reconcilians. *Laus Israel*, (AUG.) id est, videntis te, non ejus qui se voluit abscondere a conspectu tuo.

VERS. 5. — *In te speraverunt patres nostri, speraverunt.* (CASS.) Magnus decor, dum iterat *speraverunt*.

VERS. 7. — *Ego autem, etc.* (AUG.) Hucusque Christus in persona veteris hominis, hic jam proprie in sua persona loquitur. *Ego autem*. Jam proprie Christus, sine semine natus sum, ut essem ultra homines in homine, in quo factus sum opprobrium, ut vel sic superbia hominis humilem imitetur. *Vermis et non homo, opprobrium.* (CASS.) Ita viliter conculcatus, etc., *usque ad* vermis, sine coitu natus, mortalis, humilis et vilis, silentio re- pens.

VERS. 9. — *Speravit in Domino, etc.* (CASS.) Di- centes: *Spera in Domino, etc.* Ironia Judæorum, ecce quasi historialis narratio, non prophetia, ne qua sit excusatio, ne qua ambiguitas.

VERS. 10. — *Ab uberibus.* Non ex quo lactari cœpi, etc., *usque ad* sed fuisti Deus meus. *De ventre.*

VERS. 11. — *De ventre.* (AUG.) Non solum matris, quæ lex nascendi est omnibus; sed de tenebris Synagoge, in quibus infidelis est, nondum in luce Christi natus, qui in observationibus illis carnalibus sabbati et circumcissionis copfidit.

VERS. 12. — *Ne discesseris a me,* qui jam cœpisti.

Tu extraxisti: non vir, ne dubitetur virginis par- tus, virtute Dei factum est. *Spes mea ab uberibus*: vera humanitas et magna perfectio; ab uberibus enim facit, quod vix maturus.

In te projectus sum, non in peccata hominis. Alii in Adam projiciuntur, ex quo rei. *De ventre matris meæ, Deus meus.* (CASS.) Nec conceptio sine Deo, nec in peccato, ut homo; unde Angelus: *Spiritus sanctus superveniet in te.*

VERS. 13. — *Circumdederunt.* (ID.) Describitur passio, quam terminat oratio; ad convincendos Judæos refert futura quasi præterita.

VERS. 14. — *Aperuerunt.* (ID.) Ut feræ volentes deglutire, os suum, non ad sapientiam reseratum. *Sicut leo.* (AUG.) Ut leo rapiens circumdederunt, ut rugiens os aperuerunt.

VERS. 15. — *Sicut aqua.* Quando funditur aqua, etc., *usque ad* unde relicto eo fugerunt. (CASS.) Sicut aquæ sacramentum ablutio peccatorum, etc., *usque ad* et solidata est. *Tanquam cera.* Bene legis mysteria comparat ceræ, etc., *usque ad* quoniam circumdederunt. *In medio ventris mei.* (AUG.) Venter infirmos in Ecclesia, vel memoriam Ecclesiæ significat.

VERS. 16. — *Arui tanquam testa virtus mea.* (CASS.) Non ut fenum, sed ut testa quæ igne fit firmior. *Lingua mea.* (AUG.) Servaverunt præcepta mea apud se hi per quos locuturus eram et per eos in cognationem eorum, qui erant pulvis mortis, deductus sum.

VERS. 17. — *Foderunt.* (ID.) Evangelica nar- ratio. Etsi hæc ad litteram, innuit fossio manuum, quod operibus ejus non crediderunt; pedum, quod Apostolos laceraverunt. (CASS.): fode-

runt. Terra fossa fructum facit, sic fructum vitæ A dedit Christus vulneratus. *Super aquam.* Secunda gratia, aqua refec- tionis.

VERS. 18. — *Dinumeraverunt omnia ossa mea.* (CASS.) Proprie describitur pœna crucis. Sic ossa dinumeraverunt, id est, Apostolos; ne in majorem numerum crescerent, quærebant extinguere. *Inspexerunt me.* (Id.) Cum diligentia et delectatione, cum a re crudeli soleant oculi averti. Ecce quam obstinati, non casu aliquid factum, nec tot miraculis cor mollium.

VERS. 19. — *Diviserunt sibi vestimenta mea,* etc. (AUG.) Sacramenta ipsius potuerunt dividi per hæreses, sed non tunica desuper, id est, a Deo data; hæc est charitas vel unitas, quam nemo potest dividere. (CASS.) Sed forte et dono Dei quibusdam venit, etc., usque ad ut ramus olivæ a B columba delatus ad arcam. (AUG.) Vel, per animam unicam caput et corpus, quod unum diversitates respuit.

VERS. 22. — *Unicornium, humilitatem meam,* etc. (Id.) Judæi, terrena tantum petentes: vel, de cultu Dei singulariter se jactantes, vel singulariter superbientes, occiso etiam filio post servos.

VERS. 24. — *Qui timetis Dominum, laudate eum,* etc. (CASS.) Timor humanus non laudem, sed vituperium parit.

VERS. 25. — *Timeat eum omne semen Israel, quoniam non sprevit,* etc. Quos dixerit semen Jacob, aperit, subdens: *Pauperis.* (AUG.) Non ejus qui verbis delictorum clamat de vana vita, sed non tumentis de pompis sæculi.

VERS. 26. — *Apud te laus mea in Ecclesia magna,* etc. (Id.) Apud Deum laudem ponit, qui docet in homine non præsumi.

VERS. 27. — *Laudabunt Dominum qui requirunt eum: vivent.* (Id.) Pauperes Deum divites se: ideo pauperes, quia Deum laudant ut eum quærant, et ipse est divitiæ pauperum. *Corda eorum in sæculum sæculi reminiscentur et convertentur ad Dominum.* (Id.) Quia ille cibus est cordis.

VERS. 30. — *Manducaverunt et adoraverunt.* (Id.) Non prohibeat dispensator manducare, sed exactorem moneat timere. *In conspectu ejus cadent.* (CASS.) Ecclesia utrosque recipit, sed ipse videt et discernit.

VERS. 32. — *Annuntiabitur,* etc. (Id.) An angelis qui preces hominum Deo offerunt, non pro instructione, sed pro ministerio.

(CASS.) Nota psalmos de passione in magna spe Christianorum terminari, ut sciatur ex passione salus esse.

PSALMUS XXII.

VERS. 1. — *Psalmus David.* (CASS.) Propheta reditum populi de Babylone prædixit. *Dominus regit me.* Psalmus de misericordia, enumerans decem gratias, ut omnes sperent in misericordia Dei. (AUG.) Ecclesia loquitur de Christo.

VERS. 2. — *In loco pascuæ.* (CASS.) Prima gratia, oculus pascuæ, id est, sermo divinus, qui saginat me-

ditantes. *Super aquam.* Tertia gratia, etc., usque ad sed prius educavit super aquam refectio- nis, sed prius animam meam convertit. *Deduxit.* (Id.) Quarta, quod super charitatis præcepta duxit. *Super semitas.* (AUG.) Arctiora mandata et perfectiora consilia, quasi semitis pauci justi ambulant, sicut semitæ arctiores sunt quam viæ.

VERS. 4. — *Nam et si.* (CASS.) Quinta, quod in umbra mortis non timet mala. *Mecum es.* (AUG.) In corde per fidem, ut post umbram mortis ego tecum sim. *Virga tua.* (CASS.) Sexta, correctio; vel virga districtio, quæ convertit vitia. Baculus gubernatio, quæ sustinet fideles.

VERS. 5. — *Parasti in conspectu.* (CASS.) Septima, mensa Domini, beata convivatio, saturitas fidei, esca celestis, de qua Apostolus: *Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit. In conspectu meo mensam:* etsi non implorum. De hac dicitur: *Sed isti ad mensam divitis,* id est, Christi, scito et te similia debere præparare, id est, pati sicut ipse. *Impinguasti:* octava, unctio capitis, sciicet Christi, quod nulla ariditate peccati exaruit, unde cætera lætantur membra, quia capite descendit unguentum in barbam Aaron, et in oram vestimenti ejus. *Et calix meus.* Nona, calix, Christi sanguis, qui sic inebriat ut sobrios reddat. *Meus,* quia accipio. Vel, tuus, quia das. *Mensa et calix, caro, sanguis,* quanquam unum sint sacramentum, sub diversis tamen speciebus, quia utrumque sumitur, divisim hic ponuntur.

VERS. 6. — *Et misericordia.* (CASS.) Decima, misericordia subsequens ad custodiam quæ præcedit ad gratiam conferendam.

VERS. 7. — *Et ut inhabitem.* (HIER.) Hoc omnibus superioribus jungitur. Quasi collocasti, educasti, deduxisti, etc., et hoc ideo ut inhabitem.

PSALMUS XXIII.

VERS. 1. — *Psalmus David.* (AUG.) In prima sab- bati mundus conditus, in eadem homo restauratus per resurrectionem Christi: (CASS.) unde monet victorem cum triumpho suscipere. *Domini est terra.* Primo dicit totum orbem esse Dei, etc., usque ad sed quis in monte ejus, nisi innocens?

VERS. 2. — *Et super flumina.* (AUG.) Ut flumina in mare, ita cupidi labuntur in sæculum; et eos etiam superat Ecclesia, quæ victis cupiditatibus ad immortalitatem paratur.

VERS. 3. — *Quis ascendet?* Determinat quibus virtutibus præditi sunt in Ecclesia.

VERS. 4. — *Quis stabit?* (HIER.) Multi enim ascen- dunt, qui non permanent. (Id.) *Innocens:* ad proximum, manu et corde, et qui sibi innocens, etc., usque ad præsentiam et cognitionem desiderant. *Qui non accepit.* (AUG., HIER.) Id est, qui non deputavit animam rebus non permanentibus, sed eam sentiens immortalem æterna desiderabit, et ideo

non juravit in dolo. *In vano.* (HIER.) Id est, qui a nullis eam fecibus peccaminum post baptismum maculavit.

VERS. 7. — *Attollite.* Diapsalmus. Christiana religione declarata, etc., usque ad quæ a principe diabolo positæ sunt. *Et elevamini.* Contra portas mortis. *Portæ æternales* : omnis gratia quæ, veniente Christo, data est.

VERS. 8. — *Quis est?* interrogat. Propheta ad convincendam Judæorum perfidiam, et ut amplius eum commendando alios invitet.

VERS. 10. — *Dominus fortis* per virtutes describitur quasi proprio nomine. *Fortis*, (AUG.) etsi cum gladiis cepistis.

Potens, etsi Pilato tradidistis.

Potens in prælio, ne in pugna vos superasse putetis. *Virtutes.* (HIER., AUG.) Ministræ præcedentes Christum in ascensione ad alias cœlestes clamant, ut viam Domino venienti aperiant : quæ novo mysterio carne induti stupefactæ, quærunt, quis est?

Attollite. (CASS.) Congeminatio, etc., usque ad qui omnibus omnia dat bona, vel cœlestium virtutum, id est, angelorum.

PSALMUS XXIV.

VERS. 1. — *In finem.* (HIER.) Hic flagellatus poenitens præponitur aliis, ne murmurent in adversis : qui in se expertus per misericordiam blanditur, per justitiam terret.

Ad te, Domine, levavi. (AUG.) Psalmus contra adversa sæculi, etc., usque ad qui non per omnes, minus perfectos.

(CASS.) Primo petit doceri vias Domini, quia ad Deum erectus.

(ID.) Ad te contemplantum; facile terrena despicit, qui divina conspicit.

VERS. 2. — *Confido.* (ID.) Expertus in malis meam infirmitatem, non erubescam de inimicis.

Neque irrideant me inimici : et certus sum quia in nullo sustinente patienter fallit.

Supervacue. (ID.) Quia omnia sunt vana et infructuosa quæ a Deo sunt aliena.

Vias tuas, Domine, demons tra. (CASS.) Viæ sunt de ordine vitæ, etc., usque ad : *Dirige*, ad vitam pertinet, *doce* ad scientiam.

VERS. 5. — *Doce.* (AUG.) Ipsam veritatem, ut quod credo intelligam, quia sustinui, et si hoc non sufficit : *Reminiscere.*

Deus salvator meus. (CASS.) Duæ res sunt, quæ bonos faciunt, ut Deum salvatorem credamus, et patienter ejus retributionem expectemus.

VERS. 6. — *Reminiscere.* (ID.) De peccatis prioribus et quæ quotidie fiunt, orat per misericordiam antiquis factam, et quia timet verum judicem.

Miserationum. Miseratio proprie in bonorum exhibitione.

Quæ a sæculo. (AUG.) Id est, ab initio sæculi sunt : non ergo in me fallat.

VERS. 7. — *Delicta.* (CASS.) Sunt quando iniquitur via æquitatis.

Juventutis. Non pro ætate, sed pro præcipitationis audacia, quæ est tunc, cum calor animi modestiam excedit.

Ignorantias. Facimus ea quæ mala esse non scimus. Vel delicta ignorantæ in parvulis, qui vel originali peccato tenentur.

(HIER.) Juventutis. Antequam de domo patris iniqui exirem.

Memento mei, tu. (AUG.) Cujus opus est misereri et peccata dimittere.

Secundum misericordiam. Id est, ampla est misericordia tua. Misericordia erga miseros, bonitas erga quoslibet. Facit autem Deus bonum et a miseris imploratus, et bonitate ductus : nemo bonus nisi Deus.

VERS. 8. — *Dulcis.* (ID.) Quia omnia priora dimittit, ubi gratia sine meritis.

Rectus. Quia post misericordiam, etc., usque ad *Dulcis*, quia suavia dat; *rectus*, quia corrigit.

Propter hoc. (CASS.) Quia dulcis et rectus; non ex crudelitate, sed benignitate.

In via. Id est, fide, vel præceptis Dei. Vel in via hujus vitæ, ubi recte vivendum, dabit legem.

VERS. 9. — *In judicio.* Dum punit, dirigit ad meliora. Sed mansueti sint, qui corripuntur : quod ex feris domiti, ut tolerant. Quia si mites, id est, lenis animi quasi naturaliter hæc habentes : docebit eos præcepta, pro quorum neglectu venerunt flagella.

VERS. 10. — *Misericordia et veritas.* (AUG.) Quas autem vias docebit, etc., usque ad et deinde cavet severitatem judicis.

Testamentum. (CASS.) Novum, quod egregie dicitur Testamentum, ubi clara et certa promissio hæreditatis quod et morte firmatur.

Et Testamentum. Legis veteris, ubi fuerunt Prophetæ testes promissionum.

VERS. 11. — *Propter nomen tuum, Domine.* (AUG.) Id est, gloriam tuam, etc., usque ad et interpretantur mundi, qui se ab omni peccato mundos asserunt.

VERS. 12. — *Quis est homo?* (CASS.) Hic agit de æternis; quomodo habentur, laborans et orans, ut et ipse, et totus Israel ab his malis liberetur.

VERS. 13. — *Anima.* (ID.) et si non statim, etc., usque ad quidquid alii faciant, etc.

Semen. (HIER.) Bonum est, unde fructus colligitur.

Firmamentum est. (AUG.) Videtur infirmorum esse timor, sed Dominus est firmamentum timentibus eum, et facit ut Testamentum ejus manifestetur illis.

Oculi. Sal. *Oculi sapientis in captivitate, id est, in corde ejus.*

VERS. 16. — *Unicus.* (ID.) Unicus plus amatur, pauper plus doletur.

VERS. 17. — *De necessitatibus.* Id est, ab adversis,

quæ necessaria sunt omnibus, qui pie in Christo vivere volunt.

VERS. 19. — *Respice.* (Aug.) Tot hominum perditio sine dolore esse non potest, et ideo pro eis orat.

VERS. 21. — *Innocentes et recti adhæserunt.* (Id.) Mali tolerati sunt; non adhæserunt.

VERS. 22. — *Israel.* (Aug.) Populum, quem ad tuam visionem præparasti.

PSALMUS XXV.

VERS. 1. — *Psalmus.* (Cass.) Psalmus iste monet vitari consortia iniquorum, jungi justis, quia ex convictu mores formantur.

Judica. (Aug.) Quia post misericordiam, etc., usque ad a vento superbiz rapiuntur.

(Cass.) *Judica*: non est præsumptio justis, sed certitudo misericordiz Dei, quod ibi ostendit in Domino sperans; deinde, non infirmabor.

In innocentia. (Aug.) Non angelorum, sed qualis est hominum.

VERS. 2. — *Proba me.* (Cass.) Id est, prius vires inspice, etc., usque ad non merita, sed misericordiani quæ talem me fecit, attendo.

(Cass.) *Proba me.* Tu vero, proba in tentationibus, ne quid delicti remaneat, etc., usque ad ne quis de eis murmuret.

Ure renes. (Id.) Igne verbi tui, cor calore spiritus. Cor pro cogitationibus, renes pro delectationibus.

VERS. 3. — *Misericordia.* (Cass.) Quæ non sinit tentari super vires, vel ipsa ustio est misericordia, non asperitas

Complacui in veritate. (Aug.) Cui displicet mendacium suum, et placet ipse cum illa et in illa.

VERS. 4. — *Non sedi.* (Cass.) *Complacui* in veritate, quia non sedi. *Odivi*, quod est vitare mala. *Et lavabo*, quod est agere recta.

Vani. (Cass.) *Vani* qui de caducis rebus laborant; impii hæretici, qui Scripturas pervertunt: illi superflua quærent, hi venenosa.

VERS. 5. — *Malignantium.* (Id.) Qui mala proximis agunt.

VERS. 6. — *Lavabo.* (Aug.) Pœnitendo. *Et altare*, mentem virtutibus ornabo; vel fidem, quia non est locus veri sacrificii extra catholicam Ecclesiam.

Inter innocentes. (Aug.) Conversans; *ut audiam* ab eis, id est, ut discam qua voce sis laudandus; vel, *ut audiam*: Venite, benedicti Patris mei.

VERS. 7. — *Vocem laudis* Spiritus sancti, qui docet laudare te.

VERS. 8. — *Domine.* (Cass.) Petit ne malis in iudicio misceatur, quia non eis, sed concordat domui Dei.

Dilexi decorem. (Cass.) Hæc ideo faciam, quia dilexi me facere decoram domum tibi, et locum, quo gloriose habites, ut de gloria et essentia Dei aliquid capiam.

VERS. 9. — *Ne perdas.* (Cass.) Et si modo simul esse poteris, ne simul perdas.

(Cass.) Ne perdas in futuro cum impiis, quibus hic non communico.

VERS. 10. — *Dextera eorum.* (Aug.), id est, si quid boni agunt, etc., usque ad misericordia in omnibus comitetur, quod debes, quia:

VERS. 12. — *Pes*, id est, affectio, quæ facile labi solet, *stetit* immobilis contra omnia scandala, tendens ultra, et persistens in *directo*. Et quia sic redimis in Ecclesiis, benedicam.

Stetit. (Cass.) Etsi undique concussus, vel confusus scandalis.

PSALMUS XXVI.

VERS. 1. — *In finem.* (Aug.; Cass.) Primo, David electus, etc., usque ad unde in sacramento gemitus et laborans; ut in re gaudeat.

Dominus illuminatio, etc. (Cass.) De prima unctione per quam certificatur secunda, hic loquitur.

Dominus protector vitæ meæ. (Aug.) Dat vitam virtutum, quam et protegit, sine quo omnia dona ejus perduntur.

A quo trepidabo? (Id.) Quem trepidet, caro, cum induerit corruptionem.

VERS. 2. — *Super me nocentes.* (Id.) Ut se mihi præferant insultantes: quod vertit Deus in melius, ut maledico dente non me, sed carnalia desideria consumant. Vel *edant*, id est, delectetur in morte mea crudelitas inimicorum, *carnes*; animam non possunt.

Infirmati sunt. (Id.) Dum Christus carnem accepit, nutantes facti, et post ex toto se fidei subderunt.

(Cass.) Vel, debilitati paulatim ad ruinam animæ pervenerunt.

VERS. 3. — *Castra.* (Cass.) Molimina, prælium, conflictus.

In hoc ego. (Aug.) Habeo spem victoriæ in Domino remunerationis æternæ.

VERS. 4. — *Unam petii.* (Aug.) Hæc una domus æterna, in qua semper maneatur, ubi æterni dies, caribi? ut contempler delectationem Dei, quod est verum bonum.

Omnibus diebus vitæ meæ. (Aug.) Ut quando vivo, etc., usque ad opus manifestabo.

Ut videam. (Id.) Alia littera: *Ut contempler delectationem Domini*, id est, eo fine, ut demum appareat, etc., usque ad et ideo non temere peto unam, etsi peccator.

VERS. 5. — *In abscondito*: (Aug.) quasi multæ partes sunt, etc., usque ad quem mox vocat petram.

VERS. 6. — *Circumivi.* (Aug.) Quia mihi se præbuit ducem, etc., usque ad ut omnes voluntates ejus implem.

(Hier.) Vel circumspexi omnia creata, vel exempla sanctorum.

(Aug.) Circumivi animo omnia creata, etc., usque ad tanto ardentius appetit.

VERS. 7. — *Exaudi, Domine, vocem meam*, etc. (Cass.) Quis labor, quis gemitus? Oratio ante secun-

dam unctionem, ut possit haberi quam et sibi pro- A
phetiæ spiritu promittit.

VERS. 8. — *Tibi dixit.* (CASS.) *Cor*, ratio a te edo-
cta tibi confabulatur de una, non aliud quam doces
pertractat.

VERS. 9. — *Ne avertas.* (AUG.) Alius petit hic
bona temporalia a Deo, et de datis gaudet, hic non
nisi *unam*. Alius habens timet iratum, ne tollat
ea; iste non putat iram, nisi si *avertat vultum*,
etiam si quid in eo vindicet: nil divinius poterat di-
cere.

Ne declines. (AUG.) Non in ira declinat, quando
a peccatis faciem avertit; vel, *ne declines*, ut me labi-
sinas in ira, id est, quod punias; sed ut nostra in-
firmas cautior fiat.

Salutaris meus, etc. (AUG.) Quasi, frustra creasti B
et recreasti, etc., *usque ad* a Domino est per Samue-
lem electus.

VERS. 10. — *Quoniam pater, etc.* Fecit se par-
vulum Deo, ipsum fecit sibi *patrem*: quia jubet,
vocat, condidit, et regit. *Matrem*, quia sovet,
continet, collactat et nutrit; sed sæculum pater
vel diabolus, mater Babylonia, id est, societas im-
piorum.

VERS. 11. — *Legem pone mihi, etc.*

VERS. 12. — *Tribulantium.* (CASS.) Ut Saulis et
adjutorum, etc., *usque ad* quia falsi.

VERS. 13. — *Credo videre.* (AUG.) Sed inter om-
nia pericula, Deo dirigente, credo videre.

Bona. (ID.) Bona, quæ sunt vera, æterna. Illi
suadent beatitudinem in terra ista, quæ est morien- C
tium.

VERS. 14. — *Exspecta.* (CASS.) Ut ego certus sum
de illa, etc., *usque ad* sustine quod pateris.

PSALMUS XXVII.

Psalmus huic. Per David aliquando intelligitur
caput, id est, Christus; aliquando corpus, id est,
Ecclesia; interdum utrumque simul, id est, totus
Christus intelligitur, ut hic.

(CASS.) Psalmus tertius, qui breviter de passione
et resurrectione.

(ID.) Hic proponitur Christus (et si adeo dignus)
non in se confidere, sed totum a Deo petere; utile
exemplum justis.

VERS. 1. — *Ad te, Domine.* (ID.) Oratio tempore D
passionis habita.

Ne sileas. Minus est in Hebræo, etc., *usque ad* et
a morte resurrectionem.

Ne sileas, etc., et assimilabor, etc. (HIER.) Ex eo,
quod verbum mihi semper unitur, non talis homo
sum quales cæteri, qui nascuntur in profundam mi-
seriam sæculi.

(AUG.) Ubi quasi si sileas non cognoscitur verbum
tuum.

VERS. 2. — *Ad templum.* (CASS.) Secundum mo-
rem Judæorum, quibus præceptum est ut ubicunque
essent ad illam partem orarent, ubi Jerusalem esse
scirent: quod et Jesus legem implens fecit. Vel ad
cælum, unde auxilium speramus.

VERS. 4. — *Da illis.* (ID.) Prædicere est, non
optare, secundum quod intenderunt, non secundum
quod inde pervenit: vel optat justitiam Dei in hoc
servari.

VERS. 5. — *Quoniam non, etc.* (ID.) Et ei
deessent opera, hoc sufficeret damnationi, quod
non intellexerunt per legem et Prophetas, quæ in-
visibiliter Deus operatur per me, nec etiam visi-
bilia.

Destrues. (AUG.) Ut nihil mihi noceat, nec post
Ecclesiæ tuæ, vel meæ.

Benedictus. (CASS.) Auditus in resurrectione gra-
tias agit, subdens de salute credentium.

Dominus. (ID.) Idem qui adjutor meus, et pro-
tector est fortitudo plebis, quæ in eo confidit, et
protector ne lædantur, et tu, o Domine:

VERS. 9. — *Salvum.* Ecce quanta spes creden-
tium cum pro eis orat: passus pro eis iudex est et
advocatus.

Et rege, etc. (ID.) Ne declinent ad prava.

Extolle, etc., a terrenis ad petenda æterna, et
intellectu Scripturarum, et bono opere per totum
hoc sæculum usque in finem.

PSALMUS XXVIII.

VERS. 1. — *Psalmus David in consummatione.*
(ID.) Arca a Philistæis reducta, etc., *usque ad* ut
se offerant tali consummatori.

Afferte Domino. (ID.) Prius monet sacrificia of-
ferre.

Filios arietum. (AUG.) Quia non deceat impugatio,
etc., *usque ad* et septuaginta duo discipuli ad præ-
dicandum missi significantur.

Vox Domini. (CASS.) Prædicatio Christi intus
mentes terruit, quod est, spiritum timoris dedit Ju-
dæis et gentibus.

(GREG.) Iste ab imo ascendit, id est, spiritu timoris
ad spiritum sapientiæ, etc., *usque ad* id est, spiri-
tualem intellectum, hos Dominus concutit.

(HIER.) Ut agricola sterilem terram, etc., *usque*
ad et dabit virtutem, et eandem benedicet in pace
æterna.

VERS. 3. — *Vox Domini super aquas, etc.* (CASS.)
De constitutione Ecclesiæ, ubi virtutes Spiritus san-
cti cum magno præconio enumerat.

Libani. Libanus interpretatur candidatio. *Cedri*
Libani, id est, alti homines in terrenis elati, quos
Deus confringendo comminuet, id est, de superbia
ad se per dilectum filium reducet: et hoc spiritu
fortitudinis comminuet, sicut unicornis captus com-
minuitur.

VERS. 7. — *Desertum.* (CASS., AUG.) Judaicum po-
pulum, etc., *usque ad* unde emanat aqua viva.

VERS. 10. — *Dominus.* Quid constitutæ Ecclesiæ fiat
ostendit.

Dedi, enim ait, vobis potestatem concutere super
serpentes. Ut autem est inauditum, ut cervi omne
genus ferarum cornu feriant; sic ut Apostoli omnem
philosophiam illiterati redarguerent.

Diluvium. (CASS.) Aquas baptismi, qui purgat crimina mundi.

PSALMUS XXIX.

VERS. 1. — *Psalmus cantici in dedic.* (AUG.) Supra de consummatione tabernaculi tempore belli: hic autem est psalmus lætitiæ, quia domus dedicatur, id est, confirmatur, quæ in æterna pace manebit: corpore innovato non tantum Christi, sed etiam totius Ecclesiæ. Totus Christus loquitur in hoc psalmo, quia quædam capiti, quædam corpori, quædam utrique conveniunt.

(ID.) Psalmus breviter de passione et resurrectione: ut passio non terreat quos spes resurrectionis lætificat.

Domus David. (CASS.) Totus Christus sponsus, etc., usque ad secundum statum futurum quando in ea quiescitur.

(CASS.) Primo agit de dedicatione sua: et jubet sanctos idem sperantes laudes dicere.

VERS. 3. — *Domine, Deus meus, clamavi ad te,* etc. (AUG.) Christus, etc., usque ad sed non in dedicatione.

VERS. 4. — *In lacum.* (HIER.) Id est, de lacu inferni, ubi animæ peccatorum sunt, ne, sicut illi, præceps caderem in moriem.

VERS. 5. — *Confitemini,* etc. (AUG.) Quia ex hominitate et sanctitate sua, non nostra memor fuit nostri.

VERS. 6. — *Quoniam ira.* (ID.) Id est, vindicta, qua vindicavit in nos primum peccatum, quod morte solvisti.

Ad vesperum. (ID.) Quia ira, etc., usque ad id est, tempore gratiæ post tempus ante legem, et sub lege.

(HIER.) *Ad vesperum.* Quia passio et sepulto Domino, Apostoli et mulieres in fletu et gemitu morabantur. *Et ad matutinum lætitia.* Quia mane venientes ad sepulcrum, gloriam resurrectionis ab Angelis acceperunt. *Fletus.* (CASS.) Demorabitur hominibus respicientibus ad vesperum, quo Adam decinavit, et a paradiso exivit: sed lætitia erit respicientibus ad matutinum, quo Christus surrexit.

VERS. 7. — *Ego autem.* Quomodo ante dedicationem egerit et eam meruerit. (AUG., CASS.) Vespere facit. Sed ego, dum in paradiso esset mihi abundantia, dixi: Non movebor ab hoc bono, credens diabolo dicenti: *Non morte morieris* (Gen. iii). Sed, o Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem; quod est, non ex me bonus eram et fortis, sed ex te. Quod ut ostenderes: *Avertisti faciem tuam,* hoc est, foras misisti me de paradiso: jam vero hic positus clamabo ad te, etc.

VERS. 8. — *Avertisti.* (CASS.) Deus a Christo faciem, exponendo eum passioni et morti; et sic Christus turbatus est: *Tristis est anima mea usque ad mortem.* (Matth. xvi.) *Conturbatus.* (AUG.) Quod tempus conturbationis et miseræ recolens, et in eo positus, audio vocem capitis pro me morituri, dicentis: *Ad te, Domine, clamabo,*

VERS. 10. — *Quia utilitas in sanguine meo.* (ID.) Necessitatem ostendit per quam non sinit eum descendere in corruptionem. *Dum descendo in corruptionem.* Si enim statim non resurgo, et corpus corrumpitur, nemini annuntiabo, nullum lucrabor. Confessio gemina est, nunquam sine ea simus: quando male est nobis in tribulationibus, confiteamur peccata nostra; quando bene est, in exultatione justitiæ confiteamur laudem Deo.

VERS. 11. — *Audivit Dominus.* (CASS.) Quomodo eam accepit, scilicet dedicationem, pertractat. Dixit: *Clamabo, deprecabor, sed me deprecantem exaudivit Dominus.*

VERS. 12. — *Concidisti saccum meum.* (ID.) Saccus vestis est aspera, in usum laboris vel tempore tristitiæ concessa, ut Ninivitis, id est, caro humana, quæ scissa est moriendo: et prodiit frumentum gloriosæ resurrectionis, vel divinitatis. Vel, pœna peccati, qua in resurrectione destructa, prolata est divinitas ante occulta: sicut quod saccus integer celat, scissus aperit. (AUG.) Saccus de capris vel hædis, mortalitas; quam de peccatoribus Christus traxit vel accepit; unde: *Dum mihi molesti essent, induebar cilicio* (Psal. xxxiv), ut quod intus erat, non viderent.

VERS. 13. — *Non compungar.* (ID.) Non moriar jam in finem. *Domine Deus, in æternum confitebor tibi.* Quid est: in æternum confitebor tibi? in æternum laudabo te.

PSALMUS XXX.

VERS. 1. — *In finem psalmus.* (AUG.) Extasis hic accipitur pavor perturbati populi de persecutione omnium gentium, et defectu fidei per orbem.

(CASS.) Contra pavorem spes et oratio præmittitur, etc., usque ad: *Erunt duo in carne una* (Gen. ii), ergo et in voce una. (AUG.) Prior loquitur Redemptor, inde redempti, gratias agentes. Inde diu de perturbatione Prophetæ vox interponitur prope finem, et in fine. Hic describitur humiliatio Christi martyrumque: unde sequitur exaltatio.

VERS. 2. — *In te, Domine, speravi,* etc. (ID.) Est confusio æterna, de qua liberari petit: at est temporalis ad horam, scilicet quæ prodest.

VERS. 3. — *Accelera.* (ID.) In faciendis, in solvendis animabus et hujusmodi, ut eruas tertia die, non differas in communem resurrectionem; quod ut sit, esto mihi protector tantus, quantum decet esse Deum. *Esto mihi.* Dixit: *Justitiam da,* etc., usque ad affirmat liberationem.

VERS. 5. — *Educes.* (CASS.) De morte ad superna, ut frustra sint Judæorum consilia. *De laqueo quem absconderunt.* (AUG.) Per duas portas diabolus tentat, etc., usque ad unde: *Educes me de laqueo.*

VERS. 6. — *In manus.* (CASS.) Nota eum hic loqui qui in passione eadem verba protulit. (AUG.) *In manus.* Ex his verbis quæ in cruce dixit, admonet se in hoc psalmo locutum esse.

VERS. 8. — *Ego autem, in Domino,* etc. (CASS.) De

gaudio, quia sperat in Domino, qui odit vanos. **A** tamen se justificare videatur, subdit : *Salvum me Exsultabo et letabor.* Exsultare est cum magna alacritate animi gaudere : letari, temperata affectione. *Humilitatem meam.* Pro infirmitate, et pro ipsa virtute humilitatis accipit. *Necessitatibus.* (Aug.) *Necessitates* sunt infinitæ, etc., *usque ad* et in futuro pleurie.

VERS. 9, 10. — *In loco spatioso.* (Cass.) Locus spatiosus libere eundi ad patriam virtutum, charitas ; sed, quia caro infirma, et urgent mala : *Miserere mei, Domine.* Jam pavor enarratur, id est, quot et quanta ea perturbant, contra quæ est oratio, *Tribulor.* (Aug.) Cum prius dixit : *Statuisti in loco spatioso,* etc. Sed aliis locus spatiosus, ex liberationis gratulatione ; aliis ex tribulatione, angustia. *Conturbatus.* Irascitur pro peccatis palcarum, etc., *usque ad* nam vita perfectorum est profectus aliorum. *In ira oculus.* In ira persecutorum, etc., *usque ad* ut ab omnibus gradibus quaeratur Deus. (Cass.) Vel intellectus turbatur, et animus confunditur, etc., *usque ad* nec in animo, nec in corpore ulla potest esse hominis præsumptio. (Aug.) Ira per vitium oculum mentis cæcat ; ira per zelum turbat : quia et hæc, concussa mente, contemperationem dissipat, quæ non est nisi iniqua mente ; sed inde post paululum plus proficit ad videndum.

VERS. 11. — *Paupertate.* (Id.) Vel *egestate.* Ego sanitate corporis, nec parcitur cruciatibus. Ego resolutione, et parcitur morti ; et in hoc infirmata est fiducia mea.

VERS. 12. — *Super omnes inimicos meos.* (Id.) Pejus paganis et Judæis vivunt, etc., *usque ad* pro quibus timeant et notis, ne omnes tales sint. (Cass.) Vel apud omnes inimicos, vel majori opprobrio habitus, quam illi qui digni eo ; et vicinis, parentibus, vel jam credituris ; et notis, familiaribus.

VERS. 13. — *Qui videbant me foras.* (Hier.) *Foras,* Christum, id est, qui hominem purum putabant. *Oblivioni datus sum tanquam mortuus a corde.* (Cass.) Vel excidi a corde eorum, ut mortuus cujus memoria cum corpore sepelitur, de cujus reparatione desperatur. *Vas perditum,* mortuus Jesus abjiciendus putatur.

VERS. 14. — *Vituperationem multorum.* (Aug.) Vituperantur, etc., *usque ad* non quisquam homo. *In circuitu.* In eo dum convenirent simul. (Cass.) Errorum, etc., *usque ad* id est, appetitu temporalium.

VERS. 16. — *Sortes meæ.* (Id.) Vel tempora vite. (Aug.) Quia quando vis, vivimus, vel morimur : ideo *eripe.* Etsi justus, et occultus ordo electionis apud te est, ego tamen, etc., *usque ad* quæ, sine meritis, quos vult elegit.

VERS. 17. — *Illustra.* (Cass.) Manifestam fac benevolentiam tuam super me, ut sicut de moriente desperant, ita de resurgente confidant. (Aug.) *Illustra.* Appareat, qui ad te pertineat cum modo sit confusio ; unde alibi : *Discerne causam meam* (Psal. xli) ; ne

tamen se justificare videatur, subdit : *Salvum me fac in misericordia,* non in mea justitia.

VERS. 18. — *Invocavi.* (Id.) *Invocas Deum,* quando in te vocas eum, et quando in domum cordis tui eum invitas.

VERS. 19. — *Muta fiant.* (Cass.) Quæ hic garrule, dum non timeant judicium. Muta in pœnis, in inferno. *Quæ loquuntur.* Apte opponit justo iniquitatem.

In superbia et in abusione. (Cass.) Quia creatura contra creatorem, et perverso usu beneficiorum Dei, qui, præter cætera, propter eos venit.

VERS. 20. — *Quam magna.* (Cass.) Quæ bona Dei contra prædicta mala, quæ leviant ipsa mala. (Aug.) Ista cernens et mirans exclamat Propheta, etc., *usque ad* in futuro vero patebit.

VERS. 21. — *A conturbatione.* (Aug.) Ut jam nullam conturbationem humanam patiat, etiam modo tribulati, mente intrantes ad vultum Dei non turbantur. *Proteges.* (Cass.) Ne promissio tantum futuri turbaret, hoc addit : *proteges,* ne noceantur.

VERS. 22. — *Benedictus.* (Id.) Quasi i, quid ultra ? Plenitudinem beneficii laude concludit, comparans illud suæ imbecillitati. Et loquitur Propheta, vel populus fidelis. *Mirificavit.* (Aug.) Misso Spiritu, totum mundum replevit, etc., *usque ad* unde : *Unguentum effusum est nomen tuum.* (Cass.) Vel, mirificavit Deus Pater misericordiam, etc., *usque ad* juxta illud : *Requievit in corde terræ.*

VERS. 23. — *Ego dixi in excessu.* (Aug.) Timoris nostri typum, etc., *usque ad* : *Ideo exandisti vocem orationis meæ.* (Aug.) *In excessu mentis.* Vel rapta mente vidit altitudinem ex qua sentit se projectum valde longe : vel excessit a ratione timendo. *A facie oculorum tuorum.* Si in facie tua essem, etc., *usque ad* sed meum cor accusavi.

VERS. 24. — *Diligite Dominum, omnes, etc.* (Cass.) Conclusio oratoria, vel hortatoria, pro prædictis obtinendis. (Aug.) Prædicta expertus jam nos hortatur ; quasi : tribulatus sum, timui, clamavi, non sum confusus : ita vos. *Sancti ejus,* quorum est diligere Deum, quia non amant mundum, neque quæ in mundo sunt ; amicus mundi hujus, inimicus Dei constituitur. Disce ergo non diligere mundum, ut disce diligere Deum : averte, ut convertaris ; funde, ut implearis. *Requiret Dominus,* etc. Etiam hic aliquando, si nulli hoc faceret, non videretur vigilare divina providentia, si omnibus non servaretur divina patientia.

Abundanter facientibus. Qui non cito poenitent.

Superbiam. Pro omni vitio, quia radix omnium.

VERS. 25. — *Viriliter agite,* etc. Virtus totius psalmi, ne carnis fragilitas timeat tot mala sæculi.

PSALMUS XXXI.

Intellectus David. (Aug.) Psalmus de gratia qua Christiani sumus, ut ait Apostolus (Rom. iv). Incipit ergo per indulgentiam hic psalmus contra vitium hominum agens, qui peccata nesciunt vel defendunt, et merita jactant. (Cass.) Contra vitium ergo homi-

num hic psalmus opponitur, etc., usque ad in quo A stantes confirmat.

VERS. 1. — *Beati quorum remissæ sunt*, etc. (Aug.) Non in quibus non invenit peccatum, sed quibus remittit. *Iniquitates*. Dicit sonitem peccati, scilicet concupiscibilitatem, etc., usque ad sed ut peccatum ultra non sit. (Hieron.) *Iniquitates*, ante fidem et baptismum : peccatum, post fidem et baptismum.

VERS. 2. — *Beatus vir*. (Hieron.) Cui remittit Deus, non enim per se. Tegit, ne in iudicio reveletur; et sic non imputabitur ad pœnam. Non est dolus qui se accusat : corde tenet quod ore fatetur hic.

Beatus : quia olim non confitens Deo, veni in peccatum, dum clamarem, si quid boni egi.

VERS. 3. — *Tacui*. (Aug.) Qui non vult confiteri peccata, laborat sine causa in defensione peccatorum : in quo cum et jactet merita, amplius deficit fortitudo. (Cass.) *Beatus cui non imputavit*. Aliis, qui gravia habent, Deus imputat; aliis per misericordiam non imputat, etsi habent aliqua, his scilicet qui non justos se prædicant, cum sint mali, sed se agnoscen-
tes satisfaciunt, modo hoc profiteor, sed olim : *Quoniam tacui*, etc. (Aug.) Vel, *tacui* voce peccatum, dum clamarem tota die : dum pœna peccati, vel interior excæcatio ostenderet me peccatorem, vel dum prava vita me tacente clamaret, si quid boni egi.

Dum clamarem tota die, etc. Etsi non sit sibi conscius quis, non tamen justus : quia delicta quis intelligit? Unde : *Est justus qui perit in justitia sua*. Et Apostolus : *Nihil mihi conscius sum*, etc.

VERS. 4. — *Configitur spina*. (Cass.) *Spina*, quæ C totum corpus erigit, id est, superbia. (Aug.) Item *ærumna*, etc., usque ad : *in manibus temulenti*.

VERS. 5. — *Delictum meum*. Diapsalma. Confessio, unde venia, sicut supra de rectione inveteratio. *Feci cognitum*. (Cass.) *Dixi* enim prius, etc., usque ad et Deus audit.

VERS. 6. — *Pro hac orabit*. (Id.) Diapsalma. pœnitentiam commendans, omnibus sanctis dicit communem; quam variæ sectæ respuunt, contra quæ ad Deum refugit. (Aug.) *Pro hac*. Inde orat omnis sanctus, quia dimisisti, aliter non esset sanctus. *Tempore*, etc. Tempus est gratiæ, lex premens, convincens reos, coegit clamare, gratia sanat. *Verumtamen in diluvio*, etc. (Aug.) Licet sanctus oret, etc., usque ad sanctus orabit, dicens : *Tu es refugium*. Ad eum. Deum, mutat enim personam ut sæpe. Non appropriant qui dicunt fatum facit peccare, vel fortuna, quæ omnia regit, vel gens tenebrarum, quæ Deo rebellat.

VERS. 8. — *Intellectum tibi dabo*. (Id.) Diapsalma. Respondetur pœnitenti : *Intellectum tibi dabo*, etc. Ecce psalmus intelligentiæ, ne putetur supplicans negligi, teste Deo. *Tu, erue*. (Cass.) Qui promisisti, *intellectum tibi dabo*. Vel respondet Christus pœnitenti : Lætus finis, dat Deus intellectum : unde alios adhortatur ad idem.

VERS. 9. — *Nolite fieri sicut equus et mulus*, etc. (Aug.) Accepto intellectu, convertit se iste pœnitens

ad superbos peccata defendentes : ergo vos, quos invito, etc. *Equus*, gentilis indomitus; *mulus*, Judæus piger ad credendum. (Cass.) *Equus*, sine discretionem sessorum; *mulus*, quælibet onera accipit, etc., usque ad id est, jactantiam de viribus suis. *Maxillas*. Vel, *maxillas* quibus mandunt, id est, parcius, de victualia, ut necessitate coacti redeant. (Aug.) Vel hic confringes, et in futuro erunt multa flagella. Vel : *Nolite fieri sicut equus*, quia multa flagella hic et in futuro. *Qui non approximant ad te*. (Cass.) Sunt enim qui, si peccat carnis imbecillitate, a piis precibus non recedunt.

VERS. 10. — *Multa flagella peccatoris*, etc. (Aug.) Post frenum adduntur flagella ad domandum, ne sit de illis impunitis quibus modo vaga datur licentia
B viæ suæ : sic iste supra dixit se domitum.

PSALMUS XXXII.

In finem. (Cass.) Hic propheta potentiam et facta Dei enumerat, et sic ad laudem Dei invitat; primo, justos et rectos monet laudare, quia exultare in illo nisi laudando non possumus : rectos, inquit, decet collaudatio.

VERS. 1. — *Exsultate*, etc. (Aug.) Curvus laudat Deum quando sibi bene est; blasphematur quando male : rectus semper ut Job.

VERS. 2. — *Cithara*. (Id.) Ab inferiori sonat, et ex terra est, unde laudemus, id est, prosperitas et adversitas, quæ ab eo sunt nobis. *In psalterio*. Dum attendis superiora quæ tibi dedit, celestem doctrinam. Per *citharam* caro, per *psalterium* charitas intelligitur : ad quæ decem præcepta legis pertinent : tria in prima tabula ad Deum, septem in secunda ad proximum.

VERS. 3. — *Cantate ei*, etc. Quasi, quid plus dicam? de incarnatione specialiter letamini. *Canticum novum*. (Cass.) Quia non sufficit, nisi abundet justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum (Matth. v).

Cantate canticum novum. De incarnatione, de qua mundus exultat, de qua Angeli cantaverunt.

VERS. 4. — *Quia rectum est*. Modum laudis exposuit : nunc cur sit laudandus? *Et omnia opera*. (Aug.) Ne quis putet se meritis ad fidem venisse, cum in fide sint omnia opera quæ diligit Deus, id est, remunerat, (Id.) quia non nisi in fidelibus operatur; unde : *Fides tua te salvum fecit* (Matth. x). Vel, omnia opera sunt recta, etc., usque ad quia remanent iniquus, et ideo nequior, quia justum favere sibi videt.

In fide. Quasi exterioribus, si causa justitiæ fuerit fidelis, interioriorem fidem adjiciet ille, quem non cognoscens timuit; unde : quis non dabit ei quæ sua sunt, qui in alieno fidelis fuit? (Aug.) Fidelis est Deus dans homini quod promissit : fidelis est homo credens promittenti, ex promisso vero Deus est nobis debitor.

VERS. 5. — *Terra*. (Id.) Ecclesia ubique terrarum.

VERS. 6. — *Verbo*. Id est sapientia Dei Patris,

Cœli. Apostoli instructi sunt plene, cum eo etiam corporaliter conversando : et post, *omnis virtus eorum* habita roborata est spiritu Filii, per cœlos firmatos congregat et consolidat in unitate fidei, spei et charitatis. *Uter, Ecclesia*, in qua est caro mortua. *Etiā abyssos*, id est, profundos tenebris vitiorum, ponit inter eos, qui sunt thesaurus, unde alios dicit sapientia. (Aug.) *Terra.* Cœli non indigent misericordia, etc., *usque ad quod operatur.* *Virtus eorum.* Cum inter lupos essent, etc., *usque ad licentia.*

VERS. 7. — *Sicut in utre.* (Cass.) Ad litteram : sicut littoribus mare, claudit in Ecclesia fluctuantes populos ; et in thesauris sapientiæ suæ ponit profundas altitudines, ut probet quis Scripturas pietatis studio inquirat.

VERS. 8. — *Timeat omnis terra.* (Id.) Ecclesia de mari, etc., *usque ad* sed Dominum timeat terra. Timeat, imo commoveantur manu misericordiæ a similitudine dormientis. *Ab eo*, quia ipse creavit : et ideo utiliter administrat, quia et a diabolo aliquid commovetur, sed quod a Deo utiliter, ideo *ab eo.* *Commoventur.* (Aug.) Non terroribus hominum, etc., *usque ad potestatem* non nisi a Deo.

VERS. 9. — *Dixit et facta sunt.* Creationem simul et formationem notat. Mandavit recreationem.

VERS. 10. — *Dissipat consilia.* (Cass.) Ne habeant effectum consilia contra se, ut Judæorum, et contra suos. *Gentium.* Dum idololatriam destruxit. *Populorum.* Judæorum, quorum voluntas, etsi impleta, tamen resurrectione est reprobata. *Principum.* Tyrannorum vel dæmonum.

VERS. 11. — *Consilium autem Domini*, etc. (Id.) Incarnationis arcanum in quo consuluit homini.

Manet in æternum. Quia ad æternam salutem nobis obtinendam.

Cogitationes. Prædestinatio, in qua omnia reposita sunt, quæ et sic permanent, ut prævisa sunt.

VERS. 12. — *Beata gens.* (Cass.) Beatum dicit, qui ad cultum Dei pervenit : quod fit temporibus Christianis, in quibus gentes conversæ, hi sunt justi et recti quos decet laudatio. (Aug.) Beatitudo omnis in animo, etc., *usque ad* beatus populus de Deo possessore.

VERS. 13. — *De cælo.* (Aug.) Homine Christo. Prospexit in adventu Filii et vidit misericorditer, non peccata, (Cass.) a quibus faciem avertit ; sed vidit omnes filios hominum, id est, omnes qui ad novam vitam volunt renasci. (Aug.) Quomodo elegit? etc., *usque ad* inspiravit omnem bonam voluntatem.

VERS. 15. — *Finxit.* (Aug.) Manu gratiæ formavit. *Stigillatim*, singulis singula quædam dans. (Hier.) Unde tamen unitas corporis, id est, Ecclesiæ fiat. *Sigillatim*, id est, non ex Adam, ut quidam dicunt animam ex anima, et simul omnes cognoscit, et omnes actus earum.

VERS. 16. — *Non salvatur rex.* Sic fiunt justi, sed nec facti sua virtute salvantur. Non modo spiritualia sunt a Deo, sed et exteriora. (Hier.) Nemo quidquam habet nisi ab eo, quia nec potens ut rex, nec fortis,

A etc., *usque ad* etiam si sit in multa abundantia virtutis.

VERS. 17. — *Fallax equus.* (Aug.) Animal, in cuius velocitate vel virtute confiditur, figurate quælibet amplitudo sæculi unde superbitur : sed quanto in eo altius erigeris, tanto gravius cadis. (Cass.) Vel, *equus* est corpus hominis quantumcunque speciosum et bene formatum, tamen fallax est ad salutem corporalem, spiritualem. (Aug.) Vel, *equus* mundana felicitas, quæ homines vehit, et dum nimis properat, cadit equus et sessorem perdit. *Equus*, humana sapientia. *Gigas*, superbus aliquis extollens se contra Deum.

VERS. 18. — *Ecce oculi.* In sua in virtute nullus salvatur, sed : Ecce unde est salus, *oculi*, etc. *Oculi*, respectus divinitatis quæ proteget eos. *Metuentes eum.* (Cass.) Timere Dominum, et semper sperare conjuncta sunt.

VERS. 19. — *Ut eruat*, etc. (Id.) Hæc duo sunt vota fidelis : ut in iudicio eripiatur a morte, et hic spiritualibus alatur, ubi est indigentia eorum.

VERS. 20. — *Anima nostra sustinet Dominum.* Quid de prædictis sentiat, quasi conclusio.

VERS. 21. — *Quia in eo.* (Aug.) Quia absentibus per fidem misit nomen suum.

Speravimus. Nos venturos ad Deum, non meritis nostris. (Cass.) Quia in eo ne quis mussitet de patientia, subjicit munus, scilicet quod lætatur hic in Domino. Et speramus in nomine Christi, quem patienter Propheta lætus venturum sustinuit : *Speravimus.* Continuum tempus notat, quia non est fas desinere, unde semper potest anima fessa recreari.

Fiat misericordia tua, Domine, super nos, etc. Incarnationem compleri desiderat, ut perfectus possit esse. *In te.* Hoc dicit ideo ut omnis superstitio et pravitas excludatur.

PSALMUS XXXIII.

VERS. 1. *Psalmus David.* (Aug.) Loquitur Christus, et in eo Christianus : docet humilitatem, dum commendat corpus et sanguinem. *Cum immutavit vultum* Christus, id est, sacrificium, *coram* Judæis, qui regnum patris sui David sunt, juxta illud : *Et dabit illi Dominus sedem David*, Ecclesia est regnum Patris.

VERS. 2. — *Benedicam.* (Cass.) Psalmus secundus per alphabetum imperfectum, etc., *usque ad* glorificatur cum ipso.

VERS. 3. — *In Domino laudabitur anima mea.* (Id.) Sua enim laus est prædicatio Domini sui, ut bonus famulus de bona fama Domini sui gloriatur. *Mansueti.* Non docti, non jejunantes, quia sunt superbi : sed mansueti, quia temperantiam habent omnium rerum. *Mansueti*, non de sua intelligentia superbientes ; non jugum Dei, indomitum more, ferentes.

VERS. 4-6. — *Magnificate Dominum.* Spiritualis gratia non vult sola facere quod multis proficit ; unde vocat alios : *Magnificate* ut invitatos traheret,

dicit, quæ inde bona sibi : *Exquisivi Dominum. A* *Ex omnibus.* Non possunt particulatim dici quanta impetravit qui non aliud quam Deum quæsit. *Accedite.* (CASS.) Jam particulatim de novo vultu admonet sanctos. Quasi, *Magnificate* : et si in primis in jucundum accedite. Vel, *Magnificate*, et quo ordine? ecce : *Accedite per fidem.* (AUG.) Accedite fide inhærendo, et duobus pedibus geminæ charitatis currando. (CASS.) Præmissis laudibus, ad communionem hortatur. *Non erubescuntur.* (AUG.) Quidquid hic fiat justo, non erubescit, quia semper superior apud Deum : superbus vero in adversis erubescit, quia ad Deum non accessit.

VERS. 7. — *Pauper.* (CASS.) *Iste* spiritualis hic est, quia accedit et illuminatur, nec erubescet ; quia, quando clamat, liberatur ab omnibus angustiis sæculi in obitu, dum jam transit ad Deum.

VERS. 8. — *Immittet Angelum. Accedite*, et sicut iste pauper clamavit et exauditus est, eodem modo *immittet Angelum*, etc. (AUG.) *Immittet Angelum.* Alit interpres sic transtulerunt : *Circumdat Angelus Domini in gyro timentes eum.* Angelus de cælo, vel homo, qui est minister voluntatis Dei. Mendosi codices habent. *Immittet Angelum Dominus.*

VERS. 9. — *Gustate et videte.* Hic aperte de sacramento quod ferebat manibus. *Gustate* carnem et sanguinem Christi. *Suavis est Dominus.* (ID.) Et dulcis : quia est vita sumenti, pellens omnes molestias in futuro, id est : Sperate per hoc vitam æternam. (CASS.) Et quia Deus est vita, caro quam sibi univit est vivificatrix.

VERS. 10. — *Omnes sancti ejus.* (CASS.) Nullus, licet bene meritis, ab hoc desistet, non securitatem præsumat. *Quoniam.* (AUG.) Pascebat Dominus contemnentem se, et deseret timentem. Promittit autem non superflua, sed necessaria. *Non est inopia.* Quia etiam in præsentem habent quantum exigit natura.

VERS. 11. — *Divites egerunt et esurierunt.* (CASS.) Quia fidem non habent. *Esurierunt*, quia corpore Domini non satiantur. Quid enim habent, qui Deum non habent? Vel, *divites egerunt*, id est, carebunt summo bono, licet esuriant, id est, desiderent. Sed toto studio quærentes sine imminutione habebunt bonum, quod est omne bonum.

VERS. 12. — *Venite, filii, audite me.* Diapsalmus. Tractatis Ecclesiæ sacramentis, admonet eos qui extra sunt, qui prima rudimenta fidei capiunt, ne nomen timoris horreatur : addit : *Docebo vos, filios timorem Domini, ut rem utilem.*

(CASS.) Jam et incipientes monet a quibus abstineant.

VERS. 13. — *Dies videre bonos.* Quia omnes fatentur se velle.

VERS. 14. — *Prohibe.* (ID.) Nota quod prius cohiberi linguam dicit, quoniam, cum loqui volumus, ante commovemus labia, quæ mox sequuntur linguæ motus. *Prohibe* qui vitam cupis. Ecce quomodo debeant timere.

VERS. 15. — *Diverte a malo.* (CASS.) Hoc culpam vitat, etc., usque ad aliter in futuro non capietur.

VERS. 16. — *Oculi Domini,* etc. (ID.) De retributionibus bonorum et malorum, ne in periculis justus aliqua dubietate mollescat.

Oculi Domini. Nec ex infirmitate tua diffidas, quia oculi.

In preces. (ID.) Celeritas audiendi, cum in ipsi auditor habitat.

VERS. 17. — *Memoriam.* (AUG.) Ut nec mentio, etc., usque ad quæ admiserunt.

VERS. 19. — *Juxta est Dominus.* Liberavit : nam pronus est ad hoc, quia *juxta est* ; vel, est allusio ad clamorem.

VERS. 20. — *Multæ tribulationes justorum.* Sicut et in Novo Testamento, *juxta est, et salvabit*, quod necesse est, quia *multæ tribulationes.* (CASS.) *Multæ* ; a diabolo, ab invidis hominibus, et a se. *Liberabit.* (AUG.) Non corporaliter, sed dando eis patientiam : vel, liberabit spiritualiter.

VERS. 21. — *Ossa.* (ID.) Virtutes. *Et unum,* etc., ut nec patientia percat.

VERS. 22. — *Pessima.* (ID.) Non modo mala, etsi in divitiis, et odoribus, et lamentis hominum finiatur, tamen pessima est, quia in peccatis ad infernum trahit.

Qui oderunt. Quorum? Non omnium, quia peccatores ; sed eorum qui oderunt justum, qui justificat, id est, Christum, per quem qui non reconciliatur perit : sed *redimet animas*, secundum quas est mors pessima.

PSALMUS XXXIV.

VERS. 1. — *Judica, Domine.* (CASS.) Incipit ab oratione pro utraque parte pugnæ, cum commemoratione culpæ, et orat unicuique quod meretur, ostendens quantum tulit ab adversariis, et pœnas quæ eis pro iniquitate restituumtur.

VERS. 2. — *Arma et scutum.* (HER.) Armis hostes percutit, scuto nos protegit. Scutum alibi dicit : *bonæ voluntatis* ; arma nos sumus, quia ut nos ab eo, ita ipse armatur de nobis. (AUG.) Vel, anima Christi, quæ hostes debellavit, quæ nihil agit nisi Deus pagnet de ea.

Arma apprehende. Fac me habere arma, doctrinam, miracula. *Scutum.* Constantiam.

Exsurge. Fac uti acceptis.

VERS. 3. — *Effunde.* Me, qui modo sum in obscuro, clarifica ita evidenter, ut concludas et convincas, ne habeant quid oblatrent : et dicas animæ ita, ut omnes sciant quod salus ei ; contra hoc, quod illi : *Non est salus ipsi in Deo ejus.* (PSAL. III.) *Frameam.* (AUG.) Framea est anima justi. Abundantibus justis, framea effunditur, dum vita coruscat : unde concluditur hostis non habens de nobis male loqui. (ID.) Prophetia est non optatio, vel hoc de convertendis.

VERS. 5. — *Fiant.* (ID.) Prophetia : vel eo modo, quo Deus facit, justo judicio, non amaro animo. *Tanquam pulvis ante faciem venti.* (CASS.) A Deo

dissoluti, ut nec invicem cohæreant, quos divina A gratia non humectat.

VERS. 8. — *Veniat illi laqueus quem ignorat.* (CASS.) Vel in bono, *laqueus* veritatis, quam peccator ignorat. *Et captio quam abscondit.* Id est, abscondita mors, scilicet Christi. *Apprehendat eos.* Ne scilicet suis sceleribus relinquatur. *Et in laqueum cadat.* Bonum quo a malis cohibeantur. *In ipsum.* Id est, ex ipsa morte. *In ipsum.* (AUG.) Non in alium, sed in eum, quem tetenderunt. Nemo enim malus, qui non prius sibi noceat.

VERS. 9. — *Anima autem mea exsultabit.* (CAS.) Præmissa spe boni et gaudio, enarrat quam maligne erga benignum agat. *In Domino.* (AUG.) Quo nihil suavius: nec defecit, qui omnia fecit: ipsum ergo pete, et in illo habebis omnia.

VERS. 10. — *Omnia ossa mea dicent.* Carnales non habent verbum laudis et confessionis, quia infirma apud te penitus silent; sed fortia, te magnum laudant et tremunt. (ID.) *Omnia ossa.* Omnis fortitudo mentis, quia hoc alius dicere nequit, scilicet: o Domine, quis? etc., quasi nullus, quia ipse solus eripuit: *Inopem de manu.* (CASS., AUG.) Genus humanum *inops*, quia mortale; *egenum*, quia in sudore quærit panem; *pauper*, quia, de pura sapientia dejectus, tenuem et umbratilem habet rationem.

VERS. 11. — *Surgentes testes iniqui.* (CASS.) Dictis calamitatibus hominis, ne ipse Christus alienus ab eis videatur, passionem suam exponit. *Quæ ignorabam.* (AUG.) Peccata sunt, etc., usque ad sed non committendo.

VERS. 12. — *Retribuebant.* (ID.) Cum ego attulissem fecunditatem, ipsi retribuebant sterilitatem: ego vitam, ipsi mortem retribuuerunt; ego honores, ipsi contumelias; ego medicinam, ipsi vulnera. *Sterilitatem.* In sicu maledixit Dominus, ubi cum quæreret fructum non invenit, sed folia: sic in Synagoga verba non facta; unde: *Qui prædicat non surandum, furaris.*

VERS. 13. — *Cilicio.* (ID.) Caro, cilicium, propter similitudinem carnis peccati. *Oratio mea.* (CASS.) Ut dixit: *Pax vestra ad vos revertetur* (Matth. x); ita ejus oratio, Judæis non accepta, ad eum rediit. *In sinu meo.* (AUG.) Sinus est secretum, in quo orare jubemur. Secretum vero Christi, divinitas, ad quam orat D humanitas.

VERS. 14. — *Quasi proximum et quasi fratrem, etc.* Casus pro casu. Quasi: de proximo et fratre nostro, ita mihi complacbam, id est, de eorum affinitate gaudebam, qui me insequantur. Ecce gratia pro odio, beneficium pro læsione. (AUG.) *Quasi proximum.* Hoc dicere convenit propinquanti ad Deum, et gaudenti, qui placet Deo, quasi fratri et proximo.

Quasi lugens. (CASS.) Alii interpretes, *quasi lugens mater filium, incurvabar super eos.* *Quasi lugens.* Cum hæc omnia facerem, tamen nolebant converti; et tamen cum nolent converti, sic humiliabar, id est, dolebam, sicut pater lugens filium.

VERS. 15. — *Et adversum, etc.* Cum ple contristor, Judæi impie lætantur.

VERS. 16. — *Dissipati sunt.* (CASS.) Dissoluti, visis miraculis in passione, nec tamen præ duritia compuncti.

Vel, *dissipati* per totum orbem: nec tamen compuncti sunt, id est, poenituerunt. Vel, *dissipati*, id est, divisi: alii dicunt quod bonus est, alii non.

Tentaverunt me. (AUG.) Quæ capiti in cruce facta, corpori ubique sunt. *Frenduerunt.* Mos sævitæ, quando ratio deficit, dentibus frendet: et quod vult, tacens ostendit. In oratione finit hæc:

VERS. 17. — *Domine, quando respicies.* (ID.) Quando videbimus vindictam de eis qui nobis insultant. *Unicam meam.* (CASS.) Unica est anima Christi, quæ sola immunis a peccato.

VERS. 18. — *Confitebor tibi.* (AUG.) Jam de fructu præmittit confessionem totius Ecclesiæ: inde precatur, cum commemoratione culpe, confusionem persecutorum et exultationem fidelium.

VERS. 19. — *Non supergaudeant.* (ID.) Repetit de passione, ut de pœna eorum addat. *Annuunt.* (CASS.) Quoniam vicissim se tacitis nutibus admonent ad decipiendum et tentandum.

VERS. 20. — *Loquentes.* (CASS.) Id est, dum loquerentur pacifice. *In iracundia.* Id est, exitialiter. Cogitat enim quis dolum qui non vult occidere: sed isti sic cogitabant, quia interficere volebant.

VERS. 21. — *Et dilataverunt.* (ID.) Prius annuentes, cogitantes dolos dilataverunt os suum, libera C et aperta voce mortem inclamantes: *Crucifige, crucifige.*

VERS. 22. — *Vidisti, Domine.* (ID.) Hoc dicitur, quando aliquid in memoriam revocare volumus: vidisti quoniam crudeles, ne sileas, ne differas dare sententiam.

VERS. 23. — *Intende.* (ID.) Reddendo nomen super omne nomen, ut ego intensus immerito. *In causam meam.* (Ibid.) Pœna similis sceleris, sed non causa: martyrem enim non facit pœna, sed causa.

VERS. 24. — *Tuam, Domine Deus.* (ID.) Quæ in se est, vel quam ei dedit. *Non super gaudeant.* (CASS.) Magis defleant, quam gaudeant implese mala.

VERS. 25. — *Devoramus.* (AUG.) Devorantur incorporati.

VERS. 26. — *Erubescant et revereantur simul.* (CASS.) Potius erubescant in clarificatione resurrectionis, et revereantur, id est, timeant pœnas. *Erubescant.* Qui erubescit, actus suos propria existimatione damnat: sed potest erubescere qui non habet reverentiam; ideo addit: *reverentiam*, ut conversionem notet. Reverentia est timor Domini cum amore. *Induantur confusione et reverentia.* Pudore, quasi cilicio poenitentia et veste lugubri. *Pudor*, contra audaciam quam habuerunt furentes; *reverentia*, contra impudentiam falsitatis, ut his illa curent.

VERS. 27. — *Exsultent et lætentur.* (ID.) In spe magna fidelium finis, sicut alii de passione. *Exsultent et lætentur.* Illi dicunt, euge animæ suæ quæ

lætitia fugit, isti non suæ animæ, sed vota ad Deum convertunt, et in ejus laudibus, non in se, suam lætitiā ponunt, quæ est perpetua.

VERS. 28. — *Et lingua mea meditabitur justitiam tuam.* (Aug.) Hoc fiat, et mei prædicatores ex studio nuntiabunt te justum, qui promissa implesti, et omnia universaliter in quibus laudandus. (Cass.) *Lingua mea.* Lingua ejus meditata est justitiā, quando Novum Testamentum populis prædicavit.

PSALMUS XXXV.

VERS. 1. — *In finem sermo.* (Cass.) Agit hic de errore quorundam, etc., usque ad qui tamen imminet omnibus.

Non est timor ante oculos: quia dolus, id est, quia carni obedit non Deo, cum ratio aliud insinuet, quod videat Deus etsi non alius: vel, quod videt ipse injustus, a Deo scit, ut inveniatur ab ipso eodem quod iniquitas sua est habenda odio apud Deum et omnes homines.

(Id.) Primo, asserit mala esse ex homine.

VERS. 2. — *Dixit injustus,* etc. (Cass.) Duo sunt genera peccantium: quia vel infirmitate carnis non possunt sequi jussa legis; vel blasphemi qui libere peccant, quasi Deus non curet hoc; unde est: *Dixit,* etc. (Aug.) Descriptio iniqui viri. *Non est timor Dei.* (Cass.) Quia dolus noluit studere legi, qua per ignorantiam excusetur.

VERS. 3. — *Quoniam dolose.* (Aug.) Multi inquirunt iniquitates suas, etc., usque ad nec excusantur de ignorantia.

VERS. 4. — *Verba.* (Id.) Ostendit iniquitatem, etc., usque ad ut bene ageret.

VERS. 5. — *In cubili.* Id est, in corde, in quo sibi complacent opera mala; et hoc est, *astitit omni viæ,* cum studio et mora: invenit quidem, et scivit esse mala, sed tamen non odovit. *Noluit.* (Aug.) Non quod non potuit; perniciosius agit contra seipsum qui quod potest non vult. Sunt enim quædam quæ, etiam volunt, non intelligere homines possunt, ut: *In principio erat Verbum,* et ut tamen bene agerent, intelligere possunt. *In cubili suo.* (Id.) Id est, corde, ubi præcepit Dominus orare clauso ostio, etc., usque ad sapientia, scilicet carnis, quæ est inimica Deo.

VERS. 6. — *Domine, in cælo.* (Cass.) Bona ex Deo per misericordiam. Quasi dicat: Mala sunt ex homine, sed bona ex misericordia. O Domine, in his, qui cælum sunt, id est, arcana scientes, est misericordia tua: et quod ipsi sunt nubes, est a te. (Aug.) Vel in cælo, id est, misericordia, etc., usque ad nuntiat vero missa veritate sua.

Usque ad nubes. Id est prædicatores, per quos tonat Deus nuntiando, coruscet miraculis, pluit doctrinis. Qui sunt etiam montes, quos prius sol luce vestit, quæ post, de eis et si non ab eis, ad infima vallium descendit: ministri enim sunt doctrinæ, sed Deus illuminat.

VERS. 7. — *Judicia tua.* (Aug.) Quod horum misereris, hos excæcas; nulli sunt penitus scrutabilia:

tamen utrosque salvas, hos corporaliter tantum, illos et spiritualiter, in quo magna misericordia.

VERS. 8. — *Homines,* etc. Etiam temporalia a Deo esse ostendit.

VERS. 9. — *Inebriabuntur.* (Id.) Non potest res exprimi, sed per hanc similitudinem innuit, ut pleni mentem perdant, ne suos jam agnoscant patres, filios, cæterosque amicos. Vel, tunc in re ebrui, qui modo sperant. *Torrente.* Quasi: Impetus erit gratiæ et misericordiæ ad inebriandos. (Id.) *Torrente.* Non ut transitoria sit beatitudo, sed copiosa. Vel, voluntas tua in homine omnia rumpit obstacula. Vel, sapientia Christi torrens, quia subita et rapida.

VERS. 10. — *Quoniam apud te est fons vitæ.* (Cass.) *Apud te,* Christe, *est fons,* id est, initium omnis boni; *et in tuo lumine,* quia per ejus prædicationem videmus lumen Patris et Spiritus sancti, et ideo prætende, ut in hoc sæculo tutius eatur.

PSALMUS XXXVI.

(Cass.) Psalmus tertius, alphabeti imperfectio: totus de correctione morum.

VERS. 1. — *Psalmus David.* Psalmus hic est quasi vestis Christi, quæ totum corpus ejus operiat præceptis, et protegat ab adversis, et quasi sinu consilii foveat. Potio contra illos qui murmurant de flore malorum, labore honorum, quasi omnia casu agantur, ut mundo, spreto Deo, adhæreant. Monet igitur Ecclesia ne quis malignantes imitetur, sed quidquid boni speratur, a Domino postuletur, qui profutura et æterna dat.

VERS. 2. — *Olera herbarum.* (Aug.) Modo est hiems, etc., usque ad quia nondum apparuit quod erimus.

(Aug., Cass.) Olera non hortorum, sed herbarum, id est, vilissima, quæ per agros sponte nascuntur. *Fenum,* nobiles, qui facile proficiunt; olera, mediocres: sed et illi cito arescunt, et hi decidunt.

VERS. 8. — *Desine.* (Aug.) Ira subita, furor diutinus; sed utraque deserenda, per quæ peccatur. (Cass.) Hoc dicitur ei qui adhuc infirmus, etc., usque ad faciendo ad tempus floret.

VERS. 10. — *Et adhuc pusillum,* etc. (Aug.) Post istam vitam parvam, etc., usque ad nec vermem conscientie corrodentis sentiebat.

VERS. 12. — *Observabit,* etc. (Cass.) Dicto, quod boni non debent malos æmulari, etc., usque ad conatur occidere.

VERS. 13. — *Dominus autem,* etc. (Id.) Sic et nos videntes perituros, irrideamus et præsentis, grandis consolatio.

VERS. 14. — *Gladium,* etc. (Id.) Si neque blanditiis neque minis aget, pœna aggreditur. Si nec sic proficit, insidiatur dolis, quando bene loquendo mala intendit.

VERS. 16. — *Melius est,* etc. (Id.) Paulo ante de malitia et sustinentia: hic de divitiis et paupertate.

VERS. 17. — *Confirmat autem,* etc. (Aug.) Maxime per exemplum crucis suæ. Crux enim Christi finita

est in pœna, et manet in gloria : a locis enim sup- A
pliciorum transit ad frontes imperatorum.

VERS. 18. — *In diebus fumis.* (CASS.) Id est, in hac
vita, etc., usque ad quanto plus eleuantur, tanto ci-
tius ut fumus deficient.

VERS. 21. — *Mutuabitur.* (ID.) Audit verbum
Dei, non reddit operibus. *Et non solvet.* Id est, non
reddit operibus quod auditu percepit. *Miseretur et*
retribuet, etc. De his quæ accipit, etc., usque ad se-
quitur largitas.

VERS. 23. — *Gressus.* (ID.) Qui per se tortuosi,
quia in peccatis nati. *Viam ejus.* (AUG.) Via terræ
non dura, sed latronibus plena est : vel, viam homi-
nis volet Deus.

VERS. 25. — *Junior fui,* etc. (ID.) Tractat hic
justum nunquam deseri, præmia bonorum et pœnas B
malorum commiscens cum interjectis adhortatio-
nibus. (AUG.) Ecclesia quasi unus homo loquitur,
quæ in primis temporibus junior fuit, in fine sæculi
seniuit, in senecta uberi, quia per omnes gentes di-
latata. (ID.) *Junior fui.* Puer in Abel ; in prophe-
tis et patriarchis juvenis ; tempore martyrum quasi
senex ; in fine mundi quasi in decrepita ætate.
(CASS.) *Junior,* quando initia legis in Adam suscepi ;
seniui, cum in honorabili ætate ad ultimum suscepi
Christum.

VERS. 26. — *Tota die miseretur.* Vel, de eleemo-
syna dicit, quæ a misericordia incipit, et post man-
num aperit : vel, de spiritualibus.

VERS. 28. — *Amat iudicium et non derelinquet* C
sanctos suos. (CASS.) Ideo : et tu ama, ut bonis tuis
gaudeas.

VERS. 31. — *Supplantabuntur.* (ID.) Supplan-
tare, est plantis foveas insidiarum prætere.

VERS. 35. — *Dominus autem* (ID.) Consolatio
justi. *In manibus ejus.* (AUG.) Job terra tradita est
in manus impij, id est, caro : sed animam invictam
educit Deus, ne cedat.

Cum iudicabitur. (CASS.) Vel, non permittit dãm-
nari justum cum iudicabitur ille ab impio ; vel, illi
impio, scilicet ad malum ejus.

VERS. 34. — *Et exaltabit.* (ID.) Quia non nisi
exaltatus cœlestem potest habitare. *Videbis* (ID.)
Quod modo credis ; dupliciter notat gaudia bono-
rum ; primo, quia tunc sentient in quantis sint ju-
cunditatibus. Inde, quia videbunt pœnas iniquorum,
unde gratior est beatitudo liberatis ab hujusmodi
malo.

VERS. 35. — *Vidi impium superexaltatum.* (ID.)
Contra hoc, etc., usque ad cui religato locus no-
cendi est ablatus.

VERS. 36. — *Transivi.* Mundum, meliori conver-
satione ad Deum tendens : et vidi nihil posse, cum
nihil omnia sint in quibus homo gloriatur. *Quæsi-
vi.* In memoriam reduxi : quia boni tunc magis dolent
de impijs, quod ab eis sunt separati, cum in melius
immutantur. *Locus.* Eorum mundus est, qui et dis-
solvetur. *Transivi.* (AUG.) Transit, qui præsentiam non

attendit, sed novissima, etc., usque ad cui hæc vir-
tus est, loco beati ponitur.

VERS. 37. — *Reliquiæ.* Bona quæ post hanc vitam
relinquentur, vel memoria bona post obitum.

VERS. 39. — *Salus autem justorum a Domino.*
Hæc omnia justis, totum tamen a Deo, et colligit
summatim.

PSALMUS XXXVII.

VERS. 1. — *Psalmus David in rememoratione de*
sabbato. (AUG., CASS.) Ut peccatum, quod prorsus
fugere nequimus, semper in memoria habeamus, ut
nos ab eo saltem temperemus, hic pœnitentiæ indu-
cit multis modis cruciatum, ita ut ipsum Job videat-
ur proponere tironibus in exemplum, ut cruciatus
amplectantur, minores quidem meritis, quibus ab
æterna pœna liberamur. (AUG.) Sabbatum est re-
quies æternitatis, quam perdere formidat peccati
conscijs, et habere desiderat graviter afflictus.

VERS. 2. — *Domine, ne in furore tuo arguas me.*
Primum, captat misericordiam per pœnas sum-
matim. *Arguas me.* (CASS.) Ut pœna sit a misericor-
dia ad correctionem, non ab ira ad ultionem.

VERS. 3. — *Sagittæ.* (AUG.) Vindictæ quas mina-
baris Adæ, dicens : *In quacumque die comederitis,*
morte moriemini. Quia comedit, inflixæ sunt et no-
bis ; et non ad horam, sed confirmasti, ut sit usque
in finem sæculi. (AUG., CASS.) *Quoniam sagittæ.* Num-
merat quæ patitur, etc., usque ad quod leviter po-
test lædi.

VERS. 4. — *Non est sanitas,* etc. (AUG., CASS.) Ab
instantia vindictæ in Adam exertæ. Vel, timore futura
iræ terretur, sic ut non sit sanitas in carne : more
verecundi, qui futuris flagellis jam affligitur. Vel,
a facie iræ, quia prævidi faciem iræ, id est, quod
minaris, ne videam iram. *Non est pax.* Gravis dolor
ad interiora pervenit a facie peccatorum, quia san-
ctus super pœnas corporis affligitur peccatis, putans
se graviora mereri. *Non est sanitas.* (CASS.) Captat
hic misericordiam a potestate iudicis, et ab infirma
persona. *Non est pax ossibus.* Accipit ossa pro
carne. Et exponit quod dixerat, aliud addens : sci-
licet a facie peccatorum.

VERS. 5. — *Supergressæ sunt.* (AUG.) Vel sustu-
lerunt, id est, quia iniquitas elevavit caput superbi
contra Deum, Deus gravavit, ut fasco, et compressit
ne jam erigatur.

VERS. 6. — *Putruerunt.* (CASS.) Narratio, in qua
enumerantur miseræ. *Cicatrices meæ.* (AUG.) Vel
livores mei ; alia littera, id est, peccata mea. Non
est sanus qui cicatrices habet, quæ putruerunt et
fetent : ut ab eis aversi adoremus sabbatum, et gemamus :
Currentes cum sponso post odorem unguentorum.

VERS. 7. — *Miser factus sum.* (ID.) Dicto quali-
liter iniquitates supergressæ, dicit quomodo aggra-
vatæ.

VERS. 8. — *Quoniam lumbi.* (CASS., AUG.) Non so-
lum mea infirmitate pecco, sed et diabolus, qui
corpus affligit et animam fatigat vanis imaginatio-
nibus ; et per hoc non est iterum sanitas, sicut et

supra per sagittas. (Aug.) *Lumbi*, vel, anima impleta est, etc., usque ad cum videbimus veritatem ut est.

VERS. 9. — *Rugiebam a gemitu.* (Cass., Aug.) *Gemitus* corde, *rugitus* voce : a similitudine bestiarum, quibus se comparat : ut fortior gemitus ostendatur : virtus patientiæ quod in gemitum, non in verba prorumpit.

VERS. 10. — *Ante te omne.* (Cass.) Tale est, quod meretur esse ante te, quia pro peccatis petit. (Aug.) et ideo *non est absconditus*, sed auditus gemitus, quia pius est pro liberatione animæ : alios non curat Deus. *Desiderium meum.* (Id.) Est oratio, nec unquam desinit orare qui non desinit amare : charitas clamor est.

VERS. 11. — *Cor meum conturbatum est.* (Cass.) Exponit dolores animi, quia virtus patientiæ reliquit. *Conturbatum*, quia mens succubuit passioni suæ. *Lumen*, id est, ratio nuper turbata, quam non habet secum pro ingentibus molestiis.

VERS. 12. — *Amici mei et proximi.* (Id.) Et pro his duobus solatiis gaudet humanitas, sed huic sunt etiam dolores passionis. (Aug.) *Amici mei.* Hactenus confusus est quæ palitur a se intus, etc., usque ad et hæc etiam cuique versanti inter homines convenit.

VERS. 14. — *Tanquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum.* (Cass.) Ad iniquitatem consentium non aperiens, etc., usque ad contra dolores corporis rugiebat.

VERS. 16. — *Quoniam in te, Domine, speravi,* etc. (Id.) Quia inter tot mala speravit in Domino, affirmat se audiendum in commemoratione emendationis. *Speravi.* Salutaris medicina malis, sperare, non deficere. *In te, Domine,* qui mutas tristitia in læta.

VERS. 17. — *Quia dixi : Ne quando supergaudeant mihi inimici mei.* (Aug.) Item caput de infirmis pedibus, cum sit in cælo. Non deserit illud quod habet in terra. *Dum commoventur pedes mei.* (Cass.) Si commoventur aliquando humana infirmitate, irrident impii unde dolent pii.

VERS. 18. — *Paratus sum.* (Id.) Sciens me deliquisse. *Dolor*, quia deliquit : impius se defendit ; justus contra se irascitur.

VERS. 19. — *Quoniam iniquitatem meam.* (Id.) Duo modi perfectæ penitentiae, confessio et emendatio, per fletus, eleemosynas, et hujusmodi.

VERS. 20. — *Vivunt.* (Aug.) Fruuntur mundo, firmati in mundanis, et quotidie plures fiunt.

VERS. 22. — *Ne derelinquas.* (Id.) De præteritis absolutus, cum actione gratiarum auctorem salutis profitens Deum, lætus exclamat ne jam relinquatur. (Cass.) Quia gravior offensio post veniam. (Aug.) Exultativa conclusio, ut certa spes sit imitantibus.

Ne discesseris a me. Quomodo ergo supra : *Ut quid me dereliquisti?* Vox est veteris hominis qui

cum eo crucifixus, hic autem in persona propria loquitur.

PSALMUS XXXVIII.

VERS. 1. — *In finem.* (Aug.) Quia hic est de æterna beatitudine, pro qua jucundum est transilire, etsi grave sit carni. Docet autem inde de mundo ad Deum transire. Transilitor autem de bona opinione semper contrahit invidiam iniquorum et calumniam : unde deliberat inter malos tacere, ne quid dicat male. *Idihun.* (Id.) Transiliens eos, id est, remanentes in mundo. (Cass.) In primis de continentia linguæ inter blasphemos et calumniosos : unde et optat noscere finem, ubi hæc non sunt.

VERS. 2. — *Dixi : Custodiam vias meas,* etc. (Aug., Cass.) Monet hic psalmus inter blasphemos, iniquos, et calumniosos linguæ continentiam, certamina, rixas, comprimere : hoc enim silentium multum est utile. (Cass.) *Dixi* : in corde deliberavi : ubi sapientes prius deliberant, quam loquantur. *Vias* (Hier.) Id est, actiones et verba. Ut non delinquam per fatua, vel otiosa.

In lingua. (Aug.) Non frustra est lingua in verbo : quia facile labitur. *Posui ori meo.* Postquam transivi terrenas delectationes, etc., usque ad docens nos cavere hoc non imitari. (Cass.) *Posui* usque eo quod obmutui, etc., usque ad qui causam contentionis querit.

VERS. 5. — *A bonis, et dolor meus,* etc. (Id.) Annuntiandis, etc., usque ad id est, transilientium, locutus sum. (Aug.) Quod est, malis invitus silii, etc., usque ad et si actus transilientis aliquid sunt.

VERS. 4. — *Concaluit cor meum intra me.* (Aug.) Si damnabitur piger, etc., usque ad sit avarus dispensator.

VERS. 5. — *Locutus sum.* (Id.) Non auditori erudiendo, sed exauditori Deo, a quo intus audior. *Et numerum dierum meorum.* (Hier.) Numerus dierum, qui modo sunt, non est vere transilienti ; hærenti autem esse videtur.

VERS. 6. — *Ecce mensurabiles.* (Cass.) Quasi, nota fine, et diebus qui sunt, attendit ad hæc quæ reliquit, et comparat invicem. *Et substantia,* etc. (Aug.) Qui videt nihil esse hanc substantiam, etc., usque ad quæ ante te erit.

VERS. 7. — *Verum tamen.* (Cass.) Videns adventum Christi, redit ad infirmitatem quam inter vitutes habet. (Aug.) Magna sunt quæ diximus et credimus ; sed tamen non est illud æternum, sed universa vanitas. Et pro mutabilitate desiderans æternam, exprobrat humanæ vitæ, cui subest, quod dicit. Ne quis putet sanctos a tentationibus alienos. Vel, licet mensurabiles dies, licet substantia, nihil : tamen universa vanitas est in rationali creatura, quæ secundum diversos universam appetit creaturam. *Verumtamen.* Quamvis æternis inhiat, etc., usque ad cujus conversatio in cælis est. *Omnis homo.* (Aug.) Si malus, in sæcularibus vanus est ; si bonus, cum Christo volenti esse, vana est vita.

Verumtamen. (Aug.) Diapsalmus. Quomodo omnes A sub vanitate et casu; et inde opponit se exspectare Dominum, et petit liberari. *In imagine pertransit.* (Id.) Quamvis ita studeat vanitati, etc., usque ad quia cum miseria et labore appetit terrena. *Thesaurizat.* (Id.) De cæteris vitiis elegit Propheta avaritiam, ad ostendendam quod intendit: ipsa enim est radix omnium malorum.

VERS. 8. — *Exspectatio.* (Id.) Primi adventus, vel secundi, etc., usque ad non in sæculis nostris.

VERS. 9. — *Ab omnibus iniquitatibus meis erue me.* (Cass.) Non solum ab eis, ne revolvat in ea quæ transilivi, sed ab omnibus omnino. Imperfectus enim est homo: quia non accepit quod optat; perfectus, qui scit hoc ipsum quod sibi deficit.

VERS. 10. — *Obmutui.* (Id.) Habitus opprobrio, B etc., usque ad et necesse est, quia defeci.

Remove a me plagas tuas. (Aug.) Quia tu fecisti me, noli exterminare; tantum cede ut producar; non ut comminuar

VERS. 11. — *Increpationibus propter iniquitatem.* Quibus humanum genus increpuit: quod tamen ex merito nostro, propter iniquitates nostras increpuit, quæ sunt ad correctionem; aliter enim iniquitas incorrecta permaneret. *Corripuisti hominem.* (Aug.) Est dolor informis qui non emendat: formatus, qui eruditionibus formam præstat. Et talis dolor est præceptum, id est, vicem et imaginem præcepti habet.

VERS. 12. — *Et tabescere fecisti sicut araneam animam.* (Id.) Siccatam ab amore virtutum, et cognitionis. Sicut aranea textit inanem telam in congrega- C tione temporalium. Vel, dum extrahit a se iniquitatem sicut aranea, egestionem viscerum moritur. (Cass.) Vel, aranea tenue corpus habet, nec in terra, sed in alto stat, telas egestionem viscerum textit: sic anima conversi et afflictis terrena deserit, subtiles operationes timore Dei tabeficata perficit. *Verumtamen.* (Aug., Cass.) Licet increpetur, licet tabefiant, tamen humana infirmitas variis rebus confunditur, nisi qui Deum pura mente contemplantur.

VERS. 14. — *Exaudi orationem.* (Cass.) Diapsalmus. Iter mala sæculi petit sibi adesse et peccata dimitti, ut prospero fine exeat. (Id.) Sed quia ego ista non peto, etc., usque ad movendam misericordiam.

Ne sileas, quoniam advena ego sum. (Aug.) Jam D apud te, sed adhuc inquilinus: quia hinc transiturus ad æterna, ubi non ero inquilinus. *Advena apud te.* (Cass.) Non in diaboli civitate, sed in tua receptus, de Babylonia ad Jerusalem translatus. *Sicut omnes patres.* Ne quis ab hac conditione patetur exceptus. *Advena.* Meum regnum pro tuo desero. *Peregrinus.* Adhuc non eligens mihi sedem hic.

Remitte mihi. (Id.) Hic sibi petit dimitti, ut certus d iudicium perveniat.

PSALMUS XXXIX.

VERS. 1. — *In finem psalmus.* (Cass.) Primum inducit Ecclesiam exspectasse Dominum, et accepisse

eum, et ab eo Novum Testamentum, quod et multi secuturi sunt: unde percutit omnes superstitiones et invitat ad mirabilia Dei.

(Id.) Hic Christus ex membris.

VERS. 2. — *Exspectans expectavi.* (Id.) Exspectat, et ingratus: sed exspectans expectat. (Aug.) Auctoritas ab antiquis in Abraham et cæteris, etc., usque ad qui noster est per cultum, non aliorum.

Dominum. (Id.) Non hominem, qui potest fallere et falli, et qui necum indiget. *Intendit.* (Id.) Mihi, ut prodesset: non me, ut et malos.

VERS. 3. — *Lacu.* (Id.) Tenebræ iniquitatum, infidelitatis scilicet et ignorantie, etc., usque ad petra contra lutam. (Hier.) In lacu veræ et in luto, gentes idola colentes: vel, omnes terrena amantes.

VERS. 4. — *Carmen.* (Hier.) Non turpe, non teatrale, sed per Novum Testamentum. *Videbunt.* (Cass.) Mirabilia tempore incarnationis facta. (Aug.) Videbunt, hoc quod primo de prioribus dixit, videbunt multi populi posterius.

VERS. 5. — *Nomen.* (Id.) Quod est salvator. Quasi: *Beatus*, etc., qui non temporalia sperat ab eo, sed salutem, quod ejus nomen indicat. In Hebræol sæpe duplicantur hoc modo genitivi: vel, *beatus*, est cui est nomen, id est, quo est laus Dei, ut ab eo solo credat salutem, unde est et spes ejus. *Insanias.* (Cass.) Idola, quæ fallunt a veritate: vel, insanix, in spectaculis fallacibus. Ideo pluraliter, ut de omnibus accipiatur. Hæc falsa, sed opera tua mirabilia, cælum, terra, elidit superstitiones.

VERS. 6. — *Mirabilia tua.* (Aug.) Petrum ambulare super aquas in signo, non in sæculo, id est, fructibus sæculi. (Aug.) Salus verax, insaniam mendax, non est quod putatur. (Hier.) Vana sunt terrena, insanix, iræ et rixæ, etc.

Non est qui similis tibi. (Aug.) Nulli auctores artium. *Annuntiavi.* Hic Christus in capite et membris. Hæc sunt mira Dei, hæc cogitationes quibus nemo est similis. (Cass.) Ecce mirabilia: incarnatio, justitia prædicationis, liberatio hominum ab iniquitatibus, confusio inimicorum, lætitia sperantium. Primo, rudes et inpositi præparati sunt, ut verba Christi libenter susciperent. (Aug.) Vide mirabilia Dei. *Annuntiavi prius per Prophetas, et post locutus egomet.* *Multiplicati sunt super numerum.* (Hier., Aug.) Super numerum salvandorum: vel, super hoc quod aliquis enumerare possit: vel, me loquente plures quam olim crediderunt.

VERS. 7. — *Sacrificium et oblationem noluisti.* (Aug.) Ut venit res, noluit quasi verba promittentia, etc., usque ad sed ille, qui fudit, surdus, non audit. *Aures autem perfecisti mihi.* Id est, perfecte me intelligere fecisti quid velles. *Vel corpus aptasti mihi, ut ait Apostolus ad Hebræos (Heb. x), id est, corpus aptum ad offerendum mihi dedisti.*

VERS. 8. — *Holocaustum.* Holocausta etiam non petisti pro peccato. *Pro peccato.* Quod supra *oblationem*, ut de hirco ἀποκομῆς, id est, emissario, qui cum peccatis populi in deserto mittebatur: vel, pos-

sunt esse duæ dictiones pro peccato. *Ecce venio.* A (CASS.) Cum sacrificia cessent, constat venire Christum.

VERS. 9. — *In capite libri scriptum est de me.* Ecce statim venio ut facerem voluntatem tuam, quia in capite hujus libri. Vel, sic est præfinitum apud Deum Patrem, qui est caput mei, qui sum liber, id est, forma justitiæ hominibus.

VERS. 10. — *Ecclesia magna.* (AUG.) Toto orbe terrarum, non parva ut prius : et siquidem insurget timor, non prohibebit loqui. *Domine, tu sciati.* (ID.) Labia sonant hominibus, etc., *usque ad* ut ad hoc non sim piger.

VERS. 11. — *Non abscondi.* (CASS.) (Quando potui prodesse) veritatem, promissionem, et salvationem.

VERS. 12. *Misericordia tua.* (AUG.) Amor et timor B perducunt me ad te.

VERS. 13. — *Capillos.* (AUG.) Bene in comparatione delictorum capilli ducti sunt. Nam ideo in Veteri Testamento sacerdotes radebantur, ut sic carnis vitia deposuisse viderentur.

VERS. 14. — *Complaceat.* (CASS.) *Complaceat,* Trinitatem personarum ; *tibi,* singulariter unitatem essentialis signat. (AUG.) *Complaceat,* ait, non diffidens de potentia Dei, si adsit voluntas. Quasi : Si tu vis, potes, Domine. *Respice.* (CASS.) Respectus ejus nostrum est auxilium.

VERS. 16. — *Qui dicunt mihi : Euge, euge.* (AUG.) Et qui bona dicit malo animo, et qui mala dolose laudando, uterque malus est et cavendus. De primis dixit : *Qui volunt mihi mala ;* de secundis : *Qui dicunt C mihi : Euge, euge.*

VERS. 17. — *Et dicant.* (CASS.) Hæc est eorum exultatio : hæc enim professio in æternum gaudentes efficit Christianos.

VERS. 18. — *Ego autem.* (CASS.) Hoc Christus ex forma servi : ne quis gloriam prædictæ ketitæ sibi arrogaret. Mendicus, qui sibi non sufficit. *Ne tardaveris.* (AUG.) *Nisi breviati essent dies,* etc., *usque ad* qui jam quesita nutriunt.

PSALMUS XL

VERS. 1. — *In finem.* (HIER.) *Intellectus filiis Core,* ut quamvis pauper et passus, etc., *usque ad* Apostolo dicente : *Mihi autem,* etc. — (AUG.) Quasi unius hominis vox est capitis et corporis.

VERS. 2. — *Beatus.* Irridetur qui colit pauperem mortuum ; sed *beatus.* (AUG.) Propheta intelligentem super egenum et pauperem concelebrat. (HIER.) Prius Propheta a se, post inducet Christum. *Qui intelligit.* (AUG.) Nota *qui intelligit,* ut et non petentibus detur : qui petenti dat bene facit, qui tacentem intelligit, beatus sine dubio est.

VERS. 3. — *Dominus conservet.* (ID.) Bene optat Propheta intelligenti super egenum et pauperem, quod est certa promissio. *Et vivificet.* (ID.) In futura vita, vel, hic per justificationem.

VERS. 4. — *Dominus opem.* (CASS.) Ne putes beatum requiem hic habere : dolores ei mitigat, et pro-

catur ne hominis infirmitas duris superetur ; quasi, lectus quietis sunt hæc bona temporalia : sed Deus facit hæc doloribus plena, ne in eis spes habeatur. *Lectum.* (AUG.) *Universum enim atratum,* id est, mundanam felicitatem provide convertit Deus in angustias. (CASS.) Hic trepidus ipse misericordiam petit : quia qui se peccasse sciebat, bis jure tradi timebat : sed ne famuli Dei his afflicti videantur a Deo deserti, cum ipse Deus pertulit talia ; unde dicit : *Inimici mei dixerunt.* Vel, *lectus doloris.* (AUG.) Caro, in qua peccatum, etc., *usque ad* quando Adam infirmatus est prævaricando. *Opem* (AUG., HIER.) In infirmitate carnis, quæ gravat animam. *Stratum.* (AUG.) Est aliquid terrenum quod infirmus, etc., *usque ad* pro domo æternæ habitationis.

VERS. 6. — *Inimici mei.* (CASS.) Dominus de passione sua, quæ secundum egenum fuit. (AUG.) *Inimici mei.* Hæc de Christo specialiter dicta sunt, sed et de membris dici possunt : et hodie fit tribulatio, ut nomen Christi extinguatur : sed per mortem suam et suorum magis Ecclesia crevit.

VERS. 7. — *Et si ingrediebatur.* (CASS.) Nota tolerandos malos.

(ID.) Non solum aperti inimici, sed et qui simulabant se amicos.

VERS. 8. — *Egrediebatur foras.* A sinu veritatis, malus ingressus, malus egressus. *In idipsum.* (AUG.) Id est, uno consilio omnes adversum me susurrabant. *Susurrabant.* (CASS.) Non audent detegere consilium, quia in scelere socii sunt omnes : cum pauci soleant esse auctores scelerum.

VERS. 9. — *Nunquid.* (AUG.) Qui habet potestatem ponendi animam, nonne habet et resumendi eam ?

VERS. 10. — *Speravi.* (AUG.) In membris, quia alii fratres in illum aliquid sperabant, quia talis videbatur ut cæteri. Sic et esurire in pauperibus se dicit.

VERS. 11. — *Tu autem, Domine.* (AUG.) De resurrectione, quæ est gloria egeni, ad confirmandam spem fidelium. *Et retribuam eis.* (AUG.) Quia enim dispersi sunt per mundum, ad admonitionem est, nondum ad damnationem.

VERS. 13. — *Me autem.* (ID.) Affirmat quod oravit.

VERS. 14. — *Benedictus.* (CASS.) Laudativa conclusio, exposita passione et resurrectione. *Deus Israel.* (AUG.) Judæi sunt capsarii nostri, qui nobis codices portant : nos Israel. Aliter putassent pagani ficta quæ dicuntur de Christo et Ecclesia, sed vincuntur testimonio inimicorum. *A sæculo,* etc. (CASS.) Ex quo omnia cœpta sunt administrari usque in sæculum futurum, ubi omnia æterna.

Fiat. (HIER.) Geminatio ostendit hoc ab omnibus esse faciendum. Pro *fiat,* in Hebræo scribitur, *amen, amen,* quod Aquila, *vere, vere,* transtulit, vel *fideliter.* Et finit hic primus liber Psalterii secundum Hieronymum.

PSALMUS XLI.

VERS. 1. — *In fine intellectus.* (CASS.) *Core* interpretatur *Calvaria.* Filii ergo, etc., *usque ad,* cui

obviat malorum insultatio. (Hier.) *Filii Coré*, id est, *fili calvi*, etc., usque ad verbum puerorum deridentium Eliseum.

VERS. 2. — *Quemadmodum desiderat*, etc. (Aug.) Vox hæc convenit catechumenis, et etiam omnibus adhuc peregrinantibus.

Cervus. Cervus senio gravatus, excrescentibus pilis et cornibus, serpentem naribus haurit : unde veneno æstuans, fontem ab bibendum ardentissime desiderat ; quo hausto, cornua et pilos deponit.

VERS. 3. — *Sitivit*. (Aug.) Determinat desiderium suum, quia poterat intelligi desiderare cervus fontem causa bibendi, vel lavandi ; hic omne desiderium esse ad Deum ostenditur. *Quando veniam*. Quod citius est Deo, tardum est hominis desiderio. Talis cervus dum currit, patitur insultantes ; unde : *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes*. In prosperis etiam, quæ despicit, sicut in adversis. *Panes*. (Cass.) Non amaritudo, vel peremptio, sed panes.

VERS. 5. — *Hæc recordatus sum*. (Aug.) Dum quærent, Ubi est Deus tuus ? ego etiam sum meditato per omnia visibilia hæc, et per ipsam animam meam, ut per ea exteriora, invisibilia Dei inveniam. Ecce intellectus tituli. *Effudi*. (Ibid.) Ad intelligendum et attingendum dilatavi super seipsam. *Effudi*. (Cass.) Vel lætatus sum. Liquefacta est anima mea in me ; non extra, sed in se compuncta revertitur. Etsi visibiliter Deum non videam, cogito tamen quod per Ecclesiam, in qua admirabiles sunt sancti, ad Jerusalem cœlestem perveniam, captus suavitate laudis angelicæ, quæ suscipitur mente. *In locum tabernaculi*. (Aug.) Tabernaculum Dei in terra, etc., usque ad, id est, de refectione æterna gaudentium. *In voce exsultationis*. (Ibid.) De æterna festivitate sonat quid dulce cordi : unde rapitur cervus ad fontes aquarum, et mulcetur. Sed quia perstrepat mundus, et caro gravat animam : comparans hæc tristitia illis jucundis, ait :

VERS. 6. — *Quare tristis ?* etc. (Cass.) De perturbationibus contra quas ratio confirmat animam sensualem spe Dei. *Quare conturbas ?* (Aug.) Qui, si investigas, nihil est in mundo quare hoc debeas : spera potius salutare remedium adhuc, et si non modo, plene in futuro. *Spera*. (Cass.) Vel sperare potest, quia adhuc in præsentem confitebor, id est, de peccatis poenitentiam agam, ut tibi non obsistam.

VERS. 7. — *Ad me ipsum*. Conversus ad Deum dicit ex seipso conturbationes, ex Deo finem earum : unde in eo est ei spes. Et hoc est *ad me ipsum*, vel a meipso. (Cass.) Ecce qui superius corrigebat animam ad conditionem hominis, reversus dicit hic animam a se turbari, quæ nisi vitia carnis essent, tranquilla permaneret. Ecce ex qua diversitate constat homo. Quasi : propterea, id est, propter conturbationes animæ, *memor ero*. (Aug.) Id est, festino ad te, quia excludis mala omnia. Ecce remedium, quo evadat conturbationes : unde pro quibus sit memor, subdit : *De terra Jordanis*, ubi Dominus consecravit baptismum, in quo humiliati lavantur, et

PATROL. CXIII.

fiunt terra fructifera. (Cass.) Horum memor malis non turbatur. *Propterea memor*. (Aug.) Quia ad me turbatur anima, ideo *memor*, etc. Nemo currit ad remissionem, nisi qui sibi displicet, nisi qui se fatetur peccatorem : quod notat *Hermoniim* ; nemo constitetur nisi se humiliet, quod notatur in *modico Jordanis*. (Ibid.) Descensio. Descende ergo ut eleveris. (Cass.) In Jordane Dominus baptismum consecravit, in quo humiliati lavantur, et sunt terra fructifera, quæ reddit fructum tricesimum, sexagesimum et centesimum (*Matth. XIII*). *Hermoniim*. (Aug.) Parvus mons juxta Jordanem, etc., usque ad quia non in superbis, sed in humilibus memor Dei est.

VERS. 8. — *Abyssus abyssum*. (Ibid.) Decet ut sim memor, etc., usque ad et propter hæc omnia oro in adversis, et hoc est : *Apud me oratio*. (Ibid.) Vel *abyssus abyssum invocat*, id est, iudicium quod intulit Deus peccanti, etc., usque ad quia tmet iudicia. *Cataractarum*. Cataractæ ad litteram sunt ostia fluviorum.

VERS. 9. — *In die*. (Ibid.) Id est, in prosperis, etc., usque ad unde vivamus in adversitate. *Apud me oratio*. (Ibid.) Oratio in conturbationibus est mihi, et hæc apud me.

VERS. 10. — *Quare oblitus*. (Cass.) Quare nunc me pateris his miseriis vexari ? Videbat quæ dulcedo patriæ, et pericula mundi horrebat.

VERS. 11. — *Dum confringuntur ossa*. (Aug.) Quasi ossa franguntur, dum virtus patientiæ affligitur, quod irridet mali. Hæc est exprobratio illa : *Dum dicitur mihi : Ubi est ?* vel nullus est, vel de te non curat.

PSALMUS XLII.

In finem psalmus David. (Aug.) Corporis Christi, quod hic gemit inter zizania, id est, inter malos, habens cum eis multa communia, nasci, mori ; prospera et adversa : cum quibus (quia non habet communem causam meritorum) exclamat : *Judica me*, etc. (Ibid.) Psalmus iste contra pressuras, ne et ipsæ retrahant nos a Deo : (Cass.) Conqueritur de commistione malorum, et precatur separationem.

VERS. 1. — *Judica me*. (Ibid.) Non petit peccata sua discuti ; quod periculosum est, sed causam ab impiis parari, ut sit cum electis : unde addit : *Et discerne*. Gens non sancta est iniquus, et dolosus, a quibus in iudicio separatur : sed et hic ne ab eis corrumpatur.

VERS. 2. — *Quare tristis incedo ?* (Aug.) Causam tristitiæ quærit, quæ est peccatum, ut causa lætitiæ justitia. Isaias propter peccatum : *Modicum quidem contristavi illum*, sic enim punit Deus.

VERS. 3. — *Emitte lucem tuam*. (Cass.) Quia, eo veniente, tolletur omnis tristitia confusionis. (Aug.) Quia certi jam pignus habemus, quia ea ipsa, id est, lux et veritas, deduxerunt a peccatis Ecclesiam præsentem, quæ est tabernaculum.

VERS. 4. — *Et introibo*. Sicut pontifex ad Sanctam sanctorum. (Cass.) *Et introibo*. De lætitia finali,

pro qua laudat in tribulatione, qui supra tristis A erat unde et se confortat.

VERS. 5. — *Confitebor tibi in cithara.* (Aug.) Qui præcepta Dei facit, et non patitur, in psalterio confitetur: qui vero facit et patitur, quod est ex inferiori natura, in cithara, quæ ab inferiori resonat, sicut psalterium a superiori. In cithara. (Cass.) Ecce qui supra fuit tristis de malis sæculi, de bono intellectu sibi gaudium facit. *Quare conturbas me?* (Ibid.) Frequenter, et vehementer persuadet sæculi tristitiam fugiendam, quæ patientiam, charitatem et spem extinguit, et totam vitam confundit. *Salutare vultus mei.* (Aug.) Et alibi: *Miserere mei*, etc., usque ad eleemosyna, et oratio quæ illis duabus alis volat ad Deum.

PSALMUS XLIII.

VERS. 1. — *Ad intellectum.* (Aug.) Non sic querant sibi fieri, etc., usque ad et hæc non amentur. (Cass.) Distinguit beneficia Dei, quæ incipientibus data sunt in mundo, perfectis in coelo.

Ut magis sit mirum relinquæ præsentibus, recolitur præterita.

VERS. 2. — *Deus, auribus.* (Aug., Cass.) Primum dicit: *Deus*, quod facere solet lætus vel graviter afflictus.

Audivimus. Ut major fides sit rei, ne putetur ambigua.

Patres. Non juvenes, ut videantur veri nostri, qui suis certa dicerent.

Opus quod, etc. (Ibid.) Et si semper operetur, tamen operari dicitur, quando aliquod signum novitatis ostendit.

VERS. 4. — *Sed dextera tua.* (Aug.) Id est, bonus successus, quem eis dedisti. *Et brachium tuum*, etc. (Ibid.) Id est, fortitudo; et *illuminatio*, id est, sapiens consilium: quod totum fecisti ex benevolentia tua.

VERS. 5. — *Tu es ipse rex meus et Deus meus.* (Aug.) Tempora mutata sunt; auctor non mutatur.

VERS. 7. — *Non enim in arcu meo sperabo.* (Cass.) Minor virtus hominis, quia minus valet in bello.

Gladus. Major virtus, quæ in bello plus creditur valere. (Aug.) Vel, *gladius meus non salvabit me*, sed tu, quia et in hoc sæculo salvasti, ne nos traherent post se, et eos pudere fecisti: et ideo tunc laudabimur.

VERS. 8. — *Salvastis*, etc. (Aug.) Nota etiam præterita diæta, pro futuris esse accipienda.

VERS. 10. — *Nunc autem repulisti.* (Cass.) Diapsalmus. Enumerat mala quæ hic fecerunt boni, non tamen obliti Dei. (Cass.) Exaggerat mala, ut benevolentiam iudicis impetret. *Confudisti*, dum hic ab iniquis habentur opprobrio. (Aug.) Hæc vere futura, etc., usque ad hoc est jejunium non abstinentiæ, sed luxuriæ.

VERS. 11. — *Avertisti.* (Cass.) Pro deficientibus. Vel, averti, est hostem fugere; unde: *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam.*

Diripiebant. Hoc fugatis contingit, ut cadant in prædam, qui hostibus nequeant resistere.

VERS. 12. — *Dedisti nos tanquam oves escarum.* (Cass.) Persistentes in fide. Hic diversi martyres, id est diversa martyrii genera: alii esca feris, alii traditi gentibus in servitutem; unde dicit: *Tanquam oves escarum*, ubi notatur quorundam inactio.

VERS. 13. — *Vendidisti populum tuum sine pretio.* (Aug.) Dum dantur alienigenis et nullus acquirit: quod fit ad probationem vel correctionem; vel nullus pro eis acquiritur, vel si quis, pauci tamen.

VERS. 14. — *Opprobrium vicinis.* (Cass.) Gravis afflictio a vicinis ingeritur, quia non transitorie dicitur, quod a circumstantibus irrogat. *Derisum his qui in circuitu.* (Cass.) Derisus est vox confusa letitiæ, insatiationem immoderata hilaritate denuntians. Contemptus est abjecta vilitas.

VERS. 15. — *In similitudinem gentium.* (Ibid.) In similitudine Christi gentibus sunt appositi, quando eos comparibus penis affecerunt.

VERS. 17. — *Exprobrantis.* (Ibid.) Exprobrare est in faciem maledicere; obloqui est absenti detrabere, et dolose mordere.

VERS. 18. — *Venerunt super nos.* (Ibid.) Quia non erant in nobis per culpam.

VERS. 19. — *Non recessit.* (Ibid.) Ita quod retroiret, etsi aliquando descendit contemplatione deitatis. *Declinasti.* (Aug.) Semitæ nostræ erant in voluptatibus et prosperitatibus sæculi: sed tulisti eas de sua via, et ostendisti arctam viam, quæ ducit ad vitam. (Hier.) Vel et *declinasti*, id est, opera nostra de lege tua pendere fecisti. Vel, *non declinasti* (alia littera), id est, non permisisti declinare et deviare semitas nostras. *Semitas*, id est, opera; *a via tua*, id est, a lege; ideo quoniam *humiliasti nos*.

VERS. 20. — *Umbra mortis.* (Aug.) Vel, hæc mortalitas, umbra mortis est: vera autem mors est damnatio cum diabolo.

VERS. 21. — *Si obliti sumus nomen Dei.* (Ibid.) Iste est intellectus filiorum Core, qui propter hæc omnia mala non obliviscuntur Deum, scientes quia Deus requirit ista.

VERS. 22. — *Novit.* (Ibid.) Noscere dicitur Deus et quod novit et quod te facit noscere. *Novit*, quoniam requirit propter te, ut tu invenias te, et gratias agas ei qui te fecit, ut in Petro actum est, qui probavit quid posset. *Propter te mortificamur.* (Cass.) Non pro criminibus nostris, sed ut fides tua gentibus augeatur.

VERS. 23. — *Exsurge.* (Ibid.) Precatur auxilium, ut hic afflictis tempore resurrectionis subveniat. (Aug.) Hactenus non obliti; et ut perseveremus: *Exsurge, quia propter te mortificamur.* (Aug., Hier.) Et si sciunt Christum non dormire, et sibi resurrexisse, precantur tamen resurgere per fidem, non sibi, sed gentibus, quæ putant mortuum. Si enim et illi crederent surrexisse, credentes in eam non persequerentur, sed et ipsi crederent. (Aug.) Vel *exsurge*, conforta.

Obdormis. Negligere videris. Quare etsi nesciamus, A tu scis quare: vel pro culpa, vel pro utilitate. Quod si pro culpa, utinam abesset; si pro utilitate, utinam adesset. Quosdam repellis, quia faciem, id est, cognitionem tuam, ab eis subtrahis: obdormis quibusdam qui gemunt de malis.

VERS. 24. — *Quare oblivisceris?* id est, non das spiritum fortitudinis; sine quo inopes. *Et tribulationis.* (CASS.) Quia eam non mitigas, etc., usque ad qui facile cedunt illicitis motibus, et hærent terrenis.

VERS. 26. — *Exsurge, Domine.* Hic sine dormitione *exsurge* ponitur, quod ad resurrectionem pertinet, in qua est spes omnium fidelium; in qua humana destruitur captivitas; per quam sumus adjuvi et liberati. *In terra venter.* (AUG.) Qui genua ligat terræ, habet quo plus humilietur: qui verò plus humiliatur ut et venter hæreat terræ, non habet ultra quo plus humilietur. Exprimit ergo nimiam humiliationem; ut quia venit ad summam, jam adsit Dei miseratio. Vel plangit eos qui sunt venter, id est, carnales, et hæserunt, id est consenserunt iniquis.

PSALMUS XLIV.

VERS. 1. — *In finem;* etc. (AUG.) Epithalamium, id est, laus thalami. Canticum pro commutandis et pro dilecto, id est, sponsa et sponso, scribitur filiis Core, ut venerentur. Hic enim describitur per quem commutabuntur, quia laus sponsi et sponsæ hic cantatur. (CASS.) Propheta præconia Dei se eructaturum promittit.

VERS. 2. — *Eructavit.* (AUG., HIER.) Intus enim factur Propheta, etc., usque ad antequam sit quod factururus est. Consilium vero Patris est Verbum.

Bonum. Quo omnia bona facta sunt. *Dico.* Id est, Verbum profero: idem hic quod prius; sed in ipso verbo omnia opera Dei esse dicit; unde: *Quod factum est in ipso vita erat,* ut nihil sit in opere quod non prius fuit in consilio. De hoc dicitur: *Semel locutus est Deus.*

Calamus. Non sono; qui transit, comparat Verbum: sed scripto; quod manet. Vel, *velociter,* quia non aliud post aliud, sed omnia simul in uno Verbo æterno.

Velociter. Virtus prophetiæ; quæ non sub cruciatus humano cogitat quod de arcano divinitatis aliis divulgat. D

VERS. 3. — *Speciosus forma.* (CASS.) Incipit de laude sponsi prius a forma. *Benedixit.* Priora dixit Propheta ex persona Dei, hæc ex sua; vel omnia ex se. Vel, *eructat verbum,* qui dicit Deo hymnum.

Dico opera. (AUG.) ad laudem ejus, qui ex eo. *Lingua, calamus.* Quia quod dico, et scribo. Vel, *velociter:* quia cito venturam quæ scribo.

(CASS.) *In labiis.* Quia, eo loquente; mundus gratiam reconciliationis accepit.

VERS. 4. — *Accingere.* (IBID.) Hic laudat eum a potestate; et tu talis accingere.

VERS. 5. — *Specie tua et pulchritudine.* Species ad

humanitatem, in qua mundo apparuit; pulchritudo ad Deitatem, qua omnia decorat.

Intende. Hominem pereuntem miseratus respice.

Prosperere. Liberans homines.

Procede. De utero Virginis; ut sponsus: vel, ab his victis ad alios vincendos.

Regna. In fide hominum tuam potentiam ostende, qui semper regnasti. Et per hoc, quia et per te, et per tuos veritatem doces, qua falsitatem nostram destruis. Et quia mansuetus ferendo malos, ut quando pro inimicis oravit, sic et sui: Et quia justitiam vite ostendit. Et quia deducet te inoffense per cursum totius vitæ, vel de populo ad populum

Mirabiliter. Quia omnes mirabuntur, vel, quia miracula faciet.

VERS. 6. — *Populi sub te cadent.* (AUG.) Id est multi de suis inimicis supponunt se sibi, et hoc ratione vel voluntate. Hoc est quod titulus dixit: *Pro his qui commutabuntur ex filiis Core.* — *In corda.* (CASS.) Inimicorum tuorum, ut sint amici, sicut Saulus.

VERS. 7. — *Sedes.* (IBID.) Hic a iudicio: *Sedes* ad iudicium pertinet. *Virga.* (IBID.) Regula divinæ æquitalis, quæ vere recta et nunquam curvatur: hæc justos regit; iniquos percutit. (AUG.) Nemo sibi multum de misericordia præsumat, blandiatur: quid virga directionis, si alios regit, alios conterit: regit spirituales, conterit carnales.

VERS. 8. — *Dilexisti.* (IBID.) Vel, quia dilexisti justitiam, etc.; reddita sunt hæc præmia, fecit te regem; dando nomen quod est super omne nomen.

Et odisti. Si homo iniquitatem in se odit, cum Deo facit: odit Deus iniquitatem, oderis et tu.

O Deus. (AUG.) Bis ponitur in Græco aperte, alter vocativus, alter nominativus. Iste unctus est, ille lapis quem Jacob unxit.

VERS. 9. — *Myrrha;* etc. (CASS.) Hic laudat Prophetam sponsum ab uxore et ornatu; primo ab ornatu. (AUG.) *Myrrha et gutta.* Odores bene adhibentur nuptiali thalamo, etc., usque ad id est, redemptio, per aquam baptismi. *Eburneis.* (HIER.) In ebore castitas, quod prius obscurum serris et limis lucidum fit, ita sancti per sectiones et attritiones diversorum suppliciorum elimati, virtutum varietate fiunt lucidi. *Filiæ regum.* (AUG.) Terrenorum, non curantes honorem patrum, etc., usque ad et ad semen excitandum susceperunt.

VERS. 10. — *Astitit regina,* etc. (CASS.) Hic ab uxore commendat sponsum. *Varietate.* (IBID.) Etsi sit unitas in charitate, tamen auro, id est, doctrina Apostolorum, coeco martyrum, gemmis virginum, purpura penitentium ornatur.

VERS. 11. — *Audi, filia.* (CASS.) Laus sponsæ summissior, sed quadruplex, a forma, a gloria, ab adolescentulis, a prole. (AUG.) *Audi, filia.* Alloquitur Propheta reginam, tanquam unus de patribus. Judæi viderunt et occiderunt, tu audi Evangelium, et credendo videbis Deum: hic per imaginem, in futuro

per speciem. Vel, Audi prophetias, quæ incarnationem prædixerunt, et vide impletas.

VERS. 12. — *Et concupiscet rex.* (CASS.) Hic laudat eam a 16.ª.

VERS. 13. — *Tyri.* (CASS.) Per Tyrum, vicinam Judææ, gentes designantur; unde mulier Chananæa Ecclesiæ figura. (CASS.) *Tyri*, gentium, a parte totum. *In muneribus.* (AUG.) Ut se offerant, etc., usque ad gentes scilicet, quæ sunt in angustia peccatorum.

VERS. 14. — *Omnis gloria.* (CASS.) A gloria sponsæ, ut supra a potestate sponsi. *Ab intus.* (AUG.) Vel intrinsecus. Sit ergo eleemosyna in occulto, ubi Deus videt. Vel non in circumcissione manufacta, sicut in veteri lege, sed in spiritualibus. *Fimbriis.* (CASS.) Finis vestis significat finem mundi vel hominis. *Aureis.* Non deauratis, ut supra, sed aureis, quia in fine tota perfectio est, ubi charitas invenitur plena.

VERS. 15. — *Adducentur regi.* (Ibid.) Hic laudatur sponsa ab amicibus, ut supra a iudicio. (Ibid.) *Adducentur*, oportuna prædicatione. *Post eam.* (Ibid.) Prius unitas dicitur, post enumeratio partium est distincta, cum dicitur: *Virgines et proximæ.*

VERS. 17. — *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii.* (Ibid.) Vel pro antiquis patribus, idolorum cultoribus, nati sunt Apostoli, principes prædicationis. (AUG.) Vel post prophetas Apostoli, post Apostolos alii.

Cantatur hic psalmus de festo beatæ Mariæ Virginis, quia quæ de Ecclesia generaliter hic dicuntur, ad Mariam specialiter referri possunt. Cantatur etiam pro virginibus, quia ibi dicitur: *Adducentur regi virgines.* Et pro Apostolis, quia ubi dicitur: *Nati sunt tibi filii.* Item de nativitate Domini, quia ibi agitur de laude sponsi et sponsæ et de nuptiis Christi et Ecclesiæ, quarum desponsatio facta est in Verbi incarnatione.

PSALMUS XLV.

VERS. 1. — *In finem.* (CASS.) Psalmus David, aliquis fidelis de Judæa, ut sit certius testimonium.

Pro arcanis. Pro manifestatione arcanorum, quod Deus sit homo, quod salus promissa utrique populo, quod cæcitas contigit in Israel, quod Apostoli transierunt ad gentes, quod pax in terra; unde: *Conflabunt gladios suos in vomeres et lanceas suas in falces* (Isa. II).

Filiis Core. (CASS.) Filii crucis. *De arcanis*, id est, de adventu Christi loquitur.

VERS. 2. — *Deus noster.* (CASS., AUG.) In adventu Domini omnis spes habenda ostenditur, etiam in transitu Apostolorum ad gentes. *Invenunt nos nimis.* (AUG.) Nos enim fugiebamur eas. Vel, *invenunt nos* expositos per Adam. *Nimis*, tanto potentior qui liberat.

VERS. 3. — *Turbabitur terra, et transferentur montes,* etc. (CASS.) Judæa, quasi arida: sine idololatria, amaritudine gentium circumdata. Vel, *mare.* (AUG.) sæculum.

Cor maris. Inmānitas gentium

VERS. 4. — *Sonuerunt et turbatae,* etc. Contradictentes, gentes: vel Apostoli prædicando.

Et turbatae sunt aquæ eorum. Ad sensum fit relatio, non ad vocem: id est, aquæ maris, scilicet populi, vel doctrinæ eorum, quæ infatuatæ sunt, coruscante doctrina Salvatoris; unde: *Absorpti sunt,* etc. Et hæc est virga Moysi, quæ devoravit virgas Magorum.

VERS. 5. — *Fluminis impetus.* (CASS.) Diapsalmus. Quia Ecclesia in Christo fundatur, cui gentes et regna subjiciuntur. (AUG.) Quasi dicat: Ita sævit mare; sed inter hos fluctus et sonitus non timent, qui ad illud refugium confugerunt.

VERS. 6. — *Adjuvabit eam.* (CASS.) Vel, *vultu*, id est, demonstratione auxilii sui, cum adjuvando se indicat. *Mane.* In ipso boni operis principio; et hoc, *diluculo*, id est, per illuminationem sancti Spiritus, qui est lux quasi diei.

VERS. 7. — *Dedit.* Quasi magnum præmium. *Vocem.* Prædicationem, ad quam tremunt terrenus. Tremet metu iudicis.

VERS. 8. — *Dominus virtutum.* (Ibid.) Breviter definit quid sit Christus. *Nobiscum.* Quasi: Qui misit angelos, jam ipse venit, et est nobiscum, quia nobiscum susceptor; ergo: *Venite*, quasi jam securos vos invito. *Noster.* Non nisi filiorum crucis. *Deus Jacob.* Qui tanta nobis dedit quanta dedit Jacob: non enim illius tantum est Deus.

VERS. 9. — *Venite et videte.* (Ibid.) Diapsalmus. Magnalia incarnationis. *Posuit.* Quasi signa, ad vocandum populum. *Prodigia.* Ut de partu Virginis, et stella, et cæteris. *Auferens bella.* (AUG.) Quia per ejus adventum idololatria et superstitio totius orbis perit, vel, tunc temporis pro ejus præsentia orbis pacatus fuit.

VERS. 11. — *Vacate.* (Ibid.) Si combusta sunt arma, *vacate*, non habentes unde pugnetis.

PSALMUS XLVI.

VERS. 2. — *Omnes gentes.* (AUG.) Quasi diceret: insultant, pueri, dicentes: *Calve, calve*, vos omnes gentes ad quas transivit gratia: *Plaudite*, etc. Gentes ad quas transivit gratia, et quos in prioribus psalmo ad fidem vocavit, invitavit ad laudem.

VERS. 3. — *Excelsus.* (HIER.) Potens quod vult. *Terribilis.* (REMIC.) Quia iudicaturus in potestate.

VERS. 4. — *Subjecit populos nobis.* (CASS.) Hoc hominibus fidelibus convenit, quibus omnes extrinseci subjecti sunt, vel, sibi subjecit nobis associandos. *Populos*, Judæos. *Nobis.* (Ibid.) Universali scilicet Ecclesiæ; hoc dicere convenit omnibus fidelibus, quibus extrinseci subjecti sunt. *Sub pedibus.* (Ibid.) Per pedes, prædicatores accipe, quibus populi subjecti sunt. (AUG.) *Sub pedibus.* Sic est exaltata Ecclesia, ut nondum credentes sub pedibus habeat.

VERS. 5. — *Elegit nobis,* etc. Vel in persona Apostolorum, elegit nobis dare hæreditatem suam, multorum populorum, ut colamus eam, gladio prædicationis corda eorum ferientes, et malitiam destruentes.

Hæreditatem. (Aug.) Cœlestis hæreditas, pulchritudo est Christiani populi, in qua speciosus erit fulgens ut sol, qui nunc est abjectus. *Speciem Jacob quam, etc.* Id est, similes Jacob vel signatos per Jacob, qui terrena dant pro cœlestibus, ut Jacob fecit, quod fuit gratia Dei, quia eum dilexit, Esau reprobato.

VERS. 6. — *Ascendit.* (CASS.) Diapsalma ascensio et regnum Dei describitur, unde instanter monet psallere. *In jubilo.* (Aug.) Gaudium admirantium Apostolorum, etc., usque ad quod nec taceri potest, nec exprimi valet.

VERS. 7. — *Psallite.* (CASS.) Operibus laudate: valde est salutare quod tam crebro repetitur, quia Deus est qui creat, et rex creata gubernans.

VERS. 8. — *Omnis.* (Ibid.) Non ut Jupiter Crætæ, Mars Thraciæ. *Sapienter.* Docet quomodo sit psallendum. Olim sine sensu psallebant, dum lapides colerent. (Aug.) Nemo sapienter facit, quod non intelligit.

VERS. 9. — *Regnabit.* (Ibid.) Modo impleta est hæc prophetia: *Deus sedet super sedem sanctam. Sedem sanctam.* (Aug.) Throni, Virtutes, et sancti.

VERS. 10. — *Principes populorum.* (CASS.) Primitivi omnium gentium convenerunt credendo in Christo, quia, expulsis Judæis, gentes in filios Abrahæ succedunt, habentes promissionem, quia Judæi superbierunt. (Hier., Cass.) Vel *dii fortes*, Apostoli scilicet, quos neque mors, neque vita separabit a charitate Christi. *Elevati*, miraculis et doctrina.

PSALMUS XLVII.

VERS. 1. — *Psalmus vel laus cantici filiiis Core secunda, etc.* (Aug.) Primo die, fecit Deus lucem, etc., usque ad de qua hic cantatur filiiis Core. (Cass.) De fundatione civitatis, quam commendative describit. (Aug.) Commendat civitatem, etc., usque ad a stabilitatem æterna.

VERS. 2. — *In monte sancto, etc.* (Ibid.) Hic est mons ille, etc., usque ad super quem fundata est Ecclesia.

VERS. 3. — *Fundatur exsultatione.* (Hier.) Quasi dicat, quæ prius maledictionibus subjecta, etc., usque ad ipse est Christus, qui per universam Ecclesiam gaudia dilatat. *Mons Sion latera.* (Aug.) Quicunque alicui hærent, latera ejus dicuntur, etc., usque ad item ab aquilone pandetur omne malum, etc.

VERS. 4. — *In domibus.* Vel, in gradibus, id est, secundum gradus meritorum, quia in singulis distinctim dabit cognitionem sui. *Cum suscipiet eam.* Tutandam, et quid opus est? *Quoniam reges contra.* Sed videntes per fidem, sic scilicet quod tam digna est hæc civitas admirati sunt, etc.

VERS. 5. — *Reges.* (Aug., Cass.) Principes Judæorum. *Congregati.* Ab Herode sciscitante locum natiuitatis. *Convenerunt.* Concorditer dicendo: *In Bethlehém Judæ secundum Scripturas.*

VERS. 6. — *Videntes.* Quæ in prophetis legerant. *Admirati sunt.* De tanta gloria, non leviter vel otiose.

A Sed conturbati. Pro peccato, et *Commoti sunt.* Ad fidem, et tantus fuit pavor, ut corpus tremeret.

VERS. 7. — *Ibi dolores ut parturientis,* Pœnitentiæ, videntes ita; sed:

VERS. 8. — *In spiritu vehementi,* Herodis. *Conteres naves Tharsis.* Quia, in Tharso, Ciliciæ naves quæ Magos transposuisse in patriam suam credebantur, contractæ sunt ab Herode. *Tharsis.* (Aug.) Cilicia regio a Tharso, etc., usque ad decursis omnibus concludit. Ergo:

VERS. 9. — *Sicut audivimus.* In civitate Domini virtutum, quia ibi custodes angelos deputat. Repetit. *In civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri.* Id est, Catholica Ecclesia, ne sibi hoc nomen conventus hæreticorum usurpet. Ne autem putetur temporalis, addit: *Deus fundavit eam in æternum.* Non ad horam, ut prius tabernaculum Moysi

VERS. 10. — *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam.* (CASS.) Agens gratias de adventu Christi, monet de gradibus Ecclesiæ distribuendis, per quos Salvator possit agnosci. *In medio templi.* Jerusalem: gravius accusantur, qui contemnunt eum, qui in medio eorum conspectus est. Per hoc notatur incarnatio Christi, qui secundum quod homo, præsentatus est in templo.

VERS. 11. — *Dextera.* (CASS.) Hac parte justis locantur.

(Aug.) *Suscepimus, Deus.* Quo ordine fundata, vel quod audivimus et vidimus. *Templi tui.* (Ibid.) Id est, populi non suscipientis misericordiam, qui multis: ut nulla videantur esse grana, sed tamen nonnulla, quia secundum nomen. *Secundum nomen.* (CASS.) Quod ubique diffusum est, quia nullus est, et si nesciat cultum, qui huic nomini non se subjiciat. *Vel secundum nomen.* Hoc est, sicut reverentia tui nominis, etc., usque ad tua propitiatio justificavit multos, qui omnes laudant.

VERS. 12. — *Lætetur.* (Aug.) Etsi laborent justis intus spinas, etc., usque ad eorum est modo colligere, Dei est separare. *Mons Sion et exsultent.* (CASS.) Ecclesia, quæ est in speculatione populi. *Filiæ Judæ propter judicia tua, Domine.* Sanctæ feminæ. Per Judam, gens earum ostenditur, quæ est propter Christum, qui de Juda, et hæc exsultent, ut in utroque sexu Ecclesia sit. (Aug.) Causa lætitiæ judicium futura, ubi se sciunt ad beatitudinem venturas. Qui intus sunt, lætentur; vos qui extra, circumdate.

VERS. 13. — *Circumdate.* Honores exhibendo. *Complectimini eam.* Charitate. *Narrate in turribus ejus.* *Ponite corda vestra.* (CASS.) Prædicare aliis in concordia Apostolorum, etc., usque ad ne per lætitiæ remissi lentescant.

VERS. 14. — *Virtute ejus.* (Aug.) Virtus civitatis charitas est, quam nihil vincit; unde Salomon: *Dilectio fortis est ut mors.* (CASS.) In virtute Ecclesiæ monet ponere corda. *Distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie altera.* Id est, officia distincta, etc., usque ad quem primum Dominus elegit.

VERS. 15. — *Quoniam hic est, etc.* Hoc est quod

narrandum est, brevis sententia, sed quæ omnia A
concludit. *In æternum*, contra illos qui temporales
homines Deos faciebant.

PSALMUS XLVIII.

In finem, psalmus, etc. (CASS.) Agit Propheta de
amatoribus mundi, et Christo redemptore, non illo-
rum, sed contemptorum mundi, ut dejectus in mundo
non appetitur elatos. (AUG.) Qui colunt Deum, etc.,
usque ad attentos facit ad nova et ad ingentia.

VERS. 2. — *Odite hæc, omnes gentes*. (CASS.) Nul-
lum excipio, etc., *usque ad* quando scilicet separa-
buntur zizania a tritico, oves ab hædis.

VERS. 3. — *Quique terrigenæ*. (AUG.) Nulli sermo-
nem subtrahō, audiat hæres terræ, propter iudicium:
justus, propter regnum.

VERS. 4. — *Os meum loquetur*. (CASS.) Commen-
dat dicenda. *Sapientia* ad divinas res, *Prudentia* ad
mores instruendos; in his duobus omnis sermo divi-
nus indicatur.

VERS. 5. — *Inclinabo*. (HIER.) Humiliabo me veri-
tati intus loquenti, quæ docet loqui in parabolis, ne
omnibus pateat.

VERS. 6. — *Cur timebo*. (CASS.) Incipit narrare
quæ promisit, dicens quod Christus non redimet im-
pios; hic propheta, in sua persona generalem agens
causam, quærit causam damnationis et timoris ma-
lorum, quæ est iniquitas. (AUG.) Cur timebo? quasi
non est quod timeam, cum iniquitatem vitare sit in
mea potestate; pro qua tantum timebitur in die
novissima, quæ erit mala damnatis, non justis. *Cal-*
sanei. (Ibid.) Alludit verbis, etc., *usque ad* id est,
opprimet et timere faciet.

VERS. 7. — *Qui confidunt*. Hi, scilicet, qui confi-
dunt, etc., *usque ad* in quibus adeo stulti sunt.

VERS. 8. — *Frater non redimit*. Si frater, id est
Christus, non redimit, etc., *usque ad* quia talis non
dat Deo placationem.

VERS. 9. — *Et vivet adhuc*. (Ibid.) Post finem vitæ,
vivet secundum animam, quia non peribit anima
cum corpore, sed dolori salvabitur, usquequo ac-
cepto corpore utrinque crucietur.

VERS. 11. — *Non videbit*. (Ibid.) Id est non intelligit,
etc., *usque ad* cum sapiens transit vitam. Vel, *insipiens*.
(Ibid.) Qui non attendit. *Stultus*. Qui, si attendit, non
cavet. *Divitias* (CASS.) Propter quas fecerunt mala.
Suas: quæ non secundum Deum.

VERS. 12. *Vocaverunt nomina sua*. (AUG.) Hære-
des, qui ad sepulcra mortuorum inebriant se in me-
moriâ eorum, sed nec gutta pervenit ad linguam
in inferno ardentis.

VERS. 13. — *Et homo cum*. Et tam in hoc, quam
in cæteris, homo non intelligit; vel, inde non est
accusandus Deus, non intellexit suam dignitatem,
non intelligenter egit, sed comparatus, amissa ratio-
ne, iumentis, non in alia re, sed in sapientia.

VERS. 14. — *Hæc via*. (CASS.) Hic jam omnia dicta
colligit, in unum. *Via*, id est, vita, quia ducit ad
partem. *Scandalum*. Stimulus et dolor, etc., *usque*

ad: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum
longe est a me. In ore suo complacent*. (AUG.) Cum
tales sint, etc., *usque ad* et peiores sunt apertis
malis.

VERS. 15. *Sicut oves*. (CASS.) Diapsalmus. Quæ
impiis angustia reddenda. Se jactant, sed mihi jam
constat quod in inferno positi sunt. Oves, amissa
lana, manent, sic in istis, sine consumptione substan-
tiæ, pœna invenit quod cruciet. *Mors*. (AUG.) Ut
Christus vita, ita diabolus mors; qui pastor est eis,
ut ovibus, quas trahit ad pascua mortis. *Depascet*.
(CASS.) A similitudine jumentorum, etc., *usque ad* de
pœna ad pœnam ducet. *In matutino*. (AUG.) Quia
modo nox. dum non apparent merita justorum, et
quasi felicitas nominatur impiorum. *Veterascet in*
B *inferno a gloria eorum*, etc. (AUG.) Quantam visus
est habere gloriam, etc., *usque ad*: A gloria sua ex-
puli sunt.

VERS. 17. — *Ne timearis*. (CASS.) Diapsalmus.
Admonitio, ne timeantur potentes, qui omnia cum
luce relinquunt. Cur enim hæc peccatoribus permessa
sint, communis querela est. *Dives factus*. Hæc enim
et abjecti habent. *Gloria*. In honoribus sæculi. *Do-*
mus. Quia non solum ipse, sed omnes qui ad eum
pertinent.

VERS. 19. — *Benedicetur*. (Ibid.) Non de bona
actu, sed de deliciis benedicetur, favore luxurian-
tium, qui inter epulas pastoribus bene optant. *Con-*
fitebitur tibi cum benefeceris ei. (AUG.) Despecta
confessione, quam prosperitas facit; sed illa est
C magni meriti, quam non tollit vis doloris.

VERS. 20. — *In progenies patrum*. (Ibid.) Qui pa-
tres sequuntur pessimos, eorum societate damnandi
sunt.

Et homo. (CASS.) Iterat deformitatem hominis ut
malus a malo quiescat.

PSALMUS XLIX.

VERS. 1. — *Psalmus Asaph*. (HIER.) *Asaph*, Latine
congregatio; Græce, synagoga, quæ fidelis hic loqui-
tur, quæ Christum expectat, per quam magis confu-
tantur increduli Judæi. (CASS.) *Asaph*, vocem Dei
inducturus de mutatione sacrificiorum, prius agit de
utroque adventu per primum invitans, per secundum
terrens. *Deus Deorum*. (CASS.) Ne quis mediocriter
de incarnatione æstimet, etc., *usque ad* nuncupative,
ut falsi dii, Jupiter, Venus. *Locutus est, et vocavit ter-*
ram. (AUG.) Per se, per præcones. *A solis ortu usque*
ad occasum. (CASS.) Quasi dicat, etc., *usque ad*: *exibit*
de Sion lex, et Verbum Domini de Jerusalem.

VERS. 2. — *Ex Sion, species decoris ejus*, etc.
(AUG.) Cœpit decus Evangelii, etc., *usque ad* ut
testes essent in Jerusalem et in tota terra.

VERS. 3, 4. — *Ignis in conspectu ejus exardescet et*
in circumitu ejus. (Ibid.) Ante eum præibit; pœna
ergo terreat, quos præmia non invitant, etc., *usque*
ad malos comitabitur ad inferos. *Tempesta valida*.
Advocabit cælum desursum, et terram. (CASS.) Non
ventus, etc., *usque ad* prius omnes communiter vo-

cavit, tunc vocabit ut discernat. *Discernere populum a suam.* (Aug.) Primo commistos vocavit a solis ortu usque ad occasum, tunc autem ut discernat.

VERS. 5. — *Congregate illi sanctos ejus.* (Ibid.) Videns Propheta futura, etc., usque ad de malis dicitur, de quo non implevit manum suam. Qui ordinant testamentum ejus super sacrificia. (Ibid.) Novum Testamentum super Vetus, etc., usque ad qui pluris habent operis eharitatis quam sacrificia pecudum.

VERS. 6. — *Et annuntiabunt cœli justitiam ejus, etc.* (Ibid.) Jam cœli nuntiaverunt nobis hanc justitiam Dei, etc., usque ad et si nunc permista, quia Deus est iudex justus.

VERS. 7. — *Audi, populus meus, etc.* (Cass.) Vox Christi, ut, relictis sacrificiis pecudum, fiat sacrificium laudis. (Aug.) Vel, repetit sub alio verbo, Audi sicut Israel, id est, sicut videns Deum, et Testificabor, hæc, scilicet, Deus tuus ego sum.

Deus tuus. (Aug.) Pius dicit simpliciter: Sum Deus. Et postea dicit: Sum Deus tuus. Quasi diceret: Etsi non sum Deus tuus, tamen sum Deus. Bono enim meo sum Deus, malo autem tuo non sum Deus tuus. Sum. (Cass.) Esse est proprium Deitatis. Audi, Israel. (Ibid.) Quasi diceret: Si es Israel, id est, si me vides, audire non negligis. Deus ille generalis, Deus tuus proprie.

VERS. 8. — *Holocausta autem.* (Aug.) Si anima inflammatur, et membra in usum suum rapit, ne serviant cupiditati: unde præcipitur in Levitico, ut adipem cum renunculis offerant, quibus interna charitas signatur.

VERS. 9. — *Non accipiam, etc.* (Cass.) Etsi sic feceris: Non accipiam de domo tua vitulos, quasi significatos acciperem, non illos de domo. Quoniam mea: ac si diceret, quia non sunt tua, sed mea. Quoniam mea sunt, etc. (Aug.) Mea sunt quæ non possides, indomita, scilicet: Ferae silvarum, jumenta, boves, etc. (Cass.) His similitudinibus figurat Ecclesiam, etc., usque ad: Carnes taurorum non vult in sacrificiis, sed in pauperibus.

VERS. 11. — *Cognovi omnia volatilia.* (Aug.) Cum illo sunt omnia, cognitione quadam ineffabilis sapientiae.

VERS. 12. — *Si esuriero, non.* (Ibid.) Si hæc datis forsitan esurire putatis, quod est insania?

VERS. 13. — *Nunquid manducabo carnes taurorum?* Olim hæc sacrificabantur, non ideo quod Deus inde delectaretur, sed ne dæmonibus offerentur, et tantum Deo sacrificabantur, in quibus erat aliqua significatio.

Immola Deo. (Cass.) Non dicit mihi, sed de se, quasi de alio ut et post: Peccatori autem dixit, Deus, non ego.

VERS. 15. — *Tribulationis.* (Aug.) Nostra tribulatio proprie est timore salutis, non carnalium.

VERS. 16. — *Peccatori autem.* (Ibid.) A quibus sacrificium velit, ubi peccatori suæ nequitiae impuntantur

(Cass.) Hæc populo suo dixit, etc., usque ad: Non enim lectio negatur corrigendis.

VERS. 17. — *Tu vero odisti.* (Ibid.) Tu vero ore dicis, sed facto negas disciplinam: si corrigo, murmuras.

Furem, currebas. (Ibid.) In his omnia tonat vitia; a parte totum, vel furem sani intellectus Scripturæ. Adulteris. Qui ponunt falsum, auferendo verum.

VERS. 19. — *Os tuum abundavit, etc.* (Ibid.) Accusat conscientiam, et linguam, etc., usque ad non casu alii derogat, sed studio.

VERS. 20. — *Sedens.* (Ibid.) Quod transiens vel stans facit, non cum voluntate facit. Fratrem. (Ibid.) Omnem hominem. Et adversus filium matris, Ecclesie, cui charitate jungimur. Ponebas scandalum, hæreses vel alia quibus innocens capiatur.

Loquebaris adversus. (Aug.) Dum detrahit qui doctus videtur, etc., usque ad validioris doctrinæ cibo.

Tui similis. (Cass.) Consentiendo malis.

Statuam contra tuam. (Aug.) Quod post dorsum posuisti, ante faciem ponam.

VERS. 22. — *Rapiat.* (Cass.) Deus ad pœnam, et non sit qui eripiat, Quando diabolus rapit, Deus eripit; sed cum Deus rapit, nemo valet liberare.

VERS. 23. — *Sacrificium laudis.* (Cass.) Non quod scelerati cantant, sacrificium laudis, non animalium. Et hæc est via ad Deum, scala Jacob, qua angeli, id est, fideles, ascendunt ad laudem divinitatis, et descendunt ad laudem humanitatis. Illic iter quo, etc. (Ibid.) In sacrificio laudis. Salutare Dei. (Aug.) Christus, qui cum gratia venit, quem novit, qui aliquid alii quam gratiæ Dei attribuit.

PSALMUS L

VERS. 1. — *In finem psalmus.* (Cass.) Arguente Nathan, rex non erubuit peccata publice confiteri, etc., usque ad quæ a Deo valet penitentibus. David. (Aug.) Proponitur in exemplum, non cadendi, sed, etsi cecideris, resurgendi ne desperes. (Cass.) Prima est deprecatio, etc., usque ad plena præstatur peccatorum remissio.

VERS. 3. — *Miserere mei, Deus.* (Ibid.) Hic pœnitentialis psalmus, etc., usque ad quia prævidit per hunc psalmum plures perituros. Secundum magnam misericordiam tuam. De gravi peccato desperandum esset, nisi magna misericordia esset. Magna non potest diffiniri quanta sit. Magnam misericordiam. (Ibid.) Magna misericordia Deum de cœlo deposuit, etc., usque ad cum secundum se rogatur Deus ignoscere? Miserationum, etc. (Cass.) Per misericordiam et miserationem petit. Et est misericordia in natura, miseratio in effectu.

VERS. 4. — *Amplius lava me.* (Cass.) Quem modum delendi velit, subdit: Munda me, etc. (Hier.) Sic lava ut mundes, lavantur enim quædam, quæ tamen non sunt pura.

VERS. 5. — *Quoniam iniquitatem.* (Aug., Cass.) Cujus misericordiam petit ut ignoscat, quia scit justum ut peccata puniat, subdit: Tu ne punias, quia

ego punio. *Quoniam iniquitatem meam, etc. Contra me.* (Aug.) Post tergum peccatum habuit, cum rex sententiam in divitem, qui rapuit ovem pauperis dedit, oblitus sui.

VERS. 6. — *Tibi soli peccavi.* (Hier.) Solus enim ille juste punit, qui non habet in se, quod reprehendatur, hic est inter homines solus Christus. *Tibi soli.* (Cass.) Quia rex omnibus superior, tantum a Deo puniendus est. *Coram te.* Quia ubique esse scit, unde se arguit, quia eo præsentem peccare non erubuit. *Ut justificeris, etc.* Cujus verba non transeunt, sed implentur. *Vincas cum judicaris.* Deus tantæ justitiæ est, etc., usque ad ut vincat inter se et eum, si judicentur.

Tibi soli. (Aug.) Christo nullum habenti peccatum, etc., usque ad eo quod tam graviter Deum offenderat. *Et vincas.* (Aug.) Vel adeo justus es, ut vincas diabolum, et mortem, et Judæos, cum judicaris : et in judicio, quo judicatus es.

VERS. 7. — *In iniquitatibus.* (Cass.) Minuitur invidia peccati, etc., usque ad de uno arguitur et omnia confitentur.

VERS. 8. — *Ecce enim, etc.* (Aug.) Sic misericordiam dat, ut servet veritatem, ut nec peccata sint impunita ejus cui ignoscit. Ignoscit enim seipsum punienti. Misericordia ergo etiam est quod homo liberatur; veritas quod peccatum punitur. *Veritatem, etc.* (Cass.) Quia in confitendo, veritatem dixit, quam Deus super sacrificia quærit, supplicat sibi subveniri. *Incerta et occulta.* (Aug.) Sunt et occulta quod talibus, etc., usque ad unde magis a peccato erat sibi cavendum. *Occulta.* (Cass.) Ex auctoritate manifestantis, confidentia ablutionis et dealbationis.

VERS. 9. — *Asperges me.* (Cass.) Secunda est confidentia misericordiæ Dei, quæ multum est utilis: ne subrepat desperatio, quæ omnibus peccatis gravior est. *Hyssopo.* (Ibid.) Immolato sanguine intincta, super corpus leprosi aspergebatur, significans sanguine Christi maculas peccatorum abluendas. (Aug.) Hyssopus herba humilis, etc., usque ad in quibus est inflatio, sic humilitas superbiam. *Super nivem.* (Ibid.) Incomparabiliter : unde et in monte vestis Christi fulsit sicut nix.

VERS. 10. — *Audtui meo.* (Aug.) Nota humilem. *Audiam te, etc., usque ad et quia jam humilis jam exsultant ossa humiliata.*

VERS. 11. — *Averte.* (Cass.) Ex confidentia securus, petit deletionem omnium peccatorum et plenam restitutionem.

VERS. 12. — *In visceribus meis.* (Ibid.) Unde adulterium exiit. In utrisque partibus, anima et corpore remedium curationis petit, quia in eis peccavit. Sic desiderat expiari, ut videatur nil tale ultra velle committere.

VERS. 13. — *Ne projicias me a facie tua.* (Cass.) A peccatis faciem averte, sed non me a facie tua, unde lumen et sanitas veniat.

VERS. 14. — *Spiritu principali.* (Aug.) Notant hic quidam Trinitatem in Deo, qui est spiritus, cum

non corpus; per spiritum rectum, Filium; Spiritum sanctum, suo nomine, per spiritum principalem, Patrem. (Cass.) Spiritum prophetiæ qui sibi omnibus pretiosior est, robur solum petit non auferri, tacens de cæteris.

VERS. 15. — *Docebo.* (Ibid.) Quid restitutus persolvat; prius plorans, jam fit doctor.

VERS. 16. — *De sanguinibus.* (Ibid.) Quia multa sunt carnalia peccata, etc., usque ad quæ de corruptione carnis et sanguinis veniunt. *Justitiam tuam.* (Ibid.) Justitiam laudat, cum pietati deberet gratias agere; sed et justitiæ fuit contentem suscipere; et hæc duæ res semper in judicio Domini adjunctæ sunt.

VERS. 17. — *Laudem tuam.* (Aug.) Quod me creasti; quod peccantem non reliquisti; quod confiteri monuisti; quod mundasti.

VERS. 19. — *Sacrificium Deo.* (Cass.) Quod illo tempore pro expiatione ponebatur. *Contributus.* (Ibid.) Lætus et lascivus spiritus obligat peccato. Sequitur hujus sacrificii promissio : *Cor contributum.*

VERS. 20. — *Benigne fac.* (Ibid.) Jam gaudens, de ædificatione Jerusalem prophetat, ubi sacrificium justitiæ. *Muri.* (Aug.) Munimenta immortalitatis nostræ construantur in fide, spe, et charitate.

VERS. 21. — *Tunc acceptabis sacrificium.* (Ibid.) Modo sacrificium pro iniquitate, etc., usque ad tunc justitia erit sacrificium, oblationes minores sancti, holocausta, perfecti.

Tunc imponent. (Cass.) Sacerdotes, vitulos innocentes, etc., usque ad fideles pro tuo nomine patientes, tibi erunt grati. *Altare.* (Aug.) Cœlestem Jerusalem.

PSALMUS LI.

In finem pro, etc. (Hier., Aug.) Doeg prodidit David, etc., usque ad Non est hic oratio pro malis, sed prophetia quid sit eis futurum.

VERS. 2. — *Doeg.* (Cass.) Adversarius David significat Antichristum, qui totum orbem movebit; qui veniet per signa, et miracula ante adventum judicii, et auxilium a Saule, id est, a diabolo petens, nuntiabit venisse David, id est, Christum in domum Achimelech, id est, ad Ecclesiam, quæ est regnum Patris.

Abimelech. (Hier.) Dicit, in Hebræo Achimelech, etc., usque ad ergo Abimelech patris mei regnum, et significat Judæos.

VERS. 3. — *Quid gloriaris in malitia, etc.* (Cass.) Prima est invectio in Doeg, ut fideles corroboret, contra Antichristum et ejus complices.

VERS. 4. — *Cogitavit.* (Ibid.) Levis mens, præceptio dictio, non ante cogitat quam loquatur, unde : *In ore stultorum est cor eorum.*

Sicut novacula, etc. (Ibid.) Quæ dum promittit innovationem, incidit ita ille dolosus, Antichristus scilicet, beatitudinem, et occidit.

VERS. 5. — *Dilexisti malitiam, etc.* (Cass.) Non de

serit malum, qui diligit super benignitatem; et si benignitas tangit animum, refugit.

VERS. 6. — *Lingua dolosa.* (*Ibid.*) Id est, dolosa verba fallaciæ ministra, aliud in corde gestantium, aliud in ore promentium.

VERS. 7. — *Propterea Deus.* (*CASS.*) De celeri sine iniqui. *Et radicem tuam de terra viventium.* (*AUG.*) Radix nostra charitas est, etc., usque ad hic enim pulvis, quem projicit ventus a facie terræ. (*Ibid.*) Radix mali cupiditas, quæ non fructum parit in terra viventium. Vel, loquitur de Antichristo, cujus radix ministri, qui cum eo nihil habebunt cum sanctis,

VERS. 8. — *Videbunt justi.* (*Ibid.*) Pro dejectione ejus irrisio. (*Ibid.*) *Videbunt justi*, Quid malis sit; etc., usque ad quia plus omnibus aliis malis fideles decipiet.

VERS. 10. — *Ego autem, etc.* (*Ibid.*) Quomodo contra eum bonus se habeat. (*CASS.*) Hucusque vituperatio illius, hic laus contrariæ partis: ecce perfecta demonstratio. *Oliva fructifera.* (*AUG.*) Populus Dei oliva, unde fracti sunt superbi rami, id est, Judæi, et insertus est oleaster de gentibus. (*CASS.*) Oliva fructifera, de cujus germine Dominus Christus effloruit, qui spirituali oleo perunctus est præ consortibus suis.

In æternum et in sæculum sæculi. (*AUG.*) Quod dixit in æternum, repetit in sæculum sæculi: ut repetendo confirmet, quam fundatus est in amore regni cælorum.

VERS. 11. — *Fecisti, et exspectabo nomen.* (*Ibid.*) Prædicta scilicet, quod sim oliva, quod speravi in misericordia in æternum.

PSALMUS LII.

VERS. 1. — *In finem pro, etc.* (*CASS.*) Intellectus David prophetae, etc., usque ad hic de adventu judicii, (*AUG.*) Vel pro mahalath, etc., usque ad consolatio in fine psalmi.

Dixit insipiens. (*Ibid.*) Increpatio malorum.

(*Ibid.*) *Insipiens*, omnis qui male vivit, etc., usque ad ille dicit, non est Deus.

VERS. 3. — *Deus de.* (*CASS.*) Vel de cælo, id est, per sanctas animas admonuit, ut videat, etc. *Si est, etc.* (*Ibid.*) Aut si non intelligit, si saltem est requirens intelligere Deum.

VERS. 4. — *Omnes declinaverunt.* (*Ibid.*) Congruus ordo. Prius declinant; tunc inutiles; inde non est qui faciat bonum.

VERS. 5. — *Nonne scient.* (*Ibid.*) Comminatio malorum per finem. (*AUG.*) Minatur illis, etc., usque ad. Sed merito hoc eis, quia:

VERS. 6. — *Deum non invocaverunt.* (*Ibid.*) Consolatur gementes, ne prosperantes imitentur, quia *Deum non invocaverunt*, unde cito perituri sunt, consolatio fidelium. *Ossa eorum qui hominibus placent.* (*CASS.*) Boni sibi displicent, dum carnem castigant: placent mali.

Confusi sunt. (*Ibid.*) Id est, confundentur, separa-

buntur, ut generaliter legatur de omnibus malis, sed Israel salvabitur.

VERS. 7. — *Quis dabit ex, etc.* (*AUG.*) Salus autem parturienti Ecclesiæ.

PSALMUS LIII.

VERS. 2. — *Ziphæi.* (*HIER., AUG.*) Florentes interpretantur, etc., usque ad monet in adversis Deum laudare.

VERS. 3. — *Deus, in nomine.* (*AUG.*) Inter Ziphæos orat. (*AUG., HIER.*) Hic salva in nomine, post non timeo judicari in virtute. (*AUG.*) Deus in nomine, verba Ecclesiæ latentis intr Ziphæos, cujus bonum intus est, et merces occulta, alii illis petunt liberari: ego in tuo nomine.

VERS. 4. — *Deus, exaudi.* (*CASS.*) Item Deus, nomen potentia, repetit ne taret auxilium. *Percipe.* (*AUG.*) Ziphæi ea etsi audiunt, non tamen intelligunt, qui non nisi temporalia noverunt.

VERS. 5. — *Alieni.* (*AUG.*) Ziph viculus erat, qui pertinebat ad tribum Juda, unde Ziphæi.

VERS. 6. — *Ecce enim.* (*CASS.*) Diapsalmus. Quid sibi et Ziphæis faciat Deus unde solvit laudes. *Adjuvat.* (*AUG.*) Quod ipsi nesciunt inter quos lateo; sed hoc quod me adjuvat viderent, si Deum ante oculos ponerent.

VERS. 7. — *Averte mala inimicis.* (*Ibid.*) Vel averte, pro convertendis præcatur: et hæc est hostia quam pro liberatione solvit. *In veritate.* (*AUG.*) Vel secundum aliam litteram: *In virtute*, perde quos in tua infirmitate tolerasti. *Voluntarie sacrificabo.* (*Ibid.*) Quia propter se, non propter aliud, quod ab eo velim. Qui propter aliud laudat, ex necessitate laudat; si illud haberet, non laudaret. *Mihi autem, et quæ dedit propter dantem placent.*

PSALMUS LIV

VERS. 1. — *In finem in carminibus.* (*AUG.*) *Intellectus.* Magna cura debet intelligere Ecclesia, etc., usque ad qui pro molestis civium fugit in solitudinem.

VERS. 2. — *Exaudi, Deus, orationem meam.* (*CASS.*) Oratio, præmissa contra mala, vel fluctus sæculi. *Ne despexeris deprecationem.* (*Ibid.*) Si enim Deus dat temporalia alicui petenti, ejus tamen oratio ei non est accepta, quia caret debito fine.

VERS. 3, 4. — *In exercitatione, etc.* (*AUG.*) Omnis malus vivit, vel ut corrigatur, vel ut per eum bonus exerceatur. *Conturbatus sum a voce inimici.* (*AUG.*) In ipsa pugna, dum et inimicos vult diligere, et abundante militia incipit odisse, et ita incipit in fluctibus mergi. (*HIER.*) Conturbatus. Vel, conturbatus sum a voce inimici, qui me Samaritanum et dæmonium habentem dicebant.

VERS. 5. — *Cor meum conturbatum.* (*CASS.*) Lege carnis, animus turbatur in me, non exit a me

VERS. 6. — *Timor et tremor.* (*Ibid.*) Proprietas mortis est, ut eam prius timeamus, unde contremiscamus. *Contexerunt me tenebræ.* (*HIER.*) *Tenebræ* sunt mali homines, qui persequuntur Ecclesiam,

et qui contegunt ipsam : qui odit fratrem, in tenebris est.

VERS. 7. — *Quis dabit mihi pennas sicut? (Aug.)* Sed in hac infirmitate quid ait? *Quis dabit mihi pennas?* Vult ad tempus separari a tot scandalis, ne peccata infirmus augeat manens inter ea. *Sicut columbæ, etc. (Ibid.)* Non sicut corvo, etc., usque ad sed manere necesse est propter vos, et sic est meritum ex desiderio.

(CASS.) Columba. Vel columba emissa inveniens lutosa ad arcam reversa, sic Christus inveniens lutosa corda Judæorum avolvit ad gentes.

VERS. 8. — *Ecce elongavi. (Cass.)* Illud tangit, quod Christus vitabat, persequentes, ut occasionem iræ demeret, et manebat in desertis orans; in quo docebat nos in secreto conscientie orare et quiescere, cum a malis premitur. *Et mansi in solitudine, gentium; unde: Lætetur desertum, et floreat tanquam liliū. Et alibi: Lætare, sterilis, quæ non parit (Isai. xxxv. Ibid. xxxiv).*

VERS. 9. — *Expectabam eum.* Diapsalmus, Jam in solitudine salvus sperat auxilium Dei, et imprecatur civibus. (CASS.) Expectabam (ut ex persona Christi legatur) in solitudine, non ex me securus præsidium patris sustinui, qui salvum me fecit a pusillanimitate spiritus, ne caderem vel cederem malis in passione, a tempestate ne irascerer.

VERS. 10. — *Præcipita. (Cass.)* Ne nunjant cogitationes machinando. *Divide. (Ibid.)* Ne sit superba unitas, ne malitia habeat effectum. *In civitate.* Hæc est civitas de qua per prophetam Dominus: *Ego Deus et non homo, et civitatem non ingredior.* Est tamen alia, quam Deus inhabitat, de qua dicitur: *Non potest abscondi civitas supra montem posita.*

VERS. 11. — *Et labor in medio ejus, etc. (Aug.)* Jam labor in medio, quia iniquitas: quies autem in humilitate.

VERS. 12. — *Usura, etc. (Ibid.)* Quia plus exigit in injuria. Vel qualibet re, quam accepit, non dimittit, ut sibi dimittatur.

VERS. 13. — *Quoniam si inimicus. (Cass.)* Exprobratio Judæ, dum ex persona Christi legitur; vel, hucusque de apertis inimicis egit Ecclesia, jam nunc de occultis. *Abscondissem me forsitan ab eo, etc. (Ibid.)* Magna patientia ita locum daret verbis, ut se absconderet ne videret adversarium.

VERS. 14. — *Tu vero, homo. (Aug.)* Olim, quia aliquando bonum consilium dedisti. *Unanimis. (Cass.)* Quia inter Apostolos fuit dux, ad castella et vicus præmissus. *Notus, quia præscivit traditorem, ut sic Christus specialiter contra Judam loquatur.*

(HIER.) Vel sic, generaliter contra quemlibet virum Judaicum, etc., usque ad legis instituta vel buccellam. *Unanimis. (Aug.)* Qui aliquando bene monuisti; *Dux: feci te ducem super populum meum. Notus, de eadem gente.*

Notus meus. Qui simul. (Ibid.) Qui in eadem Ecclesia mecum fuisti.

VERS. 15. — *Cibus. (Cass.)* Corporales, qui solis iniquo poterant esse dulces. Solet vir iniquitatis comessionibus mitescere, unde huic gravior culpa.

VERS. 16. — *Veniat. (Ibid.)* Sicut supra apertis, ita hic occultis imprecatur. Et ne putetur unus de quo agebat, communicat pœnas Judæis, id est, communiter Judæis cum aliis imprecatur.

(Aug., HIER.) *Veniat mors.* Tangit hic initium schismatis, etc., usque ad et loquitur in eadem voce Christus et Ecclesia.

(Aug.) *Veniat: Ut saper illos, qui initium schismatis fuerunt et sese superbi reparaverunt, venit nova mors; aperuit enim terra, et vivos absorpsit. Descendant in infernum viventes, (Ibid.)* Ut duces terra absorpsit, etc., usque ad ita hi scienter peccantes descendunt. *Viventes. (Ibid.)* Scientes quia pereunt, et tamen pereuntes terrenæ cupiditatis hiatu absorbeantur. *In habitaculis.* Alienæ sunt, non naturales, sed hospitio susceptæ, quasi adventitiæ, vel prius in habitaculis, id est, in occulto, post in medio, id est in aperto.

Ego autem, etc. (Cass.) Affirmat, quid sibi et illis fiat, alternatim procedendo.

VERS. 18. — *Vespere et mane. (HIER.)* Quia salvavit, ideo vespere, quo captus; mane, quo judicatus; meridie, quo crucifixus. *Narrabo, præterita opera. Nuntiabo, virtutes et opera quæ faciet: et ideo exaudiet, etc.*

(Aug.) *Vespere.* De præteritis narrabo, etc., usque ad contra illos qui non amant pacem, quia amavi pacem.

(CASS.) Narrare, ad vespere pertinet, quo dixit omnia quæ Judas disponebat. *Nuntiare de mane, quando dixit Pilato: In hoc natus sum, ut testimonium perhibeam veritati.*

VERS. 19. — *Appropinquant mihi.* Nomine, non numine; corpore, non mente; numero, non merito. *Quoniam inter multos erant mecum. (HIER., Aug.)* Quia in multis, mecum, id est, baptismo Evangelii, lectione, festis et hujusmodi, sed non in paucis, mecum. In omnibus sacramentis mecum, sed non in fide, spe et charitate, sine qua nihil sunt omnia.

(Aug.) Vel, in multis, id est, in paucis, etc., usque ad ita et illi in multis mecum.

VERS. 20. — *Exaudiet Deus, etc. (Cass.)* Ad meridiem, quando emisit Spiritum. Ecce quanta breviter mysteria: vel, *salvabis mane, et vespere, et meridie:* unde non ingratus narra, et annuntia, et ipse exaudiet, etc. *Humiliabit illos qui est ante sæcula. (Ibid.)* De superbia, ut credant. Vel *humiliabit* ut tollat locum et gentem. *Non enim est illis commutatio, et non timeverunt Deum, extendit manum suam in retribuendo, etc. (Aug.)* Quia sensus perfidorum incommutabilis.

VERS. 21. — *Contaminaverunt: (Cass.)* quia illi contaminaverunt et divisi sunt: armantur amplius justis, liberantur infirmi, qui curam habent in Deum.

VERS. 22. — *Ira. (Ibid.)* Vindicta judicii, etc., usque ad suis appropriat. *Cor. (Aug.)* Voluntas se-

creta Dei, quæ in Scripturis continetur. *Molliti sunt sermones.* (CASS.) Vel ideo hoc illis, quia mollierunt sermones adulando, qui sunt *jacula* dum dicunt: *Reus est mortis.* (AUG.) Sed si tibi puero qui lacte minoris doctrinæ nutritis adhuc duri sunt, ne irascaris uberibus Ecclesiæ; sed jacta in Dominum, non alium qui portus est, vel saxum navi, non portus fluctuati in sæculo. *Ipsi sermones,* etc. (CASS.) Quia molliti non perdunt virtutem, sed eis arman- tur evangelistæ, et feriunt corda hominum ad amo- rem paciæ, et a perplexis hæreticorum quæstionibus liberant infirmos.

VERS. 23. — *Curam tuam.* (*Ibid.*) Cura sæ- culi, etc., *usque ad* : ita viri tristitia nocet cordi. *Fluctuationem.* Et si hic, verba fluctuationis fue- runt : *Contristatus sum in exercitatione,* etc.

VERS. 24. — *Tu vero,* etc. (AUG.) Hi tunc non fluctuabunt, etc., *usque ad* *Yæ!* qui peccant et non poenitent. *Dies suos, ego autem,* etc. (*Ibid.*) Volun- tarios non a Deo constitutos.

PSALMUS LV.

VERS. 1. — *In finem,* etc. (AUG.) *Populus,* qui a sanctis longe fit in tituli inscriptione : cui contradicit tam Judæus, quam omnis qui non vult habere regem Christum; et ipsi, qui tribulant Ecclesiam : contra quos hic psalmus confirmat Ecclesiam. *In tituli inscriptione ipsi David cum tenerent eum.* Ti- tuli inscriptio, etc., *usque ad* persecutores qui Ecclesiam, sicut uvas, calcant. *Allophyli.* Idem quod *populus qui a sanctis longe factus est.* *Geth,* id est, in torculari. Legitur David, etc., *usque ad* sed, cum premitur, sterilis non est.

VERS. 2. — *Miserere mei, Deus.* (CASS.) Orat Eccle- sia, summatis tangens tribulationes, in quibus per spem Dei finit se non timere, id est, in fine primæ partis dicit se non timere. *Impugnans tribulavit me,* etc. (AUG.) Homo visibiliter : diabolus invisibiliter, unde periculosior est tribulatio.

VERS. 4. — *Ab altitudine.* (CASS.) *Altitudo diei,* mundus, ubi superbix tumor : ut gravior sit tribulatio, dicit se a superbis conculcari. (AUG.) *Ab altitudine.* Alia littera, etc., *usque ad* non ait : Non timebo, sed, *sperabo* in te. *Dies Dies,* Christus est, cujus duo- decim horæ, duodecim sunt Apostoli : unde ipse ait : *Nonne duodecim horæ sunt diei?* Hujus diei *altitudinem* inimici non possunt attingere, unde in pas- sione Christi : *Tenebræ factæ sunt.*

VERS. 6. — *Tota die,* etc. (CASS.) Enumerat mala, quæ sustinendo fit et inimicorum conversio, unde et per spem Dei dicit se non timere, sicut prius fe- cerat.

VERS. 7. — *Inhabitabunt.* (AUG.) Vel, aliqui ex his qui longe a sanctis, etc., *usque ad* si enim falsa di- cunt de te, cælum non auferunt, nec isti nocent.

VERS. 8. — *Pro nihil.* (*Ibid.*) Quia nullus inde tibi labor, quasi nihil inde tibi sit, quia, etsi desperati, tamen verbo curas; vel pro nullis eorum me- ritis, sed gratis per pietatem. *In ira populos con-*

fringes, dum per flagella Dei resipiscunt, vel dum iram Dei prævident. *In ira populos confringes.* Quia terres tribulationibus, etc., *usque ad* et ira consum- ptionis, qua mali puniuntur ad peremptionem.

VERS. 9. — *Deus, vitam meam annuntiari tibi.* Tri- plex vita hominis : naturæ, qua vivimus et spiramus; gratiæ, qua in Christo vivimus; peccati, quæ in vitis agitur. Duæ sunt a Deo, quia bonæ, vita scilicet naturæ, et vita gratiæ : tertia est ab homine, quia mala. Has omnes Deo annuntiare de- bemus. (CASS.) *Deus, vitam.* *Confringes,* et ego ad in- stitutionem eorum vitam meam ante, quæ semper mala. Vitam Deo nuntiat, qui peccatum confitetur : non Deum docens, sed se damnans, ut solvatur. *Posuisti lacrymas,* etc. (AUG.) Pix lacrymæ, quæ pro inimicis rogant : et ideo acceptæ Deo, sicut ipse promisit.

VERS. 10. — *In quacunq[ue] die,* etc. (CASS.) Sive in pueritia, sive in media ætate, sive in fine vitæ. Mira clementia, quæ quodlibet tempus conversionis nostræ expectat, et quodcumque rogatur, indulget! *Deus meus es, tu.* (AUG.) Etsi omnium, meus proprie, qui mihi subvenis, quem colo et amo. Alii alieni sunt.

VERS. 11. — *In Deo laudabo verbum.* (*Ibid.*) Verbum, id est, doctrinam et sermonem; quidquid loquar, laudabo in Domino, id est, ei attribuum : et si quid urget speravi, et ideo non timebo. (AUG., HIER.) Vel, in Deo Patre Verbum, id est Filium, quia quidquid de Patre, et Filio dicitur secundum substantiam, et de Spiritu sancto. Hoc de potentia Verbi dicitur, qua est æternum et consubstantiale Patri, et postea de humanitate, sublit : *In Domino,* id est, in Christo, qui Verbum caro factum est. *Laudabo sermonem,* etc., id est, prædicationes, quibus regulam vivendi et salutem mundo dedit. Hæc duo prædicat iste, potentiam verbi, et humanitatem Christi. *In Deo laudabo.* Vel ita, ut Trinitas naturæ personaliter per tria verba, quæ ponit. *In Deo Patre laudabo Verbum,* id est, Filium; *In Domino,* id est, in Spiritu sancto *laudabo sermonem,* id est, Filium.

VERS. 12. — *In me sunt.* Intus, quæ a nobis nunquam recedunt; *Vota laudationis* quæ in æternitate reddentur. (CASS.) *In me sunt.* Ecclesia jam de malis sæculi libera in futura beatitudine, vel etiam hic, *D* laudem Dei cantaturam se dicit.

VERS. 13. — *Quoniam eripulati.* (CASS.) Vel de futuro potest accipi sic, etc., *usque ad* ubi etiam perfectæ Deo placet, unde addit : *Ut placeam,* etc.

PSALMUS LVI.

VERS. 1. — *In finem.* (AUG.) Psalmus de resurrectione et passione breviter. Hoc agit psalmus *ne, tu, Pilate,* vel tu quicumque, *corrumpas David,* etc., negando regem, quia tectus carne fugit a cognitione Judæorum (*Ibid.*) Nullus titulus inscriptus est David, etc., *usque ad* ubi latuit Christus incognitus Judæis.

VERS. 2. — *Miserere mei.* (CASS.) Propheta in persona Domini, quia in eo Dominus, quasi inter

mala, exclamat, et prædicit liberationem. (CASS.) A Christus secundum quod homo orat, de passione ita humilis, ut unus de fidelibus clamare putetur. *Et in umbra. Vox corporis adjungitur capiti : et loquens in persona membrorum et sua, quomodo possit liberari dicet, misit Verbum.*

VERS. 4. — *Misit Verbum de cælo.* (AUG., HIER.) De occulta essentia sua, etc., usque ad quem putabant se exstinxisse. *Misit de cælo.* (HIER.) Diapsalmus. Jam declarat quid misit et de quibus eripuit, et loquitur in persona membrorum. *Liberavit.* (Ibid.) Quia jam *Misit Verbum*, certum est, quasi jam sit qui *liberavit*, id est, liberabit : et *dedit*, id est, dabit in opprobrium conculcantes me. *Misit Deus.* (AUG.) Verbum, in quo misericorditer egit, in quo et promissiones implevit. *Misericordiam*, quia ex misericordia pro nobis mortuus est. *Veritatem*, quia, ut prædixit, surrexit, ad justificandos nos. *Misericordiam suam*, etc. (HIER., AUG.) Utraque enim in eo continentur. Si enim sola fuisset misericordia, licentia esset nobis peccandi ; si sola veritas, non potuisset homo sustinere.

VERS. 5. — *Dormivi.* (AUG.) Alta quiete facile excitandus : *Conturbatus* passione, *dormivi.* David non dormivit in spelunca, sed Christus in morte. (CASS.) *Conturbatus*, secundum carnem passionis memoria et angustia, unde ; *Tristis est anima mea*, etc. *Et cepit Jesus tædere et pavere. Filii hominum.* Rectus ordo est : filii hominum laqueos paraverunt ; sed interserit qualiter turbaverint. *Lingua.* Voces illæ Crucifige, crucifige, et hujusmodi, etiam fecerunt mortem, ut gladius acutus (*Matth. xxvi ; Marc. xiv*).

VERS. 6. — *Exaltare.* (Ibid.) Ex persona propheta vis injuriis, visoque quod in resurrectione inanes facti sunt Judæi, gaudens exclamat homo in cruce : *Exaltare, Deus super, cælos*, ut judicet in terra Judæos. *Exaltare.* Superiora Dominus, propheta quidem, sed in persona Domini, quia Dominus in propheta loquitur. Quando etiam ex sua persona loquitur propheta, Dominus per eum loquitur, qui ei dictat. (AUG.) *Exaltare.* Verba Christi. Sed, o Pater, etc., usque ad quia totus mundus ei subjectus est.

VERS. 7. — *Laqueum paraverunt.* Interposita exaltatione, cœptam narrationem exsequitur. *Pedibus* (CASS.) Domini sunt increpationes malorum, et promissiones fidelium, quibus *dolos paraverunt*, ut de adultera. *Incurrauerunt*, dum eis compatiens sterilis reddebatur ab eis. *Ante faciem meam soveam*, etc. Dum in os ejus dixerunt : Reus est mortis.

VERS. 8. — *Paratum.* (Ibid.) Diapsalmus. Post resurrectionem laudes promittit. Vel, paratum ad agendas gratias (quod ibi ostendit) *cantabo.*

VERS. 9. — *Exsurge gloria mea.* (Ibid.) Et ideo, o caro, quæ es causa gloriæ meæ, *Exsurge*, potenter, quasi ad miraculum faciendum congratulatio, qui certus, unde idem asseruendo, repetit. *Exsurge* dico, quia certus sum et de hora, quia *exurgam diluculo. Exsurge, psalterium et cithara.* (AUG.) Una

caro Christi surrexit, etc., usque ad surrexit ergo psalterium et cithara, et confitetur Domino.

VERS. 11. — *Ad cælos.* (Ibid.) Qui supra nubes, ubi sedes angelorum, etc., usque ad cælos misericordia ascendit.

PSALMUS LVII

VERS. 1. — *In finem ne disperdas David in tituli*, etc. (CASS.) Mopet ne quis Christi regno contradicat. Prima est exprobratio Judæorum, ne similia faciamus.

VERS. 2. — *Si vere utique justitiam loquimini.* (AUG.) Omnibus facile est loqui justitiam, etc., usque ad quia rex vester sum, ut titulus ait : *Recte.* Judæi sic de Christo judicaverunt, ut fide de eo locuti probentur.

VERS. 3. — *Manus vestra.* Cor sequitur manus : quidquid vis, et non potes, Deus factum putat. *Concinnant.* Vel connectunt, scilicet, aliud alii adjungentes, etc., usque ad unde flagello de resticulis cecidit Dominus ementes et vendentes in templo.

VERS. 4. — *Alienati sunt peccatores a vulva.* Vel, alienati sunt a vulva Ecclesiæ, etc., usque ad abortivi excutiuntur.

VERS. 5. — *Furor illis.* (Ibid.) Non laudatur ipsa res a Scriptura, undecunque datur similitudo, ut de iniquo giudice, qui rogantem viduam vix audit. *Surdæ et obturantis.* (CASS.) Non solum non faciunt, sed nec audire volunt. (AUG.) *Terra, præsentia*, quibus delectatur homo ; *cauda*, præterita.

VERS. 6. — *Venefici incantantis.* (Ibid.) Vel secundum aliam litteram : *Medicamenti medicati a sapiente.* Medicamentum medicatum, etc., usque ad hic est ergo sapiens a quo medicatur medicamentum.

VERS. 7. — *Deus conteret.* (CASS.) Quæ eis retributio. (AUG.) Aspides, Judæi, dum insidiosa tentabant ; leones, dum mortem inclamaverunt ; horum *Molæ fractæ*, quando surrexit Christus. *Dentes.* Dolosa verba. *In ore.* Verbis suis capiet eos. *Molæ leonum confringet Dominus.* Ad nihilum devenient : Inclamationes mortis. *Confringet*, ne ad effectum veniant ; quod exponit. *Ad nihilum*, dicens.

VERS. 8. — *Tanquam aqua.* (Ibid.) Torrentibus etiam comparantur, quia sonantes ad saxa superbiæ improvisi sunt et præcipites, sed cito transeunt. Tot malis comparantur. *Intendit arcum.* Vindicta donec intus et extra infirmentur, et auferantur, a conspectu Dei, missi in gehennam, hic in præsentem, a terra sua.

VERS. 10. — *Priusquam spinæ.* (Ibid.) Id est, peccata intelligant. *Rhamnum*, id est, acutam damnationem, in extremo ignis vitiorum absorbet eos, id est, devorat. *Rhamnum.* Genus herbæ prius mollis, sed quæ post in spinas vertitur : sic et peccata modo delectant, sed post pungunt. *Sicut videntes, sic,* etc. Quia non vera, sed falsa est impiorum vita : videntur vivere, nec vivunt. *Sic in ira absorbet eos*, quia Deus tranquillus judicat, vel quia non est ira comparatione futuræ.

VERS. 11. — *Lætabitur justus cum viderit vindictam.* (CASS.) Correctio justorum de ultione iniquorum.

VERS. 12. — *Et dicit homo.* (AUG.) Sicut iusto Dei iudicio fit, etc., usque ad et quia ignis absorbet malos, ergo est *Deus iudicans eos* in terra.

PSALMUS LVIII.

VERS. 1. — *In finem ne.* (CASS.) Frustra tentat aliquis disperdere quod toties divina prohibet auctoritas. *Ne disperdas.* (AUG.) Cum Pilatus dixit: *Quod scripsi, scripsi, etc., usque ad* et famam habere in omnibus gentibus. (CASS.) Orat primo liberari ascendendo ab imis ad alta: orat etiam pro salute gentium. (AUG.) Loquitur hic integer Christus, scilicet caput et corpus.

VERS. 2. — *Eripe.* (IBID.) Dum qui sine macula est, hoc petit, quid necessario petamus, ostendit. *De inimicis.* (CASS.) Quatuor genera sunt adversariorum, etc., usque ad de his ergo ait: *Eripe me, etc.*

VERS. 4. — *Fortes.* (AUG.) Etiam sunt, qui presumunt de iustitia sua, etc., usque ad sed sperantes in ditiis prevaluerunt in vanitate sua.

VERS. 5. — *Iniquitas.* (CASS.) Malivolentia: peccatum, operis.

VERS. 6. — *Exsurge.* (AUG.) Quia dormite videris. *In occursum.* Quasi curro ad te merendo: Et tu, occurre mihi, id est, redde pro merito. *Vide.* (IBID.) Id est, fac videri quomodo ad te curro, etc., usque ad postquam vidisti me mori, credis me patri æqualem.

VERS. 7. — *Convertentur.* (CASS.) Diapsalmus. Orata salus gentium affirmatur, et oraturo Judæorum salus. *Ad vesperam,* id est, serius post ascensionem et missum Spiritum, etc., usque ad jejuno bis in sabbato. *Circumbunt.* (AUG.) Munient Ecclesias contra hæreticas impugnationes. Et, ecce in manifesto loquentur.

VERS. 8. — *Et gladius.* Ut mactent et manducent. *Quoniam quis audivit?* Quasi nullus, ita omnes irrahuntur, etc., usque ad ad nihilum deduces vel convertes. *Gladius.* (IBID.) Hic est gladius bis acutus utroque incidens Testamento, quo mactat Petrus reptilia sibi in disco ostensa, quando dictum est ei: *Surge, Petre, macta et manduca.*

VERS. 9. — *Deridebis eos ad nihilum.* (IBID.) Eos dicentes, *Quis audivit?* quare? Quia pro nihilo habebit convertere omnes gentes, quia omnes gentes Christianæ futuræ sunt; et dicitis, quis audivit?

VERS. 10. — *Fortitudinem meam ad te custodiam,* D quia *Deus susceptor meus es, Deus.* (IBID.) Etsi possem perdere Judæos, qui irruerunt in me fortes; permitto tamen eos vivere, servans fortitudinem ad te, id est, ad tuam dispositionem.

VERS. 12. — *Ostendit.* (IBID.) id est, quantam circa me habeat misericordiam demonstravit mihi in illis, circa quos non habet; unde Apostolus: *Sustinuit vasa iræ apta, et ad interitum, in multa patientia, ut notas faceret divitias suas in vasa misericordiæ* (Rom. 11). *Ne occidas.* Potest de Judæis accipi, etc., usque ad ostenditur quæ misericordia sit *insertis.* (CASS.) Consideranti quid de eis sit agendum, si non sint testes legis et mortis Christi. *Ne quando oblitiscantur.*

(AUG.) Etsi non modo oblitii sunt, cum non sint testes legis et mortis Christi. *In virtute tua.* Quia tu fortis, non ipsi. *Depone,* ibi fuit opprobrium omnibus. Vel, depone eos in eo quod mali sunt, ut boni surgant: ut in Paulo, quia non surgeret Paulus, nisi prius caderet Saulus (Act. 19).

VERS. 13, 14. — *Delictum oris eorum.* (IBID.) Non eos, sed delictum occide, ut, resuscitatum quem perdere voluerunt, paveant. (CASS.) *Et comprehendantur* conversi; quia factum eorum, etc., usque ad facinus vero delevit venia. *In superbia.* (AUG.) Superbia comes est invidiæ: nec fieri potest ut superbus non invideat: unde et diabolus invidet homini. *Et de execratione.* Vel maledicto, quod putastis maledictum, etc., usque ad quia in his deprehensi sunt. *Annuntiabuntur in consummatione.* Vel, annuntiabuntur consummationes, id est, prædicabitur ab Apostolis: Ubi abundavit delictum exercitationis et mendacii, superabundavit gratia perfectionis; et pertinuit ad medicinam humilitatis et infirmitatis hominis. *In ira consummationis.* Est enim ira, id est, vindicta Dei consummationis, quia aliquando vindicat Deus, ut perficiat; est et consumptionis ut cum dicit: *Ite, maledicti, in ignem æternum.* *Et scient:* Antea enim iusti sibi videbantur Judæi: sed ostenditur eis, quod non sine Christo, qui dominatur Jacob: et deposita superbia, sciunt se pares gentibus, quia omnes peccaverunt.

VERS. 15. — *Convertentur ad vesperam.* (CASS.) Diapsalmus. Affirmatur salus Judæorum, et utroque pariete collecto grates aguntur.

VERS. 16. — *Murmurabunt.* (IBID.) Vel, *murmurabunt,* id est, dolebunt, quod etiam nunc tantum dispergentur; vel, *murmurabunt* contra pigros, id est, increpabunt alios nolentes credere.

VERS. 17. — *Ego autem.* (IBID.) Concluditur hic psalmus, ubi utroque pariete in angulari lapide conjuncto jam tota Ecclesia gaudet. *Et exultabo.* Transactis temporibus cum nox sæculi transierit, ut et Christus mane surrexit: unde *Ad vesperum demorabitur fetus, et ad matutinum lætitia.* Apostoli, vespere fleverunt mortuum, mane ad resurgentem exultaverunt. *Misericordiam.* Quia totum gratis das: cum multa dixerit, non tamen omnia, in hoc uno omnia comprehendit.

PSALMUS LIX.

VERS. 1. — *In finem pro his.* (AUG.) In historiis non legitur, etc., usque ad hominem ad fidem; terrenos, ut vivant cælestes.

(BASIL. et THEOD.) Hæc regum historia describit. Prævidet autem populum prævaricaturum, captivum abducendum, et pœnitentem reducendum. Ideo inscripsit: *Pro iis qui mutabuntur. Doctrinam.* (AUG.) *Mutan'ur* in doctrinam, etc., usque ad Edom terrenus vitam in cælestem. *Et percussit.* Cum percussit Edom gladio spiritus, etc., usque ad docet beatam esse contritionem per quam probat commutandos ad æterna.

VERS. 3. — *Deus, repulisti nos.* (Cass.) Primo referuntur percussiones factæ pro æternis pœnis vitandis: *Repulisti.* In Adam. *Et destruxisti* ab immortalitate. Quia *iratus es* pro peccatis, et tamen *miseratus*, per filium, sic quod commovisti ab errore: *Et turbasti*, pœnitentiam: ut ergo cœpisti, perfice, sana.

VERS. 5. — *Ostendisti.* (Aug.) Mutato enim homine in melius, etc., *usque ad ferro adversa usque in finem.* *Dura.* (Cass.) Id est; temporis miseras, quæ nobis per charitatem sunt delectabiles, et per infirmitatem carnis graves. *Vino*, id est, tribulatione, qua purgatur patiens, ut vulnus vino: *Vino*; spiritali, unde non vitia, sed compunctio.

VERS. 6. — *Arcus.* (Aug.) Quanto plus retro terditur, tanto impetuosius sagitta in priora fertur, id est, quanto magis differtur iudicium, tanto gravius venturum est. *Et liberentur.* (Cass.) Diapsalmus. De liberatione quam precatur et affirmatur, pro qua gratæ sunt percussiones.

VERS. 7. — *Dextera tua.* (Aug.) Ut stemus ad dexteram, etc., *usque ad de terrenis non nisi utiliter.*

VERS. 8. — *Deus locutus est.* (Ibid.) Hac fiducia oro, quam Deus in Christo promisit, etc., *usque ad vox est Ecclesiæ: Lamentor. Sichinam.* Interpretatur *humeri*, id est, onus Christi, etc., *usque ad alti jugum Christi ferant. Convallem tabernaculorum:* propter oves Jacob signat Judæos, qui etiam dividuntur; quia alii credant, alii non, id est, de Judæis habeo non paucos.

VERS. 9. — *Manasses.* (Ibid.) Vel, Manasses omnis ille qui, oblitus prioris vitæ, etc., *usque ad: et opprobrii viduitatis tuæ non recordaberis. Ephraim.* Fructificatio: et hæc est *fortitudo captis*, id est, Christi: granum enim moriens virtutem in se habet, ut fructum faceret.

VERS. 10. — *Moab olla spei meæ.* (Ibid.) Filiæ male utentes patre, etc., *usque ad cum charitas ardet contra ollam iniquitatis.* (Cass.) *Moab olla spei meæ.* Vel per *Moab*, etc., *usque ad unde spes mihi vitæ est.* (Hier.) *Olla*, unde: *Ollam succensam ego video*, etc.; *usque ad: Ab illo ergo tribulationum olla in Ecclesia ebullit.*

VERS. 11. — *Civitatem munitam.* (Cass.) Futuram Jerusalem. *In Idumæam*, id est, usque ad terrenos, ut impleto numero simul ad beatitudinem veniret.

VERS. 12. — *Non egredieris.* (Aug.) Sed intus operaberis, et sic melius deducet, quia sic videtur non pro temporali vita pugnare, sed pro futura.

PSALMUS LX.

VERS. 3. — *Clamavi dum anxietetur.* (Cass.) In anxietate, etc., *usque ad sequitur clamoris exaudito in petra Christo. Exaltasti me.* (Aug.) De imo vitionum. (Cass.) Et exaltatum deduxisti. (Aug.) *In petra*, et ideo non vincor; *Exaltasti*: per exemplum istius magna spes audiendi præstatur aliis. *Deduxisti (Ibid.) me*, per te *viam*, ad te *veritatem et vitam.*

VERS. 5. — *Inhabitabo.* (Cass.) De beneficiis Dei confidit, ut contra pericula mundi in tabernaculo Dei tutus perseveret. *In sæcula.* Quousquæ sæcula peragantur; quia etsi multi contra: *Protegar in velamento. Protegar in velamento alarum.* Quæ nec occurrant, et omnem læsionem avertunt. In sæcula, non unus homo uèque in sæcula, sed Ecclesia, quæ usque ad finem mundi abcolit in terra; et nunquam eradicatur per adversa.

VERS. 6. — *Quoniam tu, Deus meus, exaudisti orationem;* etc. (Ibid.) Diapsalma: Jam audita de hereditate habita vel habenda, affirmat, unde laudes promittit. *Dedisti.* Nec dicam, dabis: adeo certus sum, quasi jam essem in ipsa.

VERS. 7. — *Dies super dies.* (Aug.) Quidquid videlicet de æternitate; etc., *usque ad sed regnent cum illo sancti in æternum.* Vel *dabis hereditatem.* (Cass.) Hanc scilicet, quia super dies, Christi; etc., *usque ad quia rex ille permanet in æternum, sic et illi. Misericordiam et veritatem.* (Aug.) *Misericordia est*, quia non meritis, sed bonitate peccata dimittit, et vitam promittit. *Veritas*, quia non fallit, sed reddit quod promisit. *Misericordiam sequi debemus circa infirmos et circa inimicos. Veritatem*, non peccando, ut sit justus. (Cass.) *Misericordiam et veritatem.* Est hic conclusio psalmi, etc., *usque ad: quis requireret ei?* (Aug.) Ut non querat aliquis discere hæc in libris; et post sibi vivat, non illi.

PSALMUS LXI.

VERS. 1. — *In finem pro Idithun.* (Aug.) *Transiliens*, videns tot occurrentia; Deo se subdit, qui altior eo; et inferioribus se, quasi de alto respondet increpando. *Transiliens*; invidis respondet, volentibus decipere.

VERS. 2. — *Nonne.* (Ibid.) Hoc est, *non veniet mihi pes superbiæ. Non movebor amplius*, hoc est, et manus peccatoris non moveat me. *Deo subjecta semper*, nil pretere eum cupiens. Erit quidem, quia ab ipso salutare meum, a Patre Filius auctor salutis, quia et Deus; ne minor putetur.

VERS. 4. — *Quousque irruitis.* (Ibid.) Vel, secundum aliam litteram: *Quousque apponitis*, et idem sensus. Apponunt enim mali *super hominem*, id est, super Ecclesiam, onera passionum: ut usque in finem impleat quisque fidelis in corpore suo quod deest passionum Christi. *Universi vos.* (Cass.) Vel, secundum aliam litteram: *Omnes vos*, quasi vos omnes interficitis hominem illum, quantum ad hominem, non omnes unum, sed Ecclesiam; sed quia Deus susceptor non movebor. (Aug.) *Quousque*, a sanguine Abel, etc., *usque ad non scilicet quod est fundator altissimus. In hominem.* (Cass.) In corpus potestas vobis data est, non in animam. *Irruitis.* Non leviter; sed interficitis innocentem; putatis quod sine defensore sit, et quod facile corruat, ut paries inclinatus, qui etiam non impulsus caderet. *Et quasi maceria*, quæ est constructio saxorum sine ligamine cæmenti; et ne de ipsa novitate frangatur

potes, addit *impulsæ*, vel, non est vobis irruendum, A quia vos ipsos interficitis universi, etiam consentientes.

VERS. 5. — *Pretium*. (CASS.) Christum, ne coleretur, vel, beatitudinem tollere. *Cogitaverunt*. (AUG.) Nota diversa genera hostium, etc., usque ad de hac propheta ait : *Gloriosa dicta sunt de te, civitas. Curre in siti*. Quia etsi semper eos bibit, tamen semper sitit ultra. *Ore suo*. Quia nequeunt per aperta mala, tentant per blanda.

VERS. 6. — *Verumtamen Deo*, etc. (CASS.) Diapsalma. Item se, id est, animam suam subjici hortator, et admonet reliquos. *Subjecta est anima mea*. Hæc petitio menti nostræ robur insigit.

VERS. 8. — *In Deo, salutare meum*. (Ibid.) Tunc salvus et gloriosus in eo : modo quid? ipse Deus B auxili.

VERS. 9. — *Sperate*. (Ibid.) Sua fide vulgata monet omnes, qui superstitionibus laborant, sperare in Domino. *Effundite*. (AUG.) Per lacrymas cor effunditur, etc., usque ad : Unde, *Punge oculum, et producit lacrymam; punge cor, et producit scientiam* (Ecl. xxii). *Contra*, etc., pravas cogitationes.

VERS. 10. — *Verumtamen vani*. (HIER.) Vel, sic jube, Deus est adjutor noster; et licet sic cooperetur nobis, tamen filii Adæ sunt vani et mendaces in statera, pervertentes Scripturas, quibus probent falsa. (CASS.) Diapsalmus. Errantes exprobrat; et monet in Deo, non in caducis, confidere, quod psalmus intendit. *Mendaces in stateris*. Qui iniquis ponderibus ementes decipiunt, vel justi videri volunt, C cum sint fallaces. *In stateris*. In libra justitiæ, quo facilius decipiunt, *In idipsum*, quo credentur æqui.

VERS. 11. — *Nolite sperare in*. (AUG.) Quasi diceret : Nec speretis, nec cepiatis, quæ congregata ab aliis rapiuntur. *Nolite*, sitiens convertit se ad eos. *Nolite rapinas*. Prædam quam vis rapere, in muscipula est, tenes et teneris; tenes, alienum scilicet, et teneris a diabolo. O lucra damnosa! invenis pecuniam, perdis justitiam. *Affluant. Nolite cor*. (CASS.) Non dicit : Nolite habere, non enim damnat divitias, unde mercamur cælum; sed cor appositum, quod non expendit, sed recondit.

VERS. 12. — *Semel locutus est*. (AUG.) *Nolite cor apponere*. Cur? quia potestas judicandi est Dei filii, etc., usque ad nec pro potestate de misericordia desperetur. *Potestas Dei est* : non est potestas cuiquam nisi a Deo æquo, etsi te lateat æquitas. D

PSALMUS LXII.

Psalmus David. (CASS.) Loquitur de Ecclesia, quæ in ariditate sitit sæculi, et misericordiam expetit, donec æterna capiat, docens bene conversari in medio pravæ nationis. (AUG.) Psalmus ex persona capitis et membrorum; vox ipsius nostra est, et nostra ipsius est.

VERS. 2. — *Deus, Deus meus, ad te de luce*, etc. (Ibid.) Quomodo se habeat in deserto, scilicet sponsa, Deum videre desiderat, quem et laudat, et id am-

plius agere optat. *Deus*. (Ibid.) Communis *Deus meus* quodam modo specialiori; vide affectum piæ deprecationis per hanc geminationem. *De luce*. Vel diluculo, quando surrexit Christus, ut tunc laudet eum Ecclesia quando exemplo suæ resurrectionis eam ad surgendum animavit. *Vigilo*, dummodo dormio, non amans quæ mundi sunt. (CASS.) Et sitio animo et corpore. *De luce*. (AUG.) Non enim vigilares, nisi lux oriretur, quæ te excitaret. *Sitivit in te anima mea* : et hic caro Deo, dum ab eo quærit hic necessaria.

VERS. 3. — *Deserta*. (Ibid.) Ubi nullus sanctorum habitat. *Invia*, quia non est qua inde exeat. *Inaqualis*, quia nec, dum ubi moraris, est ibi aqua. Sed Deus hic fecit viam Christum, et misit aquam Verbi sui Spiritu sancto implens prædicatores : *Ut feret in eis fons aquæ salientis in vitam æternam* (Joan. iv). *Sic in sancto apparui tibi ut viderem*, etc. (AUG.) Cui non apparet Deus sit in sancto desiderio; etc., usque ad Sol enim sua luce facit nos videre, ita et Deus.

VERS. 4. — *Super vitas*. (Ibid.) Humanitatis, quæ multæ sunt, ut militis, agricolæ et cæterorum : melius est quod das correctis, quam quod eligunt perversi. *Labia mea*. Post beneficia Dei : laudem promittit. *Laudabunt*, ad proximum, de quo etiam sollicitor, quia nisi misericordia tua me præveniret, te laudare non possem, et sicut labiis, sic benedicant in vita. Vel sic, *Quia super vitas*.

VERS. 5. — *Sic benedicam*. (Ibid.) Ut dedisti per misericordiam laudare te, *sic benedicam*, ut misericordiam tribuam vitam, in qua laudo. *In nomine tuo levabo manus meas*. (Ibid.) Levat manus qui, bonis operibus insistens, tensis manibus in figura crucis, Deum adorât; unde Apostolus : *Levantes puras manus in oratione, sine ira et disceptatione*.

VERS. 6. — *Adipe*. (Ibid.) In intestinis. Pinguedo in carne, id est, sapientia, quæ in abscondito et fortitudo spiritus.

Levabo manus. (Ibid.) In Exod. Moyses, dum levaret manus ad Dominum, etc., usque ad pro terrenis operatur, vincitur ab Amalech.

VERS. 7. — *Si memor sui*. (CASS.) Exponit bonam malaque utriusque partis, etc., usque ad nisi qui in Christo operatur.

(CASS.) *In matutinis*, id est, in luce Christi, ut supra *de luce vigilo ad te*, ut filius lucis, id est Christi, ad lucis auctorem vigilet, ad Deum.

VERS. 8. — *Adjutor*, etc. (AUG.) In periculis Idumææ, etc., usque ad quia *me suscepit a periculis dextera tua*, id est propitiatio.

VERS. 10. — *Ipsi vero in vanum quæsierunt animam*. Rex vero. Confert in his duobus versibus bona et mala diversarum partium.

In inferiora terræ. (CASS.) Quia non ad cælos eveci sunt. A terra sorbentur malæ cogitationes, quia de terra natæ, in ima terræ, quasi in coenum, vergunt.

VERS. 11. — *Partes vulpium erunt*, etc. (CASS.)

Principum sæculi, etc., usque ad dum se dolosis A
prava voluntate conjungunt.

VERS. 12. — *In Deo.* (CASS.) Patre, unde : *Ego in Patre, et Pater in me. Jurant, non per eum, ne impetret juramentum, sed in eo, promittendo ei obsequium.*

PSALMUS LXIII.

(CASS.) Psalmus iste breviter agit, etc., usque ad ut in passionibus speremus in Domino. (AUG.) Ut caput nostrum, ita nos in tribulationibus rogemus.

VERS. 2. — *Exaudi, Deus, orationem.* Ut exaltes, et eripe, quia deprecor. *A timore inimici.* (CASS.) Sed non a timore mortis.

VERS. 3. — *Protexisti me.* (AUG.) Hoc in capite factum, quod et membra experiuntur : hoc exemplo reliqui firmantur.

VERS. 4. — *Quia exacerunt ut gladium linguas.* Vel qui scilicet malignantes et operantes iniquitatem. *Arcum.* Occultas insidias, ut per discipulum, quod est res amara, ut conviva sit proditor. *Amaram.*

VERS. 6. — *Subito sagittabunt.* (Ibid.) Insidiose, quasi nescientem ut eis videtur qui se credunt Deum fallere. *Non timebunt.* (Ibid.) O cor durum ! occidere hominem, qui mortuos suscitabat, et inde non timere. *Firmaverunt.* (CASS.) Obstatione, non veritate, sermonem. *Reus est mortis :* vel, *Expedit ut unus moriatur. Sibi.* (Ibid.) Non Domino, sed sibi, cum dicunt : *Sanguis ejus super nos et super filios nostros. Ut absconderent.* Mos malorum ; qui dolum C
perat, putat se fallere.

VERS. 7. — *Scrutati.* (CASS.) Quomodo accusarent justum, vel quomodo perderent, ne mundus post eum iret. (AUG.) Scrutina, id est, acerba et occulta consilia ; sed quanto acutius cogitant, tanto plus deficiunt a veritate et æquitate, et in tenebras merguntur : quia cum non vident Deum, putant se non videri a Deo. *Accedet homo.* (CASS.) Nam qui scrutatur iniqua, etc., usque ad sed in corde hominis grandescit. (AUG.) Scrutati, sed frustra, quia sponte accedet homo ad passionem. *Ad cor altum.* (Ibid.) Erat ei, quia hoc faciebat secundum altum consilium.

Sagittæ parvulorum factæ. (CASS.) Enumeratam D
pravitatem irridet Judæorum, qui magis turbati sunt nuntiata resurrectione, justis lætati.

VERS. 9. — *Conturbati.* (Ibid.) Fuerunt illi qui, salutis suæ consilium quærentes, dixerunt : *Quid faciemus, viri fratres ?*

VERS. 10. — *Et timuit omnis.* (AUG.) Si timet homo, non terreat homo, quin annuntiet, sicut Apostoli, quibus comminaverunt principes sacerdotum, dicentes, ne prædicarent in nomine Jesu.

Et facta ejus intellexerunt. (Ibid.) Cur passus ? cur non descendit de cruce ? quia moriendum erat et resurgendum : quod tunc non fuit intellectum.

VERS. 11. — *Lætabitur justus in Domino.* (CASS.) Conclusio ex predictis, et ostenditur promissio ju-

storum. *Omnes.* (Ibid.) Ne putes de solis Apostolicis dici.

PSALMUS LXIV.

In finem. (AUG.) Prophetavit Jeremias (xxv, xxix) post septuaginta annos rediturum populum. Inter captivos erat Ezechiel et alii prophetæ. Completis septuaginta annis restitutum est templum. Figura est nostri, qui de Babylonia ad Jerusalem suspiramus, de sæculo et corpore peccati ad cælum.

VERS. 1. — *Jeremiæ.* (AUG., HIER.) Excelsus ; et significat eos, qui dicunt : *Nostra conversatio in cælis est. Aggæus,* festus. Illos significat, qui sunt spe gaudentes, qui in reliquiis cogitationum diem festum agunt Domino ; *Ezechiel,* roboravit me Dominus, et significat illos, qui sunt roborati in Domino ; h prophetaverunt reditum in Jerusalem.

De populo transmirationis. (AUG.) Id est, qui transmigravit de cælo ad terram, de perfectione ad miseriam et confusionem. *Cum inciperet.* (Ibid.) Incipit exire, qui incipit amare ; *charitas civem facit Jerusalem,* cupiditas Babylonis : et sic ergo corpore permisti, desiderio sunt separati. (CASS.) Consolatio in exsilio ; ne quis desperet : quia certificat reditum, et per quem, et quæ divitiæ reversis. *Affirmat reditum, et precatur.*

VERS. 2. — *Te decet.* Non deos gentium et non alibi, nisi in contemplatione, id est, fide, et ibi de bonis operibus *reddetur votum,* in cælesti Jerusalem, quod illi solvebant Marti post prælia, et cæteris diis in hunc modum. *Sion.* Patria cælestis est Sion, eadem est Jerusalem.

VERS. 3. — *Exaudi orationem meam.* (CASS.) Præ facit quod a cæteris faciendum dicit, scilicet, *exaudi. Omnis caro.* (AUG.) Id est, homo, id est ex omni genere : pauperes, divites, viri, feminae, docti, indocti, pueri, senes.

VERS. 4. — *Verba iniquorum.* (CASS.) Qua spe hoc oras ? quia *ad te omnis caro veniet,* non solum anima, sed etiam malus homo. Necessè est ut audias. *Verba enim iniquorum, diaboli et primitivorum parentum Adæ et Evæ. Prævaluerunt.* Id est, in exsiliis projecterunt, vel pagani, ritus suos filiis suis suaserunt, sed propitiaberis in hostia Christi. (AUG.) *Verba iniquorum,* id est, malos ritus et mores parentum nostrorum (qui ut ætate, ita auctoritate præstant pueris) secuti sumus. *Propitiaberis.* (AUG.) Propitiatio fit per sacrificium, quod sacerdos Christus obtulit. Idem est ergo sacerdos et hostia.

VERS. 5. — *Beatus quem elegisti, etc.* (CASS.) Et beatus omnis ille quem elegisti a massa perditorum. (*Non vos me elegistis, sed ego vos* (Joan. xv), et assumpsisti in sortem tuam, in æternam requiem. (AUG.) Vel sic, propitiaberis per beatum virum : etc., usque ad quæ non possunt dici. *In bonis.* (CASS.) Quæ bona sunt, sanctitas in se, æquitas ad proximum. *Templum.* Ecclesia, vel caro Christi.

VERS. 6. — *Mirabile.* (AUG.) Non in exterioribus, ut domus terræ, sed in justitia, quæ pulchrior intè-

reriori oculo et amabilius quam modo debemus esurire, A ut tunc ea satiemur. *In æquitate.* (CAS.) Cum unicuique digna retribuet, cui et dicit: *Exaudi nos, qui es Salvator. Spes omnium.* Laudes Dei, et virtutes describit. *Et in mari longe.* (AUG.) Ideo longe, quia in mari. Mare dicitur in figura sæculi amari falsitate iniquitatum, et tempestuosi procellis tentationum, ubi pisces invicem se devorant.

VERS. 7. — *Præparans montes.* (AUG.) Ad usus competentes. *In virtute tua.* Quia per eos fecit miracula. Quomodo præparavit? Accinctus potentia, id est Deitate, quia humanitas Verbi majestate præcincta est, ut quod homo non habuit, Deitas daret. *Accinctus.* (Ibid.) Christus in medio undique cinctus, quia omnes illum communiter habemus qui in eum credimus, sed quia fides non a nobis, sed ab B eo, potentatur suo cinctus dicitur.

VERS. 8. — *Qui conturbas profundum maris.* Ecce qui per illos paratos fecit, conturbans ad poenitentiam. Profundum maris, non superficiem, sed corda profundius mersa, vel corda principum. Hæc conturbata sunt, cum viderent et deos suos et spes suas ad nihilum venire. *Sonum.* (AUG.) Sonantes contradictione, fluctuantes persecutione, etc., usque ad dum istos plus diis suis valere cernunt.

VERS. 9. — *Matutini et vespere.* (AUG.) Mane est prosperitas, quia lætum est mane post tristitiam noctis. Vespere adversitas; in his tentatur homo, sed datur ei exire inde, ne lucris capiatur, cui divitiæ sunt Deus: ne adversis terreatur, pro quo passus est Dominus. *Delectabis.* Delectabiles facies jam in vita hac. Si enim non delectet hominem ipse C exitus, non laborat inde exire, sed capitur lucris, cui non placet promissio Christi. Et terretur adversis, quem non delectat ille qui pro eo voluit pati, ut faceret exitum ei.

VERS. 10. — *Visitasti terram et inebriasti eam.* Per prædicatores hoc facies, nam intus doces quibus prædicant.

Flumen. Profundi ad recipiendum repletum est aquis, donis Spiritus sancti, tu enim parasti cibum. *Flumen Dei.* (CAS.) Misericordia Dei pleno fluvio comparatur, etc., usque ad sicut ab eo disponitur, sine quo nihil ibi fit.

VERS. 11, 12. — *Rivos ejus.* Apostolos et alios, qui de flumine biberunt. *Inebria,* ut sibi et aliis sufficiant. D *Multiplica,* ut per successiones prædicatio non deficiat. *Coronæ anni,* totus mundus, ubi Ecclesia. *Rivos ejus.* (Ibid.) Parasti, etc. Et, o Domine, etc., usque ad quo crescit Verbum Dei. *Coronæ anni.* (Ibid.) Quia gloria victoriæ est vincenti diabolus. *Benignitatis tuæ,* etc. (AUG.) Ne quis gloriatur de meritis suis.

Campi tui replebuntur. (CAS., AUG.) Homines, propter æqualitatem, id est, justis. *Colles,* quia Deus erigit humiles. *Desertum:* omnes gentes, quibus nullus propheta missus.

VERS. 13. — *Pinguesscent speciosa deserti.* Quando Apostoli ad eas venerunt, per quos decoræ factæ sunt.

VERS. 14. — *Valles.* (Ibid.) Humiles populi multum fructum afferent. *Clamabunt.* (Ibid.) Non in blasphemiam, sed in hymno, inde abundant frumento.

Psalmus iste in exsequiis fidelium decantatur, quia agit de reditu a Babylonia hujus mundi ad patriam cœlestem, ad quam sancti in obitu de carne educti, feliciter migrant, stolam simplam recipientes, donec in resurrectione geminæ beatitudinis stola glorificentur.

PSALMUS LXV.

In finem. (AUG.) Judæi ex legis justitia sperabant sibi bona temporalia, et resurrectionem, etc., usque ad pro fide gentium ad eandem spem resurrectionis vocaturum.

VERS. 1. — *Jubilare Deo, omnis terra, etc.* (CAS.) Primo monet omnes de resurrectione Christi gaudere, quæ omnibus dat vitam.

VERS. 3. — *Date gloriam.* (AUG.) Non ut Judæi, qui meritis suis dant justitiam, et invident gentibus gratiam. *Quam terribilia.* (Ibid.) Si gaudes et time, ne quod datum est humili auferatur superbo: sicut factum est Judæis. Ne ergo insultes fractis ramis, sed time, ne forte nec tibi parcat. *Opera tua, Domine.* (CAS.) Breviter mysteria incarnationis dicit opera, quod Deus homo, quod passus, mortuus, et hujusmodi. *In multitudine virtutis tuæ.* (AUG.) Hic innuit resurrectionem ad quam, exclusis mendacibus Judæis, adhibentur gentes.

(BEDA.) Resurrexit Dominus; multum crediderunt in eum, etc., usque ad per gratiam biberunt. *Mentientur.* Opera sunt terræ, quæ inimici mentiuntur, contra mentientes, *omnis terra adoret, etc.* (AUG.) *Mentientur.* Solent mentiri inimici, etc., usque ad adoret omnis terra.

VERS. 5. — *Venite.* (CAS.) Diapsalma. Incipientes ad opera Dei consideranda invitatur, ut una fides jungatur, quos unum præmium exspectat: ubi exponens illa opera, aperte dicit resurrectionem pertinere ad gentes, repressis Judæis.

VERS. 6. — *Qui convertit.* (Ibid.) Opera, in quibus terribilis, et quæ sunt ea, subdit: *Qui convertit mare.* In flumine Jordani ad litteram, mystice in labenti mundo. *In flumine.* (Ibid.) Licet remissa sint peccata, tamen in decursu mortalitatis adhuc sunt, non enim mox immortalitas.

In flumine. (AUG.) Flumen est mortalitas sæculi ubi alii veniunt, alii recedunt: sed qui in Christum credit, transit pede in se humilis, non equo superbus. *Ibi lætabimur.* (Ibid.) Vel sic: Terribilia sunt opera, etc., usque ad et in his lætantur Christiani. *In ipso.* (Ibid.) Quando erit omnia in omnibus, vel in ipso qui dominatur, in virtute sua.

VERS. 7. — *Non exaltemur.* (Ibid.) Pro lege quasi plus illis debeatur. *Omnes enim peccaverunt,* etc. (Rom. III.)

VERS. 8. — *Benedicite.* (CAS.) Diapsalma. Monet gentes benedicere Deum, qui licet probet tribulationibus, tamen ducit ad regnum; hæc enim videntur obviare promissæ resurrectioni. *Audiam facite.*

(Aug.) Palam, ut qui diligit Deum, diligit et proximum. *Vocem laudis ejus*. Quam dicit Pater de Filio: *Hic est Filius meus*.

VERS. 9. — *Qui posuit animam*. (Ibid.) Enumerat hic quibus causis debeat prædicari.

VERS. 10. — *Quoniam probasti nos*. (Aug.) Non dedisti in commotionem. Quoniam probasti, non in præceptis dedisti, probasti adversis, igne charitatis, qui non sinit sentire tormenta, vel, igne tribulationis nos examinasti, etc.

VERS. 12. — *Laqueum*. (Aug.) Non qui decipit, sed qui probat. *Transivimus*. (Cas., Aug.) Tu hæc omnia, et nos, etc., usque ad hoc in tentationibus nobis fit.

VERS. 13. — *Introibo*. (Cas.) Ecce quæ bona contra præcedentia mala, ut roboret. *In holocaustis*. Id est, ut me offeram conspectui tuo, etc., usque ad sed se quod charius est substraxit.

VERS. 14. — *Distinxerunt*. (Aug.) Distinguit, qui se dicit nihil esse, Deum omnia; et, se eo egere, non illum se. *Et locutum est os meum*. Quem præ omnibus manifestavi prævalere omnibus aliis votis in tribulatione mea, non victus tribulatione.

VERS. 15. — *Holocausta medullata*. Me ipsum cum medullis intimi amoris. *Incenso arietum*. (Ibid.) Vel, cum *incenso*, quod est oratio; et *arietibus*, quia duces gregis maxime orant pro grege. *Cum incenso*. (Hier., Aug.) Cum oratione Apostolorum, quia Deo placet quod traditione eorum fit. Vel cum incensione et destructione bestialitatis et repugnantiae. Boves; cervicositatem; cum *hircis*, petulantiam; hæc in me mactando vitia. *Offeram tibi boves*. (Aug.) Si offeruntur triturrantes, non remanent tamen peccatores: sed per poenitentiam sanati offeruntur; et ipsi non per se, sed potius adjuncti bobus, quia fecerunt sibi amicos de mammona iniquitatis.

VERS. 16. — *Venite, audite*. Diapsalma. Jam expositis omnibus, item monet non tam rudes, sed devotos, ut exemplo suæ liberationis amplius confidant in Domino: benedicens eum de exauditione. Ita ego facio, et o vos gentes, *venite*.

VERS. 17. — *Ad ipsum ore meo clamavi*. (Cas.) Exponit quanta fecit animæ suæ, subdens: *Ad ipsum*, etc. Hoc fecit animæ meæ, ut clamarem ad ipsum, cum gentes ad idola: et quod extra loquor intus habeo, et non iniquitatem, quia sic puritas orationis, auditur. *Clamavi et exaltavi in corde*. (Aug.) Id est, ipsum publice prædicavi, et in secreto confessus sum. Quod in ore, hoc et in corde habeo: tamen *holocausta medullata offeram*. His duobus perfectus est Christianus.

VERS. 18. — *Meo*. Suum est, quod non est perversum; proponit merito, ut discant prius laborare quam præmium quærant.

VERS. 20. — *Orationem meam*, etc. Hæc duo connexa sunt; si non suspenditur oratio, nec protelatur misericordia.

PSALMUS LXVI.

In finem. (Cas.) Post canticum resurrectionis, de-

precationem suam Propheta subdit, ut benedicti ad Dei cognitionem ducantur. Prophetat benedictionem omnium per adventum Christi. (Aug.) Quia in præcedenti psalmo monuerat nos benedicere Deum; quod non possumus, nisi ipse prior benedicat nos; ideo hoc precatur benedici, dicens: *Deus misereatur nostri et benedicat*, etc.

VERS. 2. — *Deus misereatur*. (Ibid.) Prior est benedictio Dei, quæ est quasi pluvia terram nostræ mentis irrigans: inde nos benedicimus eum, quod quasi fructus est, et in utroque nos crescimus, non ipse. Dicat ergo desiderans pluviam Dominicæ benedictionis: *Deus misereatur*, etc. *Deus misereatur nostri et benedicat*. (Cas.) Sed qui multi volunt, etc., usque ad et quia cognoscitur in gentibus Christus: *Confiteantur*, etc. *Benedicat nobis*. (Ibid.) Benedicit Creator creaturæ, multiplicando, numero et ætate. Benedicit creatura Creatori, eum corde, voce et opere, laudando, et omne bonum, quod habet, ei ascribendo.

VERS. 4. — *Confiteantur tibi populi, Deus*. (Ibid.) Post notitiam hortatur confiteri pro directione et iudicio.

VERS. 5. — *Latentur et exsultent*. (Aug.) Quia jam confessi non timent futura iudicia, quibus Christus est advocatus, non iudex, *latentur*.

VERS. 6. — *Confiteantur tibi populi, Deus*. (Cas.) Eadem admonitio ad aliud tendens, quia terra deit fructum, et si idem initium sensus, tamen ad diversa tendit.

VERS. 7. — *Terra dedit fructum suum*. (Hier.) Maria Christum, etc., usque ad: Sed non illa sola hoc debet, imo, *Benedicat etiam nos, Deus, Deus noster*. (Ibid.) Ter trinitas, eum, unitas. *Et metuum eum*. (Cas.) Metus inter beneficia postulat, ut credita caute custodiantur: Timor Dei incipit, et consummat; qui timere novit, amare non desinit.

PSALMUS LXVII.

VERS. 1. — *In finem*. (Cas.) Psalmus David prophætæ de exultatione Christi et Ecclesiæ hic et in futuro, ut omnes Deo cantent. Surgente Christo, quasi elevata arca, etc., usque ad verbis his similibus Moyses usus fuisse dicitur.

VERS. 2. — *Exsurgat Deus et dissipentur*. (Ibid.) Confidenter optat quod scit futuram. *Et fugiant qui oderunt*. (Hier.) Vel de poenitentibus legi potest, etc., usque ad ut lacrymis poenitentiae admoto igne Spiritus sancti duritia eorum solvatur. *Qui oderunt*. (Aug.) Pertinaces a præsentia tollantur ejus, qui ubique præsens; grave maledictum, ut velint et ce- nentur, quod nullatenus fieri potest.

VERS. 3. — *Sicut deficit fumus*. (Cas.) Fumus ex flamma ascensu vanescit; ita peccatores ex flamma nequitiae fumiferas actiones producant, et ipsa elatione deficiunt. *Sicut fluit*. (Aug.) De poenitentibus dici potest; vel in iudicio a facie Dei tollentur nati: qui erit ignis ad poenam impiorum, et lumen justorum.

VERS. 4. — *Epulentur.* (CAS., AUG.) In deliciis, quæ sunt in conspectu Dei. *Et delectentur*, hoc potest eos delectare, quod læti sunt quia non est finiendæ eorum lætitia.

VERS. 5. — *Cantate Deo.* (AUG.) Convertit se ad eos, quibus tantam spem dedit et hortatur. *Qui ascendit.* Non eum excipiet nova vita, nisi metus occiderit; vel, resurgendo casum corporis vicil. *Super occasum.* (CAS.) Occasus mortis cadit illi, super quem sol justitiæ oritur. Et ne dubites quis iste sit, quia Dominus nomen illi essentialia, quem Judæi ut communem hominem occiderunt. *In conspectu.* Consideratio præmii futuri ærumnas mitigat.

VERS. 6. — *Orphanorum.* (AUG.) Quibus mortuus est pater, mundus et diabolus, et mater concupiscentia. *Vidua,* quibus error maritus moritur; in B quibus habitat Deus, quos colligit, quos trahit, quia de viduis et orphanis facit sibi templum, in quo est.

VERS. 7. — *Deus qui inhabitans.* (HIER.) In Hebræo habetur: *Dominus autem inhabitare facit monachos in domo*, in quibus non cohabitât peccatum. *Unius moris.* (AUG.) Unanimes, unum sentientes, etc., usque ad non meritis, unde subdit: *Qui educit vinctos. Educit vinctos.* (CAS.) De inferno ligato diabolo. *Qui exasperant.* Blasphemos in Deum. Vel persequendo in sepulcris in carnalibus fetidjs sepulti, ut nec velint nec possint ambulare. *Exasperant.* (AUG.) Resistendo justitiæ, cum omnino sint mortui in operibus mortuis; vincti vero volunt ambulare, nec possunt; hi solvuntur per gratiam, illi resuscitantur.

VERS. 8. — *Deus, cum egredereris.* (CAS.) Diapsalmus de verbo Evangelii per egressum Christi. *Deus, cum egredereris.* Vere educis, quia præfiguratus est egressus ejus coram Israel, dum in columnam nubis et ignis apparuit in deserto, et manna satiavit. (AUG.) *Egressus* dum apparuit hominibus per humanitatem, vel dum *educit vinctos*, id est, suscitât. *Transiit in desertum*, cum ad gentes venit. (BASIL.) *Egredereris.* Quasi dicat: cum transiurus esses solitudinem illam, quæ nondum lucis splendorem acceperat, terram quidem concussisti ac commovisti, coelitus vero gratiæ tuæ guttas distillasti.

VERS. 9. — *Terra mota est.* Quia tunc terreni videndo tanta mirabilia moti sunt. *Cæli distillaverunt a facie Dei:* Manna, dum in modum stillicidii, manna D descendit a facie Dei, cujus præsentia per columnam noscebatur. (AUG.) Mons Sina a facie Dei fumavit, (secundum aliam litteram) quando Moyses ibi legem accepit.

VERS. 10. — *Pluriam.* Hoc est quod cæli distillaverunt manna, voluntariam quæ satisfaceret voluntati illius gentis avide comedendi. *Segregabis Deus hereditati tuæ.* Quia non aliis gentibus dedit, quod tunc Judæis. *Infirmata,* etc. Ad tempus, dum Christo non credidit. (CAS.) *Perfecit.* Deus hereditatem suam, dum gentes in supplementum adinstitit. Subdit unde perfecit.

VERS. 11. — *Animalia.* Id est, gentes tuæ, dum

credunt, habitant in hæreditate, id est, in Ecclesia. Quæ sunt animalia exponit. *Parasti:* prædestinatos dicit, quia ab origine mundi præparati sunt. (AUG.) Vel, *mons Sina a facie Dei Israel*, subaudi distillavit, etc., usque ad in quo superabundavit gratia. (CAS.) Hæc mystice, sed secundum figuram, etc., usque ad mittit ergo ad mysterium. (AUG.) Quidam libri non habent *mons*, sed *a facie Dei Sina Israel*; id est, qui legem dedit populo Israel: quia qui legem dedit per Moysen, qua terreret, dedit et benedictionem per Apostolos, qua liberet. *In dulcedine.* (CAS.) *Dulcedo* est, qua bonum fit, non timore poenæ, sed delectatione justitiæ.

VERS. 12. — *Dominus dabit verbum.* Virtutes multas evangelizantibus verbum.

VERS. 13. — *Rex virtutum.* (HIER.) Apostolorum, vel dilecti. (CAS.) Pater est rex angelorum, quibus imperat et ipse dilectus. (AUG.) *Rex virtutum dilecti.* Filii, id est, pater vel more veteris Scripturæ Christus *rex virtutum*; Christi, id est, suarum, ut fecit Moyses, sicut præcepit Dominus Moysi. *Dilecti, dilecti.* (CAS.) Repetitio *dilecti* ad commendationem; sed non est hæc repetitio in omnibus libris, sed sive sit, sive non, hic est sensus, *dilecti* non solum ad alia, sed etiam ad dividenda spolia, quæ dividendo, speciosam fecit Ecclesiam.

VERS. 14. — *Si dormiatis.* (AUG.) *Dormire inter medios cleros* est in auctoritate duorum Testamentorum requiescere et pacifice acquiescere. *Pennæ columbæ deargentatæ,* prædicatores quorum prædicatione in cælum fertur gloria Ecclesiæ. *Columbæ* (AUG., CAS.) Columba Ecclesia, etc., usque ad prædicatione in cælum fertur. *Et posteriora.* (AUG.) Ubi radices alarum etc., usque ad vigor sapientiæ est charitas. *Inter medios cleros.* (AUG.) Latine linguæ esset inter cleros, etc., usque ad vobis erunt pennæ ambiguum est.

VERS. 15. — (CAS.) Diapsalmus, dum discernit, de donationibus Christi ascenditis, qui solus potest, et non alius. (AUG.) Dum gratia Spiritus sancti reges discernuntur, etc., usque ad et in eum credentes protegentur.

VERS. 17. — *Mons Dei mons pinguis.* (AUG., CAS.) Commendationem montis subdit, etc., usque ad Hic enim est mons qui in Ezechiele vulnerat principem Tyri. *Beneplacitum est Deo,* etc. (AUG.) *Etenim Dominus habitabit eum in finem*, id est usque ad terminum majestatis suæ, qui est finis sine fine, et plenitudo omnium. *Etenim Dominus habitavit.* Nullus ut iste, quia iste mons, scilicet Dominus, habitabit illos montes usquequo ducat in finem, id est, in se Deum contemplandum. Alij autem montes sunt currus per quos vehitur Deus in universum mundum. *Currus*, quia unanimes copulati charitate, quos ad ministerium voluntatis suæ moderatur Deus, *decem millibus*, innumeris populis; multitudo sanctorum.

In finem. Quia personaliter unitus est ei, in quo habitavit omnis plenitudo divinitatis corporaliter.

VERS. 18. *Millia lætantium.* (AUG., CAS.) Magnam multitudinem significat sanctorum, etc., usque ad et ideo lætantur. *Sina in sancto* (CAS.) Est mons in quo data est lex. Dicitur mandatum in quo requiescit Dominus, quia in sanctis mandatis ejus presentia solet contueri. *In Sina.* (HIERON.) Vel in Sina sancto, id est, qui in Sina monte olim dedit legem, ipse idem est in sancto, id est, in Christo, qui est Sanctus sanctorum.

VERS. 19. — *Ascendisti.* (AUG.) Qui propter nos erudiendos descendit. *In altum.* Super omnes cœlos. *Cepisti captivitatē.* (CAS.) Prius apud inferos captos: hæc sunt spolia, similitudo triumphī; *accepisti dona in hominibus* a patre, id est, homines. Vel *dedisti*, secundum quod Deus, *dona hominibus*, quod etiam fit in triumphis.

Cepisti captivitatē. (AUG.) Unde captivi dicuntur, quia capti retibus Petri, et sub leve jugum missi: unde in hoc curru sunt millia lætantium; non plorantium.

Acceptisti. Paulus apostolica auctoritate, etc., usque ad: *Quod uni ex minimis fecistis, mihi fecistis.*

VERS. 20. — *Quotidie.* (Ibid.) Quia quotidie captivati captivos usque in finem sæculi. Et quia currum illum ducit in finem, addit *prosperum iter.* *Iter.* Cursum vitæ, quæ vere prosperum, cum dux sit salutaris.

VERS. 21. — *Deus noster.* (CAS.) Diapsalma. Exponit operationes, quæ ex supradictis eveniunt: conquassatio inimicorum, conversiones peccantium; martyria ab utroque sexu. *Salvos faciendi.* (AUG.) Commendat gratiam, quia nullus salvus nisi per eum; sed ne dicas, Cur ergo morituri? patienter fer, et mortem non indigneris quia et Domini, qui sine peccato fuit, exitus non alius, quam mortis, tamen voluntate, ne homo timeret mortem. *Exitus mortis.* (CAS.) Id est, resurrectio, ne queraris de morte, quia Christus inde exivit, et inde exire dedit. Ne mala pertinacium credas impunita, subdit, verumtamen capita, superbiam, vel auctores Judaicæ sectionis, vel seditionis, vel hæresis.

VERS. 22. — *Verticem capilli.* (Ibid.) Versutias inanum quæstionum, quæ tales inimicitias calumniarum quæerunt, ut capillos videantur perscrutari.

VERS. 23. — *Ex Basan.* (AUG.) Id est, confusione, etc., usque ad ad eos, qui erant desperatissimi.

VERS. 24. — *Pes tuus.* (Ibid.) Id est, ut qui prius erant inimici, fiant pes tuus, prædicando usque ad sanguinem, scilicet, usque ad mortem: et canes, pro Deo latrantes, qui edunt de micis, etc. *Pes tuus.* Illi soli ad officium regiminis assumendi sunt, qui quod percipiunt, aliis prædicant, qui manibus honorum operum exsequuntur, quod ore prædicant, vel docent; unde in Levitico: Os turturis retorquetur ad ascellas.

In sanguine. (BASIL.) Quoniam ostendit Deum, etc., usque ad: *et cum eos vincerem, aspersa sunt vestimenta mea.* *Canum.* (AUG.) In magno sacramento eos ducere jussus est Gedeon, qui ut ca-

nes aquam lamberent, trecentos tantum et non plures, in signo crucis propter thau, quæ trecentos significat. *Ab ipso.* Quasi si quæras unde tantum bonum, ut canes ejus sint cujus erant inimici? ait: *Ab ipso*, id est; ejus gratia, non a seipsis.

VERS. 25. — *Viderunt ingressus tuos, Deus.* (Ibid.) Vel visi sunt gressus tui, Deus, quibus venisti in mundum. Hæc gratia latebat in Veteri Testamento: modo patet, cum missus Filius annuntiatur in gentibus. *Qui.* Deus. *Est in sancto*, corpore, licet perfidi non videant, secundum quod passus. In hoc etiam, patiendo vel credendo, prævenerunt eos principes, vel prævenerunt ad te laudem.

VERS. 26. — *Principes.* (BASIL., EUTHYM.) Apostolos Principes appellat, etc., usque ad et prædicatione illos consecuti sunt. *In medio.* Ministri præpositi novarum ecclesiarum Deum laudantium, carne domita et corio siccato ab humore peccati, et extenso a ruga duplicitalis.

VERS. 27. — *In ecclesiis benedicite.* (CAS.) Diapsalma. Precatur et affirmat, ut hæc inceptio dilatetur et confirmetur, pro qua et hæretici destruantur. (AUG.) *In ecclesiis.* Hæc sunt juvenulæ tympanistriæ, ne quis carnaliter choros luxuriæ cogitet. Ecclesiæ quippe sunt adolescentulæ nova gratia decoratæ. *In ecclesiis*, non alibi, non in aliis conventiculis. *De fontibus Israel.* (CAS.) Ut ad eorum imitationem prædicetis, quæ decet: quia sunt principes fidei, spei et charitatis, et per hoc Benjamin, id est, filius dextræ.

VERS. 28. — *Ibi Benjamin, etc. Principes, etc.* (Ibid.) Per nomina trium, Christum et Apostolos indicat. *Ibi*, scilicet in templo Jerusalem vel in Ecclesia. Interpretatio etiam nominum Ecclesiæ convenit. (CAS.) Forsan ex his tribus fuerunt Apostoli, etc., usque ad: *confessio in fide, fortitudo in spe, latitudo in charitate.* *In mentis excelsu*, seu, ut proprie est Græca dictio, etc., usque ad ut fidelis ac prudens distributor, divisit.

VERS. 29. — *Manda Deus virtuti tuæ.* (Ibid.) O Deus, notifica Filium, quasi quod enuntio futurum, perfice. Vel, *virtuti tuæ*, id est, fortibus tuis injunge, ut te annuntient. Vel, o Pater, manda tuum opus *virtuti tuæ*, Filio, vel Spiritui sancto. (AUG.) *Commendat enim Deus charitatem suam in nobis, quoniam, cum peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est:* quod bene et confidenter orat. *Confirma hoc, Deus, quod operatus es.* Incipiendo.

VERS. 30. — *A templo tuo in Jerusalem.* Quæ est libera, mater nostra, quæ est templum, a quo omne datum optimum; ab illo ergo templo. *Reges terre.* Vel speciales tibi offerent munera, id est, sacrificia laudis. Sed quia huic laudi obstrepunt hæretici.

VERS. 31. — *Increpa feras arundinis.* (AUG.) Id est, eos qui moventur omni vento doctrinæ. *Ut excludant eos qui probati sunt.* Hoc est quod Apostolus ait: *Qui probati sunt, manifesti fiant* (I Cor. xi); vel a vaccis excludant probati. Nam stabiles, fortes, et graves non habent seducere: *In populo gravi laudabo*

te. *Dissipa*. Increpa feras, et etiam dissipa dissentientes. *Gentes quæ bella volunt*. Hæreticos et alios eis consentientes, quos gentes vocat, propter genera diversarum sectarum, ne ibi series successionum confirmet errorem.

VERS. 32. — *Ex Ægypto, Æthiopia*. (Aug.) Ægypti vel Æthiopiæ nomine fidem omnium gentium signat, a parte totum. Non ergo ex solis Judæis, sed de gentibus præcones futuros prophetat. (Hier.) Æthiopia Gentilitas nigra peccatis, festinat manus dare Deo. Similitudo a victis, qui armis depositis eas dant victoribus, ne intendant. *Præveniet manus ejus*. (Ibid.) Id est, vindictam ejus, per confessionem, ne manentes in peccatis puniantur.

VERS. 33. — *Deo regna*. Ut Deo sit in principio sequentis versus. Vel magis in fine præcedentis versus est, *Deo*. Commendaturque fides (quasi, non præcedentibus operibus justificatur homo) quæ per dilectionem incipit operari. Credet ergo Æthiopia Deo, et sic præveniet opera ejus, id est, Æthiopiæ, quod in Græco non est ambiguum, id est, credendo in Deum, præveniet opera sua. Vel *ejus Ægypti Deo*, id est, in Deum. *Regna terræ, cantate Deo*. (Aug.) Decursus omnibus, quæ jam impleta cerninus, hortatur ad laudem Christi, et futurum ejus adventum prænuntiat.

Psallite. (Cass.) Diapsalma. *Psallite*: veniet qui ascendit, ubi sanctos consummabit.

VERS. 34. — *Ascendit*. (Ibid.) secundum quod homo. Nam secundum quod Deus, Patri æqualis, super cælum cæli, excelsiores creaturas, ut nihil supra se haberet. (Hier., Cas.) *Oriens*. Verbum a Patre genitum. *Et ascendit ab oriente* Virtute Verbi.

Ad orientem. Locum expressit, ubi surrexit et unde ascendit.

(Aug.) *Ad orientem*, nostræ illuminationis. Vel quia Jerusalem est in Oriente. *Voci suæ*. (Ibid.) Qui fuit humilis in passione: dabit vocem virtutis in communi resurrectione. *Vocem virtutis*. (Cas.) Efficaciam resuscitandi omnes mortuos.

VERS. 35. — *Magnificentia ejus et virtus*. (Aug.) Quoniam jam tunc non erit commistio malorum, inde evidens erit magnificentia ejus super verum Israel. *In nubibus*. Quia non solus veniet ad iudicium, sed cum senioribus populi, qui sunt nubes: quas ne aliter acciperes, addit: *Mirabilis in sanctis*.

(Euthym.) Per *nubes*. Hic ipsos Apostolos intelligit, veluti supra existentes, atque eminentes a terrenis negotiis, ac veluti spirituali aqua plenos, quam ex sancti Spiritus profundis hauserunt, ut animarum arva ac campos, hoc est, ut ipsos credentes, irrigarent.

VERS. 36. — *Ipsæ dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ benedictus Deus*. (Cas.) Magna promisit, ne quis pro humana infirmitate desperet se ad tanta præmia pervenire.

PSALMUS LXVIII.

VERS. 1. — *In finem*. (Aug.) Commutatus est ex

forma Dei in deterius Adam, etc., usque ad pati secundum Græcos. (Cas.) Quartus psalmus qui latius de passione, et resurrectione. Agitur de causa *commutationis*, id est, passione Christi. Hic loquitur Christus caput et corpus. *Salvum me fac*. Primo, precatur salvus fieri, quia multa patitur, quantum ad se gratis, sed quod alius rapuit, ipse solvit. Hæc est vox grani sinapis contempti, dum in horto obruitur, quod crescit in magnum olus: hoc fuscum et aspernabile prorsus. Sic et Christus, de quo: *Vidimus eum non habentem speciem neque decorem*, sed tamen occupavit faciem terræ, factus mons magnus.

Aquæ usque ad animam meam. (Aug.) Id est, turbæ; etc., usque ad ultra quam non habent mali quid eis faciant.

VERS. 3. — *In limo*. (Aug.) Homo factus est de limo terræ, etc., usque ad id est, virtus carnis evadendi passionem. *Substantia*. Dicuntur divitiæ, etc., usque ad id est, non inveni in eis quod feci. *Veni*. Quia sponte. *In altitudinem*. Profundum insani populi.

VERS. 4. — *Laboravi*. (Aug.) Diu clamavit: *Væ vobis! Scribæ et Pharisæi*, ut raucus quantum ad illos, quia non est ab eis intellectus. *Clamans*, etc. (Cas.) Laborat, cujus votum non impletur. *Oculi mei*. Ut oculi duorum eum in via non agnoscentium, quibus factum est extra quod erat intra, id est, cæcitas quæ in corde facta est et in oculis. Dixerunt enim: *Sperabamus quod redempturus esset Israel* (Luc. xxiv.) [Aug]. Sed spem eis reddidit, etc., usque ad quia perditu fuissent. *Dum spero*. (Cas.) Causa subditur, præstolor misericordiam, non exoro potentiam.

VERS. 5. — *Multiplicati*. (Aug.) Quod prius typice, nunc in re aperte dicit. *Super capillos*. Pro infinito, vel plures sunt his qui sunt ornatui. *Rapui*. Rapere voluerunt divinitatem, et perdiderunt felicitatem: rapuit Adam, præsumens, ut diabolus, de divinitate.

VERS. 6. — *Deus, tu scis*. (Cas.) Quia pro aliis solvit, precatur, expectantes antiquos, et quærentes alios, scilicet, modernos, in se non frustrari, cum tanta tam æquanimiter ferat.

Insipientiam. (Aug.) Ex membris. Vel, *quod stultum est Dei, sapientius est hominibus*. Quod in me irriserunt, qui sibi sapientes videbantur, tu scisti quare fieret irrisio, scilicet, talis et mors (Cas.) *Insipientiam*. Quod mei ignari Dei, hi sunt qui commutantur in sapientes et justos.

VERS. 7. — *Non erubescant*. (Ibid.) Quæ solverit, exponit; hic ostendit quod superius de membris dixerat. (Aug.) *Non erubescant*, id est, non dicatur eis: Ubi est Christus vester? vel non prematur Ecclesia, ut filii erubescant. *Qui expectant*. (Cas.) Quod oculis videre non potuerunt prophetæ et justi. Ne ergo aliter eveniat quam Spiritus sanctus per eos prædixit, sequitur: *Deus virtutum*, cui nihil est impossibile. *Deus Israel*. (Aug.) Ut qui Deitatem ejus in-

tueri possunt, non seducantur infirmitate ejus carnal.

VERS. 8. — *Quoniam propter te sustinui opprobria.* (CAS.) Congregat in unum multa quæ pertulit, ad invidiam in Judæos excitandam; *opprobrium*, in Beelzebub ejecit dæmonia, potator, vorax. (*Matth.* XI.)

Operuit. Hoc solet evenire in bono laceratis, qui solent tanto amplius ad tempus effici tristes quanto cognoscunt in se iniqua consingi.

VERS. 9. — *Peregrinus.* Vel hospes, qui in domo ad tempus recipitur; non ut frater charissimus, quod eram.

VERS. 10. — *Zelus domus tuæ comedit me.* Quando funiculo vendentes ejecit. Quid istum zelum sequitur, subjungit: *Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.* Quia increpati Judæi convicia, quasi tela, super eum miserunt, ut: *Nonne hic est filius Joseph?* (*Luc.* IV.) *Exprobrantium tibi.* Quando dixerunt: *Nunquid potest Deus parare mensam in deserto?* (*Psal.* LXXVII.) *Isti sunt dii tui, Israel* (*Exod.* XXXII). Unde nunc dicit eadem convicia cadere super se, quæ olim exprobrabant, ut ex consuetudine impia videas eos et non noviter hoc fecisse.

Ceciderunt. (CAS.) Cadunt super nos mala, quando non possumus vitare illa: *ceciderunt* igitur, id est, effectum habuerunt.

VERS. 11. — *Et operui in jejuniis,* etc. (AUG.) Prælegi jejunare potius quam fel et acetum accipere; id est, veteres et amaros, qui non intrant in corpus ejus. (CAS.) *Et operui.* Non exercui potentiam vindicando. *Et factum est,* quod patuit in spiritibus, in opprobrium. (AUG.) Detrahentium et derisorum.

VERS. 12. — *Et possi.* (AUG.) Illis carnem apponui, in quam sæverent, et ocului Deitatem. *Cilicium.* (AUG., HIER.) Mortalis caro, ut de peccato damnaret peccatum.

Cilicium, lugubris caro, ut quando flevit super Jerusalem (*Luc.* XIX), et pro Lazaro (*Jean.* XI).

In parabolam. (AUG., HIER.) Irrisoria, ut cuilibet maledicendo, dicerent: Sic tibi contingat ut crucifixo. Vel, quia parabolas eos docebam; unde: *Vobis datum est nosse mysterium Verbi Dei, cæteris autem in parabolis.* Et tunc adversum me loquebantur.

VERS. 13. — *Qui sedebant.* (CAS.) In porta sedent, qui conventibus hominum sedula curiositate miscentur. Dicit ergo passionem suam Judæorum esse fabulam, ut nullus exciperetur, qui hujusmodi locutionis esset alienus; unde Cleophas ait: *Tu solus peregrinus es in Jerusalem, et ignoras,* etc. (*Luc.* LXXXIV).

In porta. Civitatis: ubi solent iudices sedere ad judicandas causas, id est in publico iudicio.

(HIERON.) Sicut Scribæ et Pharisei habentes clavem scientiæ: sed nec intrantes, nec alios intrare sinentes.

Et in me psallebant. (CAS.) De me aiebant in pu-

blicis conventibus, et in conviviiis psallebant: irrisio mea erat psalterium. *Qui bibebant vinum.* (AUG.) Qui inebriantur temporali voluptate. *Vel,* (CAS.) in Deum probabili opere psallant, qui vinum spirituale bibunt.

VERS. 14. — *Ego vero.* (CAS.) Prædictis malis opposita est oratio pro parte sua, ut discamus non rixas, sed orationes opponere jurgiis. *Tempus beneplaciti.* (AUG.) Ideo nunc est *tempus beneplaciti* et reconciliationis per incarnationem, per sanguinem, per mortem; deinde quomodo hoc tempus provenerit, exponit: *In multitudine misericordiæ. In veritate.* Præmisit de misericordia, nunc subjungit de veritate, quia universæ viæ misericordia et veritas: misericordia, dimittendo peccata; veritas, reddendo promissa.

VERS. 15. — *Ut non infigar.* (AUG.) Monte, supra dixit infixum corpore; dicitur hoc ex infirmitate membrorum. *De luto,* id est, lutosi desideria. *De profundis aquarum.* (CAS.) Judæi malignitate consilii profundi sunt, seditionibus turbulenti.

VERS. 16. — *Profundum.* (CAS.) Peccatorum, quod deglucit animas; unde: *Peccator cum venerit in profundum peccatorum, contemnit* (*Prov.* XVIII). Hæc pericula membris ejus imminet. *Neque urgeat super me,* etc. (AUG.) Et si cecidisti, non claudis super te puteus os suum, si non claudis os tuum; sed confitere et dic: *De profundis clamavi ad te, Domine,* et evades. Claudis super illum, qui in profundo contemnit, a quo mortuo, velut qui non sit, perit confessio.

VERS. 17. — *Exaudi me, Domine,* etc. (CAS.) Periculis hominum expositis, voce eorum precatur: *Exaudi me, Domine, quia benigna misericordia, non quia merui.* *Benigna.* (AUG.) Suavis est tribulatio misericordia, ut panis esurienti. Venit tribulatio; differt Deus subvenire, ut moveat desiderium, et sit dulce auxilium; quod cum sit, jam non est quo differat.

VERS. 18. — *A puero,* etc. (AUG.) quolibet sancto, parvo, non superbo; a quo superbiam tollit disciplina tribulationis.

VERS. 19. — *Propter inimicos,* etc. (AUG.) Ut confundantur liberatione mea, etc., usque ad unde ipse Nabuchodonosor conversus Deum prædicat. *Propter inimicos.* (Id.) Hoc ad apertam, ut caro resurgat, et ascendens spiritum mittat; unde inimici conversi sunt, quibus non proderit, si solam animam liberaveris.

VERS. 20. — *Tu scis improprium.* (Id.) Quia quare sint ista mihi, tu nosti, illi non norunt. Et quia ipsi in conspectu tuo sunt, ista nescientes non poterunt confundi vel corrigi, nisi manifeste eruas. Et ideo ait: *Propter inimicos.* (Id.) *Improprium,* vel opprobrium, etc., usque ad sed adjuvando perficiat. *Reverentiam.* (Id.) Alii ignominiam, ut alapas, flagella, et quod Pilato tanquam reus traditus est: hæc non pro suo reata, sed pro nobis sustinuit, ut in talibus nos instrueret.

VERS. 21. — *In conspectu tuo.* (CAS.) Invidiam ex

ciat contra eos, ut tantum scelus præsentem Deo A mentis affectu; ad domos habitare, quod sit corpora committerent.

Cor meum. Quia voluntate sustinuit, secundum illud: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum.*

VERS. 21. — *Qui simul contristaretur, et non fuit; et qui consolaretur, et non inveni.* (Aug.) Contristati sunt discipuli et mulieres, quæ super eum flebant, sed non simul. Carnaliter enim contristabantur de vita mortali, quæ erat mutanda morte, cum deberent cum eo contristari de cæteris, qui medicum occidebant, quod nemo tunc fecit.

VERS. — 22. — *Et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto.* (Aug.) Quod non inveni simul tristes et consolantes, hoc fuit mihi fel amarum propter merorem.

Acetum, etc. Id est, acidum, propter vetustatem eorum. Legitur in Evangelio fel ei oblatum, sed in potu, non in esca. Mystice ergo dicitur, id est, super escam suavem quam cum discipulis acceperat, quæ est esca unitatis Christi, injecerunt fel: quod adhuc hodie facit, et gravius peccat contemptor sedentis in cælo, quam qui crucifixi ambulanti in terra. Dant bibendum amarum potum, qui male vivendo scandalum faciunt Ecclesie, ut hæretici.

Gustavit Dominus, docens et nos gustare, id est, pati tales: sed non bibit, quia non possunt tales in corpus ejus recipi. Mystice ergo hoc prædicitur, sicut et mystice factum est in passione.

(Cas.) *Et dederunt.* Hæc est consummatio passionis; cum dixisset: *Sitio,* fel cum aceto obtulerunt, hoc facto mores suos amarissimos indicantes.

VERS. 23. — *Fiat mensa.* (Cas.) Prophetia contra adversarios. (Aug.) *Fiat mensa.* Mensa, Scriptura: hæc Juxta habuerunt, dum mandatum Dei solverunt; postquam a lege jejuni sunt, hæc mensa vorasti ipsis gentibus data est, ut gravius dolerent.

In laqueum. Ut qui littera legis alios stringebant, in ea obligati caderent. *In retributiones.* Quia illis ablata, et gentibus data. Malorum fuit retributio, dum nolentes in ea epulari, ab ea sunt exclusi. *In scandalum.* Quia deserentes pacis auctorem, ritas sibi et prava opera conciliant.

VERS. 24. — *Oculi.* (Aug.) Doctores qui præeunt. *Obscurentur,* id est, lumen scientiæ perdant. *Et dorsum eorum,* etc. Id est, minores. Cum enim lumen scientiæ perdunt qui præeunt, ad portanda peccatorum onera, et ad appetenda terrena inclinantur sequentes; vel, *dorsum,* mens eorundem. Semper hoc de illis qui non poenitent.

VERS. 25. — *Effunde,* etc. (Cass.) Ut in morem fluminis sit copiosa.

Comprehendat. Ut non liceat effugere.

VERS. 26. — *Fiat habitatio.* (Aug.) Hoc jam in manifesto, etc., usque ad in quo superbiebant contra Deum. *In tabernaculis.* (Cas.) Templo et regio palatio. Ad hoc ponit inhabitare, quod sit devotæ

mentis mansione.

VERS. 27. — *Tu percussisti.* (Cas.) Non sua culpa: percussisti passione, ad salutem gentium; hoc illi crudeli voto impleverunt.

Et super dolorem. Quia erat pro perditione eorum.

Addiderunt. Inferre mortem. Vel super dolorem vulnerum meorum, id est, quæ mihi infixerat lancea, et clavis, addiderunt custodes sepulcri.

VERS. 28. — *Appone iniquitatem super iniquitatem,* etc. (Aug.) Iniquitas eorum fuit, ut hominem occiderent, et super hoc apposuit Deus, ut Filium suum occiderent, ut sicut servos præmissos, ita ipsum hæredem.

B **VERS. 29.** — *Deleantur,* etc. (Id.) Quia scriptos se putant, etc., usque ad et staturos ad dexteram. *De libro viventium,* etc. (Cas.) Notitia Dei, quæ predestinavit ac vitam, quos præcivit conformes fieri imagini Filii sui. Non sic tamen accipiendum est, tanquam in hoc libro aliquem scribat Deus, quem postea delet: sed secundum spem illorum, qui scriptos se putant.

VERS. 30. — *Ego sum pauper,* etc. (Cas.) Hic dispensationem incarnationis et sanctitatem propositi exponit, dicens: Quis finis passionis? *Dolens.* (Aug.) Hoc secundum caput, pro omnibus dolet; unde: *Dolores nostros ipse portavit* (Isa. LIII), quod nullus alius. Ideo dicit:

C **VERS. 32.** — *Et placebit.* (Cas.) Laus puri cordis plus placet quam maclatio pecudum. *Vitulum novellum.* (Aug.) Pro peccatis offerebatur novellus vitulus, qui significabat novitatem secururam; quæ defensionem habet in cornibus, munimen pedum in unguibus (per quas aspera sæculi calcet); *producentem,* quia fidelis quotidie virtute Dei augetur. (Aug.) Vitulus unguibus terram excitat, sic qui non contradicit, sed tamen terrenum abjecte sapit, unguibus excitandus est: et super hunc vitulum placebit laudatio mea cum angelis, ubi nec adversarius erit ventilandus, nec piger de terra excitandus.

VERS. 33. — *Videant.* (Cas.) Quod oblatio jam est in mente, non in rebus, ubi pauper æquatur diviti. Et, o pauperes, hoc tamen contuitu Dei facite, *quærite Dominum.* Vel, ut videatis, quærite Deum, escam mentis. *Vinctos.* (Aug.) Qui ultra necessaria quærunt, compedes onerat; sed sufficit diel malitia sua. *Vinctos.* (Id.) Vinctos mortalitate, qua Dominus offensus servos compedit: sed inde clamantes audit.

VERS. 35. — *Cælum, terra, mare.* (Cas.) Ad litteram, id est, cælestia, terrestria, et natantia, hæc laudant, dum ex eis laudatur creator. (Id.) Divitiæ sunt pauperis videre creata, et inde laudare creatorem. *Laudent illum,* etc. (Id.) Quod prius simul, nunc sigillatim monet; vel, laudent cælestia, terrestria, natantia. Et, ut perfecte omnia concludat, addit: *Omnia quæ in eis sunt:* sic omnis creatura ad laudes invitatur. (Hier., Cas.) Ac si diceret: *Omne*

genu flectatur, caelestium, terrestrium et infernorum A stus loquitur a principio mundi usque ad finem : totam spem in Deo ponens, gratiam ejus commendat, ne falsa in nobis praesumamus.

(Phil. 11). *Et omnia reptilia in eis.* (CAS.) Omnes modi monstrosi, in peccatis haerentes terrenis.

VERS. 36. — *Quoniam Deus salvam faciet Sion,* etc. (AUG.) In spe fidelis populi finitur constructio Ecclesiae : unde omnis creatura laudare monetur.

VERS. 37. — *Et qui diligunt nomen ejus,* etc. (CAS.) Quid per singula ? omnes qui diligunt nomen tuum habitabunt. (AUG.) Hi sunt semen servorum. Iste enim versus exponit praecedentem.

PSALMUS LXIX.

VERS. 1. — *In remembrance.* (CAS.) Memoria duobus modis, etc., usque ad et spem resurrectionis assumunt. (AUG.) Vox tribulorum pro Christo, etc., usque ad primo petentes se adjuvari, malos erubescere.

VERS. 2. — *Deus in adjutorium.* Monet ut in Deo, non in nobis, gloriemur. (CAS.) Hic omnis petitio affirmatio est, unde non sunt timendae tribulationes. Hic versiculus ante omnes horas in initio praedicatur, quia, cum orare solemus, maxime tentare nititur diabolus, ut muscae morientes perdant suavitatem unguenti.

VERS. 3. — *Confundantur.* (CAS.) Confundi, est de perversitate turbari. *Reverentur,* ne proles a justitia poena sequatur. *Qui quaerunt,* etc. (AUG.) Diversa sunt tempora in Ecclesia : primo, fuit impetus persequentium, unde, *qui quaerunt;* modo, remansit malevolentia cogitantium, unde, *qui volunt.* (Id.)

VERS. 4. — *Avertantur.* (Id.) Duo genera sunt persequentium, etc., usque ad exit integer, qui neutro capitur.

VERS. 5. — *Exsultent et latentur in te omnes.* (CAS.) Monet laetari bonos, quos egenos Deus adjuvat et liberat. *Semper.* Quia non unquam debet cessare a laude ejus. *Magnificetur Deus.* (CAS.) Nostro more dictum, ubi quis laudibus crescit; quod non Deus, sed nos laudando proficimus.

VERS. 6. — *Ego vero egenus.* (CAS.) Quod hortor, facio, etc., usque ad ubi est dives, semper ambit, desiderat et accipit. *Ne moreris.* (Id.) Tardum videtur, quod magno desiderio quaeritur. (AUG.) Ne mihi tardius videatur, quod venturus es, quod sit per patientiam; qua qui caret, tardum ei videtur, et deflectitur ab eo : ut uxor Lot, quae sit statua salis, ut te condiat : exemplo enim tibi est ne retro aspicias.

PSALMUS LXX.

VERS. 1. — *In finem.* (AUG.) De commendatione gratiae, etc., usque ad fere singulis syllabis commendatur gratia.

Filiorum Jonadab. (Id.) Filiis spontaneis, etc., usque ad qui ex se mali.

(CAS.) Vel ita, monemur in titulo habere devotionem filiorum Jonadab, etc., usque ad illi vero consueti malitia in obstinatione permanserunt.

VERS. 2. — *In te, Domine, speravi.* Generalis ju-

stus loquitur a principio mundi usque ad finem : totam spem in Deo ponens, gratiam ejus commendat, ne falsa in nobis praesumamus.

(CAS.) Vel priores captivi sunt in mundo, unde evadi potest : secundi in inferno. Vel, *priorum,* id est, eorum qui ante capti vitiis, quam filii Christi. Totus hic psalmus gratiam Dei, quae gratis datur, summa intentione commendat.

VERS. 3. — *Esto mihi in Deum protectorem,* et in locum munitum, etc. Duo promisit, duo alia reddit.

VERS. 4. — *Peccatoris.* (AUG.) Duo sunt genera peccatorum : alii legem acceperunt, ut Judaei et Christiani; alii non, ut pagani.

VERS. 5. — *A juventute.* (CAS.) Id est, a conversione, vel ex quo contra diabolum coepi pugnare. (AUG.) *A juventute,* ex quo coepi sperare in te, etc., usque ad juvenis pugnat, sed cadit, nisi sit Deus spes ejus.

VERS. 7. — *In te cantatio.* (CAS.) Delectationi est mihi esse in te. *Semper.* Ut continua sint beneficia. *Semper.* (AUG.) Et in praesenti, etc., usque ad contra quam nil stat.

VERS. 8. — *Repleatur os meum.* (CAS.) Dixit beneficia, nunc petit ut gratias agere possit. Nam si Deus os non replet, non ardet desiderium. *Tota die magnitudinem tuam.* (AUG.) Id est, sine intermissione, etc., usque ad nomine ergo magnitudinis omnia includit.

VERS. 9. — *Ne projicias me.* (CAS.) De gratia tempore senectutis et senii danda. *Senectutis.* (AUG.) Senectus in Christo, dum prodigium factus est, dum infirmatus in cruce et irrisus; quod dicitur senectus, quia ex vetustate assumpsit, unde : *Vetus homo noster simul crucifixus est* (Rom. vi).

VERS. 10. — *Quoniam dixerunt inimici mei.* (AUG.) Dicitur hoc de Christo, qui inter manus inimicorum infirmus factus est, et quasi nihil posset comprehensus. Sed hic de membris ejus dicitur hoc, quia et illa talia ex nostra persona habuit.

VERS. 11. — *Deus dereliquit eum.* (AUG.) Unde alibi : *Quare me dereliquisti?* id est, quare me derelictum putant malo suo. *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent.*

VERS. 12. — *Ne elongeris a me.* (CAS.) Longe putant, dum tardat; *ne elongeris,* ut gravioribus exponat.

VERS. 13. — *Confundantur,* etc. (CAS.) Quia disposita Dei non mutantur. *Detrahentes animae meae.* Alias, committentes animam meam. (AUG.) Id est provocantes nos ut Deo resistamus, quod est contra Deum committere bellum; ut illi faciant quibus non placet Deus in suis adversis, quod est eum habere injustum. Committitur etiam anima, si odit eos a quibus patitur. *Qui quaerunt.* (Id.) Ut fecit uxor Job, quae ait : *Dic aliquid in Deum et morere* (Job. vii). Ut etiam ait uxor Tobiae : *Ubi sunt justitiae tuae?* (Tob. 17, 2.) Hoc dicebat ut displiceret illi Deus.

VERS. 14. — *Et adjiciam.* (AUG.) Adjectio laudis est, post creationem omnium rerum, laus de incar-

natione et resurrectione, quod inferiora docent. *Om-nem.* (Aug.) Quia si laudatus in omnibus aliis, non-dum in eo quod suscitavit carnem nostram in vitam æternam, quæ est laus adjuncta pro resurrectione Christi. Vel omnis laus esset, et nihil laudi decisset, si damnaret peccantes, quia justitia esset; sed quia et hos liberat: *Adjiciam super omnem laudem tuam.*

VERS. 15. — *Os meum annuntiabit justitiam.* Christum, sed ne aliter acciperes, addit: *Salutare.* Quare? quia non approbatur ex operibus legis justificari quemquam. Et hoc est: *Quoniam non cognovi litteraturam*, id est, figuras legis per quod flam potens. *Tota die.* (Aug.) Vel ita, etc., *usque ad justitiæ serviat.* *Quoniam non cognovi litteraturam.* (Ib.) Prædicabo salutem tuam tota die, etc., *usque ad* quia habitu inventus est ut homo (*Philip. II*), et surgit B mortuus.

VERS. 17, 18. — *Docuisti.* (Cas.) Per libros, vel inspirando usque nunc: per spatia temporum crevit doctrina. *Mirabilia.* Quod de iniquo justus. *Mirabilia.* (Aug.) Quid mirabilius quam mortuos suscitare? etc., *usque ad* hoc est a juventute et nunc. *Juventute.* (Ib.) Aliqui notant quatuor tempora Ecclesiæ, aliqui tantum tria distingui, idem significantes per *nunc* et *senectam*. Unde juventus Ecclesiæ fuit quando virtus martyrum dimicavit. (Cas.) Progrediens vero tempus, nunc, cum fides per Ecclesias proficit. (Aug.) *Senecta*, id est, gravis ætas, quando incipiet frigescere charitas multorum, cum mundi tempora decrescunt. *Senium.* (Cas.) Occiduum tempus, etc., *usque ad* contra quos Dominus: *Vobiscum sum usque ad consummationem sæculi*, etc. (*Matth. XXI*). — *Donec annuntiem brachium tuum.* (Cas.) Dum per incarnationem captivos liberat. Et justitiam judicii, puniendi scilicet, qua hominem peccantem justo judicio damnat.

VERS. 19, 20. — *Usque in altissima.* Et ne putes quod solus homo egeat gratia, etc., *usque ad* continet in eo quod sunt.

Usque in altissima. Quia homo Deus sedet ad dexteram Patris regnans cum eo. *Quæ fecisti magna.* Utrumque mirabile, per gratiam redimi hominem, qui per justitiam damnatus erat.

Deus, quis similis tibi? Quantas ostendisti mihi tribulationes multas et malas, et conversus vivificasti me, et de abyssis terræ, etc. Cui personæ quæ gratia sit, captivæ scilicet, utraque resurrectio mentis et corporis; unde promittit gratias.

VERS. 22. — *In vasis psalmi.* (Cas.) In vivificatione spiritus vel contemplativa vita.

VERS. 23. — *Anima mea quam redemisti.* (Aug.) Ipsi internis labiis quibus tacite clamat Deum.

VERS. 24. — *Cum confusi et reveriti fuerint.* Tunc locus est veræ et securæ exaltationis, cum non licet impiis dominari.

PSALMUS LXXI.

VERS. 1. — *In Salomonem,* etc. (Aug.) Verum pacificum, etc., *usque ad* qui hic commendatur secun-

dum utramque naturam. (Cas.) Quartus psalmus de duabus naturis Christi monet ut Christum verum Deum et verum hominem regem credamus, et est prophetia de Christo.

VERS. 2. — *Deus judicium.* (Cas.) De judicio, optando illud dari Filio. *Justitiam tuam,* etc. (Aug.) Nota repetitiones ejusdem, vel aliis verbis, multum commendant divina eloquia, quæ maxime sunt in psalmis: et in eo genere sermonis, quo affectus animi est movendus.

VERS. 3. — *Montes.* (Aug.) Prophetæ, Apostoli, qui caelo altitudine proximat; *pacem* nuntiandam populo fidei, Christum. *Et colles.* Suscipiant *justitiam*, id est, Christum, vel *montes pacem populo*: et *colles* de utrisque prædicatoribus præcedentibus et sequentibus dicit. Vel *suscipiant montes*, id est, majores.

Pacem. Verbum reconciliationis, scilicet verbum Evangelii, ad hoc ut nuntient populo.

Et colles. Id est, minores; *justitiam*, id est, obedientiam, ut obediant doctrinæ veritatis.

Tuum et *tuos* dicendo, ostendit omnia quæ sunt Patris esse et Filii, et e converso.

VERS. 4. — *Judicabit pauperes populi.* (Cas.) Idem agit de eodem judicio affirmando. Post optationem, virtute prophetiæ, dicit quæ sunt adventu Domini præstanda. (Aug.) Vel secundum aliam litteram: *Justitia judicabit pauperem.* Sed codices qui habent in littera magis approbantur. *Pauperes populi.* Id est, eos qui pauperes in populo, in quo boni mali que commisti. *Humiliabit calumniatorem.* Dum enim gratia sua adjuvat, etc., *usque ad* qui innocentes nititur trahere in culpam. (Hieron., Aug.) Vel, *humiliabit*, et, victo diabolo, *permanebit cum sole splendor*; id est, Filius cum Patre, sedens ad dexteram Patris in æternum, hoc est *ante lunam*, in generatione et generationem.

VERS. 7. — *Descendet sicut pluvia,* etc. (Cas.) Ecce quis et qualis ille rex, qui judicaturus est. (Aug.) Alludit facto Gedeonis, etc., *usque ad* et postea complueretur gentilitas sicco vellere Judæorum. (Cas.) Descendet Christus, etc., *usque ad* quis ergo post tam apertas similitudines dubitet de partu Virginis? *In vellus, et sicut stillicidia.* (Aug.) *Vellus*, Judæa, quæ auctoritate doctrinæ exspolianda erat, ut ovis vellere: vel, quia doctrinæ pluviam detinebat, quam volebat gentibus prædicare.

VERS. 8. — *Et dominabitur a mari usque ad mare.* (Cas.) Ostendit quæ sit amplitudo regni. *A flumine.* (Aug.) A Jordane, ubi vox: *Hic est Filius meus dilectus.* Inde ergo doctrina ejus cœpit: inde auctoritas magistri dilatatur usque ad terminos orbis terræ, prædicato Evangelio regni. (Cas.) Inde regula baptismi per totum orbem manavit. Paucis verbis magna docet sacramenta

VERS. 10. — *Reges Tharsis et insulæ munera offerent.* (Cas.) Pertinaces dicuntur inimici, etc., *usque ad* vel, historialiter potest accipi de regibus qui venerunt adorare Christum.

VERS. 12. — *Quia liberabit pauperem a potente, A* etc. (CAS.) De operibus ejus agit, etc., usque ad in participatione justitias.

VERS. 14. — *Ex usuris.* (AUG.) *Usuræ, peccata,* etc., usque ad juvando per gratiam ad justitiam faciendam: Vel, *ex usuris,* de futuro, id est, pœnis æternis; et *iniquitate,* id est, peccato ipso, pro quo pœna debebatur: *Nomen.* Christianum. *Coram illo.* Quia in ejus regno ante ipsum victuri sunt.

VERS. 15. — *Et vivet, et dabitur ei de auro, etc.* (CAS.) De honorificentia regis. *Arabix.* (AUG.) Per Arabiam, gentes; per aurum, sapientiam, quæ excellit inter doctrinas. *De ipso semper.* (ID.) Multiplicando, vel consequendo, vel de ejus institutione, quia ipse orare docuit.

VERS. 16. — *Firmamentum.* (AUG.) Prophetarum B est, quia quod prædixerunt, implevit. *In summis montium.* (ID.) Auctores Scripturarum Prophetæ et Apostoli; quos firmat, quia omnia ab illis prædicta in illo sunt impleta.

In terra. Quia propter eos qui in terra sunt, omnia scripta sunt. Unde et ipse in terram venit, ut ea impleret.

Super Libanum. (AUG.) Sicut Lihanus proceras cedros producit, sic Christus sanctos ad cælum. *Sicut fenem.* (CAS.) Non ætas seni sed viriditas sanctis comparatur. Boni de ista civitate præsentis Ecclesiæ migrantes in illa beatitudine floreant. (AUG.) In Genesi *feni* nomine et frumentum intelligitur, etc., usque ad et comparabitur feno terræ quidquid pro magno habetur in seculo.

VERS. 17. — *Sit nomen ejus benedictum, etc.* (CAS.) Monet omnes laudes ei dicere, quia omnes in eo benedicentur. *Antè solem.* (ID.) Id est, ante omnem creaturam, ne putes temporalem Dei Filium. *Omnes gentes.* (AUG.) Ne tribus duodecim accipias, addit omnes gentes.

VERS. 18. — *Benedictus Dominus Deus Israel, etc.* (AUG.) A partè sua laudat. Nota exclamatoriam benedictionem, cum admonitione et prophetia. *Fiat, fiat, etc.* (CAS.) Magnificum est, quod sic concludit: Optantis est semel dicere, nimium desiderantis repetere. Quasi dicat: Quod jussisti, Domine, ita fiat, fiat, donec quod cœpit a flumine perveniat usque ad terminos orbis terræ. (HIER.) Sciendum quod septuagesimus primus psalmus secundi libri finis est: unde et in extremo habet: *Fiat, fiat,* pro quo in Hebræo dicitur: *Amen, amen.*

VERS. 20. — *Defecerunt laudes.* (ID.) Etiam hoc diligentius observandum est, quod illud: *Defecerunt hymni David filii Jesse,* ad finem septuagesimi primi psalmi pertineat. Id vero quod sequitur: *Psalmus Asaph,* initium sit sequentis.

Hymnus tria habet: laudem Dei cum cantico: nisi enim cantetur hilariter, non est hymnus: non cantat autem qui non amat. Si sit laus, et non est Dei, non est hymnus: et si sit Dei, et non cum cantico, non hymnus. Præter solitum addit: *Filii Jesse;* David enim homo, quidam filius Jesse, regnavit in

Israel tempore Veteris Testamenti In quo Novum erat, sed occultum: sicut et Christus in David et in Abraham, sed occultus, ut fructus est in radice, sed non apparet. Noverunt autem pauci Prophetæ et Christum, et Novum Testamentum, scilicet in occulto, et pronuntiaverunt revelandum. Illo ergo tempore, pro regno illo, ubi regnavit homo filius Jesse, pro hujusmodi carnalibus carnalis populus laudabat Deum. Sed regno illo et cæteris hujusmodi deficientibus, deficit laus, non Filii Dei, sed *Alii Jesse.* His autem deficientibus quæ Deus subtraxit ut quærentur ea quæ occulta in illis tegebantur, loquitur *Asaph,* id est Synagoga, sed fidelis, quæ pie Deum coluit, licet propter terrena, quæ a Deo, non a demonibus, ut gentes, quærebat. Attendens autem blasphemus his abundare, pro quibus serviebat, cœpit nutare, nesciens quid in his figuris lateret, quasi non esset aliquid melius quod Deus daret: sed admonitus per hæc sibi subtracta quæreere ea quæ non habet cum malis communia, castigans se cum admiratione, dicit: *Quam bonus Israel!* Sed quibus? *Rectis corde.* Primo ergo describens nequitiam malorum, dicit se zelasse prospera eorum; tamen inde correctum, et correctus alios corrigit.

(CAS.) Hic agitur, quod *laudes defecerunt:* quia jam non dat Deus blanda, ut pueris ad serviendum alliciendis, et hoc dicit Synagoga quæ jam sibi contra hoc quod prius agebat testatur, ut credibilis sit.

PSALMUS LXXII.

VERS. 1. — *Quam bonus.* (CAS.) Monet ut non pro temporalibus, sed æternis Deum laudemus.

VERS. 2. — *Pedes.* (CAS.) Pro arbitrio mentis, quod a veritate discrepabat. *Gressus,* actus præcipitati; *pene,* quia cito rediit.

VERS. 3, 4. — *Pacem peccatorum.* (AUG.) Temporalem, fluxam, caducam. *Videns.* Non intelligens. Quia hæc pax videtur, non intelligitur, oculos eludit, est enim fluxa et caduca. (CAS.) *Pacem peccatorum quia non est declinatio morti eorum.* Id est, non cito moriuntur, sed diu vivunt; etsi *plaga* aliquando non firma, ut durat flagellum correctionis. *Et firmamentum in plaga eorum.* Non miseretur Deus consolidando plagas eorum: vel, a simili incurabilis, cui nihil prohibetur.

VERS. 6. — *Operti sunt iniquitate et impietate sua.* (CAS.) Ne respiciant; non amicti, ut vel liberum caput haberent, sed toti operti.

VERS. 7. — *Prodiit quasi, etc.* (AUG.) Sunt quidam mali ex macie, id est, necessitate: alii ex abundantia, ut pauper egestate furatur, dives ex cupiditate. *Transierunt.* (CAS.) Quasi a rectis semitis.

VERS. 8. — *In excelso.* (AUG.) Palam in manifesto: vel, contra Deum blasphemii.

VERS. 9. — *In cælum.* (ID.) Ac si dii essent; vel, contra Deum, quem blasphemant, dicentes: Deum vel nescire sua mala, vel non punire. *Lingua transiit super terram, etc.* (ID.) Quæ ultra mensuram hu-

manitatis loquitur, etc., usque ad sed transit lingua A in fine ab omnibus deserendos; a quo malo ipse liberatus est, qui et terrena quæsit, sed a Deo; hic dicit, in hoc mundo malos non esse immunes et impunitos; quia etsi felices, tamen reatum gestant et frequenter ruinas incurrunt. Verumtamen, id est, sed: et hic posuisti eis hunc florem et copiam temporalium, propter dolos, etc.

VERS. 10. — *Ideo convertetur.* (CAS.) Exponens Asaph, etc., usque ad revertetur ad eam. *Hic.* (AUG.) In hac sententia in qua modo sum. *Dies pleni inveniuntur in eis.* (HIERON.) Perfecti inveniuntur, etsi modo non appareat. (CAS.) Vel, *his pleni sunt*, quando Christus venit: hi ergo sunt in Judæis, qui Christum novèrunt.

VERS. 11. — *Et dixerunt.* (AUG.) Unde convertentur? etc., usque ad hoc est quare videbatur eis nescire hoc. *Quomodo scit.* (ID.) Non dicit, nescit: sed adhuc hæsitat et prope est sanitati: et de tam gravi infirmitate vicinior est salus, sicut vicina sanitate magis æstuant ægri.

VERS. 15. — *Et dixi: Ergo sine causa justificavi cor meum,* etc. (CAS.) Hæc dixerunt, quibus confundendis hæc ego: vel adhuc ex persona debitantis. *Fatuis cogitationibus se dicit illum, et eum hæc repudiaverit, melius nos procaraverit.*

VERS. 14. — *Et castigatio.* Alias et *index meus in matutino.* (CAS.) Ecce jam remedium, Christus index, qui viam veritatis indicavit, et, manesurgens, spem nostram de mundo ad cælos transtulit.

VERS. 15. — *Si dicebam.* (ID.) Ecce jam se reprimit auctoritate sanctorum, et jam vicina veritate deliberat sic: *Si dicebam. Ecce nationem.* (AUG.) Aliud inconveniens incipit solvere. *Reprobavi;* judicavi quod non est. *Existimabam,* per prædicta volo probare Deum non justum; sed hoc modo cogito, non absolve. *Ante me,* id est, quantum ad præsentia; vel, major me, me superans, nisi Deus aperiat. Vel, eccè natio filiorum tuorum, cui disposui, et concinui, subaudis, occurrit et obviat mihi, id est, occurrit mihi prior prædicatio, quam Israelitis feci, ut Deum colerent, qui omnia creavit, et omnibus secundum opera sua restituit: obviat mihi doctrina, cui congrui, et accommodatus sum. Sed ne ego reprobarem nationem priorum patrum, vel priori doctrinæ meæ contradicerem: *Existi,* etc.

Filiorum tuorum. Omnes enim, Abraham et cæteri, aliter docent, quibus credere debeo: non enim omnibus prudenter. Sed ne reprobarem: *Existimabam;* vel, suscepit cognoscere; jam revocatur a lapsu, qui non præsumit se scientem contra sanctos. Ut cognoscerem hujus rei veritatem, quod non ante, dum dicebat Deum hæc non curare. Cogitabam ut scirem hoc: prior gradus scientiæ, dum scit nescire se, quod prius videbatur scire: repudiat autem priorum sensum, dum querit alium.

VERS. 16. — *Labor est ante me.* (AUG.) Quasi murus mihi obstat, etc., usque ad videt in iudicio illos damnatos.

VERS. 17. — *Sanctuarium.* (AUG.) Christus, qui ut Deus singulorum merita dignoscit. Vel *sanctuarium,* Sancta sanctorum, id est, secretum divinæ dispositionis.

VERS. 18. — *Verumtamen.* (AUG., CASS.) Ecce quid dicit iste in sanctuario: malos hic decipi, postea

in fine ab omnibus deserendos; a quo malo ipse liberatus est, qui et terrena quæsit, sed a Deo; hic dicit, in hoc mundo malos non esse immunes et impunitos; quia etsi felices, tamen reatum gestant et frequenter ruinas incurrunt. Verumtamen, id est, sed: et hic posuisti eis hunc florem et copiam temporalium, propter dolos, etc.

Propter dolos. (AUG.) Vel, juxta lubricum. Quasi: Modo doloso fecisti eis, sub specie boni dans mala. Vel, juxta lubricum, ut sunt temporalia: ubi cadunt, qui amore sunt juxta; dum enim dolosus alium vult deicere, juxta lubricum eum ponit.

VERS. 20. — *Velut somnium.* (ID.) Aperta comparatio. Clausis oculis, videmus bona quæ mox apertis non invenimus; in vita somnium: in morte evigilant, scientes quid est. *In civitate.* In contitu populi tui, vel, dum constituitur tua civitas. (HIER.) Vel in cælesti Jerusalem imaginem eorum, effigies deformitatum quas sibi faciunt: alius leo ferocitate, alius aper sorde libidinis. (CAS.) Vel gloriam temporis, quæ non vera, sed similitudo gloriæ: quia cum dedit veritas eis, peribit imago; nec similitudinem retinebunt, qui de beatitudine nil habebunt, ideo perdes eos, quia per eos,

VERS. 21. — *Inflammatum est cor meum.* Id est, invidi felicibus. *Et renes mei commutati sunt.* Quibus status, id est, constantia mentis resoluta est, ut prospera amarem; gravis culpa præbere aliis occasionem peccandi. *Ad nihilum redactus sum.* Vanis hærens, injuriosus Deo factus. *Nescivi.* Magna et profunda ignorantia nescire quod pecces. (CAS.) *In civitate tua imaginem.* Vel de hæreticis potest hoc accipi, etc., usque ad vel in super cælesti Ecclesia. *Quia inflammatum.* (AUG.) Ecce conversio hujus Asaph, etc., usque ad commutate sunt in spirituales

VERS. 24. — *Cum,* etc. (ID.) Quia prius ad nihilum redactus sum, id est, ad ea quæ nihil sunt descendi: quia nescivi nihil esse, et post ut jumentum mansuetus factus sum ferendo oneri, et semper ero tecum.

Jumentum. (CAS.) Apud Deum, vice pecudum sunt, qui contra Deum sentiunt: et tamen in his errans, nesciens judicia Dei, semper fui tecum quodammodo, ab idolis alienus, et tibi credens, et tu tenuisti.

Tenuisti manum. (AUG.) Quia licet pecus non recessit a Deo. *Tenuisti manum,* id est, potestatem dexteræ, id est, texisti, quod semper tecum, quod filius. *Dedit enim potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine ejus.* *In sinistra,* pecus, amans hæc temporalia. Vel *manum dexteram.*

(CAS.) Non sinistram. Tenet dexteram Deus, dum ad bona opera dirigit, et ne mergamur liberat, ut Petrum. (ID.) Viso malo impiorum, bonoque suo, arguit se de prioribus, quod terrena a Deo quæsit, et invitat in contrarium.

(AUG.) Comparat terrenæ voluptati suæ præmiū cæleste, et se arguit.

In æternum, etc. Ab eo nunquam ultra separabor. *Qui fornicantur abs te,* etc. Huic fornicationi con-

trarius est castus timor, qui gratis ipsum amat, in quo habet omnia.

VERS. 28. — *In portis filia Sion.* (AUG.) In publico, vel in concordia Apostolorum, qui sunt portæ Ecclesiæ. Quia prædicatio, quæ est præter unitatem Ecclesiæ, inanis est. Vel, virtutibus Ecclesia est filia Sion, id est, speculationis.

PSALMUS LXXIII.

VERS. 1. — *Intellectus Asaph.* (AUG.) Synagogæ, etc., usque ad ut duritia Judæorum vel calamitatibus tereretur, vel molliretur. (CAS.) Monet, relictis figuris, transire ad veritatem.

Ut quid Deus. (ID.) Describens eversionem Jerusalem irreparabilem, quærit causam, quare admirans et conquerens; et precatur pro repulso populo, et ultionem in destructores, quæ quidem eis utilis est, et jam facta est. *Repulisti nos.* (ID.) Quasi alienos a tua defensione. *In finem.* Nec templo parcitur. Interitum et captivitatem significat, quæ a Tito et Vespasiano. Oves nominat, ut pii pastoris misericordiam commoveat. *Tuæ.* In eos temperantius vindicamus, quos aliquando fuisse nostros meminimus.

VERS. 2. — *Possedisti.* (CASS.) Vel, creasti, etsi omnes creat et disponit, Judæos tamen specialiter, quibus legem et Prophetas dedit. *Redemisti.* (HIER.) Te pretio, id est, per te pretium. *Mons.* (AUG.) Eminentia, Sion speculatio est, in quo, in qua re habitasti. Vel vacat in eo. (HIER.) Montem vel montis Sion, sive in eo. Hucusque veri Testamenti facta, quæ sequitur, veritas promissa. Per Sion, Jerusalem signat, in qua præsentia Christi habitavit, et ideo ne daret eam vastitati supplicat. *Virgam hereditatis.* (AUG.) Ipsa congregatio, virga hereditatis dicitur: quam volens possidere virgam Moysi in serpentem vertit, sed apprehensa cauda rediit in virgam. (HIER.) Quia mors suasu serpentis intravit in mundum, virga in serpente, Christus in morte. Unde et qui intuebatur serpentem, id est, Christum mortuum credit, sanatur a serpentibus, id est, a morte æterna. Expavit Moyses et fugit, sic Apostoli moriente Christo. Retenta cauda, id est, posterioribus, sit virga, quia primo occisus, postea surrexit. Cauda etiam est finis sæculi, in quo redimus ad manum Dei, et stabilimur, qui per mortem quasi per serpentem fluximus. (AUG.) Sed quia hæc et de gentibus: exprimit, de quibus dicat, *Mons Sion.* Id est, non de gentibus. Vel, montem Sion istum, quem inhabitasti in ipso: *Leva manum tuam in superbias eorum,* a quibus eversa est Jerusalem, id est, regibus gentium. *In finem,* quia et ipsi Christum jam noverunt.

VERS. 3. — *Leva.* (CAS.) Potentiam, ut superbiam eorum vertas ad humilitatem, ducens eos in finem, id est, Christum, quod et impletum est, quia Romæ Christiana religio effloruit. *Leva,* quia ex multum superstitiosa facta est sanctissima. *Quanta malignatus est,* etc. (AUG.) Sacerdotes et ministeria templi præda fuerunt. Tota gens, vel occisa vel captivata. *Inimicus,* Romanus exercitus, ad hoc per prolepsim præmisit eorum.

VERS. 4. — *Gloriati sunt.* (AUG., CASS.) De victoria sua. Ecce quod non bono zelo fecerunt. Gloriant, cum scelus soleat sequi poenitudo, hi ad gloriam vertunt; qui te oderunt, servi demonum, qui nullatenus sunt tolerandi. *In medio solennitatis tuæ.* Non in extremo loco, sed in medio atrio. Alia littera, sacrilegia commiserunt. *In sancto.* (CAS.) In sanctuario per contemptum sancti templi, ubi Deitas videtur despici, in præsumptores concitat invidiam. *Signa,* etc. (AUG.) Aquilas, etc., usque ad id est, per edita loca.

VERS. 5. — *In exitu.* (CAS.) Vel sicut in egressu desuper, id est, non cognoverunt, quod hæc licentia a Deo egrederetur. *Quasi in silva,* etc. (CASS.) Antequam construeretur, prophetat eversionem templi. *In securi et ascia polluerunt tabernaculum nominis tui,* etc. (AUG.) *Securis* cædit trabes: *ascia* minutius persequitur. Per hoc ergo, et magnas res et minimas dicit dejectas, ut civitas funditus sit devastata, prius incisa, post ignis omnia voravit.

VERS. 7. — *In terra,* etc. Usque ad terram dejecerunt culmina ad laudem Dei erecta. Auget œclis, ut atrocius vindicetur. (CAS.) Vel potest totum legi ex persona desperantium Judæorum, etc., usque ad qui inter hæc non poenitent. (AUG.) Hæc dixerunt, sed usquequo pateris opprobria Judæorum: Non hoc dixit, ut eos velit perdi, sed commutari. *In finem mundi,* vesperam scilicet, quando Judæi convertentur.

VERS. 9. — *Signa nostra non vidimus.* (AUG., CASS.) Quasi dicerent: Merito hæc mala nobis contigerunt, quia non vidimus signa; quasi dicat: Vidimus, sed non intelleximus: et vere vidimus, quia hoc signum, quia non est Propheta, vel sacerdos, vel unctio; unde: *Cum venerit Sanctus sanctorum, cessabit unctio* (Dan. ix) vestra. *Et nos non cognoscat amplius* Propheta aliquis, vel Deus per Prophetam; id est, non annuntiabit Christum venturum, quia jam venit. *Amplius.* (ID.) Vel non cognoscat adhuc, donec scilicet Judæus agnoscat eum.

VERS. 10. — *Usquequo?* etc. (CAS.) Et quasi subito cognoverit. *Usquequo,* supposit, *irritat adversarius?* quasi diceret: Tandiu improperabit, quandiu adversarius, id est, Judæus, irritat nomen tuum. *Ut quid avertis.* (AUG.) Post signum virgæ, additum est signum manus Moysi, hic est populus Dei: qui foras ab eo missus immundus est, sed revocatus redit in suum colorem. Dicit ergo: Quousque non revocas manum, ut agnoscat Salvatorem. *Manum tuam et dexteram,* id est, Judæos.

VERS. 12. — *Deus autem rex noster.* (CAS.) Destructis signis, ostendit rem ipsam, scilicet, in adventu Christi salutem ubique factam. (AUG.) *Deus autem.* Dicit Asaph intelligens, etc., usque ad si ergo non præcessit, saltem sequatur.

In medio terræ. (CAS.) Homo factus, Jerusalem dicitur esse in medio.

VERS. 13. — *Tu confirmasti.* (AUG.) Lapsus maris Rubri firmavit, ut esset inter siccum. Cujus

mysterium subdit, quod in aquis baptismi capita A immundorum spirituum annihilavit.

VERS. 14. — *Escam.* (Aug.) Christus est esca, etc., usque ad vel ipsum mordent reprehendendo, accusando. (Cas.) Vel dum tentat, esca est, quia inde proficitur. Vel, populis Æthiopum. (Hieron.) Nolentibus converti dedisti eum escam, in quo delectentur.

VERS. 15. — *Fontes et torrentes.* (Aug.) In aliis sit verbum, etc., usque ad et notat abundantiam prædicationis. (Cas.) Vel totum de malis. *Fontes*, quorum mala jugiter influebant: *Torrentes* qui subito et rapide peccant: hos Deus dirumpit et siccatur. *Fluvii Ethan.* Inundationes et consilia diaboli.

Tuus est dies et tua est nox. (Aug.) Diem illustrat sed incommutabilis sapientiæ. Noctem consolatur luna, id est, carnis manifestatio: *Verbum caro factum est et habitavit in nobis* (Joan. 1). Et item: *Nox nocti indicat scientiam* (Psal. xxviii). *Auroram et solem.* (Aug.) Vel lunam, id est carnalem, qui ut luna mutatur, qui tamen non deserendus. Vel *auroram et solem*, id est initium et perfectum sapientiæ insipientes et perfectos.

VERS. 17. — *Tu fecisti omnes.* (Cas.) Vel omnia historialiter ab hoc loco: *Tuus est dies. Terminos terræ*, etc. (Cas.) Apostoli et Prophetæ ut termini fines distinguunt, ita hi fidei jura custodiunt: vel omnia historice.

VERS. 18. — *Memor esto.* (Cas.) Jam quod ubique fit: precatur Judæis, per numerata beneficia, pium judicem provocat. Quasi diceret: Memor esto hujus creaturæ tuæ. *Hujus.* (Aug.) Creaturæ tuæ, cujus creaturæ tuæ? *Inimicus improperavit Domino, et populus insipiens incitavit nomen tuum*, etc. (Aug.) Asaph intellectu dolet pristinam cæcitatem, et sic pro Judæis orat, ut eorum constentur errata. Hoc orat, quod scit futurum; erant enim inter Judæos vasa misericordiæ.

VERS. 20. — *Respice in Testamentum tuum.* (Id.) Reliquiæ salvæ sicut, quia multi, qui tendunt ad terram, obscurati sunt et repleti terra. (Cas.) *Respice.* Imple quæ promisisti; ut Testamentum Novum, quod est de æternis, constituas. Meminit promissionis, quia merita deficient. Item ideo, quia repleti sunt iniquitatibus, unde sequitur obscuritas, quia lumen sapientiæ perdunt repleti iniquitatibus, quia obscurati sunt domus terræ terrena habitatione, id est, cæci amore terrenitatis.

VERS. 21. — *Ne avertatur humilis, factus confusus.* (Cas.) Gratus pro odioso ponitur, ut dilectio devoti temperet odium contumacis. *Confusus.* (Id.) Confundi non est humilis, sed superbi, qui non Deo sed sibi attribuit.

VERS. 22. — *Exsurge, Deus.* (Cass.) Jam excutit Asaph (intelligens) terrena promissa Veteris Testamenti. *Causam tuam.* Dicunt enim: Ubi est Deus tuus? Contemptus est a Judæis ambulans in terra, et a falsis Christianis sedens in cælo. Judica ergo, non fallatur spes mea, qui credidi quod non vidi. *Cau-*

sam tuam. Post omnia, facit causam judicis, cui negotii sui qualitas intimatur. *Causam tuam*, contra illos, qui obmurmurant, ut manifesta veritate prædicent quod stulte abnuebant. *Tota die.* (Aug.) Ideo dicit, ut ipsa continuatio mansuetudinem patientis judicis incitaret.

VERS. 23. — *Superbia eorum qui te oderunt.* (Cas.) In fine ponit execrabile malum, quod est superbia.

PSALMUS LXXIV.

VERS. 1. — *In finem, ne corrumpas*, etc. (Aug.) Monet hic psalmus, etc., usque ad ut Judæi credant, non corrumpant fidem.

VERS. 2. — *Confitebimur tibi, Deus.* (Aug.) Certus ergo de præmissis incipit: *Confitebimur.* Repetitio affirmatio est, ne poeniteat te esse confessum: unde et Dominus congeminat. *Amen, amen.* Fiat, fiat. Et Joseph de somno Pharaonis, qui vidit septem spicas, et totidem steriles. Et septem boves pingues et totidem macilentas. (Cas.) Repetitio confirmatio est ad significationem veritatis. Sufficeret unum ad significationem firmitatis, accessit alterum. Confiteri peccata vel semel terreno judici mortem inducit, sed Deo frequens confessio vitam? Inde invocatio, post narratio; unde sequitur: *Narrabimus. Invocabimus nomen tuum.* (Id.) Post confessionem potest invocari Deus, in hominem sic mundatum: et sicut per confessionem evacuat a malis, sic per invocationem impletur bonis.

Narrabimus mirabilia tua, etc. (Cas.) Terretur superbus judicio, etc., usque ad in cujus persona subditur:

VERS. 3. — *Cum accepero tempus*, secundum hominem accipit, quod ipse Deus dat, id est, potestatem judicium faciendi. *Justitias.* Judicandi igitur ante precentur absolvi.

VERS. 4. — *Liquefacta est terra.* (Cas.) Ostendit omnes inexcusabiles in judicio, per hoc, quod præmisit Apostolos et Prophetas. *Terra et omnes.* (Aug.) Prius firma, in diversis diluit concupiscentias. Vel, terra prius vitis constricta, flante Spiritu sancto, liquefacta est, ut germina virtutum emitteret.

VERS. 5. — *Inique agere.* (Aug.) Malum est peccare; pejus est perseverare, perniciosus defendendo se, in Deum culpam refundere. *Nolite exaltare cornu.* (Cas.) Maximum est vitium excusationis, quasi cornu erigit qui peccata sua per alios nititur excusare, ut per diabolorum persuasiones, vel per necessitatem stellarum.

VERS. 6. — *Loqui.* Ut qui non sua culpa, sed necessitate stellarum, dicunt se peccasse, ut Deo, non sibi imputetur. Vel, qui sciunt peccata sua, sed impunitatem sibi promittunt.

VERS. 7. — *Quia neque ab oriente.* (Cas.) Cur hæc? quia judex talis est, qui vitari non potest: quia ubique est; Deus enim est. (Aug.) De nullo loco divisim judicat, qui ubique præsens est ut Deus. (Cas.) *Mystice. Oriens*, quibus sol justitiæ

oritur, etc., usque ad quia Deus præsens et cognitor est.

VERS. 9. — *Quia calix.* (Aug.) Calix, lex et omnis Scriptura, etc., usque ad quod ante, et hunc exultat. (Cas.) Calix, lex; vinum merum, mysterium cœleste, etc., usque ad non solum Judæi.

VERS. 10. — *Ego autem annuntiabo in sæculum; cantabo Deo Jacob.* (Cas.) Omnes hibent, sed seorsum: ego, id est Christus, cum corpore, annuntiabo in sæculum quandiu sæculum erit.

VERS. 11. — *Cornua justi, id est, munera Christi, quæ sunt sublimitas justi.*

PSALMUS LXXV.

VERS. 1. — *Canticum.* Quia agit de bonis Christi, scilicet quod notus, quod habitat, quod illuminat, quod salvat. Frangit gloriam Judæorum. *Ad Assyrios.* (Cas.) Contra Judæos, qui non dirigentes, sed errantes. Vel, quod erigunt se, quia sine gratia quærun saluam et persequuntur Ecclesiam, ut olim Assyrii Judæos. Qui consulantur hic ablatis nominibus gloriæ, et nihil posse sine gratia probantur.

VERS. 2. — *Notus in Judæa.* (Aug.) Gloriatu Judæus, quod Judæo notus est Deus, et verum est: sed Judæo intus, non in carne. (Aug.) Propheta; si Judæi, tunc in vobis notus est Deus: quod si non est, tunc non Judæi. *In Judæa.* (Id.) Susceptis filiis Joseph duobus, cum reliquis undecim filiis Jacob duodecim tribus sunt, exspecta tribu Levi, quæ sacerdotalis, et de decimis vivebat. Duodecim tribubus terra divisa est. In his una est Juda, unde reges, et a regno omnes Judæi dicuntur. Confessi sunt Cæsarem, non Christum, qui de Juda jam non Judæi.

VERS. 3. — *In Sion.* (Aug.) Congruum verborum ordinem attende: Judæa confessio; postquam, Israel, id est, videns Deum, et sic in pacato cum Deo locus est: unde sequitur: *In pace, post in Sion,* id est in contemplatione (cum facie ad faciem videbit Deum), erit habitatio.

VERS. 4. — *Ibi confregit potentias.* (Cas.) In Judæa, in Israel, in Salem, in Sion, ubi Deus pacis auctor venit, hæc omnia (quæ et nomina gloriæ eorum) fugiunt.

VERS. 5. — *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis turbati sunt,* etc. Diapsalma. Illuminat Christus, dormit Judæus, Christus judicat, perit ille. (Aug.) Tu illuminas, sed per montes, qui prius lumen excipiunt per Prophetas, scilicet, et Apostolos. Sed de illuminatione turbati sunt omnes insipientes corde. Præmittit inde quare in futuro terribilis, etc. *Dormierunt.* (Cass.) A bonis æternis refrigerantes, carni acquieverunt, profutura non videntes. *Somnum suum,* qui distat a quiete bonorum: quia iste fallax est; videntes per somnium se habere thesauros, dum evigilant nihil inveniunt, unde dicit: *Et nihil invenerunt omnes viri divitiarum.* Desinitio avarorum. *Ni-All invenerunt.* Quia nihil posuerunt in manibus Christi, qui dicit: *Eurivi,* etc. (Rem.) In pauperibus namque esurit, qui in cœlo dives est. *Viri divitiarum.*

Qui solam spem suam ponunt in incerto divitiarum. Unde non ait, habentes divitias: Multi enim habent qui non amant. *In manibus,* etc. (Cas.) Quasi adhuc in manibus quærant, cum se jam nihil tenuisse cognoscant.

VERS. 7. — *Ab increpatione,* etc. (Aug.) Strepitus increpationis solet excitare, sed tantum pondus est increpantis Dei, quod dormitant, id est, oer habent induratum. *Qui ascenderunt.* (Id.) Quorum superbia crevit, humili Christo non humiliati. *Equos.* (Cas.) Quaslibet sæculares extollentias: unde præceptum erat in lege filiis Israel, ut non multiplicarent sibi equos. Salomon quoque de Judæa non habebat equos, sed emebat de Ægypto.

VERS. 9. — *De cælo auditum.* (Aug.) Unde Apostolus: *In revelatione Domini nostri Jesu de cælo cum angelis venient ad judicium exercendum* (1 The. 1).

VERS. 10. — *Cum exurgeret,* id est, cum potens apparebit, qui hic humilis. Vel, cum exurgeret hic a morte, postea venturus ad judicium. (Aug.) Quando veniens de cælo facies auditum, id est, omnibus notum. Virtus iudicii exponitur, unde terreni terrentur, et perditia potestatis quiescunt; quievit, cum exurgeret. *Mansuetos terræ.* (Id.) Qui mentis pacem habent, non detractantes jugum Dei.

VERS. 11. — *Quoniam cogitatio.* (Cas.) Diapsalma. Admonet jam devotos offerre vota. Quasi, merito salvat mansuetos. *Quoniam cogitatio,* id est, laudabunt te cogitatione et opere, hoc est, reliquæ cogitationis, etc. *Cogitatio hominis.* (Id.) Conceptio voti. *Reliquæ,* redditio voti, operatio, reliqua post cogitationem. *Reliquæ cogitationis.* (Aug.) Quoniam cogitatio prima, etc., usque ad quod est solemnitas celebrare. (Cas.) Quia solus Dominus est, cui festivitas debetur: reddent vota Deo. Prima cogitatio damnat mala. *Reliqua.* Quia post semper debet homo recordari præterita mala, ut luceat: licet mundus hic agat diem festum, quando sentit se peccato liberum, ut post emendationem Judæi jubentur offerre festivum munus Deo.

VERS. 12. — *Vovete et reddite.* (Aug.) Alia sunt communia vota de his, sine quibus non est salus; alia propria, ut vivere castitatem, et hujusmodi. (Cas.) *Vovete.* Quædam sunt, quæ nec promittentes debemusolvere: ut: Non occides, et hujusmodi, etc., usque ad qui in circuitu sunt, ut famuli offerent, vel offerant, etc. (Aug.) Sunt quasi medii, etc., usque ad habens spiritum Dei, non principum, id est superbum. *Munera.* (Id.) Qui altaribus offeruntur. *Terribili et ei qui aufert.* Quem timent boni, mali vero non timent. *Spiritum principum.* (Cas.) Superbiæ vel timoris tollit, et facit renes sui, qui corpus suum moderantur.

PSALMUS LXXVI.

VERS. 1. — *In finem pro Idithum.* (Aug.) Congregatio loquitur transiliens, ut perveniat ad finem, qui est Christus. Docet igitur desideria et illecebras mundi calcare, nihil sibi præponere, nisi ex quo sunt

omnia. (CAS.) Transcendens omnia, Deum quærit et invenit.

VERS. 2. — *Voce mea ad Dominum clamavi.* (AUG.) Intentione devotionis ad Dominum non aliud ab eo petens, quia Dominus, et quia Deus. *Vox mea ad eum.* Ad hoc est vox, propter quod editur, hoc addit, ne putetur propter aliud clamare ad Deum, quam propter ipsum, supra quem nihil est. (CAS.) Non dicit quid petat, quia non opus est dici ei, qui novit quod expedit. *Intendit mihi.* (CAS.) *Intendere Dei* est dare totum quod petitur, et plusquam petatur.

VERS. 3. — *In die tribulationis exquisivi.* (AUG.) Quomodo exquisisti? etc., usque ad qui non facit iustitiam coram hominibus, ut videatur. *Renuit consolari.* (In.) Exponit tribulationem, etc., usque ad qui in omnibus hominibus scandalum vel invenit, vel timet, in nullo securus est.

VERS. 4. — *Et exercitatus sum.* (AUG.) Vel, *garrivi*, id est, exsultavi, loquendo ut garrulus, qui, præ lætitia, nec vellet nec posset tacere: et rursus in garriendo defectit spiritus, qui prius contabugrat tædiæ malorum.

VERS. 5. — *Anticipaverunt vigilias.* (CAS.) Diapsalma. Invenit Deo, qui solus bonus est, deliberat an sit eum reducturus? (AUG.) Anticipaverunt vigilias aliorum. *Oculi mei*, ut ille, qui ante tempus surgit ad negotium. Vel, *oculi mei*, affectiones mex. *Anticipaverunt*, sedulitatem aliorum. Vel, per *vigilias*, nocturnos significat, quos facimus, et usualiter sic vocamus in laudibus Dei, et ideo: *Turbatus.* (CAS.) Quia consequi non potui quod quero. *Non sum locutus.* Non murmuravi contra Deum. Vel, *turbatus sum*, quia dum nocte secreta animi perquirat, videt humanum genus in peccata rære: et pio dolore pro aliis cruciatur, qui jam vitia transilivit. *Tacet*, quia nocte non habet solatium humani colloquii, quo tempore cautius cogitat; ideo subdit: *Cogitavi dies*, etc. *Oculi mei.* Alias *inimici mei anticipaverunt vigilias.* (AUG.) Id est, vigilaverunt super me, etc., usque ad non tamen cessat, vult et hoc transcendere, unde subdit:

VERS. 6. — *Cogitavi dies antiquos*, etc. Ideo turbatus: quia *cogitavi dies antiquos Adæ*, in quibus corrui homo. Sed contra *dies antiquos*, annos ponit æternos: ideo *turbatus*, quia hos desiderat homo, æternos negligit. *Dies antiquos*, et *annos æternos in mente habui.* (CAS.) Quid contigit Adæ pro inobedientia? Ex illo cognovi hunc hominis defectum esse. Et annos æternos, quos persistens haberet, in mente habui, quod non stulti. *Et etiam meditatus sum nocte*, id est, in hoc defectu. *Cum corde*, id est, cum ratione, si quomodo possem redire ad annos æternos. Cum ratione tacitus loquitur, qui in ea quietus exercetur.

VERS. 7. — *Et exercitabar.* In ipsa meditatione: *Scopebam spiritum meum*; purgabam mentem. *Alli ventilabam spiritum meum*, sic apud me tractans:

VERS. 8. — *Nunquid in æternum projiciet*, genus humanum? *ut complacitor.* Quasi qui jam placitus

fuit sua gratia in Veteri Testamento, nonne addet ut plus sit in Novo per adventum Filii? hoc sentit, qui de pietate tractat. *Exercitabar et scopebam.* (AUG.) Vel, *garriebam*, non jam foris, etc., usque ad ubi hæc invenit, quod non in æternum projiciet Deus. *Ut complacitor sit*, scilicet ut ipse, qui fuit iratus repellendo, mala inferendo, sit mansuetior liberando, revocando.

VERS. 10. — *Aut obliviscetur misereri Deus.* (AUG.) In alio modo, non est misericordia, nisi Deus eam donet: et ipse erit sine ea. *Rivus currit*, fons sic catus est.

VERS. 11. — *Et dixi: Nunc capi.* (CAS.) Quid deliberando invenerit, scilicet quod Christus mutat homines, et redimit. (In.) *Et dixi.* Huic meditationi, etc., usque ad eum et me transiens ad Deum veni, hic nullum periculum. *Capi.* (AUG.) Aliquid, ubi securus sum, ubi non anticipant inimici, modo coepit me mutare Excelsus. *Mutatio dexteræ*, etc. (CAS.) Ab ira ad misericordiam, quod de servis filii. (In.) Hujus mutationis, etc., usque ad hæc sunt quæ sanctum mulcent.

VERS. 13. — *In adinventionibus.* (AUG.) Id est, in præceptis, quæ invenisti, vel quibus inveniris. (CAS.) Vel *observationibus*, id est, præceptis quæ observanda sunt, exercebor: quia non satis est legere Scripturas, sed fructus operum demonstrare oportet: his eruditus in laudes prorumpit. (AUG.) *In adinventionibus vel affectionibus tuis*, non in meis, vel in terrenis est affectio: ita in operibus et meditatione Dei est interior quædam affectio, cum inspicitur mundus, et in creaturis quæritur creator, et invenitur nusquam displicens, sed undique plærens.

VERS. 14. — *Deus in sancto.* (AUG.) Per prædicta certus sum quod veniam, et hoc duce. (In.) *Deus in sancto*, id est, in Christo. via redeundi ad te. Et cum hoc sit, *quis Deus magnus?* etc. *Via tua.* (In.) Colendi te et ad te veniendi, unde potentiam Dei lætus præfert simulacris, quæ falso colebantur.

VERS. 15. — *Mirabilia.* (AUG.) Sanati sunt surdi, cæci, languidi, mortui, paralytici. Ista in corporibus facta sunt. In anima quidam sobrii sunt, qui paulo ante ebriosi, infideles, adoratores simulacrorum. *Populus virtutem.* (In.) *Infidelibus*, ut cognoscant Christum tantum corpore, *fidelibus*, re et Deitate; subdit: *Quid præstiteris, redemisti.*

VERS. 16. — *Filius Joseph.* (AUG.) Id est, Gentilem populum. Vel, per *Joseph* intelligitur Christus: quia, sicut *Joseph* venditus in Ægyptum regnavit, ita *Christus* in gentibus, prius humiliatus in martyribus. (In.) *Joseph* qui pervenit ad gentes *augmentum* interpretatur: et significat gentes, de quibus augmentatus est populus Dei. Vel, *Joseph*, *Christus* a Judæis venditus, et pulsus ad gentes, *filius ejus*, quos ex gentibus elegit.

VERS. 17. — *Viderunt.* (CAS.) Diapsalma. Quæ in mundo *Christus* operatur, exponit. (AUG.) Quasi diceret: *Quoniam notam fecisti virtutem*, vel per eum

viderunt te, o Deus Pater, vel, te, o Christe, qui es A ritum, unde: *Charitas, quæ pellit timorem* (I Joan. iv). Hujus Novi Testamenti testimonium dicitur *vetus* lex, quia habet testimonium a lege et Prophetis: unde tabernaculum testimonii dicebatur illud, quod tot mystica figurabat: *Testimonium* ergo dicitur *Vetus Testamentum* in quantum probat et testatur, lex in quantum jubet. (CASS., REM.) *Suscitavit* quasi mortuum in Adam testimonium, id est, legem, vel, dum describitur, suscitatur, prius ignorantia sopitum. *Testimonium in Jacob*, hoc forsitan est, quod Jacob cum angelo luctatus, tacto femore claudicavit: quod significat Judæos partim fide constare, partim a salute discedere: et ita hujus rei testimonium fuit, quod Jacob accidit. Ecce parabola. *Filiis suis*. Et sunt iidem filii generatio altera, scilicet populus gra-

VERS. 18. — *Multitudo*. (CAS.) Non pauci, sed *multitudo*. *Sonitus*, in gemitu culparum, in actione gratiarum: quasi enim mare confragosum sonant diversa vota populorum. *Sonitus aquarum*. (AUG.) Unde isti sonitus aquarum, turbatio abyssorum? quia *vocem dederunt nubes*, de quibus: *Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem*.

VERS. 19. — *Vox tonitru*. (CAS.) Tonitruum vox revolvitur, ut rogatus et sinuosus sonus sentiatur. Allegoria: *in rota totius mundi*. *Rota*. (HIER., AUG.) Est quod exponit orbis terræ, quem circumierunt nubes tonando præceptis, coruscando miraculis. *Contremuit terra*. (CAS.) Qui habitant in terra. Ipsa terra mare dicitur per similitudinem, quia humana vita amara, tempestatibus subdita, ubi major piscis minorem devorat.

VERS. 20. — *In mari*. (AUG.) Ad litteram, dum Christus super aquas ambulavit. Vel, in cordibus hominum, quos sibi subdit. Vel, per *terram*, Judæi; per *mare*, gentes accipiuntur. *Et vestigia tua non cognoscentur*. Increpatio tacita Judæorum; quasi dicat: Licet palam venerit, et se miraculis ostenderit: non est cognitus a Judæis infidelibus quos deduxit in manu Moysi et Aaron, id est, operatione miraculorum quæ fecerunt. *Vestigia tua*, etc. Tetigit aliquos, id est, Judæos, qui dicunt, Nondum venit Christus, non vident super mare ambulantes.

VERS. 21. — *Sicut oves*. Quia non vere oves, sed hædi. *Moysi et Aaron*. (CAS.) Moyses intepretatur *C* assumptus de flumine; Aaron, *mons fortitudinis*: his nominibus, virtutes quas fecerunt exprimuntur. Moyses inter cætera in mari viam fecit, signans per baptismum populum liberari. Aaron Ecclesiæ tenebat imaginem, quæ monti fortissimo comparatur.

PSALMUS LXXVII.

VERS. 1. — *Intellectus*. (AUG.) Quia hæc narrata, etc., usque ad quæ aperta videntur, parabola sunt et ænigmata. *Attendite*. (CAS.) Primo ipse Dominus loquitur, ut reverentia crescat. *Popule meus*, qui mihi obedis. Os Dei est Asaph, qui inferius locutus est ista: *Quanta audivimus ab initio*. Veteris Testamenti: vel, fidelis Synagoga malis exprobrat.

VERS. 2. — *In parabolis*. (AUG.) Parabolæ, rerum similitudines. *Propositiones*. Quæ Græcè *problemata*, quæstiones aliquid solvendum habentes.

VERS. 3. — *Quanta*. (CAS.) Summatim dicit, quæ Judæis Deus fecit: tamen ingratis sibi, et sic, si non eis, prodest tamen filiis, ne fiant sicut patres. (AUG.) Prius Deus in homine locutus est, jam homo ipse: *Quanta audivimus*. Illud prædictum dixit Deus ex se, ne contemnatur ejus locutio.

VERS. 5. — *Et suscitavit*, etc. (AUG.) Hoc testimonium. *Initium*, unde supra: *Loquar propositiones ab initio*. Initium est Vetus Testamentum, finis Novum. Ibi timor, qui est initium: sed hic Christus, *fnis legis ad justitiam omni credenti* (Rom. x), qui dat spi-

B ritum, unde: *Charitas, quæ pellit timorem* (I Joan. iv). Hujus Novi Testamenti testimonium dicitur *vetus* lex, quia habet testimonium a lege et Prophetis: unde tabernaculum testimonii dicebatur illud, quod tot mystica figurabat: *Testimonium* ergo dicitur *Vetus Testamentum* in quantum probat et testatur, lex in quantum jubet. (CASS., REM.) *Suscitavit* quasi mortuum in Adam testimonium, id est, legem, vel, dum describitur, suscitatur, prius ignorantia sopitum. *Testimonium in Jacob*, hoc forsitan est, quod Jacob cum angelo luctatus, tacto femore claudicavit: quod significat Judæos partim fide constare, partim a salute discedere: et ita hujus rei testimonium fuit, quod Jacob accidit. Ecce parabola. *Filiis suis*. Et sunt iidem filii generatio altera, scilicet populus gra-

VERS. 6. — *Generatio altera*. Per generationes transmissa sunt mandata Dei, ne quis putet uni data.

VERS. 7. — *Ut ponant*. Hæc est utilitas paternæ prædicationis. *Exquirant*. (AUG.) Qui dicti sunt supra cognovisse, modo *exquirant*, ut sperantes in Deo, adjuventur ad implendum ab eo.

VERS. 8. — *Prava*. (CAS.) Quæ veritatem non recipit, et ideo distorta, *exasperans* super omnes acerbitates, ut in Salvatorem armarentur. Unde per Ezechielem dicit Dominus: *Vade et dic domui exasperanti* (Ezech. ii). *Non direxit cor suum*. (Id.) Distortum cor habet qui prave intellecta non corrigit, et quæ natura docet, non perficit: *Non est creditus cum Deo spiritus ejus* (Joan. i), id est, et si ratio bene suavit, ei acquievit. *Non est creditus*. (AUG.) Quando cum spiritu Dei operante spiritus hominis cooperatur, fit quod Deus jubet: et hoc non est nisi credendo in eum, qui justificat impium, quam fidem non habet generatio prava et amaricans.

(Id.) Expressius multo dicit, etc., usque ad illa autem generatio, etsi credidit Deo, non tamen in Deum.

VERS. 9. — *Mittentes arcum*. (AUG.) Figurata dicit, etc., usque ad David fratribus, sic populo Judæorum populus Christianus. Vel, *Filii Ephrem*. (Id.) *Intendentes et mittentes arcum*, id est, arcu aliquid mittentes. Vel, *intendentes arcum*, et mittentes sagittas, id est, promittentes servare legem, aperte dicentes: *Omnia, quæcunque dixerit nobis Dominus, faciemus et audiemus* (Exod. xxiv). *Conversi sunt et defecerunt in die belli*, id est, tentationis; unde Osee propheta ait: *Ephraim factus est facti columba insipiens, non habens cor* (Ose. vii), quia promissionem obedientiæ non auditio, sed tentatio probat.

Beneficiorum. (EUTHYM.) Beneficiorum, quæ contulit in populum Israel, veluti, quod duxerit eos per mare Rubrum immadidos. *Mirabilium* autem dicit, quia Ægyptiorum flumina in sanguinem mutaverat. Quod vero ait Deum eis hæc ostendisse, non ideo dicit, quasi ipsi ea propriis viderint oculis, sed quia ita a suis accepterunt majoribus.

VERS. 12. — *Coram patribus*, etc. (CAS.) Incipit narrare jani, quæ ab educatione de Ægypto fecit eis:

nec tamen destiterunt a murmure et a tentatione. **A** tur, non tentati Synagogæ. (Cass.) *Manna, quid est hoc?* quia hic cibus admirando requiritur, et esse corpus Christi scitur. *Panis cæli.* (Id.) Non aliter, quam Christus, de quo cœlestes, id est angeli, reficiuntur ejus contemplatione; et hunc panem, id est verbum, quo grandi cibo pascuntur angeli, per carnem factum lac, edit homo.

VERS. 26. — *Africum.* Quia ibi sunt coturnices.

VERS. 27. — *Et pluit super eos, etc.* (Aug.) Sic et parvulam fidem, etc., usque ad unde: *Si terrena dixi vobis, et non creditis mihi, quomodo si dico vobis cœlestia?* etc. (Joan. III.)

Sicut pulverem. (Cass.) *Pulvis* hic significat intelligentiæ subtilitatem, quæ ad superna conscendit. *Arena*, innumeram prudentiæ copiam salis sapore **B** conditam. *Volatilia pennata.* Cœlestia desideria, quibus anima pasta pinguescit: hæc intra septa Ecclesiæ possumus accipere, unde subdit:

VERS. 14. — *In nube.* (Hier. et Cass.) Hoc futurum judicabant. *Dies*, Christus est, tamen *nube* carnis celatur perfidis; et sicut illis *nubes* contra æstum solis, sic nobis Christus per incarnationem dat refrigerium contra æstum vitiorum. *Tota nocte*, toto tempore vitæ. *In illuminatione ignis.* Christianos in hoc sæculo nominis sui claritate custodit ignis Spiritus sancti.

VERS. 15. — *Petram.* (Cass.) *In eremo.* Prius aqua maris quasi petra, modo petra fons. *In eremo*, ubi necesse ut gratius sit munus. *Adaquavit.* Quasi pecora, non homines, quia non egerunt gratias.

VERS. 16. — *Tanquam.* (Cass.) Aqua, quæ de Christo prodit, nulla imminutione deficit, sed fit fons aquæ salientis in vitam æternam.

VERS. 17. — *Adhuc peccare.* (Cass.) Adjecerunt, ut inter tot beneficia non crederent: quod ut maximum intelligeretur peccatum, cum Dominus dixit in Evangelio: *Spiritus arguet mundum de peccato*, exponendo subjunxit: *De peccato quidem, quia non credunt in me* (Joann. IV, XVI). Sicut ergo peccatum dicit ibi, non credere, et hic peccare dicit, non credere. *In iram.* (Id.) Non credentes Deum posse difficilia sibi facere, quod gravissimum est apud Deum, sic et nos abluti per baptismum provocamus Deum ad iram. *In inaquoso.* (Aug.) Vel, in alia eremo ad litteram, vel potius in se, quia licet pleni utres aquæ de petra, aridæ tamen mentes fuerunt.

VERS. 19. — *Mensam.* (Cass.) Mystice, refectioem sapientiæ, vel corpus Christi.

VERS. 21. — *Ideo audivit.* (Cass.) Quod dilata vindicta, dedit prius quod petebant, ne videretur non posse. *Distulit.* (Aug.) Pœnam; dans prius quod, licet tentando, petebat, ne videretur non posse: et postquam dedit, ignis, id est ira, ascendit in Israel. Et hoc est quod prius dixit: *Ignis accensus est in Jacob.*

VERS. 23. — *Et mandavit.* Utrumque breviter positum, scilicet quod audivit, quod ira ascendit; aperte hic incipit narrare. Et prius quomodo audivit exsequitur, postea in sequenti parte quomodo vindicavit. *Et januas cæli.* (Cass.) Januæ, ipsi prædicatores, quibus intratur in cœlum; vel Scripturæ. *Aperuit.* Quia dedit spiritum suis, ut intelligerent Scripturas.

VERS. 24. — *Manna ad manducandum.* (Aug.) Significat panem qui de cœlo descendit, qui est cibus angelorum: quem, ut manducaret homo, *Verbum caro factum* (Joan. I), qui per nubes evangelicas pluitur toti mundo, et apertis eorum cordibus, quasi cœlestibus januis, credenti Ecclesiæ prædica-

VERS. 28. — *Et ceciderunt in medio castrorum.* (Aug.) Significans per hoc quod sponte veniant venti ad homines, et portant eis verba divinitus missa, ut in suis sedibus, et circa tabernacula audiant: quia in omnem terram exivit sonus eorum.

VERS. 29. — *Et manducaverunt.* Convicti sunt, qui hoc Deo impossibile putaverunt.

VERS. 30. — *Adhuc escæ eorum, etc., et ira Dei, etc.* (Cass.) De vindictis, et simulatis reversio-nibus eorum, timore pœnarum: et tamen sententia Dei per misericordiam temperata. *Escæ.* (Id.) *Manna*, coturnices. *Electos Israel impedit.* (Aug.) Id est, impedit ne illis prodessent, quibus paterno affectu consulere cupiebant. Vel potius, compedit ut cum eis molestias sustinerent electi ad exemplum, non justitiæ tantum, sed et patientiæ. *Impedit.* (Id.) *Murmure eorum*, ut Moyses, qui dixit: *Nunquid poterimus de petra aquam vobis ejicere?* (Num. XX.)

VERS. 32. — *In omnibus his peccaverunt adhuc et non crediderunt in mirabilibus ejus.* Correcti post hæc omnia graviora sunt peccata, quæ semper accrescunt.

VERS. 33. — *Et defecerunt, etc.* (Aug.) Cum possent, credendo, dies in veritate sine defectu habere. *In vanitate dies eorum et anni eorum.* (Cass.) A similitudine illius qui in ortu moritur, in vanum est natus. *Cum festinatione.* (Aug.) Et quæ prolixior videtur, vita cito præterit.

VERS. 34. — *Querebant eum.* (Cass. et Aug.) Non occisi, sed relict. Sed sic loquitur, quia unus populus sunt, quasi de uno corpore. *Diluculo veniebant ad eum, etc.* (Cass.) Sedulo, vel ante lucem; unde: *Vanum est vobis ante lucem surgere.* Pius in lucē, impius ante lucem rogat. *Querebant.* Revertebantur, veniebant. (Aug.) Hæc omnia, propter temporalia bona acquirenda; et vitanda mala: et ita non Deus, sed illa colebantur.

VERS. 37. — *Nec fideles habiti sunt in testamento, etc.* (Cass.) Qui vere credit, opera facit: unde fides dicitur quod fiant dicta; unde dicit: *Nec fideles in præceptis.*

VERS. 38. — *Ipse autem est misericors et propitius fiet.* (AUG.) Hic mali impunitatem sibi promittunt, sed misericordia est etiam malis, verum ante iudicium, quia facit solem oriri super bonos et malos. Sic et illi genti pepercit, ne penitus eradicaret, sed manet in successione posteriorum, sicut Cain signo accepto, ne quis eum occideret. *Peccatis eorum*, etc. (AUG.) Populi, qui idem est in successione filiorum; ut et post abstulit eos de Ægypto, et induxit eos in montem sanctificationis (Gen. iv), cum non eos, nisi in successione. Sic et hic cum dicitur: *propitius fiet peccatis eorum*, intelligimus etiam impletum esse quod dicitur ab Apostolo: *Reliquiæ salvæ fient* (Rom. ix), quæ credent in Christum, quod hic prævidit, cum subdit: *Et non dispersit eos. Et abundavit ut averteret*, etc., quia: *Non omnem iram accendit*, etc. B Id est, non punivit eos quantum digni erant: quia et illud remisit, quod Filium occiderunt.

VERS. 39. — *Spiritus vadens et non revertens*, etc. Ideo per gratiam revocat, quia per se redire non possunt: unde in Proverbiis in via iniquitatis dicitur: *Omnes qui ambulant in ea non revertentur* (Prov. ii), scilicet per se, sed per gratiam revocabuntur. Hæc est ovis errabunda, quæ humeris pii pastoris reducta est ad gregem.

VERS. 40. — *Quoties.* (CASS.) Dicturus plagas Ægypti, propter eos factas, comparando mala eorum beneficiis Dei, dicit eos oblitos, et tentasse Deum. (AUG.) Quia caro vel spiritus vadens, quoties ergo? quasi multoties exacerbaverunt eum.

VERS. 41. — *Et conversi sunt*, etc. (AUG.) Repetit eorum infidelitatem, ut memoret quas plagas intulit Deus Ægyptiis propter eos, unde deberent esse non ingrati.

VERS. 42. — *De manu tribulationis.* (CASS.) Tribulatio solet esse in memoria, sed non eis. Pulchre opponit manum Dei manui Pharaonis, dicens: *Manus ejus et de manu tribu*; quæ multum differunt. (AUG. et CASS.) Mysticationes ab hoc loco.

VERS. 44, 45. — *Et convertit*, etc. *Misit in eos iram*, etc. Hic incipit exponere plagas propter Judæorum liberationem in Ægypto factas, et ponit decem plagas, sicut in Exodo decem. Ponuntur aliqua tamen hic, quæ non in Exodo, quæ non interpretari, nisi figurate possumus, ubi et quæ facta fuerunt parabolæ dicuntur, sicut sæpe solet non seriem historiz sequi: sed alia addere, vel quædam mutare pro significatione. *Aqua ergo in sanguinem*, significat de rerum causis carnaliter sentire. *Cynomia*. Canini mores sunt. *Rana*. Loquax vanitas.

VERS. 46, 47. — *Ærugo*. Quam alii rubiginem interpretantur, nocet occulte, quæ comparatur vitio quod difficile apparet, ut est multum fidere de se. Aura enim noxia hoc in fructibus operatur latenter: sic in moribus occulta superbia, cum putat se aliquid esse qui nihil est. *Locusta*. Malitia ore lædens, infideli scilicet testimonio.

Grando. Est iniquitas res alienas auferens; unde furta, rapinæ, prædæ. Plus autem vitio suo va-

statur ipse vastator. *Pruina*. Vitium quo charitas proximi stultitiæ tenebris quasi nocturno frigore congelascit.

VERS. 48. — *Ignis*. Qui non in Exodo nisi cum grandine in fulguribus, ut fructus læderet, accipitur: qui tamen non legitur possessiones incendisse, significat immanitatem iracundiæ, qua et homicidium fit. Morte pecorum, pudicitizæ damnum signatur. *Concupiscentia*, qua foetus oritur, communis est nobis cum pecoribus: hanc habere domitam et ordinatam, pudicitizæ virtus est. *Mors primitivorum*. Amissio est justitiæ qua quisque humano generi socialis est. Decem plagis percussi sunt Ægyptii contra decem præcepta scripta in tabulis. Et hic decem plagæ, licet non in eo ordine ponantur, sed pro tribus quæ in Exodo, id est cyniphes, ulcera, tenebræ quæ non hic. Aliæ tres sunt hic, quæ non ibi, rubigo, pruina, et ignis. Talia enim pro congrua intelligentia frequenter variantur. *Signa*. (CASS.) Sunt duris cordibus, quasi characteris impressa vestigia. *Prodigia*, quæ signabant aliqua futura. *Thanis*, civitas, humile mandatum, quod hic nobis necessarium, ut in futuro erigamur. *Et dedit ærugini*. Hæc in Exodo non leguntur, mystica ergo interpretatione tantum exponantur. *Locusta*. (AUG.) Se invicem comedentes, significat detractores, qui alienos fructus invade rodunt. *Moros eorum in pruina*. (AUG.) Morus calidæ est naturæ, per quod charitas intelligitur, quæ in pruina occiditur. *Grandini* (Id.) Quæ grando non potuit lædere, id est mollia, post dicit Exodus a locustis comesta. *Tradidit*. (CASS.) Morte pecudum, stultorum occasus ostenditur.

(Id.) *Igni*. *Ignis*, cupiditas, quæ possessionem, id est, statum mentis vastat.

VERS. 49. — *Iram indignationis*, etc. (CASS.) Ordo vindictæ: prius peccatis Deus irascitur, quando non compunguntur, inde malitiam hominis in sua indignatione, ira et tribulatione derelinquit, ut suis adversitatibus affligantur, qui Deo non obediunt, ut ibi dicitur: *Propterea tradidit illos in reprobum sensum* (Rom. i). Indignatio hominis pertinet ad tumidam superbiam; ira, ad nefandam audaciam; tribulatio, ad confusam desperationem: tunc per diabolum ad immissiones illicitas præcipitantur nudati defensione Dei. *Per angelos malos*. (AUG.) Iudicio Dei hæc facta sunt, etc., usque ad per angelos ergo malos punit Deus bonos et malos homines, sed bonos tantum corporalibus pœnis, malos autem corporalibus et spiritualibus pœnis.

VERS. 50. — *Ira suæ*. (AUG.) Erat semita iræ Dei, qua occulta æquitate puniret Ægyptios; cui Deus fecit viam, ut eos quasi ex abditis produceret per angelos malos in aperta scelera, et sic aperte puniret.

VERS. 51. — *Primogenitum in Ægypto*. (AUG.) Primogenita sunt summa mandata, ut: *Diliges Dominum Deum ex toto corde*; quibus non servatis orbamur prole rationis.

VERS. 52. — *Et abstulit sicut oves populum suum*,

et perduxit eos tanquam gregem in deserto. (Aug.) Mystice. Hoc et in nobis intus fit, ubi eraditi de potestate tenebrarum mente transferimur in regnum Dei, oves in spiritualibus pascuis. (Cass.) *Et abstulit.* Quod eductos de servitute duxit in terram promissionis; et iterum offendunt.

VERS. 54. — *Et induxit eos in montem sanctificationis suæ.* (Aug.) Non eosdem quos abstulit, sed eos nomine et gente; significat tamen quod multi ad Ecclesiam, quam mavult intelligi, conversi sunt; ipsa est mons quem Christus acquisivit. *Et ejecit a facie eorum gentes,* etc. (Aug.) Vel maligni spiritus. Quæ omnia Christus ejecit a facie fidelium; et sorte divisit eis terram. Per hoc significatur quod in nobis omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.

VERS. 55. — *In tabernaculis.* (Cass.) In quibus regnabant peccata regnare fecit virtutes.

VERS. 57. — *Quemadmodum patres eorum conversi,* etc. (Aug.) Per totum loquitur quasi de eisdem: tamen nunc de his qui in terra promissionis, quorum fuerunt patres, qui in deserto amaricaverunt. *Arcum pravum,* etc. (Id.) Animi intentionem perversam, ut contra Deum, qui dixerat: *Non erunt tibi dii alieni* (Exod. xx), quod plenius aperit. *In iram concita,* vel, *in arcum pravum,* qui difficile remittitur, et ipsi facile retroibant. Vel, *arcum pravum,* qui non ominus jaculatur, sed in se spicula convertit, id est, malitia dolosorum.

VERS. 58. — *Ad æmulationem.* Vel æmulati sunt; alia littera, cum honorem Dei alii tradunt.

VERS. 59. — *Audivit Deus.* (Cass.) De ultione in terra promissionis, quæ et retorta est in ipsos, per quos punivit.

VERS. 60. — *Et repulit tabernaculum.* (Aug.) Hoc tempore Eli sacerdotis, quando victi sunt ab Allophylis, et arca Domini capta est, et ipsi magna strage vastati. Legitur enim in libro Regum, quod tunc ceciderunt de populo triginta millia peditum. *Repulit tabernaculum Silo.* (Beda.) Quod erat in Silo, etc., usque ad quia autem illud non attenderunt, nec tabernaculum Deo fecerunt: ideo Dominus merito repulit. *Habitavit in hominibus.* (Aug.) Cum ergo non esset dignum in quo habitaret, repulit illud quod non propter se, sed propter illos instituit. (Cass.) Sic deserit corpora nostra, quæ Spiritus sanctus, dum bene tractantur, inhabitat.

VERS. 61. — *Et tradidit.* (Cass.) Si enim cum peccatoribus et boni traduntur captivitati, exercitium est, non in mente captivi sunt. Vel, hosti traditi, sed liberi et Deo conjuncti. *Virtutem eorum.* (Aug.) Arbitrii libertatem mandavit, et virtutes abstulit in malis, quod non sit in bonis, licet cum malis interdum captiventur corporaliter.

VERS. 65. — *Et excitatus est.* (Cass. et Aug.) Mores hominum Domino tribuit, propter res explanandas.

Tanquam dormiens. Hoc dicitur a persona dementium, qui ita putant, quando periclitantibus non subvenit, vino esse crapulatum, quando non tan-

cito subvenit. Et revera sic dementer putantibus dormit, et est alienus, et negligentibus et infidelibus, qui nulla voce laudis vel operis eum excitant. Excitatur autem ad vindictam malis actibus, ut hic peccatis eorum, qui arcam inter simulacra posuerunt. *Tanquam potens,* quia tunc sunt homines ad iram faciles, et ad virtutes potentes, quando post crapulam de somno surgunt. (Aug.) *Et excitatus est.* Christus vino passionis ebrius, dormiens in sepulcro, excitatus est a morte, tanquam potens in resurrectione. (Id.) *Tanquam dormiens.* Visus est dormire, quando populum suum dedit in manus eorum, quos odit: ubi eis dicitur: *Ubi est Deus tuus?*

VERS. 66. *Et percussit iniquitatem.* (Aug.) Hæc pena cruciabitur, etc., usque ad opprobrium enim **B** sempiternum dedit illis.

VERS. 67. — *Et repulit.* (Cass.) De rege David, et loco regni. (Aug.) Non dixit, etc., usque ad sic ab initio electionis Hebrææ gentis usque ad Christum procedit.

VERS. 69. — *Sicut,* etc. (Aug.) Unicorni sunt quorum firma spes in unum illud erigitur, de quo dicitur: *Unam petii a Domino, hanc requiram. Sanctificium.* Est plebs sancta, regale sacerdotium.

VERS. 70. — *David servum.* (Aug.) Qui de Juda, etc., usque ad: *dentes* Ecclesiæ sunt illi per quos loquitur, vel per quos in corpus suum velut manducando cæteros trajicit. *Grex tonsarum* dicitur, quia onera sæculi velut vellera deposuit, et ad pedes Apostolorum rerum suarum venditarum pretia apposuit; *ascendens de lavacro baptismi,* geminis creat, opera scilicet geminæ charitatis; unde: *sterilis non erat in eis;* ab his translatus est Christus, sed pascit greges in gentibus qui sunt Jacob, et Israel.

VERS. 71. — *Jacob. Israel hæreditatem suam.* (Aug.) Repetit: Nisi dicatur, nunc secundum hunc statum Jacob *servus*: quando videbit facie ad faciem *hæreditas.* Unde et nomen accepit: Israel enim dicitur ex contemplatione Dei. Transtulit eum ad hoc ut pasceret, et ita fecit.

VERS. 72. — *Et pavit eos,* etc. (Aug.) Videtur forte, etc., usque ad hoc docuit quod egit.

PSAL. LXXVIII.

VERS. 1. — *Psalmus Asaph.* (Cass.) Psalmus secundus de lamentatione. Genti pro duritia sua, graviter affligendæ precatur Christum subvenire. Mone-mur bonis proximorum lætari, calamitatibus affligi.

Deus venerunt gentes. (Id.) Prima est conquestio, et enumerantur quanta tulerit Jerusalem temporibus Antiochi, ubi non destructa fuit, propter quæ signatur Ecclesiæ persecutio. (Aug.) *Venerunt.* Non dicit quasi nescienti, etc., usque ad jam vero evidenter sunt impleta.

In hæreditatem tuam. (Id.) De populo Israel; hæreditas Dei sunt electi, sed non excæcati; ergo possunt hæc dici de temporibus post ascensionem Christi; sed antequam Christus venisset, et tunc enim hæreditas, ubi Prophetæ, et sancti conducti in Babylone; vel sub Antiocho maxime. (Cass.) Quod si

quis, etc., usque ad cuius circumitus per totum orbem, ubi et persecutio fit.

VERS. 2. — *Morticina*. (CASS.) Cadavera, quasi in modo in viventes sæviunt. Sepelire pietatis est, abjicere crudelitatis. *Effuderunt*. (Id.) Exaggerat, ut iudicem moveat.

VERS. 4. — *Facti*. (CASS.) Gloria Jerusalem toto orbe mirabilis versa est in opprobrium vicinis, quod gravius est quam si remotis, quia hi sunt assidui. Vel, vicini, affectiones, propinquis jam volentibus credere, ut martyres hoc dicant.

VERS. 5. — *Usquequo, Domine?* (CASS.) Deprecatio pro parte sua contra inimicos et insultantes vicinos; quasi illi ita sæviunt : Sed, o Domine, usquequo? (Aug.) Rogat ne usque in finem irascatur, id est, ne illa vastatio perseveret, sed temperet correctionem. Nomine iræ, vindicta iniquitatis accipitur, nomine zeli, exactio castitatis, ne anima a Deo fornicetur. Nota, hoc pro peccatis evenire hominibus, licet justis, sicut tres pueri, et Prophetæ in captivitate testantur. *Velut ignis*. (Id.) Ure tandiu, donec aurum virtutum perfecte purgetur, ligna, id est vitia, cinerentur.

VERS. 7. — *Comederunt*. (Aug.) Ferarum dentibus tradendo. *Desolaverunt*, eversione civitatis, quæ civibus suis nudata est, vel, quia occiderunt substitutos loco civium occisorum; Jacob pro homine, homo, scilicet pro gente, quæ offendit. Gratus patriarcha, ut ejus memoria peccata populi mitiget. *Jacob*. (Aug.) Hæc est supra dicta hæreditas. *Locus*. (CASS.) Civitas, ubi templum, quo congregabantur ad festa.

VERS. 8. — *Iniquitatum nostrarum*. (BEDA.) Id est, quas a patribus contraximus, quibus scilicet jam non debetur correctio, sed damnatio, nisi adsit gratiæ tuæ miseratio. Scriptum est enim : *Anima quæ peccaverit ipsa morietur*. Et, *Visitatio peccata patrum in filios, usque in tertiam et quartam generationem* (*Ezech. XVIII.*) *Antiquarum*. (CASS.) Non dicit de præteritis tantum, cum et hoc tempore quidam Judæi idola sequerentur; sed similium antiquis, quibus innumeris annis peccaverunt. *Accipient*. (Id.) Ante iudicium quod timet omnis homo, quia nisi indulgentiæ præveniat in iudicio, non absolvitur reus. *Nimis*. Ne quis de actibus præsumat.

VERS. 9. — *Adjuva*. (CASS.) In bello defensionis legum, quia non in suis, sed in virtutibus Dei confidat. *Propter gloriam*. Non propter meritum ut crepti, tuo nomini honorem reddamus. *Propter gloriam nominis tui*. Pietati sancti nominis tribuatur, non nobis, quod actibus nostris non potest haberi. *Adjuva nos, Deus*. Per hoc nec ingratus est gratiæ, nec tollit liberum arbitrium. Qui enim adjuvatur, etiam per seipsum aliquid agit. *Libera nos*. (Aug.) Liberat, id est, eruit a malis, cum et adjuvat ad faciendam justitiam, et propitiis est peccatis, sine quibus hic non vivitur.

VERS. 10. — *Ne forte*. (Aug.) Illud usitatum a perfidis : Ubi est? Vel non est, vel non potest; insultatio non ferenda. *Innotescat*. Vel hic in conversis perimitur iniquitas, quod ante optaverat, vel, in fine

A pereunt, quod hic dicit non optando, sed prophetizando. (Aug.) Quia justus non delectatur de pœna inimici, quia non eum odit, sed de divina justitia, quia Deum diligit, econtra injustus facit.

VERS. 11. — *Compeditorum*. (Aug.) Corruptibilitate carnis, quæ aggravat animam, per quam prævalet aliquando persecutor : has compedes non sentiunt nisi illi, qui ingemiscunt gravati; ab his cupiebat dissolvi Apostolus, et esse cum Christo. Vel, compedes sunt præcepta Dei, quibus colligantur sancti, quæ patienter sustentata in ornamenta vertuntur, unde : *Injice pedem tuum in compedes ejus* (*Eccli. VI.*) (CASS.) *Compeditorum*, ad litteram de his dicit, quos gentiles vinxerunt : qui cum gemitu orant, ut Ecclesia in fratribus non deficiat, et sic eos pœna consumit. *Secundum magnitudinem*. (Aug.) Res enim tam magna in Christianis secuta est, quam nunquam crederent inimici. *Filios*, quia accensi sunt exemplo, non territi. *Posside filios mortificalorum*. (Id.) Hoc semper oraverunt sancti martyres, ne infructuosus esset posteris sanguis eorum, ut inde cresceret seges, unde putabatur peritura. (CASS.) Pia precatio, ne filios eorum projiciat, qui pro eo puniti sunt. *Posside*, ne quo errore maculentur.

VERS. 12. — *Et redde*. (CASS.) Etsi corporaliter reddit, salus est tamen animæ eorum. *Septuplum*, perfectionem doni cœlestis significat, quando Spiritu sancto replemur. *In sinu*. In secreto animorum, ubi fit conversio. *Improperium*, pro injuriis reddant laudes : gloriosa vindictio, quando inimicorum ore laudatur Deus. Vel *septuplum*. Septupla retributione perfectionem pœnæ significat, sicut et de bonis, cum dicitur septuplum accipiet in hoc sæculo : quod positum est pro omnibus bonis, quasi nihil habentes, et omnia possidentes; quia in hoc numero plenitudo significatur. Vel *septuplum*, pro infinito. *Improperium*, (Aug.) Hoc redde, id est, pro isto opprobrio da eis in reprobum sensum. Homo namque, cum datur in reprobum sensum, id est, in interiori sensu, accipit suppliciorum meritum futurorum.

VERS. 13. — *Nos autem*. (CASS.) Conclusio exultativa, non victorum, sed patientium. Et suavis conclusio lamentationis. (Aug.) *Nos autem*. Hæc sunt reliquiæ a Matathia congregatæ. Vel, generaliter, de omni genere piorum ac verorum Christianorum accipiendum est, ut etiam Christianus populus ibi sit mistus; hic est grex pro quo oravit, ne diutius irasceretur. (Id.) Vel, *in generatione*, id est, in futuro sæculo annuntiabimus, non pro aliorum instructione, sed pro debito honore.

PSALMUS LXXIX.

VERS. 1. — *Intellectus pro his qui commutabuntur*. (Aug.) In melius, etc., usque ad testimonium perfidiæ. *Asaph*. Illuminatus agit de adventu Christi et de vinea ejus, bonum testimonium de capite ipso et corpore ejus, rege et plebe, pastore grege.

VERS. 2. — *Qui regis*, etc. (Aug.) Hic loquitur Asaph illuminatus de adventu Christi, qui convertit

homine[m], et vineam de Ægypto eductam solidat : A hoc est testimonium pro his qui immutantur. (Cass.) Supra trepidus, qui pro peccatis Synagogæ orabat : jam præsumit, commutatis in melius testimonium dat. Hic psalmus Synagogæ est testimonium de capite ipso, et corpore ejus. (Ib.) Deprecatio primi adventus, per quem fit reparatio generis humani. (Ib.) Peractus definit. O Deus, filii. *Qui regis*, spiritualiter, *Israel*, videntes te, *Intende*, id est, lumen pietatis super nos infunde, ut a te simus clari, qui per nos sumus tenebrosi. *Joseph*. (Ib.) Fidelem populum ducis in caulas Dei, ut oves ad pascua, de quibus : *Alias oves habeo quæ non sunt de hoc ovili, et illas oportet me adducere, ut fiat unum ovile et unus pastor* (Joan. x). Propria singulis verba : *regitur Israel, ducitur Joseph*, id est, devotus populus. *Manifestare*. (Ib.) Rogat, ut qui in secreto majestatis erat per incarnationem, appareat coram Judæis ut promissum erat, faciens in eis has virtutes, quæ his nominibus signantur, Ephraim, Benjamin, et Manasse. (Aug.) *Manifestare coram*. Angelis notus, iunotesce hominibus.

VERS. 3. — *Coram Ephraim*. (Aug.) Id est, gente Judæorum, ubi hæc tribus, scilicet coram fructificatione, et filio dexteræ, ut et nos simus plenitudo scientiæ per charitatem, quæ Deus est; et coram Manasse, id est, obliato, ut jam illi venias in mentem, juxta illud : *Remiscentur, et convertentur universi fines terræ*. (Ib.) *Excita*. Repetit, etc., *usque ad crucifixus ex infirmitate, resurge ex virtute*. (Cass.) *Excita potentiam* miraculorum, etc., *usque ad unde : Fidelis Deus, qui non patitur vos tentari supra id quod potestis*, etc. (I Cor. x).

VERS. 4. — *Faciem tuam*. (Aug.) Hæc facies velata fuit Asaph tempore infirmitatis Christi, et tunc ægrotavit Asaph, non valens intueri velatum nube : de qua dicitur : *Ascendit Deus super nubem levem, et intrabit vel ingreditur Ægyptum*, id est, carnem immunem a peccato; illuminavit vero eam cum surrexit et ascendit, et ita salvamur.

VERS. 5. — *Quousque irasceris?* (Aug.) Transit ira a servo, ut non flagellet ut patet, sed ne damnet : et conversis enim durat ira, sed corrigens. *Flagellat enim omnem filium quem recipit* (Isa. ix, Heb. xii).

VERS. 6. — *Cibabis* (Aug.) Exponit hic passiones, quas sancti tempore adventus passuri sunt. Quasi diceret : *Etsi optem Christi adventum, tamen eo tempore multa passuri sumus, quia cibavit, etc. In mensura, etc.* (Aug.) Pro viribus tuis ut erudiaris, non opprimaris; unde : *Fidelis Deus qui non patitur vos tentari supra, etc.* (I Cor. x). Vel, pro modo culparum.

VERS. 7. — *Posuisti nos in contradictionem*. (Cass.) Dum vicini, qui de nobis, sunt contra nos. Irrident inimici, a quibus omnibus, ut salvi simus, *Deus virtutum, etc.*

VERS. 8. — *Deus virtutum*. (Aug.) Desiderantis mos est frequenter repetere quæ tantis precibus orat.

VERS. 9, 10. — *Vineam*. (Cass.) De vinea quomodo

incepta, et perfecta. (Aug. et Cass.) *Vineam de Ægypto*, quasi, nos salvi erimus, sed Judæos, quibus tot fecisti, destrues : quod non pro levi culpa, sed quia adventum Christi non noverunt. Vel, salvi erimus quia ita præsignasti. *Vineam de Ægypto*. Sed quare, destrues? hoc de infidelibus. *De Ægypto*. Ut illos de Ægypto, ita Ecclesiam de tenebris eiecit vitorum : gentes *plantat* in virtutibus, et *ducit* per hoc desertum sæculi. *Radices*, martyres et alios firmos facit, et implet orbem. (Cass.) *Vineam de Ægypto*, per mysticasfigurationes, etc., *usque ad quæ ita per orbem dilatata est. Dux*, dum eam ducit spirituali itinere. *Radices*, prophetas, Apostolos, martyres et alios, de quibus *palmites* tendens mundum occupat et operit. *Dux itineris*. (Aug.) Vel alia littera, etc., *usque ad* et non est altera, sed eadem vinea : inde Apostoli, inde et alii justii, etsi aliqui rami fracti.

VERS. 11, 12 — *Operuit* (Cass.) Altitudo et latitudo vineæ hic exponitur. Superna est vinea, quæ et montes sublimiores, vita et doctrina obumbrat, et magnis crescere facit. Vites, quæ arbores ascendunt, *arbusta* nominantur, per quæ minores in Ecclesia accipiuntur. *Cedri*, non superbi, sed qui sunt *Dei*, martyres sunt, qui in Ecclesia alti sunt, hos etiam Ecclesia in gremio suo protegit. *Propagines*, filios regenerationis, qui a flumine Jordane manaverunt, quia ibi cœpit regula baptismi. *Montes*. (Aug.) Prophetæ, etc., *usque ad* similiter *operiunt cedros Dei*, id est, doctores. *Cedros Dei*. (Ib.) Quia sunt cedri evertendæ, superbi scilicet qui sunt cedri sæculi, sed non Dei.

VERS. 13. — *Ut quid*. Miratur cur huic tali subtracta est Domini defensio. (Aug.) *Ut quid*. Quia superba fuit adversus plantatorem, et servos occidit ad se missos, et tandem filium hæredem, destructa est maceria, et invenerunt eam gentes destructam, et deleverunt. Hoc primo plangit Asaph, sed non sine spe : de dirigentibus enim cor jam loquitur.

VERS. 14. — *Aper*. (Aug. et Cass.) Vespasianus fortis et sævus, et contrarius Judæis, qui hoc animal inter cætera habent immundum. *Singularis ferus*. Titus, qui reliquias terribili depastione consumpsit, qui dicitur *singularis*, id est superbus. Vel pro eodem accipitur *aper*, et *ferus* scilicet Romanus exercitus. Et vide quibus peccatis laboret et pereat homo. *Singularis*. (Aug.) Dicit omnis superbus : *Ego sum, ego sum, et nemo alius*. *Aper*. (Cass.) Diabolus fortis et ferox, *de silva*, quia cogitationes ejus agrestes et aviæ sunt. *Sed tu, Domine Deus virtutum*. Vel ita continua : Ita vastata est vinea, sed ut reliquæ salvæ sint, *O Deus virtutum, convertere*, in finem sæculi supremi serenus *aspice*, commutatis in melius hoc remedium precatur.

VERS. 16. — *Et perfice eam quam plantavit dextera tua*. (Aug.) Non aliam institue, sed hanc perfice. In hac enim est semen Abrahæ : ibi est radix quæ portat oleastrum. *Perfice, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, ut plenitudo gentium intraret, et sic omnia*

Israel salvus fueret (Rom. XII). Super filium. (CASS.) A Super te fundatam, etc., usque ad de igne autem boni amoris dicitur : *Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat? (Luc. XII.)*

VERS. 18. — *Fiat manus. (CASS.)* Grande sacramentum, et munus Deo, quia tandiu salus Israel dubitari potuit, donec Christus venit : sed tunc completa est promissio, nec ultra discedit ab eo Ecclesia sponso conjuncta. Dicit ergo : *Fiat manus*, operationem sanctæ incarnationis precatur.

VERS. 19. — *Non discedimus. (CASS.)* Ultra, cum filium hominis vivificabis : hæc est utilitas ab eo.

VERS. 20. — *Domine Deus virtutum, converte nos, ostende faciem tuam, et salvi erimus. (CASS.)* Magna suavitas hujus versiculi, in quo regulam totius religionis exponit. Primo enim Deus nos *convertit*, et tunc nos *ante faciem* ostendit, id est, lumine pietatis nos inspicit : post quod nos tandem *salvat*. Hunc ergo propheta iterat, quia per ipsum quisque breviter quod expedit, implorat.

PSALMUS LXXX.

VERS. 1. — *Pro torcularibus. (Aug.)* In quibus tria, etc., usque ad cantatur psalmus Asaph, id est, Dominicæ congregationi. *Asaph, etc. (CASS.)* Quia secundum historiam Judæis, spiritualiter Christianis loquitur. (Aug.) Primo dicit quid agendum electis, qui sunt, oleum, vinum, aves.

VERS. 2. — *Exultat Deo. Asaph*, proposita sibi imagine cujusdam solemnitatis, electos ad celebritatem incitat.

VERS. 3. — *Sumite psalmum. (Aug.)* Verba Dei, ut humani actus convenient in unam societatem : hæc enim est pax Jerusalem, hæc est ratio dati et accepti ; unde Apostolus : *Si spiritualia seminavimus vobis, magnum est si carnalia vestra metamus (I Cor. IX).*

VERS. 4. — *Buccinate. (Aug.)* Hucusque ad partitionem, vel ad litteram, simpliciter de Judæis accipienda sunt, vel allegorice de Christianis. (Aug.) *Buccinate*, et annuntiate, etc., usque ad unde Isaias : *Clama ne cesses, ut tuba exalta vocem tuam, etc. In neomenia tuba. (CASS.)* In initio mensis jussi sunt Judæi tuba canere, id est, in initio novæ lunæ, quod et festum tubarum dicitur, quod celebrabant in memoriam istius rei, quod Dominus ostendit Abrahamæ arietem inter vepres hærentem, quem pro Isaac immolavit.

VERS. 5. — *Quia præceptum in Israel est ; et judicium, etc. (Ib.)* Ideo tuba canendum, quia lex data est Judæis per Moysen, et quia judex futurus est.

VERS. 6. — *In Joseph. (Aug.)* Gentes sunt Joseph, etc., usque ad ubi debebat habere cor.

VERS. 7. — *Ab oneribus. (Aug.)* Quibus oneribus, manus in cophino, id est, servili opere. Peccata servilia opera sunt, juxta illud : *Qui facit peccatum, servus est peccati (Joan. VIII).* *In cophino servierunt. (Ib.)* In immunditiis peccatorum, in terrenis operibus et lutosi.

VERS. 8. — *In tribulatione, etc. (CASS.)* Sic Propheta : *Diverit Dominus dicens, In tribulatione, imputantur eis beneficia Dei, ut gravior aestimetur offensa. Exaudivi te in abscondito. (Aug.)* Ut corde credas ad justitiam. *Probavi*, ut ore fiat confessio ad salutem. *Tempestatis*, etc. Non in tempestate maris, sed cordis : ubi exauditus debet probari, in aqua contradictionis : jam enim gradiens viam Dei, habet multis modis obsistentes. Hæc est aqua contradictionis, quam senserunt antiqui, sed jam pene siccata est : tunc enim aquæ populorum turbabatur, et acriter resistebant. Tunc Samsoni forti viro, id est Christo, ducere eunt uxorem de alienigenis, id est Ecclesiam de gentibus, occurrit leo fremens, id est populus gentium, sed dissipavit eum, ut hædum caprarum : et quia populus iste fremens nihil erat, nisi languidus peccator. Occisa autem in eo illa feritate, jam non sic fremit, imo jam in ipso invenimus leges pro Ecclesia, quasi favum in ore leonis. *Aqua contradictionis.* Christus fuit etiam in seipso, ut de eo nato dictum est : *Erit hic in ruham, et resurrectionem multorum, in signum cui contradicetur (Luc. II)*, ut Judæi contradixerunt litato crucis

VERS. 9. — *Audi populus meus. (CASS.)* Diapsalma. Hactenus de oleo torcularium, jam de amurca, quod dicitur ad cavendum, hic arguuntur reprobi. *Contestabor te.* Ipse Dominus judicii testem se facit veritatis, tam hic quam in futuro, ut nullus dubitet. Deinde quid velit eum intelligere, subdit : *Israel si me audieris, vocando eum Israel, familiarem sibi* C *significat, et ad jussa invitat. In te, in corde tuo.* ubi veritas, non falsitas debet esse. *Recens* ne verbum Patris putetur sub tempore. *Deum alienum*, qui nomine, non essentia. *Alienum* : Pene par est scelus recentem Deum putare, et idolis servire.

VERS. 10. — *Non erit in te Deus recens neque, etc. (Aug.)* Alii faciunt sibi recentes deos, vel idola, vel Christum imparem Patri, et alia hujusmodi fingunt in corde : et ita sunt templa simulacrorum in omnibus terrena cogitatio ; opinio diversa, vanitas una. Ideo Samson caudas vulpium colligavit, ut incoenderet messes Philistæorum. Samson interpretatur sol eorum ; scilicet, quibus ipse lucet, non omnium : de quo mali dicturi sunt : *Erravimus a via veritatis, et sol justitiæ non illuxit nobis (Sap. V).* Et alibi : *Sol justitiæ est, et sanitas in pennis ejus (Malac. IV).* D *Vulpes sunt insidiosi, maxime hæretici, latentes in tortuosis cavernis, decipientes, odore putentes : qui etsi dissentire ab invicem videntur, in malum tamen, id est, in posterioribus consentiunt, simili vanitate tenentur, et incoidunt messes non nostrorum, quia novit Deus qui sunt ejus ; sed alienigenarum, quæ sunt vasa contumeliosæ.*

VERS. 11. — *Qui eduxi te. Factis propriis indicatur Deus.*

VERS. 13. — *Et dimisit. Et si implevi ora Prophetarum, non tamen ab amurca auditus sunt, unde digna ultio : quia et dimisi, etc.*

VERS. 15. — *Pro nihilo forsitan. (CASS.)* Si Deo

resistemus, ipse non contradicit inimicis nostris, A Quasi dicat per hanc Israel cæcilitatem, *movebuntur* nec manum defensionis super eos ponit.

VERS. 16. — *Inimici Domini*, etc. (Aug.) Hæc item Propheta. *Mentiti*. Non per agentes promissa : hoc non pagani, quia nihil promiserunt.

VERS. 17. — *Ex adipe frumenti*, etc. (Aug.) Ad litteram, vel manna, vel corpore Christi, vel spirituali intellectu

PSALMUS LXXXI.

VERS. 1. — *Psalmus Asaph*. (Cass.) Psalmus de duabus naturis in Christo, quo Christus, vel Propheta loquens, exprobrat ipsi Asaph, id est, Synagogæ, quæ Dominum corporaliter vidit, et tamen eum non cognovit. Primo nuntiat Deum stetit, et arguit contrarios, stat homo, discernit Deus. *Deus B stetit*. Cujus non est stare, qui cælum et terram complet, qui est intra omnia non inclusus, extra omnia non exclusus, sed breviter Deum hominem indicat. *Stetit*. (Aug.) Filius, qui missus ad oves domus Israel, spiritualis autem præsentia Deitatis, quæ ubique non proprie ad Synagogam pertinet, nec tempore variatur. Cur ibi stetit : *Ecce deos dijudicat*, id est, secundum quod Deus, id est, non meritis, sed gratia discernit vasa, alia in honorem, alia in contumeliam. Hoc autem facit stans in medio, unde : *Medius vestrum stetit, quem vos nescitis*, unde et hic : *Nescierunt neque intellexerunt, sed amicus sponsi stat et audit, et gaudio gaudet. Deorum*. Quos post filios *Excelsi* dicit, ibi : *Ego dixi : dii estis, et filiis Excelsi omnes*. Unde etiam, *filios enutrivit et C exaltavi, ipsi autem spreverunt me*. Filii dicuntur non solum gratia novi testamenti, sed gratia veteris, quæ eos de *Ægypto* liberavit.

VERS. 2. — *Usquequo*. (Aug.) Hæc est vox discernentis : misit legem et Prophetas, et restitistis, sed quousque? Num usque ad adventum misit Prophetas, et injuriis affectistis, vel interfecistis, vel hoc agentibus consensistis? Sed cum hæc agentibus nec loqui dignum sit, vos qui tacuistis, et imitari eos voluistis, *usquequo judicatis iniquitatem et facies peccatorum sumistis?* Nem et hæres occidendus est, qui pro vobis venit, qui pro vobis sine patre esse voluit ut pupillus? qui propter vos esurivit et sitiit, ut egenus, qui propter vos pauper factus est, cum esset dives.

VERS. 3. — *Judicate egenu et pupillo, pauperem et D humilem justificate*. (Cass.) Diapsalma, monet intelligeret Christum esse Deum, et si egenus et pauper fuit, quod eos non fecisse dicit.

VERS. 4. — *Eripite pauperem*. (Aug.) Ostendit, nec illos immunes qui permiserunt principibus Christum, cum præ multitudine timerentur, et possent illos a facto, et se a consensu liberare. (Cass.) Qui enim desinit obviare cum potest, consentit.

VERS. 5. — *Movebuntur*. (Cass.) Hinc patet de quo dixerat : hoc signum in crucifixione contigit. Vel spiritualiter, terreni moti sunt illo tempore, viso tanto miraculo ; ut centurio, qui dixit : *Vere Filius Dei erat iste*. (Aug.) *Movebuntur omnia fundamenta*.

ad fidem, *omnia fundamenta terræ*, id est, plenitudo gentium intrabit. Vel, in morte, et passione Domini mota est terra. Vel *fundamenta*, id est, felices copia terrenorum movebuntur. Vel admirando coli pauperem mortuum. Vel eum contemptis terrenis sectando. Addit *omnia*, quia nullus est qui non miretur, vel convertatur. Terrenæ autem felicitatis regnum est superbia, contra quam venit humilis Christus, exprobrans eis, quos vult facere altos per humilitatem, his verbis : *Ego dixi : dii estis*, vos boni : *vos autem mali, sicut homines moriemini*. Vel omnibus dicit : *dii estis*, id est, omnibus promisi cœlestia ; *vos autem sicut homines* primi, qui suasionem peccaverunt, et vos majores sicut diabolus, qui superbia peccavit.

VERS. 6. — *Ego dixi*. (Cass.) Quid eis propositum? sed perierunt. *Ego dixi : Nescierunt neque intellexerunt*; tamen *ego dixi*. Has promissiones omnes accipiunt, si mandata custodiunt, ut sint filii et Dei : hoc ad justos ; *vos autem*, hoc ad malos.

VERS. 7. — *Sicut homines*. (Aug.) Quasi : Cum cito, sicut homines, sitis morituri, non inde corrigimini ; sed ut diabolus, qui carne non moritur, extollimini, ut cadatis : quia per superbiam diabolicam inviderunt gloriæ Christi, et viluit eis humilitas crucis. Sed, ut hoc vitium sanetur ex persona Prophetæ, subditur : *Surge Deus, etc., sicut unus*. Turba quæ cecidit dicitur unus, quia in superbia similis : Vos cadetis, sed :

VERS. 8. — *Surge Deus*. (Aug.) Id est, damna istos, quia his repulsis, tu hæreditabis. Vel judica mundum, quia tuus est, et hoc est, tu hæreditabis.

PSALMUS LXXXII.

VERS. 1. — *Canticum psalmi*. (Cass.) Quia in rebus actualibus, habenda est divina contemplatio. Deterret autem iniquos a persecutione populi Dei : honos vero monet ad patientiam. Psalmus de adventu Christi ad judicium, ubi boni, qui hic patiuntur, coronabuntur : mali vero, qui eos persequuntur, torquebuntur.

VERS. 2. — *Deus quis similis?* (Cass.) Proposito timore futuri judicis, describit malitiam inimicorum. (Aug.) *Deus quis similis?* Etsi homo, ut alii ; etsi judicatus, cum inquis deputaris : quis similis, cum in claritate judicabis? ideo tunc ne taceas, qui primo tacuisti, et potestatem compeosciisti, ut posses teneri et periri. *Deus quis similis?* Non ad divinitatem hoc refertur, cui nullum hominem comparandum cogitavit. Ideo non ait : *Quis similis est tibi?* quod utique ad divinitatem referretur ; sed dicit, *Quis similis erit tibi?* hoc ad formam servi referens, qua tunc cæteris dissimilis hominibus erit, quando judex in gloria apparebit ; vel potest hoc referri ad divinitatem secundum quod dicit : *O Deus, quis similis tibi?* In potentia Deitatis : Christum enim, quem mali viderunt extra, iste videt intra, scilicet omnipotentem.

VERS. 3. — *Quoniam ecce, etc.* (Aug.) Novissima A tempora Antichristi designat, quando quæ modo premuntur metu, in liberam vocem erumpent: quæ vox quia irrationabilis erat, magis sonitus, quam locutio dicitur. *Qui oderunt.* (Cass.) Plures, sed unum caput Antichristus: quod elatum est, ut Deus dicatur.

VERS. 4. — *Super populum tuum.* Caput suum extulerunt, sed non populum tuum depresserunt.

(Aug.) *Super populum tuum.* Irridenter hoc dicit: Non enim possunt nocere populo Dei pro quo est Deus, unde Apostolus: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* (Rom. viii.)

VERS. 5. — *Dixerunt venite.* (Aug.) Ecce consilium, quo *meditati sunt inania.* Iste est ille sonus, qui non est sermo, sed inaniter strepit. *De gente.* B (Cass.) Singulariter, quia omnes Christiani una gens, cum ex uno fonte baptismatis nati; vel omnes boni, quos ille Antichristus vocat unam gentem: ecce persecutio Antichristi, qui nomen Christianum quasi malum intendit tollere funditus.

VERS. 6. — *Testamentum disposuerunt.* (Aug.) Testamentum, quippe in Scripturis non illud solum dicitur, quod non valet, nisi testatore mortuo, sed etiam omne pactum, et placitum quod inter vivos valet, testamentum vocatur, sicut Laban et Jacob testamentum fecerunt. Ita et mali inter se quasi pactum fecerunt, quod unanimiter bonos persequerentur.

VERS. 7. — *Tabernacula Idumæorum.* Exposuit quo studio malignaverunt: ostendit deinde jam qui C sint malignantes, dicens: *Tabernacula Idumæorum, etc. Idumæorum, et Ismaelitæ.* (Cass.) Per hæc nomina, Christi inimicos declarat, qui temporibus Antichristi tot malis simulantur: quia sicut isti contra Israel, ita illi contra Christianos tunc bellabunt. *Moabitæ* (Aug., Hier.) Unde Moabitæ, quem Lot ebrius de majore filia sua genuit. *Agareni.* Ab Agar, qui et *proselyti* interpretantur.

VERS. 8. — *Gebal.* (Aug., Hier.) Vallis vana. *Ge* enim vallis, *Bal,* vana. *Ammon.* Unde Ammonitæ, genuit Lot ebrius de filia sua minore.

Amalec. Filius Eliphaz primogeniti Esau, a quo Amalecitæ.

VERS. 9. — *Assur.* (Aug., Hier.) Ad litteram Nabuchodonosor, qui fuit rex Assyriorum. *Idumæi.* Terreni vel sanguinei. *Ismaelitæ.* Obedientes sibi, non Deo, quia pravas cogitationes suas sequuntur. *Moab,* ex patre, quod in malo. Bonus, quidem pater, quo filia illicite usa est, sicut et lex bona est, si quis ea legitime utatur, non inceste. *Agareni.* Proselyti, id est, advenæ, qui non cives, sed alieno animo subinfrant, et inventa occasione nocendi se ostendunt. *Gebal.* Vallis vana, id est fallaciter humilis. *Ammon.* Populus turbidus, vel mœroris. *Amalec.* Populus lingens terram. *Alienigenæ.* Licet latino nomine se indicent alienos, et ob hoc inimicos, tamen hebraice dicuntur *Philisthiim,* id est, cadentes potione, ut ebrii luxuria sæculari. *Tyrus.* Hebraice *sor,* tribulatio vel angustia, secundum

illud. *Tribulatio vel angustia in omnem animam hominis operantis malum.* (Rom. ii.) *Assur.* Deprimens, vel elatus. *Lot.* Declinans, angeli apostatæ, filii declinationis, quia a veritate declinando in satellitium diaboli discesserunt, unde in Apocalypsi: *Draco cecidit, et traxit secum partem stellarum, de quibus Apostolus: Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates* (Ephes. vi).

VERS. 10. — *Madian.* Declinans iudicium. *Sisara,* exclusio gaudii. *Jabin,* sapiens, de quo: *Ubi sapiens? ubi scriba? Cison,* ubi victi fuerunt, duritia interpretatur. *Endor,* ubi perierunt, fons generationis. Et intelligitur generatio carnalis, non aqua baptismi regenerati. *Oreb,* siccitas, *Zeb,* lupus, *Zeeb,* victima lupi, non Dei. *Salmana,* umbra commotionis. Hæc omnia congruunt malis, quos in bono vicit populus Dei. *Fac illis sicut Madian, et Sisara, sicut Jabin in torrente.* (Cass.) De vindicta iniquorum; sicut omnes illi victi sunt in figura a populo Dei, sic istos precatur in veritate superari. *Sicut Madian.* (Aug.) Utpote illi, qui declinant iudicium, se iudicandos non putantes: et qui excludunt futurum iudicium, et hi omnes in Cison, et in fonte Endor perierunt.

VERS. 12. — *Pone principes eorum sicut, etc.* Hæc omnibus communiter. Sed specialiter, *pone principes eorum:* hoc optat militibus Antichristi, qui non sunt convertendi.

VERS. 13. — *Hæreditate possideamus sanctuarium Dei.* (Aug.) Dei, invadunt ut suam.

VERS. 14. — *Ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti.* (Cass.) Per hanc similitudinem, multas prædicit eorum calamitates.

Venti. Levitas peccantium vento comparatur, quia huc et illuc volitat.

VERS. 15. — *Ignis et flamma comburens montes.* (Aug.) Congruè in iudicio esse dicuntur, quando et densæ silvæ peccatorum, et montes superbæ cremabuntur.

VERS. 17. — *Imple facies.* (Cass.) Pœnis contumacium prophetatis, orat pro creditoris, qui non habent scelerum laudatores, sed culpatores, quos sæpe opprobrium corrigit. (Aug.) Melius est ruere ut pœniteat, quam sub spe religionis superbire: unde Propheta ait: *Et tu, filia Sion, usque ad Babylonem venies, ibique liberaberis* (Mich. iv).

Imple facies. Hoc bonum et optabile eis non prophetaretur, nisi inter eos inimicos essent tales, quibus hoc ante iudicium præstabitur: quia et nunc idem corpus sanat, et lavat caput, sed particulatim, non universaliter ut in fine: et tamen inde aliqui convertentur, pro quibus hic orat.

VERS. 18. — *Erubescant et conturbentur, etc.* (Aug.) Hic de malis, qui non convertentur, *Erubescant,* in futuro de malis quæ fecerunt. *Et conturbentur,* de pœnis quas patientur. Et hoc in *sæculum sæculi,* id est in æternum. *Et conturbentur.* Rursus redit ad eos qui in præsentem confundentur ne confundantur in æternum; quasi dicat: Illi conturbentur in æternum; quærentes

autem nomen Domini modo, et confundantur de peccatis salubriter, et pereant, in quantum mali sunt. Et sic cognoscant, vel, tunc confundantur mali, anima et corpore, et pereant omnino irreparabiliter. Et nunc cognoscant, quod modo nolunt. (Cass.) Notandum, quia undecim superioribus psalmis introductus est Asaph, ut duritia Judæorum, frequenti voce ipsius Synagogæ mollesceret, vel ipsi nomini, cui devoti esse videbantur, crederent. Egit autem in prædictis psalmis de Domini incarnatione, et gentium fide, et de iudicio, de quibus transgressio Judæorum redarguitur. Unde congrue undecim sunt: undenarius enim numerus transgressionis est, quia et denarium transit, et ad duodenarium non pervenit, unde undecim etiam erant vela capillacea in tabernaculo Domini, et in undenario fuerunt Apostoli, rejecto infelicissimo Juda tempore passionis, quando a fide defecerunt, unde: *Posuisti tenebras et facta est nox* (Psal. ciii).

PSALMUS LXXXIII.

VERS. 1. — *In finem.* (Aug.) Nihil hic dicitur de torcularibus visibilibus, unde constat spiritualia esse. Uva in vite, oliva in arbore pendens libero fruuntur aere, nec illa est vinum, nec ista oleum ante pressuram: sic quos præcivit Deus ante sæcula fieri conformes imaginis filii, antequam accedant ad servitutem Dei, fruuntur in sæculo deliciosa libertate. Sed cum accedunt ad servitutem Dei, dicitur eis: *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in iustitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem* (Eccl. ii). Ecce torcular, conteruntur, exuuntur in tegumentis carnalium desideriorum, quasi vinaciis exuuntur veteri homine, et in apothecam Dei defluunt: ideo torcularia dicuntur Ecclesiæ præsentis temporis. Sed qui in his filii Core, id est calvi, scilicet Christi? Calvus namque Elisæus irrisus a pueris figura fuit Christi, qui in calvaria crucifixus. Ideo hic premitur Christianus, ut quærat quietem, quæ non est hic, et sit ei Deus refugium. Qui enim incumbit terrenis, incumbit in baculum arundinis. *Pro torcularibus.* (Aug.) In torculari fructus uvæ vel olivæ emanat: sic in pressuris merita sanctorum patent, quæ in pace latebant. (Cass.) Psalmus secundus de charitate. Primo de inestimabili desiderio æternæ domus.

VERS. 2. — *Quam dilecta.* Ecce quanta militia. *Etenim passer, quam securo.*

VERS. 4. — *Etenim passer,* etc. (Aug.) Duobus duo reddit: *cor ut passer; caro ut turtur*, cui dat et pullos: corde cogitamus Deum, quasi volet passer ad domum; carne agimus opera. (Cass.) Sicut passer deserit silvas, et inventa domo lætatur, ubi non timet insidias: sic anima lætatur, dum scit sibi domum paratam in cælo. Spiritus, qui est quasi passer volans in altum, tendens ad ipsum Deum. *Nidum, etc.* (Aug.) *Nidus* ad tempus, *domus* vero in æternum. Nidum ergo dicit fidem, et conformitatem sacramentorum Ecclesiæ, quem nidum quærit turtur, ut reponat pullos suos. Non enim abjicit ubicunque,

sed in nido Ecclesiæ facit opera bona salubriter, pro quibus salvatur: per quod differt ab aliis qui opera faciunt, sed non in nido fidei. Nam et pagani faciunt opera, vestiunt nudos, etc., et hæretici multa faciunt: sed non in nido Ecclesiæ, et ideo conculcantur, non servantur. Hæc caro est mulier, per quam seducitur passer, sed salvabitur per generationem operum, si in nido, id est, si perseveraverit in fide. Præbet autem Deus unde fiat nidus, induit enim se feno carnis ut ad te veniret. *Altaria tua, Domine.* (Cass.) Ubi animæ cælesti convivio epulantur, ubi anima quasi in domo gaudeat. (Aug.) Et caro reponit opera sua, unde: *Beati qui, etc.*, ubi ostendit ad quam beatitudinem militia ducit.

VERS. 5. — *Beati qui habitant in domo tua, Domine; in sæcula sæculorum laudabunt te.* (Aug.) Hoc boni jam habent, scilicet, quod habitant in domo tua. Sequitur: *In sæcula sæculorum laudabunt te.* Hoc totum negotium est ibi sanctorum: non est ibi necessitas, quæ mater est omnium humanarum actionum, quia cui faciunt ibi quippiam, ubi nulli indigent; habent ergo et agunt, unde beati sunt. Omnis autem beatus habendo vel agendo dicitur beatus.

VERS. 6. — *Beatus vir cujus est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit.* (Cass.) Quo auxilio ad domum veniatur.

VERS. 7. — *In valle lacrymarum.* (Cass.) Vallis lacrymarum est poenitentis humilitas. (Aug.) Unde autem ploratio, quia lege nos affixit, per quam cognovimus peccatum repugnare spiritui, et gemimus, quomodo scilicet, veniamus ad locum quem posuit, ope ejus et auxilio utique. *In loco quem posuit. Etenim benedictionem dabit.* Qui non potest exponi, quem oculus non vidit, nec auris audivit, id est, futurum regnum, quod disposuit et ordinavit Deus ut ad id per gradus veniatur.

VERS. 9. — *Domine Deus virtutum.* (Cass.) Orat et humiliat se pro impetratione hujus auxilii. *Deus Jacob.* (Aug.) Quem fecisti Israel apparens ei sic fac et me Israel.

VERS. 10. — *Respice in faciem,* etc. Ipse enim loquitur in nobis, unde Apostolus: *An experimentum ejus quæritis, qui in me loquitur Christus!* Et in nobis recipitur, sicut ait, *Qui vos recipit, me recipit. Respice.* Christum Pater semper respicit. (Cass.) Sed fac præsentia incarnationis eum gentibus respici: vel, ita per faciem innotescimus, aliis. (Aug.) *Respice ergo in faciem,* id est, innotescere fac omnibus Christum, ut possimus ire de virtute in virtutem

VERS. 11. — *Dies una.* Immutabilis, scilicet sine ortu et occasu, cui non cedit dies besternus, quem non urget crastinus. *Super millia,* super infinitos dies præsentis, qui habent finem. Propter quod *elegi,* etsi possem regnare, *abjectus* opinione hominum, *in domo* in Ecclesia, *Ecce quam dulce, fasce torcularis premi.*

VERS. 12. — *Quia misericordiam.* (Cass.) Ideo in domo Dei malo esse quam alibi, quia in ea dat misericordiam, qua justificat, post veritatem promissi

præmi. Sed quibus? his qui ambulant in innocentia. A

VERS. 13. — *Domine virtutum, beatus homo qui sperat, etc. Qui tanta facis, quæ dici non possunt.*

PSALMUS LXXXIV.

VERS. 2. — *Benedixisti, Domine. (Aug.)* Psalmus de nova benedictione, etc., usque ad de aversione iniquitatis.

VERS. 3. — *Remisisti. (Id.)* Futura dicit ut præterita.

VERS. 4. — *Mitigasti (Cass.)* Diapsalma, de aversione iræ, id est, pœnæ.

VERS. 5. — *Converte nos. Petit quod adhuc futurum sciebat. Quasi, quod dixi ut præteritum, oro ut fiat. (Aug.)* *Converte nos.* Prophetice dixit futura, ut præterita, hic autem orat ut vere futura, dicens, *Converte et averte, quasi dicat, dixi quasi facta. Et quia video futura, et quia non sunt oro ut fiant.*

VERS. 6. — *Nunquid in æternum. Prævidet iste hanc pœnam transituram: Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Irascaris. (Aug.)* Ira Dei est omnis pœna quam patitur. Sicut dictum est Adam quando peccavit: *Maledicta terra in opere tuo, et in labore et sudore vultus tui vesceris pane tuo.* De ira ergo mortales sumus et passibiles, sed innovati in Christo. A *generatione.* Prima generatio fuit mortalis de ira, erit altera immortalis de misericordia: sed nec hanc misericordiam meremur conversi per nos ad Deum, ipse enim nos convertit. Et inde subdit: *Deus convertens, quasi sicut vivificatio est a te, ita et conversio.*

VERS. 7. — *Deus tu conversus. (Cass.)* Non extendens, sed Deus convertens. Prius dat votum conversionis, post ad vitam ducit. Vel, Deus tu conversus ab ira in adventu Filii. *Vivificabis nos.* Tanto tempore antequam habeatur. Et tunc, *Plebs tua lætabitur in te, quæ prius in se male lætabitur.*

VERS. 8. — *Ostende nobis, Domine. (Aug.)* Hoc orando prædixit Propheta, etc., usque ad *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v).* (Cass.) *Ostende.* Vel petit iste sibi spiritualiter tantum Christum ostendi, sciebat eum quidem futurum, sed petit ut puro corde intueamur, non corporeis oculis ut infideles: Judæi enim viderunt et crucifixerunt. Et in futuro: *Salutare tuum da nobis, id est, Christum amplectendum et possidendum, ut* D

VERS. 9. — *Audiam quid loquatur in me Dominus. (Cass.)* Unde scit et per quem fiat, et quid præstet ipse veniens. *Pacem. (Aug.)* Christum. Pacem ad Deum et proximum, et per Christum.

VERS. 10. — *Prope timentes eum. (Id.)* Ubique dæmonia colebantur, etc., usque ad immortalis in corpore nostro modo mortali.

VERS. 11. — *Misericordia, etc. (Id.)* Postquam dixit, etc., usque ad *quomodo veritas de terra orta est (Luc. viii).*

VERS. 12. — *Veritas de terra orta est. (Id.)* Confessio de homine, ut se accuset, etc., usque ad *data est justificatio contentis.*

VERS. 14. — *Justitia ante eum. (Id.)* Prima hominis justitia est, etc., usque ad *et visitans ponet in via gressus. Ambulabit.* Accrescet, vel præcurreret, parans ei viam; et Dominus in via parata ponet gressus.

PSALMUS LXXXV.

Oratio David. (Aug.) Psalmus iste, secundus eorum est qui orationis nomine intitulatur, in quo Christus Dei Filius et hominis, unus Deus cum Patre, unus homo cum hominibus, orat in forma servi, qui oratur a nobis in forma Dei. Orat pro nobis ut sacerdos noster; orat in nobis ut caput nostrum, oratur a nobis ut Deus noster.

(Cass.) Christi oratio fidelium, etc., usque ad *comprimeret audaciam stultæ et inconsultæ temeritatis.*

(Aug.) Hæc dicit Christus in nobis, et nos in illo.

(Cass.) Orat ascendendo, unde concludit: *Omnes gentes adorantes.*

VERS. 2. — *Quoniam sanctus sum. (Aug.)* Christus propria sanctus sanctificans, etc., usque ad *misere clamantis, lætifica levatum.*

VERS. 3. — *Mittis. (Id.)* Portans hominem, donec perficiat eum, etc., usque ad *cum nondum sit perfectus.*

C VERS. 6. — *Auribus percipis. (Cass.)* Vide ordinem orationis, etc., usque ad *auditum deprecationi man-*

VERS. 7. — *Tribulationis. (Aug., Cass.)* Cum emixtus clamatur, etc., usque ad *quia non est similis tui in diis, Domine.*

VERS. 9. — *Quascunque fecisti venient et adorabunt eam, etc. (Aug.)* Si est gens quam non fecit Deus, illa non adorabit. Annuntiat Ecclesiam ubique diffusam, quod modo impletum est: Et nota, quia, ut ait Scriptura: *In lata gente gloria regis, in diminutione populi principis contritio.* Sequitur: *Et glorificabunt nomen.*

VERS. 10. — *Tu es Deus solus. (Id.)* Vel tu solus magnus contra futuras, qui se dicunt magnos et deos.

VERS. 11. — *Deduc me, Domine, in via tua. (Cass.)* Orat pro omnibus jam adorantibus, et loquitur in membris. *Domine, deduc, etc.* Aliud est duci ad viam, et aliud est duci in via, ne in ea cadatur: ubique egent homines adjuvari, sive sint in via, sive extra eam. Via autem Christus est, qui dicit: *Ego sum via, veritas, et vita. Lætetur cor meum. (Aug.)* In timore mundano præcedit causa, etc., usque ad *qui autem timet, et non sperat, depressus est.*

VERS. 13. — *Ex inferno inferiori. (Id.)* Per hoc intelligimus, etc., usque ad hæc sunt opiniones, non assertiones.

VERS. 14. — *Deus, iniqui insurrexerunt super me,*

et *Synagoga potentium*, etc. (Cass.) Item pro se orat A facta mentione passionis suæ et gloriæ, unde habent hi pro quibus oravit multam misericordiam et eruuntur de inferno.

VERS. 16. — *Da impertum tuum*. (Aug.) Quasi dicat : Transeat tempus patientiæ, veniat tempus iudicii, unde non tantum Christus, sed et sancti sedebunt iudices, qui sunt *fili ancillæ*, id est Ecclesie.

PSALMUS LXXXVI.

VERS. 1. — *Psalmus*. (Cass.) Quia agit de Ecclesia secundum potestatem, ubi agit opera. *Cantici*. Ut de sæculari Jerusalem, ad intelligentiam superne eleveris, scilicet de actione ad theoricam. Propheta prædicat cœlestem Jerusalem filiis Chore, quam commendat per fundamenta, et portas, et famam ut eis B augeatur affectus. *Fundamenta ejus*. Psalmus de cœlesti Jerusalem : plenus spiritu Propheta, multa volvens apud se, de hac civitate, de qua nihil adhuc dixerat, in hoc erumpit : *Fundamenta ejus*, etc. Prior laus a fundamentis; soliditas totius civitatis notetur. *Ejus*, non refertur ad aliquod præmissum : sed ad cordis Prophetæ meditationem, quia nunquam de illa corde tacuerat, etsi ore.

VERS. 3. — *Dicta*. (Aug.) Hæc sunt illa, quæ Dominus per prophetas de ea prædixit.

VERS. 4. — *Memor ero*. (Id.) Diapsalma. Dominus de eadem Jerusalem. *Memor ero Raab*. Ostendit quæ sunt illa gloriosa; quasi dicat : Hæc sunt illa : in illa civitate, inquit Propheta ex persona Dei, *Memor ero Raab et Babylonis*, quæ non pertinent ad C populum Judæorum. *Gloriosa de te*, ubi non solus est Judæus, sed omnes gentes. *Raab*. Per fenestram emisit coccinum, id est, in fronte habet signum sanguinis Christi Ecclesia gentium.

Unde : *Publicani et meretrices præcedent vos in regnum cælorum*. *Raab*, latitudo vel impetus, gentes, quæ late et impetuose vagantur per vitia. Ad Babyloniam pertinent omnes mali, ut ad Jerusalem omnes sancti. *Ecce alienigenæ*. *Memor ero*. Quare hoc dixisti? *Ecce alienigenæ*, id est, gentes : et *Tyrus*, angustia vitulorum, vel pœnitentiæ.

VERS. 5. — *Nunquid Sion*. Secundum aliam litteram. *Mater Sion dicet, homo*.

(Aug., Cass.) Quasi dicat : Unde alieni perveniunt ad Jerusalem? Audi unde. Est quidam homo, id est, D Christus, qui dicit *mater Sion*, id est *Synagoga*, mater mea secundum carnem; et per hunc veniunt; quis est homo ille? Ipse est qui *in ea natus est* et eam fundavit; ipse dicit, *mater*, civitati illi.

(Cass.) Vel, commendat Sion spirituali, etc., *usque ad quorum principum?*

(Aug.) Horum, (secundum aliam litteram) *qui facti sunt*, scilicet principes, *in ea*, id est, qui facti sunt principes; antequam essent in ea, non erant principes, sed abjecta mundi : *Elegit enim Deus infirma mundi ut confunderet fortia*.

VERS. 7. — *Sicut lætantium*. (Cass.) Diapsalma. Concludit paucis verbis, tangens futuram beatitudi-

nem. (Aug.) *Sicut lætantium collatis omnibus concludit : Sicut lætantium*. *Sicut*, quia talis erit lætitia, qualem hic non novimus, et ideo cum non potuit exprimi, dicit, ut potuit, *sicut lætantium*.

PSALMUS LXXXVII.

VERS. 1. — *Mahalath*. (Aug.) Chorus, ut canenti chorus consonando respondeat, etc., *usque ad* dicitur enim fuisse quidam orientalis.

VERS. 2. — *Domine Deus*. (Cass.) Monet Christi mortem imitari. Primo precatur auxilium referens contemptum ab inimicis : unde in forma servi orans ad patrem, ait : *O Domine*.

VERS. 3. — *Intret in conspectu*. (Id.) Virtus puræ orationis, quæ quasi quædam persona ad Deum intrat et mandatum peragit : quo caro pervenire nequit.

VERS. 4. — *Quia repleta est*. (Aug.) Hos humanæ infirmitatis affectus, etc., *usque ad* sed humanæ infirmitatis indicia.

VERS. 5. — *Æstimatus*. Quia non solum gravia, sed et contumeliosa pertuli.

VERS. 6. — *Sicut vulnerati dormientes*. (Cass.) Quia et ipse lancea vulneratus, et sepulcro clausus, sed differt per hoc quod sequitur, quorum non meministi adhuc.

In sepulcro. Id est, in carnali voluptate sopiti, unde Deus non excitat eos.

Et ipsi de manu tua repulsi sunt. (Aug.) Non enim ad dormientes hoc refertur, in quibus sunt justi, quorum licet non meminerit Deus *adhuc*, ut resurgant : de his tamen dictum est : *Iustorum animæ in manu Dei sunt* (Sap. III). Vel, *posuerunt me rei veritate*, *In lacu inferiori*, id est, in aquis inferni, scilicet in tenebris et in umbra mortis.

VERS. 7. — *In lacu inferiori*. (Cass.) Vel *inferni* : quia tam abjecta morte ablatum est in tenebris oblivionis, quem nemo requirit. Et *umbra mortis*, locus malorum, in quo puniuntur.

VERS. 8. — *Super me confirmatus est*. (Id.) Putabant quod ira Dei periisset et quod Deus omnes indignationes super eum induxisset, quando pertulit eum crucifigi.

VERS. 9. — *Longe sectisti*. (Id.) Quid amici ejus in passione fecerunt.

Notos. Non quos novit : quia tunc omnes nove- rat ut Deus, sed quibus notus est

VERS. 10. — *Tota die*. (Aug.) Per *extensas manus* continuatio bonorum operum, a quibus nunquam cessavit, intelligitur. In cruce enim nec una tota die fuit illa extensio, nec totum pro parte potest accipi cum addit *tota*; sed quia hæc opera non omnibus profuerunt, addit.

VERS. 11. — *Nunquid mortuis*. Mortuos corde dicit, quibus fiunt quidem miracula Christi, sed non prosunt eis : mortuis enim corpore facta sunt mirabilia, cum quidam revixerunt. Et cum Dominus infernum penetravit, atque inde victor mortis ascendit, magnum factum est mortuis miraculum. *Nun-*

quid mortuis. (CASS.) Quibus non prosunt opera sua ostendit. *Aut medici suscitabunt*, etc. (AUG.) In Hebræo non medici, etc., *usque ad: Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum.*

VERS. 12. — *Sepulcro.* Unde in Evangelio de talibus: *Similes estis sepulcris dealbatis quæ foris apparent hominibus speciosa: intus vero plena sunt ossibus mortuorum*, quasi, sic et vos hypocrisi et iniquitate. *Misericordiam et veritatem.* (AUG.) Misericordiam et veritatem amat conjungere Scriptura: maxime in psalmis.

VERS. 13. — *In tenebris.* Idem sunt mortui positi in sepulcro, et tenebræ, et terra oblivionis.

VERS. 14. — *Ego ad te, Domine, clamavi.* (CASS.) Quæ in suis sustinet; ecce chorus respondens præcinenti.

(ID.) *Et ego quasi*, cum illis, cum quibus unum.

(AUG.) *Et ego.* His mortuis non prosunt opera, etc., *usque ad Ut quid, Domine, repellis.*

VERS. 15. — *Ut quid.* (CASS.) Ecce quantum desiderat. *Ut quid, Domine.* Propofit, quærendam esse causam: quæ est, ut dilatione boni, et adversis multiplicatis, quibus repulsa quasi oratio inflammatur ardentius.

VERS. 16. — *Exaltatus.* (ID.) Prius tumido corde, postea, *Humiliatus.* Per confessionem. *Conturbatus*, id est, confusus de peccatis, ea damnando.

VERS. 17. — *Transierunt.* (CASS.) Non mansuete contigerunt.

(AUG.) Quia non de fidei, sed de infidei dictum est: *Ira Dei manet super eum* (Joan. III). Flagellat enim filios quos recipit, unde: *Quos ego amo, arguo et castigo* (Apoc. III). Et alibi: *Percutiam et sanabo: occidam et vivere faciam* (Deut. XXXII). (ID.) *Transierunt et conturbaverunt.* Quia aliud jam de damnatione patimur, et aliud de æterna ultione timemus. *Terrores tui.* (CASS.) Quos patior: quia tibi placuit, non meo merito. (AUG.) Terrores futuri iudicii, quos omnis caro timet.

Conturbaverunt me. Secundum infirmitatem carnis. (AUG.) *Conturbaverunt me* aliquando terrores, ita conturbant animum cogitantis circumpendentibus malis, ut sicut aquæ circumfluere videantur, et simul undique circumdare, unde amici et noti timore deserunt, unde Apostolus: *Omnes me dereliquerunt* (II Tim. IV).

VERS. 18. — *Circumdederunt me.* (CASS.) Peccata undique copiosa inundatione concludunt.

Tota die. (AUG.) Quia nullo tempore desunt mala Ecclesiæ donec finiatur sæculum. Sed hæc omnia sunt, ut oratio Ecclesiæ præveniat Deum donec illa salus veniat, ubi nihil malorum sit.

VERS. 19. — *Amicum* (CASS.). Et qui pio et fidei amore conjuncti sunt.

Proximum et notos, etc. Parentela. Sæpe justis humana officia timore subtracta sunt.

PSALMUS LXXXVIII.

VERS. 2. — *Misericordias.* (CASS.) Hic Psalmus de

spe Christianorum et magnificentia Domini multa dicit, per quæ nemo seducitur, qui digne supplicet, quod verus Israel ita intelligit. Primo de misericordia et veritate se cantare promittit Propheta.

In æternum. (CASS., REM.) Quomodo *misericordias in æternum cantat*, et gratias agit, qui miseræ non meminit? Quomodo autem plena beatitudo si memoria-reatus mentem tangit? Sed sæpe læti tristium meminimus, et sani dolorum sine dolore, et inde amplius læti et grati sumus; sic itaque et miseræ recordatio nil beatitudinis detrahit.

Veritatem. Promissionem. In ore, non ex ore labitur, sed in ore diu tanquam dulce versatur.

VERS. 3. — *Quoniam dixisti.* Hic dicit: Unde scit? Et quæ misericordiæ Dei per Christum sint? (AUG.) **B** Quas misericordias, et quam veritatem cantabo? Ecce.

Quoniam dixisti. Quasi dicat: Ego homo secure dico, quod tu, Deus, dixisti, per Spiritum manifestasti.

Misericordia ædificabitur. (AUG.) Utrumque repetit, quod prædixit. Quia universæ viæ Domini misericordia et veritas. Non exhibetur veritas in impletionem promissorum, nisi præcedat misericordia in remissione peccatorum. Denique, veritas Judæis, quibus promissa facta sunt, pertinet, misericordia, gentibus: ut ait Apostolus: *Dico enim Jesum Christum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei implendam: gentes autem super misericordia honorare Deum* (Rom. XV).

In cælis. Qui enarrant gloriam Dei, per quos ædificatur misericordia.

VERS. 4. — *Juravi David servo meo.* Securus est iste, ideo quia Deus dixit: securior, quia juravit. Juratio Dei promissionis est confirmatio, ex utroque fit homo Ethian, id est, robustus.

VERS. 5. — *In æternum.* (CASS.) Non est temporalis ædificatio misericordiæ, sicut ruina iniquitatis temporalis est: destruitur enim iniquitas temporalis in quibusdam, ut in eis ædificetur æterna misericordia, unde Jeremiæ Dominus dicit: *Ecce ergo constitui te super gentes et regna, ut evellas et destruas, et disperdas, et dissipas, et ædifices et plantes. In generationem.* (AUG.) Generatio enim non potest, etc., *usque ad* sedebit et tunc in sanctis.

VERS. 6. — *Confitebuntur cæli.* (CAS.) Diapsalma. **D** Secundo diversis modis laudes, et potentiam Dei describit, quasi, sicut dixisti, ita flet. *Confitebuntur*, laudabunt.

Confitebuntur cæli mirabilia. In omni enim misericordia perditorum, in justificatione impiorum quid laudamus nisi mirabilia Dei? Laudas quia surrexerunt mortui, plus lauda quia redempti sunt perditii. Vides enim hominem heri voraginem ebrietatis, hodie ornamentum sobrietatis. Vides enim hominem heri cœnum luxuriæ, hodie decus temperantiæ: heri blasphematores Dei, hodie laudatores Dei. Vides hominem heri servum creaturæ, hodie cultorem Creatoris: hæc sunt mirabilia quæ confitentur cæli. *Etenim veritatem.* (CASS.) Vel sine enim, *Mirabilia*

quomodo omnia agit et administrat ubique. Veritas **A** in Ecclesia ubi creditur, *Verbum caro factum*, et quod Trinitas, prius Deus.

VERS. 7. — *Quoniam quis.* (Aug.) Notandum quod idem sunt cœli et nubes, scilicet prædicatores. Sed cœli, prædicatores, propter fulgorem veritatis. *Nubes*, quæ nebulosæ sunt, propter mortalitatem carnis, et quia transeunt, ubi et abscondita, quæ post in iudicio clarebunt. *In filiis.* Vel superis, vel hominibus. Ne ergo putetur tantum homo: ille enim naturalis, nos adoptivi; ille genitus, nos creati; ille ab æterno genitus, nos in tempore facti; ille unicus, nos multi.

VERS. 8. — *Super omnes.* (Id.) Angelos, vel homines, qui sunt stipatores ejus impares, qui ei dono ejus proximant.

VERS. 9. — *Tibi.* (Id.) Qui omnia fecisti, etc., **B** *usque ad tentari supra id quod potest homo.*

VERS. 11. — *Vulneratum.* Humiliatus est pendendo, quos tenebat; vulneratus percusso corde, ubi superbiebat. *Superbum.* (Aug.) Scilicet draconem, qui in mari factus est ad illudendum ei, qui per humilem Christum, in quo alii sunt humiles, humiliantur; humiliavit se Christus, ut humiliaret superbum. Superbus enim superbos tenebat: vulneratur diabolus vulnerato Christo, nondum ex toto mortuus est. *Inimicos.* Aerias potestates vel Judæos per mundum dispersos, vel de hominibus alios assumpsit qui sunt spolia diaboli, alios reliquisti quos post eum abire permisisti.

VERS. 12. — *Tui sunt cœli et tua est terra orbem,* etc. (Id.) Ideo in cœlo triumphavit de diabolo, **C** quia ejus est cœlum; in terra de Judæa, quia ejus est terra. Cur ergo illi in alienis superbierunt?

Tu fundasti. Cur ergo in eum se erigunt, cujus est ambitus mundi, et omnes creaturæ quæ in eo sunt?

VERS. 13. — *Aquilonem.* Diabolus. *Mare tu creasti.* Sæculum. Stulte ergo in eum se erigunt, a quo creata sunt. *Thabor et Hermon in nomine tuo.* (Aug.) Montes Syriæ, et per eos gentes accipiuntur a parte totum per synecdochen.

Exsultabunt. Christo veniente allegorice. *Thabor*, Judæi, ad quos primum lumen venit. *Hermon*, Gentes, quæ prius fuerunt anathematizata. *In nomine tuo exsultabunt*, conjunctis in angulari lapide duobus parietibus.

(Aug.) *Thabor.* Veniens lumen a summo scilicet lumine, quo veniente fit anathema ejus, id est diaboli, qui nos tenebat in errore suo. Quod est: a te datum est ut illuminemur, ut anathema demus diabolo.

VERS. 15. — *Præparatio sedis tuæ.* (Cass.) *Sedes* Dei æterna, sed in iudicio apparebit *parata*, cum ipse videbitur juste judicare. Vel modo homines discernendo et justa tenendo, parant se sedem Domino.

Misericordia et veritas præcedent faciem tuam. A similitudine præcursoris. Domino hospitium præparantis.

VERS. 16. — *Beatus populus qui scit,* etc. (Cass.) Ille scit, qui suam lætitiã non in sua, sed Domini virtute ponit, vel, qui, quod ore cantat, corde intelligit: unde sequitur hoc præmium, *in lumine*, id est, in contemplatione Trinitatis perseverabunt.

Jubilationem. Jubilus, gaudium quod verbis explicari non potest, nec tamen penitus reticeri. *Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exsultabunt.* (Cass.) Commendat gratiam, de qua jubilus.

(Aug.) Vel in bene placito tuo, id est in Christo, ideo in ipso, quia assumpsit carnem nostram, in quo omnis spes.

VERS. 20. — *Tunc locutus est in visione.* (Cass.) Diapsalma. Tertio promissiones Patris de Christo. Superior laus non est dubia, quam paterna confirmat auctoritas. (Cass.)

(Aug.) *Tunc.* Quando disposuisti testamentum, vel cum hæc diceres mihi, *tunc locutus es sanctis*, reliquis prophetis *in visione*, non enim ignoranter locuti sunt, sicut Montanus et quidam alii hæretici dixerunt.

VERS. 21. — *David servum meum oleo sancto meo unxi eum.* (Aug.) Manu fortem, servum obedientem, ideo in eo posui adjutorium.

VERS. 23. — *Inimicus in eo.* (Id.) Diabolus, unde: *Venit princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam* (Joan. xiv).

Filius iniquitatis non apponet nocere. Judas non apponet, non addet effectum voluntati.

VERS. 24. — *A facie ipsius inimicos.* (Aug.) Cuius facies ejus peccatores respicit, a criminibus separantur, quibus non est locus sub præsentia ejus.

VERS. 25. — *Et veritas mea et misericordia mea cum ipso, et in nomine meo exaltabitur cornu ejus.* (Id.) Sæpe misericordia et veritas commendantur nobis, etc., *usque ad* ubi hæc sibi occurrunt.

VERS. 31. — *Si autem dereliquerint.* Non solum de persistentibus, sed et de cadentibus hæc promitto.

VERS. 33. — *In virga.* Quis enim est filius? etc., *usque ad: Et in verberibus, etc.*

Non dispergam. (Aug.) Ipse non tollit misericordiam ei, qui Christianus quidem est: quod si homo ita iniquus est, ut fugiat accedente patre, ipse se alienat, non pater abjicit eum.

VERS. 35. — *Neque profanabo.* Profana esset promissio, si esset inexplata. Nunquid propter malos pisces nihil ex illa sagena mittitur in vascula? Mittentur utique boni pisces, id est, quos prædestinavit.

VERS. 36. — *Semel juravi.* (Cass.) Homo frequenter, Deus *semel*, qui non variatur.

In sancto. In homine Christo, in quo complendum erat quod juravi; vel David, id est Christo, per sanctitatem. *Semen*, Christiani.

VERS. 38. — *Sicut sol in conspectu.* (Aug.) Secundum animam, etc., *usque ad* in cœlo, id est Christus.

Tu vero repulisti. (Cass.) Diapsalma. Quarto

adversa prædictis promissionibus ponit, ne putentur in alio impleri, quam in futuro tunc Christo. Tu vero repulisti. Quasi, Christianis hæc bona, sed non Judæis, qui se privaverunt promissione, et hoc est: Tu vero *Christum tuum*, id est, unctum David, a regno repulisti pro peccato, quod commisit contra Uriam de Bethsabæe; *Et despexisti*, vel *sprevisti*, quia multa indigna passus; *distulisti*, diu in tribulatione, *testamentum*, promissa Judæis, ad gentes lata sunt. (Aug.) Tu vero. Vel, hæc omnia de Christo et Ecclesia, *repulisti*, ad patibulum *Christum tuum*, et in despectum dedisti. Vel, distulisti a gloria, ad tempus, vel secundum membra.

VERS. 40. — *Testamentum*. Promissio videtur eversa, et sancti profani reputantur. *Sepes*, prælatos, *destruxisti*, dum occiduntur. *Et posuisti firmamentum ejus formidinem*. Qui firmabant alios docendo, jam sunt timori, dum affliguntur, et quidam jam sunt direpti a transeuntibus viam, quæ est Christus.

VERS. 44. — *Avertisti adjutorium gladii ejus*. Id est prædicationem. *Non es auxiliatus ei in bello*, sed dedisti ad passionem. *Destruxisti eum ab emendatione*, etc., id est, quidam mundi defecerunt, et in terram redacti sunt. *Minorasti*, ut putatur, dum cito de vita auferuntur.

(Aug.) Quare illa promisit Deus, etc., usque ad ut hæc promissio in aliis expectaretur.

VERS. 45. — *Destruxisti eum*. Hæc omnia venerunt Judæis, non tamen ablato eis Christo, et æterno regno, sed dilato. *Sedem ejus in terram collisisti*. Id est, regnum eorum ubique terrarum deletum est, quia jam non est de eis princeps.

VERS. 46. — *Minorasti*. Quia diu staret regnum eorum, si sub Deo. *Perfudisti eum confusione*. Quia gestat opprobrium infidelitatis. *Minorasti*. (Aug.) Putabant se regnuros in æternum, sed minuisti dies regni eorum, ut non staret, juxta opinionem eorum.

VERS. 47. — *Usquequo, Domine?* (Cass.) Diapsalma. Quinto. Ecce in quo impletæ promissiones, scilicet in *substantia David*, quæ vivit, et eruit animam, id est, in Christo. (Aug.) Sed, usquequo non resuscitas Christum? Quæ *substantia*? quæ nihil, nisi per ipsum. *Quis est homo qui vivit et non videbit mortem?* nullus. In his jam postulat subvenire homini, vel specialiter Judæis.

VERS. 48. — *Memorare quæ mea substantia*. (Id.) Dicit hoc David, carne positus in Judæis, spe in Christo. Quæ *sit mea substantia*? Et si Judæi deficiunt, non deficit *mea substantia*, non omnino interit radix, unde veniet Maria: et de ea veniet semen cui promissum est. Nam de populo illo virgo Maria, de virgine Maria caro Christi, et caro illa non est peccatrix, sed peccatorum mundatrix. *Nunquid enim vane*. Omnes filii hominum ierunt in vanitatem, non tamen *vane constituiti* eos: unde ergo mundas eos a vanitate? per *semen*, in quo est *mea substantia*; de quo subdit: *Quis est homo?*

VERS. 49. — *Quis est homo?* (Id.) Nulli hoc convenit, nisi Christo: et si enim resurgentes invenit, et non ultra videbunt mortem: non tamen ipsi *eruent animas suas de manu inferiori*, sed ille, qui *potest animam ponere, et iterum sumere, cui nemo eam tollet*. (Cass.) Vel sic, nullus vivet, vel eruet animam: et cum hoc sit, *ubi sunt misericordiæ?* Jam rogat promissiones impleri, quas David fecit.

VERS. 50. — *Ubi sunt misericordiæ?* (Id.) Diapsalma. Sexto, in membris etiam implentur promissiones, non temporaliter, sed spiritualiter. Et loquitur in persona Ecclesiæ.

VERS. 51. — *Memor esto, Domine*. (Aug.) Ut remuneres, videtur oblitus, dum differt. *Opprobrii servorum*. (Cass.) Illati servis a multis gentibus.

(Aug.) Quod ego (Ecclesia) *Continui*, id est, portavi. *In sinu*, in secreto mentis, quia palam non audebat loqui.

VERS. 53. — *Benedictus*. (Cass.) Contra maledictiones gentium. (Aug.) *Benedictus*. Exclamatio ex visa claritate Christi.

PSALMUS LXXXIX.

VERS. 1. — *Oratio Moysi*. (Aug.) Cum vetus vita et nova, etc., usque ad et videt mirabilia de lege Dei. (Cass., Rem.) Agit iste psalmus de defectu generis humani, qui per Christum auferetur.

Domine refugium. (Cass.) Primo, æternum proponit refugium temporaliter homini.

VERS. 2. — *Præquam montes*. Ne autem videtur non fuisse, antequam esset nobis refugium: adjungit *præquam*. *Montes, terra*. (Aug.) Ecce omnis rationalis creatura hac differentia distincta est, ut *montium* nomine celsitudo angelorum; et *terræ* nomine humilitas hominum: ideoque non incongrue verba sic distinguit, ut diceret *montes*, id est angelos, *fieri*, et *terram*, id est homines, *formari*. *Fierent aut formaretur*. Formari, vel fingi, solet dici secundum corpora: fieri de nihilo. A *sæculo*. Aptius diceret, etc., usque ad hic autem ponitur *sæculum* pro æterno. A *sæculo*. Ecce quæ æternitas nobis refugium, etc., usque ad *Ne avertas, quoniam mille anni*. Tu es. Optime ait, quia immutabilis. Non dicit eris, vel fuisti, cum immutabilis essentia Dei non noverit præteritum, vel futurum; unde dictum est: *Ego sum qui sum*. Et, *Qui est misit me ad vos?* Et: *Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient*.

VERS. 3. — *Ne avertas*. (Cass.) Secundo, exponit infirmitatem hominis, cui petit subveniri. *In humilitatem*. Id est, terrenam concupiscentiam, etc., usque ad qui docuit cœlestia quærere.

VERS. 4. — *Dies hesterina*. (Aug.) Non dicit, saltem sicut crastina, etc., usque ad in sollicitudine, et trepidatione, et quasi nihil est.

VERS. 6. — *Mane sicut herba*. (Aug., Cass.) Metetur a qualitate noctis.

Vespere decidat. In extremis secta, vel fracta. (Cass.) *Mane sicut herba*. Dixi, quod anni habeatur, etc., usque ad juventus quæ floret et transit.

Vespere. Senectus, quando refrigescit vigor hominis. *Vel. mane sicut herba.* Apta comparatio, quasi sicut herba mutatur a qualitate, quam habet in nocte, in deteriorem mane orto sole: ita mutatur homo in deterius.

VERS. 7. — *Defecimus in ira tua, et in furore tuo turbati sumus.* (Aug.) Mortales et passibiles facti, quod tamen morte finire timemus, unde sequitur: *Et in furore tuo turbati sumus. Sæculum.* Vitam nostram pravam. *Vel sæculum* posteros. *In illuminatione vultus.* (Cass.) Illa teguntur, quæ veniam habent: *illuminantur*, quæ puniuntur.

VERS. 9. — *Quoniam omnes dies.* (Aug.) Cognitio nostra defecit obtenebrata ratione per peccatum, vel, tempus vitæ abbreviatum est, et pene *defecit*, quia ad paucitatem reducti sunt dies vitæ nostræ. *Anni nostri sicut.* (Cass., Aug.) Miseria et brevitās hujus vitæ exprimitur hic per similitudinem *aranea*, quæ textit inanes telas, ut dolo capiat muscas: unde sicut *aranea*, id est, in rebus corruptibilibus laborabamus, inania tacebamus. (Cass.) Vita per iram Dei brevata est, quia præsumptione longioris vitæ peccabant. Et nos ipsi in *ira tua defecimus.* (Aug.) Id est, essentia nostra defecit per iram. *Meditabuntur... anni*, non operabuntur, quia sine utilitate transeunt. *Vel, meditabuntur* passive, id est, reputabuntur anni nostri *sicut aranea*, id est, sicut inanes et inutiles.

VERS. 10. — *Septuaginta.* (Id.) Terrenorum appetitus quæ septem diebus aguntur: si in virtutibus octoginta, id est, æternitas petitur. *Annis.* *Vel anni*, alia littera. Quo temporis spatio dicuntur longævi, qui etiam usque ad *octoginta* annos aliquas vires habere videntur. *Octoginta.* Quia et citra octoginta annos sunt quidam infirmi, etc.; *usque ad* redemptionem corporis exspectantes. *Mansuetudo.* Clementia est, si Dei: domatio, si nostra. Ipse enim per clementiam mansuetus, domando nos efficit mansuetos, et sic corripimur.

VERS. 11. — *Quis novi.* (Id.) Potestas iræ hominis est corpus occidere, post nihil facere. Deus et hic punit, et post in gehennam mittit: et a paucis major ejus ira intelligitur.

VERS. 12. — *Dexteram tuam sic notam fac.* (Cass.) Tertio, orat et affirmat liberationem. (Aug.) *Dexteram tuam.* Christum sic notum fecit, etc., *usque ad* ut ad dexteram ponat.

Et eruditus corde in sapientia. Vel compeditus corde. Quod idem est, quia qui erudiuntur in sapientia, pedem mentis injiciunt in compedes Dei, ut a via ejus non exorbitent. Quos sic fecit Deus notos in Novo Testamento, ut pro fide omnia spernerent, quæ magna habentur, in Veteri et æterna morte quærent: hoc attendens ait, pro eis, qui multa patiuntur a sæculo pro æternis.

VERS. 13. — *Convertens.* Quasi aversa sit facies ejus a tribulatis. *Usquequo.* Alias aliquantulum. (Cass.) Non ex toto, quæ magis prodest, si aliqua tribulatio semper monet nos.

VERS. 14. — *Mane misericordia tua exultavimus,*

A et delectati sumus. (Aug., Cass.) Modo nox, in qua esurimus: tunc autem satiabilimur vultu, unde: *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Et alibi: *Mane astabo tibi, et videbo.* Nunc autem pro eo *laxati sumus*, et in malignis diebus in quibus dicimus: *Respice in servos.*

VERS. 16. — *Respice in servos tuos.* Quod facit Deus in se, orat Propheta fieri suo populo: orat, scilicet, ut parcat Judæis peccantibus, si non pro meritis eorum, saltem propter opera quæ in eis fecit.

Et dirige filios eorum. Quasi, etsi ipsi per iniquitates dispersi sunt, vel filii, in fine fide corrigantur, qui per se pravi, et inconvertibiles.

VERS. 17. — *Splendor Domini Dei nostri super nos, et operamini.* (Hier., Cass.) Imago Dei recreans menti imprimatur. Vel splendor Dei super nos est, dum crucis impressione decoramur, et vexillum triumphii in fronte portamus. (Cass.) Triplex quippe est imago, etc., *usque ad* meminim te, intelligam te, diligam te.

PSALMUS XC.

VERS. 1. — *Laus cantici.* Laus, et humana est: sed hæc est cantici, quia non nisi divina. Est enim psalmus iste hymnus contra dæmones. Propheta ergo de quolibet sancto ait: *Qui habitat in adjutorio, etc.*

(Cass.) Ostendit tentationes diaboli per humilitatem victas a Christo, et a suis, manentibus in auxilio Dei, ut et nos per eum discamus tentationes superare, quia est janua per quam, si quis introierit, ingrediatur, et egrediatur, et pascua eveniet.

(Aug.) Janua Christus; intrare per eum, est imitari eum, non in divinitate, et potentia, et miraculis, sed in eo quo factus est pro nobis, id est, humilitate ad quam vocat, dicens: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde.* De hoc psalmo tentavit Christum diabolus. Christi autem tentatio nostra est doctrina, quem sequentes ex eo vincimus.

Qui habitat. (Cass.) Describit primo fidem in solo Deo, omnino protectione Dei vallatum. *Qui habitat*, id est, qui totam spem non in se, sed in Deo semper constituit, omnibus modis protegetur a Deo. Nota verborum correspondentiam: sicut enim semper *habitat*, sic et semper *commorabitur*. Illud affirmat, scilicet quod *habitat*; hoc promittit, scilicet quod *protegetur*.

In protectione Dei cæli commorabitur. Ut scilicet non declinet ad dexteram vel ad sinistram, sicut in Veteri Testamento præceptum erat filiis Israel, ut incederent via regia, non declinantes ad dexteram vel ad sinistram. Via regia, via Christi regis nostri, qui sic viam mundi cucurrit, ut nec prosperis illiceretur, nec adversis frangeretur.

VERS. 2. — *Deus meus.* (Cass.) Ne putes post susceptionem et refugium jam nihil esse potendum, addit: *Sperabo in eum*, ne aliquando de se præsumat, hoc si fecisset Adam, bene staret.

VERS. 3. — *De laqueo.* (Id.) Tentatio, vel per facta, quæ hic dicitur *laqueo*; vel per verba quæ

hic, a verbo *aspero*; quasi, etsi leve videatur, grave tamen est verbo tentari. *Laqueus*, versutiæ spirituum, vel carnalium inimicorum; *verbum asperum*, omne dictum, quod movet a regulis divinis. (Aug.) *De laqueo venantium*, dæmonium, qui non in via Christo, sed circa, ad dexteram vel sinistram, tendunt laqueos. In quos et per verbum asperum cadunt aliqui, ut qui nolunt esse Christi, propter insultantes Christiano nomini, et qui timent detractioes hominum, ut cessent a via Dei.

VERS. 4. — *Scapulis*. (Aug., Cass.) Speranti beneficia Dei promittit. *Scapulæ*, sunt operationes mirabilium, quibus ut humeris virtus Dei ostenditur. *Pennæ*, monita Prophetarum, quæ ad cælos vebunt.

Obumbrabit! Ut neque sol divinitatis, neque luna humanitatis te urat. *In pennis* protectio. *Scapulis suis*. Alias, *Inter scapulas*. (Aug.) Id est, ante pectus suum te ponit, etc., *usque ad* ut sub alis ejus speremus.

VERS. 5. — *Veritas*. (Id.) Dei est, qui non respicit personas, nec miscet sperantes de seipsis cum his qui sperant in Deo, sed discernit humiles vel superbos. (Cass.) Vel veritas, incarnatio Christi, unde: *De terra veritas orta est* (Psal. LXXXIV), quod et scapulis obumbrat, et scuto defendit. Sicut notavit genera defensionum, notat et genera periculorum, ut sit gratior liberatio.

A timore nocturno. A similitudine periculi, unde tantum timor habetur. *A timore nocturno*. (Aug.) Qui ignorans peccat, etc., *usque ad* *Cadent a latere tuo mille*.

VERS. 7.—*Cadent a latere*. (Cass.) Secundo, fidentis in Deo caput, id est Christum, in cælo levatum, dicit a nullo posse contingi, qui et proles in terra protegit: sed præsumptores ab eo cadunt. Ecce certitudo protectionis fidentis in Deo per Christum. *A latere*. Latus Dei est corona justorum, qui cum eo judicabunt, unde dicitur: *Mittite a latere vestro*, id est, qui vobiscum habent consilium. Latus ergo Christi, Apostoli et eorum imitatores, quibus promisit: *Sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel* (Matth. XIX). Duodecim sedes perfectio tribunalis, in quibus sedebunt omnes qui omnia reliquerunt, et secuti sunt Christum.

VERS. 8. — *Verumtamen*. (Cass., Aug.) Licet quidem te permittente impiis tuos persequi, sed non impune, oculis tuis considerabis malum, quod voluerunt, non bonum quod per nescientes agitur, eis retribuetur, et sanctus, qui habet oculos fidei, videt eos modo exaltari et tonare, et in fine fulminare: hoc dixit ne infirmumoveantur. (Cass.) *Verumtamen oculis*. Etsi cadentes tentent te duris, *verumtamen*. Vel, etsi dæmonium non appropinquet, quod est per iniquos: sed tamen non quod faciunt, sed quod intendunt, *considerabis*.

VERS. 9. — *Quoniam tu es*. (Aug.) Unus Christus est caput et corpus, de quo loquitur modo ut de capite, modo ut de corpore, non mutata persona. Ideo

que diligenter adverte, ubi de Christo secundum caput, ubi secuadum membra agat. *Altissimum*. In alto est refugium Dei, valde in occulto, ut fugiatur a ventura ira. Multi enim sic faciunt sibi refugium Dei, quo fugiunt a malis temporalibus. *Altissimum possisti refugium*, id est, resurgendo, ascendendo, altum fecisti refugium, ut jam sperem sequi quo præcessisti.

VERS. 10. — (Id.) *Tabernaculum Dei est caro, etc., usque ad* Christo hoc bene accipitur.

VERS. 11. — *Quoniam angelis*. Hoc dixit tentator Domino, quando illum tentavit: hoc objecit, de Deitate ejus dubitans. Tentatus est autem Christus propter nos, ut et in eo tentatorem vincere discamus.

(Aug.) Sic et baptizari a servo voluit, non pro sua necessitate, sed pro hominis utilitate, ut non aspernemur baptizari a conservis.

VERS. 12. — *In manibus portabunt te*. (Id.) Manibus angelorum sublatus est Christus in cælum, etc., *usque ad* qui vinci non potest.

VERS. 13. *Super aspidem*. Post humanam infirmitatem, divina virtus ostenditur, quæ tantis imperat. Et agit de Christo secundum membra. *Et concubabit*. (Aug.) Serpentem calcet Ecclesia, quæ cavet astutiam ejus. *Leonem*. Aperte sævit in martyres.

Draco insidiatur per hæreticos, ut corrumpat virginem Christi, unde Apostolus: *Despondi vos uni viro, virginem castam exhibere Christo* (II Cor. XI).

VERS. 14. — *Quoniam in me speravit*. (Aug.) Tertio verba Dei, quibus Ecclesiam consolatur, cui et hic defensionem, et in futuro præmia promittit. (Cass.) Mandat angelis de te dicens: *Quoniam in me*. Certitudo promissionis per præmissionem Dei.

VERS. 15. — *Clamabit ad me*. (Aug.) Non est timendum in tribulatione, etc., *usque ad* eo tempore magis laboremus ad resistendum.

PSALMUS XCI.

VERS. 1. — *Psalmus cantici*. (Aug.) Propter fastidium animorum, etc., *usque ad* gloriam Dei quærens, non tuam.

VERS. 2. — *Bonum est confiteri*. (Cass.) Primo, agit quomodo bonus imperturbatus agit sabbatum mentis, sentiens omnia bene agi a Deo, quod non novit stultus. (Aug.) Bona præsentia a Deo nobis donata, consolatio sunt: cum desunt, justitia est. Consolatur enim nos Deus, et emendat: in utroque ergo simus ei grati, dicentes: *Bonum est confiteri, etc.*

VERS. 4. — *In decachordo*. (Id.) Psallit, qui cum hilaritate bene facit. Qui cum tristitia de eo fit, non ipse facit: et portat psalterium, non cantat in eo. *In decachordo*. Si bene loqueris tantum, canticum est sine cithara; si operaris, et non loqueris, cithara est sine cantico; et ideo bene loquere et benefac.

VERS. 5. — *Quia delectasti*. (Id.) Unde Apostolus: *Ipsius figmentum sumus, etc., usque ad: Quam magnificata sunt. In factura tua*. (Cass., Hier.) Et in decore ipsius mundialis fabricæ, et in obedientia, et in dispositione, et in causis, et in effectibus, et in operibus manuum, quibus utor, vel quæ miror.

VERS. 6. — *Quam magnificata sunt.* (CASS., HIER.) A Christi hic cantatur, etc., usque ad laude domus, ibi, *Domum tuam. Decorem indutus.* (AUG.) Christus decorus his, etc., usque ad orbis qui non commovebitur. *Decorem induit.* (CASS.) Id est, pulchritudinem, etc., usque ad ab incarnatione, quando homines docuit.

VERS. 7. — *Vir insipiens, etc.* (CASS.) Me delectasti in operibus, sed *vir insipiens non cognoscet*, et stultus, qui, si scit, non cavet sibi, *non intelliget hæc*, quæ dixit, vel quæ dicit post. Summum genus scientiæ est scire Deum tanta præstare, quæ humanus sensus non valet attingere.

Inspiciens est, qui cœlesti sapientia vacuus, humanis versutiis plenus est; qui non scit opera Dei, quia casu putat omnia agi; *Stultus* est brutus, qui nec sæcularia novit.

VERS. 8. — *Cum ezorti fuerunt.* (CASS.) Malos asserit perituros, etc., usque ad Judæi putaverunt te **B** communi scilicet sorte mori.

VERS. 9. — *Tu autem Altissimus.* (AUG.) Exspectas desuper ex æterno, etc., usque ad non longanimis, ex verbo æternus.

VERS. 11. — *Et exaltabitur.* (Id.) Etsi ipsi peribunt, etc., usque ad omnes hæreses peribunt.

VERS. 12. — *Et desepxit.* (Id.) Et ideo jam nunc desepxit, et audiet a veritate intus. *Et ab insurgentibus.* (CASS.) Vel, insurgentes in me, malignantiæ audiet in novissimo: quando se increpabunt, dicentes, *Quid nobis profuit superbia et divitiæ?* (Sap. v.) *Auris mea.* (AUG.) Stantis ad dexteram, audiet in futuro, hoc scilicet, *Ite, maledicti, in ignem æternum.* **A** quo malo auditu justus non timebit. Ecce hoc istis, *Quid de justis?* (Matth. xxv.)

VERS. 13. — *Justus ut palma.* Illi ut fenum. Justus ut palma, pro altitudine, et quia radix aspera, pulchra coma in summo et fine, et tarde fructum facit; ita et justum hic asperat labor, quem in supernis pulchritudo immortalitatis coronabit, et quasi tarde post longos labores mercedem operum recipiet. *Justus ut palma.* (CASS.) Tertia pars. Justos florere, ut hac promissione devote gaudeant. *Cedrus.* (AUG.) Palma et cedrus, hæ arbores non arescunt æstate, ut fenum.

VERS. 14. — *In atris domus.* (CASS.) Atrium, initium mansionis; domus interior. *In atris ergo florebut*, id est, in ipso resurrectionis initio, dum audient: *Venite, benedicti Patris mei* (Matth. xxv.)

VERS. 15. — *Adhuc multiplicabuntur.* (Id.) Ecclesia **D** magis incipiet esse uberrima, cum ad finem sæculi erit perducta: tunc enim passionibus electorum cito implebitur numerus beatorum. Et accipitur hic aliter *senectus*, quam supra.

VERS. 16. — *Annuntient.* (Id.) Hic, vel, dum præmium capient annuntiabunt, quod justus, qui suis promissa complet. *Et non est iniquitas in eo.* (AUG.) Ut hic permittat pati pro se, quos non ibi ornet. *Et rectus*, qui remunerat, non iniquus ut fraudet præmio, sed benignus ut accumularet.

PSALMUS XCII.

In diem, etc. (AUG.) In die ante sabbatum, etc., usque ad quod significat sextus dies.

VERS. 1. — *Dominus regnavit, etc.* (CASS.) LAUS PATROL. CXIII.

A Christi hic cantatur, etc., usque ad laude domus, ibi, *Domum tuam. Decorem indutus.* (AUG.) Christus decorus his, etc., usque ad orbis qui non commovebitur. *Decorem induit.* (CASS.) Id est, pulchritudinem, etc., usque ad ab incarnatione, quando homines docuit.

Præcinxit se. Non ait, cinxit, vel succinxit, vel accinxit, sed præcinxit. Cingimur enim operaturi, accingimur pugnaturi, succingimur ituri, præcingimur ministraturi. (AUG.) Cinctio ergo opera significat, etc., usque ad quia *melior est qui vincit iram, quam qui capit civitatem.* *Præcinxit.* (CASS.) Cœtu angelorum ascendens, vel strenuitate operandi.

Etenim firmavit. (AUG.) Decorem et fortitudinem induit, ut fundaret terram, unde addit: *Etenim firmavit.*

VERS. 2. — *Ex tunc.* (Id.) Vel ex illo, tempus gratiæ designat, forte intelligit hoc ex die ante sabbatum, id est, sexto tempore hujus mundi, quo Dominus venit: sed ne putes tunc cœpisse, quando natus venit addit, *a sæculo tu es.*

VERS. 3. — *Elevaverunt flumina vocem.* (AUG.) Quia discipuli audientes, etc., usque ad sæculi, quod cœpit irasci, vel persequi. *Elevaverunt flumina fluctus suos, etc.* (CASS.) Hoc deest in aliis, etc., usque ad qui facit omnia bona, addit: *Mirabilis in altis Dominus.*

VERS. 5. — *Testimonia.* (AUG.) Quia *mirabilis elatio maris, etc., usque ad et coronas ex prædicatione.* (CASS.) *Testimonia.* Vel ita, etc., usque ad licet brevibus verbis, continet.

PSALMUS XCIII.

C *Psalmus David* (AUG.) Infirmis, qui et murmurant corde, etc., usque ad totus docens patientiam. *Quarto sabbati*, quo die fecit Deus luminaria, etc., usque ad unde monet ad patientiam.

VERS. 1. — *Deus ultionum Dominus.* Ne festines alioque punire, si te læsit; sicut nolles puniri alio rogante, quem læsisti: et si ille peccat in te, ne pecces deterius blasphemans Deum, nec optes vindictam; quæ si venerit, forsitan te prius inveniet.

Libere egit. (AUG.) Tempore infirmitatis, ut quando in templo docuit, tanquam potestatem habens, quia nec veritati ejus, nec potestati ejus potest obviari. Et quia ita tunc, nunc *Exaltare, quia, usquequo peccatores.*

VERS. 4. — *Effabuntur.* (CASS.) Exponit eorum peccata, etc., usque ad procedit exaggerando. *Loquentur omnes qui operantur, etc.* *Effabuntur*, aliis respondent, (AUG.) id est, habent quod respondeant, etc., usque ad loquuntur iniqui dicentes Deum non curare hæc.

VERS. 6. — *Vidua et advenam.* (CASS.) Hos Deus tuctur, etc., usque ad sine patre diabolo et matre concupiscentia.

VERS. 7. — *Nec intelliget.* (AUG.) Quasi, non attendet ista, negligit ista, nec attendit ut videat, non me curat Deus, quid agam?

VERS. 8. — *Intelligite.* (CASS.) Secunda pars; contra blasphemos, etc., usque ad quod consilium suum malis incognitum, suis amicis aperit. *Sulti.* Qui aperte blasphemant, dicentes Deum non videre. Vel ita: Vos *insipientes*, id est nescii, intelligite, qui jam bene vivendo

estis in populo, id est, in numero honorum. *Et vos stulti*, id est, improvidi, et si scitis, *aliquando sapite*.

VERS. 10. — *Qui corripit gentes*. (Aug.) Quotidie pro originali, nonne arguet pro supradictis? Vel, *Qui erudit*. Propter quam eruditionem misit Filium suum Deus, etc., *usque ad unde Apostolus: Omnes astabimus ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque*, (Rom. xiv), etc.

VERS. 11. — *Dominus scit*. (Id.) Tu vero nescis cogitationes Dei, quoniam iustæ sunt; sed amicis factis prodit Deus consilium suum, cur malis pareat. *Quoniam vanæ sunt*. Talium cogitationes vanæ sunt, quod ipsi per se non possunt scire, sed Dominus novit esse vanas.

VERS. 12. — *Beatus homo*. (Cass.) Isti sunt vani, etc., *usque ad omnes scient Deum, cæli ut liber plicabuntur*. *Et de lege tua*, etc. (Aug.) Ex lege discite patientiam, donec fodiat, non est tuum scire quomodo, et cur fodiat illi.

VERS. 13. — *Donec*, etc. (Aug.) Felicitas malorum fovea est; labor bonorum flagellum patris; felicitas est fovea, quia cum parit Deus per impunitatem, fit homo elatus, et cum putat se altum, cadit. *Fodiatur fovea*. Ecce consilium Dei: ideo parit malis, ut fodiat fovea eis. Adhuc foditur, et tu jam vis sepelire eum: nimis festinas. *Peccatori fovea*, etc. Non omni, sed superbo, etc., *usque ad age gratias ei a quo habes, nec alium despicias*.

VERS. 16. — *Quis consurget*. (Cass.) Tertia pars, ubi dicit quod fluctuatio sit justis, et fluctus sæculi, id est, mala per iniquos, ut puncti clament ad Deum, et nihil aliud eis placeat, et tunc gratior fit liberatio. (Aug.) *Quis consurget*, quasi dicat, etc., *usque ad sed unde vincam? Nisi quia Dominus. Stabit mecum*, etc. (Cass.) In acie patiens; sed quia ille vincit, qui vim sustinet; perdit, qui ferit.

VERS. 17. — *Nisi quia Dominus*. (Cass.) Vanis persuasionibus poterat decipi, nisi Dominus liberaret.

VERS. 18. — *Adjuvabat me*. Sicut Petrum liberavit Dominus super aquam ambulantem, ne mergeretur, qui Domino dixit: *Domine, si tu es, jube me venire ad te* (Matth. xxvi).

(Aug.) Ut Christus sua potestate, etc., *usque ad unde subdit, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam*.

VERS. 19. — *In corde*. (Id.) Salubres cogitationes significat, ut scilicet cum æternas retributiones cogitaret, mala temporalia despiceret.

VERS. 20. — *Nunquid adhæret*. (Id.) Nemo iniquus sedet tecum; et cum nihil his tecum, ad quid ergo fiunt? ut de eis pungas, et puncti ad te clament, et demum hi pereant; quæ his tribus versibus subsequentibus ostenduntur. *Sedes iniquitatis*. (Cass.) Est possessio mundi, cum amore, quæ non hæret Deo, qui suos præcipit hæc fugere. *Qui fingis*. (Aug.) Ex hoc intelligo, quod non hæret tibi iniquus, etc., *usque ad et ille dolor est præceptum; sed alter est informis*.

Dolorem, id est, de dolore vel labore præce-

ptum, etc., *usque ad et tunc surgit fluctus, in quo excitatur*.

VERS. 22. — *Et factus est mihi Dominus in refugium, et Deus meus in adjutorium spei meæ*. (Id.) Quare? quia si non periclitäreris, non quærerēs refugium: pungeris dolore, ut quæras remedium; recedit spes sæculi et venit spes Dei.

PSALMUS XCIV.

Laus. (Cass.) Devotionem. *Cantus hilaritatem* significat.

VERS. 1. — *Venite, exultemus*. (Theod.) Josias rex admodum pius fuit, etc., *usque ad formatus est vero psalmus ex persona Josiæ, et Dei sacerdotum*. (Cass.) De tempore gratiæ, quo intratur in requiem, propheta laudes Dei describens, primo invitat Judæos, quos prævidebat posse resistere Christo.

VERS. 2. — *Faciem ejus*, etc. (Aug., Cass.) Conspectum venturi judicis, ne quid tunc in nobis sit discutiendum. *In confessione*. (Aug.) Illum laudantes, nos accusantes, etc., *usque ad de qua laude psalmus agit. In psalmis jubilemus*. Quæ dicimus in psalmis, vel facimus, sentiamus in jubilatione.

VERS. 3. — *Super omnes deos*. Vel magis deos homines dicit, super quos rex est, non super dæmonia.

VERS. 4. — *Quia in manu ejus*, etc. (Cass.) Post magnitudinem Domini prædictam, venit ad clementiam.

VERS. 5. — *Mare*. (Aug.) Mundus, cujus fluctus termino arctat Deus, non permittens nos tentari supra id quod possumus (I Cor. x); qui fluctus etiam proventum nobis faciunt, Deo id agente, nec scandala tibi nocent, quæ mensuram a Deo accipiunt.

VERS. 6. — *Venite, adoremus*. (Cass.) Prius rudes vocavit ad exultationem: jam ostensa gloria Dei, vocat ad penitentiam, quod durius est. *Ploremus*. (Aug.) Si forte de peccatis, quæ vos longe fecerunt, solliciti estis, plorate: lacryma exstinguit flammam peccati, quæ in conscientia ardet. *Qui fecit nos*. Ecce magna fiducia: a te enim deficere potes, tū te reficere non potes, ille reficit qui te fecit.

VERS. 7. — *Et nos populus*, etc. (Aug.) Eleganter ordo verborum mutatus: Non dixit oves pascuæ et populum manus ejus, ut ipsos intelligas oves, qui sunt populus, oves manus, non quas eminus, quia sunt, et oves quas non fecimus, sed ipse gratia sua nos oves fecit.

VERS. 8. — *Hodie si vocem*, etc. (Cass.) Nos autem populus et oves. Sed his omnibus proponitur coeditio, *si vocem ejus audieritis*, quam vocem subdit, *Hodie. Nolite obdurare*. (Id.) Jam ipse Christus monet, ne obdurentur, ne contingat eis, ut patribus.

VERS. 9. — *Sicut in irritatione*. (Id.) Majestas Christi loquentis, etc., *usque ad culpa parentum repetitur, ut vindicta timeatur*.

VERS. 10. — *Quadraginta annis*. (Aug.) Per quadraginta annos omnia sæcula significat, etc., *usque ad sicut ipse ait: Vobiscum sum usque ad consumptionem sæculi*.

PSALMUS XCV.

Psalmus David. (CASS.) In Veteri Testamento legitur, etc., usque ad non illa actuali agit hic psalmus.

VERS. 1. — *Cantate Domino.* (ID.) Præmonuit Judæos in præcedenti psalmo ut, deposita duritia, Christum crederent; sed quia erat mansura, nunc omnes gentes movet. Secundus psalmus de utroque adventu. Primum ad prælatos loquitur, ut ipsi cantent et annuntient. *Canticum novum.* (AUG.) Vetus cantat cupiditas, etc., usque ad quisquis intraverit; fors est.

VERS. 2. — *Domino et benedicite.* (HIER., CASS.) Ter Domino, ad distinguendam personarum trinitatem; quia laus Christi honor est Trinitatis. Et est figura epimora, id est, crebra repetitio sententiæ, quæ exaggerat in laudem vel vituperationem.

VERS. 3. — *Annuntiate.* Ad prælatos loquitur, annuntiate, quia sic crescit ædificatio domus. *De uite in diem.* (CASS.) Vetus et Novum Testamentum dies sunt, qui æterno sole clarescunt, istud prænuntiat, hoc factum indicat. (HIER.) Annuntiat ergo de die in diem, etc., usque ad quibus affectuum nostrorum pedes a vitiorum spinis munitur.

VERS. 4. — *Magnus Dominus.* (AUG.) Parvulus factus, quia vos parvi, intelligite magnam, et eritis in illo magni.

VERS. 5. — *Cælos fecit.* (ID.) Apostolos et angelos, unde si cælos fecit et angelos, tunc et apostolos, qui dæmonibus imperant.

VERS. 6. — *In conspectu.* Tales enim, contentes scilicet et justi, ipsum conspiciunt, et conspiciuntur ab eo. *Sanctimonia et magnificencia.* (AUG.) Quasi diceret: Qui vult esse magnificus et potens, ut sunt angeli, prius sit sanctus, quod fit ex eo sanctificante: non enim per te potes esse sanctus. Eo ergo sanctificante, aliquis fit sanctus, et ita magnificus.

VERS. 7. — *Afferte Domino patriæ.* (CASS.) Secunda pars, ubi ad subditos loquitur, etc., usque ad ut nullus excipiat, indigena, vel peregrinus. *Gloriam.* (ID.) Quoniam bene conversatur homo, in quo glorificatur Deus. *Honorem.* Cum de bonis gratia refertur, unde, *Non est inventus qui daret honorem Deo, nisi hic alienigena.* In atria. (ID.) Atria, prophetæ vel apostoli, quibus iter ad Dominum; de atris, prophetis vel apostolis, venit in atrium catholicæ Ecclesiæ, ubi majestas adoratur. (AUG.) Vel, Introite in atrio, id est, in doctrinam prophetarum et apostolorum.

VERS. 8. — *Adorate Dominum in atrio,* etc. Id est, in Ecclesiâ catholicâ, vel per atria, prophetiam; per atrium Evangelium. *Commovetur.* Omnibus admonitis moveri optat. Quasi diceret, Introite et adorete vos, boni. *Terra dulcem,* etc. *Universa terra.* (CASS.) Non pars aliqua; ne quis ergo dicat: *Ecce hic Christus, ecce illic,* subdit, *Etenim correxit orbem terræ,* etc.

VERS. 10. — *Dicite in gentibus.* (ID.) Quod regnavit et correxit, et judicavit. *Regnavit.* Alia littera:

A *Regnavit a ligno* (Matth. XIII). (AUG.) Crucis, quo transit homo mare, et fit orbis qui non movetur. *Populos in æquitate,* etc. Alii addunt, *Et gentes in ira tua.*

(CASS.) Populos ergo, id est, bonos judicabit in æquitate, gentes vero, id est, malos in ira sua.

VERS. 12. — *Tunc exultabunt.* (CASS., HIERON.) *Tunc,* quando corrigit, etc., usque ad quoniam venit, id est, veniet judicare terram. *Quoniam venit.* (AUG.) Primo venit in Ecclesia, in nubibus, id est, apostolis, et implevit totum orbem; unde: *Amodo videbitis Filium hominis venientem in nubibus* (Matth. XXVI): cui adventui qui credit, exultabit in ultimo adventu.

VERS. 13. — *Judicabit orbem.* (CASS.) Omnem hominem generatim includit, secundum æquitatem Dei judicandum. Sed quomodo judicetur exponit, dicendo, *populos in veritate,* quia in separatione duo erant populi, quibus dabit sententiâ veritatis, ut alii in vitam, alii in penas eant. (AUG.) *Orbem* dicit omnes filios Adam, etc., usque ad meridiem.

PSALMUS XCVI.

Psalmus ipsi David. Ad litteram illud tangit hic, quod mortuo Absalom, iniquo filio David, qui vivens patrem persequebatur, David restituta est terra, et in pace regnavit, de quo hic non agitur, sed potius de significato. (AUG.) David Christum significat, quem iniqui filii, id est, Judæi, crucifixerunt, atque regnum abjuraverunt ei. Sed *restituta est terra ei,* quando Judæa, quæ crucifixerat, credidit: et apostoli, qui titubaverant, sunt confirmati: sed et aliæ oves de gentibus sunt adductæ.

Vel, *restituta est terra,* cum caro ejus resurrexit, postquam resurrectionem hæc omnia quæ hic cantantur, facta sunt.

(AUG.) Prævidentes in spiritu hæc, gavisus sunt prophetæ, etc., usque ad palato namque fidei dulce sapit mel divinæ promissionis.

(CASS.) Quartus psalmus de primo adventu, quo mundus liberatus est. Describit primo virtutes Domini, ostendit omnia restituta ei, et arguit idololatrias.

VERS. 1. — *Dominus regnavit.* (CASS.) Videns propheta superstitiones mundi abundare ante Christi resurrectionem, opponit: *Dominus regnavit.* (AUG.) Quis ergo alter colendus est? quasi, nullus; inde:

Exsulet terra. Quid remanet idolis? Quasi nihil.

Insulæ. Totius mundi Ecclesiæ. *Multæ.* Non omnes, propter hæreticorum conventus.

(CASS.) Inde qualis sit Dominus primo adventu dicit.

VERS. 2. — *Nubes et caligo.* Impii, qui cæci sunt, nubilosus et caliginosus, quibus nulla claritate splendet; sed bonis, *Justitia et judicium.* Qui correcti sunt sedes ejus. Ante adventum ejus *ignis præcedet,* quia impii pro prædicatione prophetarum ira succensi, de nece eorum tractaverunt, et ad indignationem inflammati in circuitu, quia multi, cum pauci essent prædicatores.

VERS. 3. — *Ignis ante ipsum præcedet, etc.* (Aug.) Quasi correcti sunt sedes Dei, etc., usque ad si mali sunt, ad consumptionem; si boni, ad reparationem.

VERS. 4. — *Illuxerunt fulgura.* (Id.) Nubes viluerunt forma humana, sed fulgor mirandus in verbis vel factis eorum apparuit, et inde mota est terra.

VERS. 5. — *Fluxerunt.* (Id.) Etsi non modo credit paganus, tamen victus est.

VERS. 7. — *Confundantur.* Hoc jam factum est. (Aug.) Cessat enim jam idololatria. Et erubescant qui adorant lapides, quia mortui.

VERS. 8. — *Adorate.* (Id.) Cessat ergo adoratio angelorum, sed adorant. Ipsi mali angeli volunt adorari, boni adorant, nec se permittunt adorari. Vel saltem hoc exemplo idololatriæ cessent.

Audivit et lætata. (Cass.) Secundo post restorationem terræ omnimoda exultatio, etc., usque ad ut de Cornelio fratres gavisi sunt quem Petrus baptizavit. *Et exultaverunt.* (Aug.) Audierunt apostoli, qui erant in Judæa fratres, quia gentes receperunt verbum Dei, et lætati sunt et magnificabant Deum.

VERS. 9. — *Terram... deos.* (Id.) Per terram et deos, peccatores et justos accipe. Vel, terrenis et cœlestibus significat eum imperare.

VERS. 10. — *Custodit Dominus.* (Aug.) Si cum cœperis odisse malignum, subsequantur persecutiones, ne timeas, quia custodit Dominus animas sanctorum suorum, de quibus tollendis est ultimum genus persecutionis.

PSALMUS XCVII.

Psalmus David. (Cass.) Tertius psalmus eorum qui de utroque adventu agunt: in quibus est causa spei per misericordiam primi adventus, et timoris per iudicium secundi: hæc, etsi sæpe iterentur, tamen semper nova pro verborum et sententiarum varia descriptione.

VERS. 1. — *Cantate Domino.* (Cass.) Primo ait de ostensione salvatricis dexteræ.

Salvavit. (Aug.) Majus est quod totum orbem a morte æterna erexit, quam quod mortuos suscitavit. *Sibi.* Multi salvantur corporaliter, sed sibi, non ei: qui accepta corporali sanitate lasciviunt, sed qui per fidem intus sanantur, ei sanantur, vel se salvant.

VERS. 2. — *Salutare... justitiam.* (Aug.) Qui salvat et justificat. *Revelavit.* Futura sub velamine prædixerunt prophetæ: sed velamen ablatum est, cum *veritas de terra orta est.*

VERS. 3. — *Misericordiæ et veritatis.* (Aug.) *Misericordia* est quo promisit, hanc sequitur *veritas*, quia reddidit. Sed cui? *Israeli*, id est, qui modo per fidem videt veritatem, post per speciem.

VERS. 4. — *Omnes.* (Id.) Quia non quibusdam tantum datus est Christus.

VERS. 5. — *Jubilate.* (Cass.) Secundo dicit omnibus modis laudandum esse et annuntiandum, quia venit iudex.

VERS. 6. — *In tubis ductilibus et voce tubæ corneæ.* (Aug.) Aeris, quæ tundendo producantur, etc., usque ad ut cornu carni hæret, et eam superat.

A (Hieron.) In tubis ductilibus, argenteis, more Judæorum. Mystice, productis sub malleo universæ terræ, id est diabolo. (Aug.) Tribulatio, tunsio est; profectus, productio: talis tuba erat Job, unde quasi tuba insonuit, dicens: *Dominus dedit, Dominus abstulit.*

VERS. 7. — *Moveatur.* (Id.) Id est, indulcetur mare legis, ligno crucis in eo posito. *Et plenitudo ejus.* Universa legis sacramenta, etc., usque ad sed *flumina*, etc. *Terram.* (Cass.) Id est, omnem peccatorem.

VERS. 9. — *Orbem terrarum.* Omnes terrenos. *In justitia.* (Aug.) Quia non meruerunt misericordiam. *Populos.* (Cass.) Fideles de Judæis et gentibus, qui capient æqua meritis.

PSALMUS XCVIII.

VERS. 1. — *Psalmus David.* (Aug.) Propheta describit Christum regem bona dantem, etc., usque ad sed velamen ablatum est, cum *veritas de terra orta est, et justitia de cœlo prospexit* (*Psal. XLVIII*). *Dominus regnavit* (Cass.) De potentia et regno Christi, ut in homine adoretur. Ostendit Christum regnantem, et (quicumque repugnet) altam super omnes, unde ei cedere monet. *Irascantur populi.* (Cass.) Irrisio. Secure concedi potest, ut irascantur, quia non sunt ultra nocituri: permittendo dicit, non imperando. *Sedet super cherubim.* (Id.) Contra eam nihil potest terra, etsi ipse fuit in terra ubi passus est iram populi. *Cherubim.* (Aug.) *Plenitudo scientiæ* interpretatur, quæ est charitas. *Plenitudo scientiæ legis*, quæ est sedes Dei, erit et in te, si charitatem habueris, contra quam nihil possunt irati. Quid enim terra contra cœlum?

VERS. 2. — *Dominus in Sion.* (Id.) Si non intelligis quid est *super Cherubim*, hoc vide, quia *in Sion magnus*. Sion est anima quæ Deum speculatur. *In Sion magnus.* (Cass.) Quis Dominus, exponit: *In Sion natus.* *Magnus*, ne pro passione vilescat. Vel, tamen Dominus magnus in Sion Judæorum, et super populos gentium.

VERS. 3. — *Magno.* (Aug.) Parvum erat quando irascebantur, id est, paucis diffamatum, sed jam in omni terra dilatatum. *Terribile.* (Id.) Quia etsi crucifixus prædicatur, iudex venturus, et non errabit in iudicio. *Et honor regis.* (Cass.) Exponit quomodo debent confiteri. *Honor regis*, est gloriosa prædicatio, *iudicium* discretionem exigit; non levi voluntate colendus est, sed fixa deliberatione, quod ab ipso est; unde subdit: *Tu parasti directiones.* Vel *honor regis* est damnatio nocentium, unde regis gloria augetur.

VERS. 4. — *In Jacob.* (Aug.) Non solum patriarcha, sed populo, quem significat. *Tu fecisti.* Hæc, quæ alius non posset.

VERS. 5. — *Exaltate.* (Cass.) Secunda pars monet adorare eum, quia patres ejus fuerunt. Quasi, quia hæc facit nobis, ergo *Exaltate.*

Scabellum. (Aug.) *Terra scabellum vedum ejus di-*

cit Scriptura, etc., usque ad in ejus honore scabellum adorat. *Pedum.* (CASS.) *Pedes*, indefecta stabilitas deitatis. *Sanctum.* Ut discernas corpus a deitate, etsi una persona.

VERS. 6. — *Moyses.* (CASS.) Sacerdos, quia si non hostias, populi vota obtulit, et propopulo supplicavit.

VERS. 7. — *Columna.* (CASS.) Fortitudo et decor domus. In hac specie loquebatur, quæ nuntiabat Ecclesiam, vel carnem, sed tunc in nube, modo aperte per Filium: *Nubis loquebatur ad eos.* (Id.) Ad eos ergo tunc in nube, qui jam nobis loquitur in scabello, id est, in carne assumpta aperte. *Testimonia ejus et præcepta.* (Id.) Testimonium est per signa aliqua præcedentis rei posita significatio: unde sæpe in lege dicitur: *Hoc erit vobis in testimonium.* Præcepta sunt sicut præcepta legis per Moysen data.

VERS. 8. — *Propitius fuisti eis.* (AUG.) Non dicitur nisi peccatis, propitius ignoscendo, propitius et ulciscendo, ecce etsi tanti essent isti, aliquid tamen habebant peccati; unde addit, *in omnes adinventiones.*

Ulciscens. Ne humana elatio subriperet; unde: Datus est mihi stimulus carnis meæ (II Cor. XII). *Adinventiones.* Alias affectiones. (AUG.) Quas solus Deus noverat in cordibus eorum; unde pœna eis pati eos cum quibus erant, pro quorum peccatis quasi suis dolebant per charitatem. Non enim fuit, ut a plerisque putatur, Moysi pœna non intrare in terram promissionis in quam et miseri intraverunt; sed figura, quod qui sub lege essent, et sub gratia esse nollent, non intrarent in requiem.

PSALMUS XCIX.

VERS. 1. — *Psalmus in confessione.* Confessio gemina est; una est laudis, altera peccatorum. Confessio laudis convenit perfectis, confessio peccatorum incipientibus; unde in hoc psalmo propheta monet ad confessionem. (CASS.) Docet hic psalmus, et Deum incessanter laudare, et peccata nostra incessanter plangere: quia nec in malis est desperandum, nec in bonis debet animus esse elevatus. Primo perfectis præcipuum genus confessionis, id est laudem, indicit.

Jubilare. (AUG.) Si vox jubilat exterius, etc., usque ad et quo ordine et quam mirifice fecit. *Omnis terra.* Ad laudem monens. Non unum angulum terræ hortatur: sed sicut ubique novit seminatum benedictionem, ita undique exigit jubilationem. *Servite in lætitia.* (AUG.) Hæc servitus non est amaritudinis, nec indignationis, sed felicitatis et libertatis. Servum ergo te faciat charitas, quia liberum te fecit veritas. Unde Dominus: *Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei eritis: et cognoscetis veritatem, et veritas vos liberabit* (Joan. VII).

In lætitia. Quia liberati; non murmurantes, ut in deserto: unde præmium subdit.

VERS. 2. — *Introite in conspectu.* Magnum est in conspectu tanti gaudere. *Introite.* (CASS.) Secundo intraturus secundum genus confessionis; nec dubitetur, quia misericordia est ei.

PSALMUS C.

VERS. 1. — *Psalmus ipsi David.* (CASS.) Psalmus iste continet formam perfectæ sanctitatis, ut centesimus numerus perfectus est.

Ipsi David. Ut totum quod hic docetur, virtutibus Christi applicetur, nihil terreno regi. Hic docemur bona appetere, mala renuere, quæ est perfecta conversatio vitæ.

Misericordiam et judicium cantabo. (CASS.) Cantat hic Christus, et nos in illo. Prius de misericordia et judicio proponit. *Misericordiam et judicium cantabo.* Hæc duo mutua societate junguntur: in his breviter omnia opera Dei includit. Et hic est præmissa causa quare sic se habet, sicut postea subdit. (AUG.) Nemo de misericordia præsumat ad impunitatem, quia est ei judicium; nemo immutatus in melius judicium timeat, quia præcedit misericordia. Semper hæc simul in eo sunt: sed per tempora secundum effectus distinguuntur, misericordia nunc, judicium in futuro.

VERS. 2. — *Psallam et intelligam.* (Id.) Hoc dat psallere, ut intelligam mente, quod oculis non patet, id est, credam quod Dominus veniet, quem iste tantum desiderat, qui veniet in via immaculata. (CASS.) Quia mundum transivit sine peccato; vel, ego psallam et intelligam, existens in via immaculata, quando, etc. Vel, *psallam*, hilariter operabor, et per hoc intelligam. *Quando venies ad me.* In secundo adventu, vel obitu ejusque. Vel, *quando venies ad me*, per carnem in primo adventu, quia in via immaculata. *Perambulabam.* (CASS.) Secundo, quæ sit via immaculata exponit. (AUG.) *Perambulabam.* Quæ est via immaculata? Ea ab innocentia incipit, et in illa consummatur; et non est opus multis verbis: Innocens esto, et perfecisti justitiam. Sed duobus modis nocet homo, videlicet si facit miserum, et si deserit miserum. Innocens est qui nec sibi nec alii nocet. (CASS.) *Perambulabam.* Quasi dicat: Transitoria non quæsi, sed cucurri viam mundi, existens in medio domus tuæ. Innocentia hoc potest, ut faciat habitare in medio domus Dei, quasi honorabile exemplum aliorum.

VERS. 3. — *Non proponebam.* (CASS.) Innocentiam per partes exponit. Primo, quia nihil habet cum malis, dicit: *Non proponebam*, usque, *oculi mei.* Post quod pars ei cum justis, et quod versutias diaboli de corde fugat, ibi, *in matutinis.* (AUG.) *Non proponebam.* Quasi: *Perambulabam in innocentia*: hac utique (dicit totus Christus,) quod *non proponebam*, id est, non diligebam rem injustam.

VERS. 4. — *Non adhæsit.* (CASS.) Exponit prævaricationes. *Cor pravum*, qui prævaricatur corde; declinantem, hæreticum qui a catholicis dissentit: et qui a rectis semitis deviat non agnoscebam, quia etsi signati nobiscum sacramentis, non tamen veri sunt.

VERS. 5. — *Superbo.* (AUG.) Et Jesus convivatus, etc., usque ad unde: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam* (Matth. VIII).

VERS. 6. — *Oculi mei.* Hic alteram partem innocentiae exsequitur, scilicet, quod cum justis habet partem. Quasi dicat: Cum talibus non debeas, unde ergo pascere? *Terræ.* (Aug.) Degentes in terra, ubi tot illecebræ, unde major corona. Vel (Cass.) qui per totum mundum sunt. *Ut sedeant mecum.* (Aug.) In veritate fidei mecum permaneant, vel participant mecum regno æterno, vel judicent mecum.

VERS. 7. — *Non habitabit in medio domus meæ.* (Cass.) Id est, Ecclesiæ. Etsi aliquandiu toleretur gratia correctionis, non præeminet meritis, nihil potest; non est in populo meo granum, sed palea. *Non habitabit,* hoc maxime convenit sacerdotibus, ut pravis non cohabitent.

VERS. 8. — *In matutino.* (Cass.) Tertia pars, ubi ostendit quis finis sit malorum. Et loquitur hic Christus. *In matutino.* Post vitatos malos, justus ad se reversus, addit quod suggestiones dæmonum de corde expulit *in matutino*, id est, quando in initio tentationis, quasi in crepusculo incipiunt apparere. *Interficebam.* Oratione, qua debent ejici, ne crescant. *Peccatores.* Dæmones, qui omnem carnem faciunt peccare. *Civitate Domini.* Anima justii, unde diabolus dispergitur et removetur. *Omnes operantes iniquitatem.* Id est, submissiones vel immissiones diaboli.

(Aug.) Jam enumeravit quod ei non adhæserunt nisi boni, etc., usque ad hoc et justo convenit, qui prævidet hoc futurum, et ideo se sic habet.

PSALMUS CII.

VERS. 1. — *Oratio pauperis.* (Aug.) Secundum formam servi, etc., usque ad sponsus propter caput, sponsa propter corpus. Christus pauper in nobis, et nobiscum, et propter nos, hic orat in persona pœnitentis, suam dejectionem, et dejectionis causam recognoscentis, et a peccatis liberari atque in pristinum statum restitui petentis. Monet ergo suam advertere miseriam, et Dei petere misericordiam.

VERS. 2. — *Domine, exaudi orationem meam.* (Cass.) Quintus psalmus pœnitentiæ; quartus qui oratio dicitur. Prima pars, captatio deprecativa.

Et clamor. Oratio crevit in clamorem. *Veniat,* non obstant nubes, quæ iniquis. (Id.) Epimone per tres versus, id est crebra repetitio sententiæ.

VERS. 4. — *Quia defecerunt.* (Cass.) Secunda pars, in qua est flebilis oratio; in qua exponitur, quæ paupertas, quæ tribulatio. Unde clamat, jam aperit. *Quia defecerunt.* Defecerunt sicut fumus dies mei. (Aug.) Elato enim Adam dies deficiunt, virtus animi contrahitur. Miseria pium judicem movere potest. *Ossa mea sicut cremium aruerunt.* Fortes, quorum frixorium sunt, qui scandalizantur, etc., usque ad jam enim frigitur homo, dum timet se arsurum.

VERS. 5. — *Percussus sum ut fenum, et aruit cor meum.* (Id.) Mortalis factus. *Fenum viret,* sed percussus facile sentit injuriam: sic caro hominis in lege Dei virens, ab eadem succisa arescit.

VERS. 6. — *A voce gemitus.* (Cass.) Natura peccantium ostenditur, quia dum peccatum appetitur,

A contemplatio Dei non habetur. *Mei.* (Aug.) Non illorum qui de terrenis, et non de spiritualibus gemunt, etc., usque ad infirmorum portatæ.

VERS. 7. — *Pelicanæ,* etc. (Aug.) Tres aves, tria loca ponit, etc., usque ad qui si non inter homines, extra est in alto, dicens eis, qui in nocte dormiunt.

Vel, passer sagax ad alta virtutum fugit, ubi tutus a laqueis. Qui solitarius vel unicuique, propter charitatem (quem ex multis unum facit) est in tecto, vel ædificio propter altitudinem fidei, ut non descendat aliquid tollere de domo, id est carne.

Domicilio. (Id.) Vel parietinis, quæ vulgo dicuntur ruinæ, ubi parietes stant sine tacto, ubi habitat nycticorax avis, quæ noctem amat.

VERS. 9. — *Tota die.* (Cass.) Vel, in persona B justii totum accipi potest. Quasi dicat, etc., usque ad vel, in dejectione resiciebar, adeo placebat mihi.

VERS. 10. — *Cinerem.* (Aug.) Per cinerem et lectum pœnitentes significantur. Cinis enim et cilicium sunt arma pœnitentium. *Potum.* (Cass.) Temporalem jucunditatem. Vel desiderium patriæ pro dilatione lacrymis miscui; vel potum Scripturarum, quæ antiqua recolunt.

VERS. 11. — *A facie iræ.* (Cass.) Ira, ultio; indignatio, motio animi, qua indignamur etiam filiis. Ira dicitur impetus in puniendos, quæ in læta non cadunt. Sed est antropopathos.

Iræ. Unde et Dominus ait: *Iræ Dei manet super eos qui non credunt* (Joan. III). Non ait, veniet; sed manet, quia non tollitur, in qua natus est.

VERS. 12. — *Dies mei sicut umbra declinaverunt.* Quia ego a vero die declinavi, similes mihi sunt declinantes dies mei.

VERS. 13. — *Tu autem,* etc. (Cass.) Tertia pars, ubi ostenditur certitudo impetrandi veniam. Jam consurgit lapsus ad prophetandum, jam pœnitens caput relevat.

(Aug.) Memoriale promissum memorabile, de te reparatio nostra, quia tu nostri, vel nos memores tui.

VERS. 14. — *Venit tempus.* (Aug.) Quia omnia ordine voluit Deus fieri, et tempus ad hoc disposuit, ubi opportunitas apte ordinata est.

VERS. 15. — *Lapides ejus.* (Aug.) Sunt lapides in Sion, etc., usque ad inde est quod misso Spiritu sancto multi eorum crediderunt qui Dominum crucifixerunt.

VERS. 17. — *In gloria.* (Aug.) Qui primo visus est in infirmitate in illa Sion; unde: *Vidimus eum non habentem speciem neque decorem* (Isa. LIII).

VERS. 18. — *Orationem.* Hoc agitur in ædificatione Sion: orant, gemunt ædificantes, qui sunt unus pauper, et pauperes multi; unde in titulo singulariter, hic pluraliter. Sed unus dicitur propter veritatem pacis Ecclesiæ, multi propter latitudinem.

VERS. 19. — *Scribantur hæc.* (Cass.) Qui supra pœnitentia sordebat, jam honore prophetæ decoratus, præcipit hæc quæ dixit testimonio Scripturæ firmari, ut ætas futura discat. *In generatione.* (Aug.) Hæc quando scribebantur, non sic proderant gene-

rationali Veteris Testamenti; prosunt alteri, id est Arioribus non est certum, sed si manent, non in se, novæ.

VERS. 20. — *Quia prospexit, etc.* (Aug.) Post gemitus dolentis, jam sunt verba consolationum, jam gaudet pauper. Et quia supra dixit: *Ædificavit Dominus Sion*; et item: *Scribantur hæc*; modo utrumque declarat; quasi hoc est quod dixit scribendum, quia prospexit.

Prospexit. Ut præterita dicit, quæ erant futura.

VERS. 21. — *Compeditorum.* (Aug.) Timor Dei, compedes sunt, etc., usque ad et solantis vertuntur in gloriam. (Cass.) Compediti, sancti, etc., usque ad unde in generalem Ecclesiam concurrat sermo eorum. *Ut solveret filios.* (Aug.) Nos autem sumus filii illorum mortificatorum, qui solvimur a nodis peccatorum, et vinculis cupiditatum.

VERS. 23. — *Respondit ei in via virtutis suæ.* (Cass.) Quarta pars, ubi, post certitudinem veniæ, dicit quod de sua brevitate ad æternitatem transeat. (Aug.) *Respondit.* Quia: Dico, ut annuntiem nomen Domini et laudem ejus in Jerusalem, etc., usque ad non contemnit, sed fructum reddit. *Respondit ei.* Id est, credit resurrexisse Christum. Sed quia prævidet quosdam dicturos, fuit quidem quondam Ecclesia congregans omnes in unum, sed jam desinit.

Paucitatem, inquit, *dierum meorum*: non æternitatem illorum, ubi ero, sed temporales dies, quando ero in hoc sæculo. *Nuntia mihi.* Propter illos qui dicunt, jam non esse Ecclesiam. Non vacat vox ista, non est inanis petitio. Ipsa enim via, id est Christus, sic annuntiavit: *Vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii). Totum tempus usque ad finem, est illa exiguitas dierum: quia omne quod finitur exiguum est, ut inde transeat in æternitatem. *Nuntia et:*

VERS. 24. — *Ne revoces me in dimidio dierum meorum.* Non sic fiat, ut hæretici dicunt, etc., usque ad sed non sunt nisi dimidii, si non addantur æterni.

VERS. 25. — *In via virtutis.* (Aug.) In fide, qua resurrexisse credit Christum. Via virtutis fuit Christus post resurrectionem, cum jam non infirmus, sed fortis, in cælo vocat Ecclesiam. Laus fidei est, non quia credit mortuum, quod et paganus credit, sed glorificatum.

Vel, breviter diffinitur religio Christiana, cum dicitur *via virtutis.*

Vel, in generatione generationum. Est generatio generationum, quæ non transit, collecta de omnibus, id est sancti. In illa erunt anni Domini, qui non transeunt, id est æternitas Dei, quæ est ipsa substantia Dei, nihil habens mutabile.

VERS. 26. — *Initio tu, Domine.* Quasi, ne revoces, quia ad æternitatem tendo, quam exponit, dicens: *Initio tu, Domine, terram fundasti.*

VERS. 27. — *Ipsi peribunt.* (Aug.) Ipsi cæli peribunt, de proximis terræ hoc constat; unde et Petrus: *Terra autem et cæli qui nunc sunt, eodem verbo repositi sunt, igni reservati* (II Petr. iii). De supe-

rioribus non est certum, sed si manent, non in se, sed in Deo manent.

VERS. 28. — *Et sicut oportorium mutabis eos.* Cælos accipe, qui omnia operiunt, qui etiam mutantur. *Et anni tui non deficient.* (Aug.) Qui erunt in generatione generationum. Sed an ibi esse poterimus? Utique, quia *filii servorum tuorum habitabunt.*

VERS. 29. — *Filii servorum.* (Aug.) Ut filii intraverunt terram promissionis, etc., usque ad cum omni novitate filiorum.

Filii. Hilaris conclusio. Filii prophetarum et apostolorum, nedum ipsi.

Semen. Opera, unde fructus æternus.

Dirigetur. Quia nihil tortum intrat.

PSALMUS CII.

VERS. 2. — *Benedic, anima.* (Aug.) Post preces pauperis præconia gaudentis. Omnes qui in Christo quasi unus homo sunt, qui excitat et hortatur animam suam, ut benedicat Dominum, volens diffinire cur benedicendus, ne quis ad hoc piger inveniat. Clama voce, si est homo qui audiat; sine voce, si non est qui audiat homo, quia audit Deus. (Cass.) Per sua beneficia hortatur benedicere Deum. (Aug.) Propheta in persona generalis justii loquens, secundum superiorem vim animæ, id est rationem, exhortatur animam ad benedicendum, dicens: *Noli oblivisci.* Non sit ante oculos delectatio peccati, sed damnatio et remissio Dei: cogita omnia mala tua, quia quot ea, tot bonæ retributiones Dei. *Retributiones.* Non tributiones. Tribuit homo mala pro bonis, et retribuit ei Deus bona pro malis. Tribuit, cum me fecit, retribuit cum justificat.

VERS. 3. — *Qui propitiatur.* (Aug.) Hoc agit in baptismi sacramento. *Qui sanat omnes infirmitates tuas.* Hoc agit in vita fidelis hominis, dum concupiscit caro adversus spiritum, ut si quæ volumus faciamus; qui languores vetustatis de die in diem crescente novitate sanantur ex fide, quæ per dilectionem operatur.

VERS. 4. — *Qui redimit, de corruptione vitam tuam.* Hoc fit in ultima resurrectione mortuorum. *Qui coronat, etc.* Hoc fit iudicio, ubi cum rex sederit in throno, redditurus unicuique secundum opera ejus, quis gloriabitur se habere gloriosum cor et mundum a peccato? Ideo necessarium fuit commemorare illic misericordiam et miserationes, ubi viderentur sic reddi debita, ut nullus esset locus misericordiæ.

VERS. 5. — *Ut aquilæ juvenus tuâ.* (Aug.) Similitudo tanta data est, etc., usque ad quibus vetustas clausit os, oblitis manducare panem nostrum.

VERS. 6. — *Faciens.* (Aug.) Secunda pars, ubi monet benedicere per eas quæ antiquis facta sunt, et posteris fiunt. *Misericordias.* Quas consequentur, qui inimicos diligunt, etc., usque ad post misericordiam enim subdit de iudicio, dicens, *Et iudicium.*

VERS. 7.—*Moyſi.* (AUG.) Per Moysenomnes sanctos, A etc., usque ad per quem legem dedit, ut abundaret delictum.

VERS. 11. — *Quoniam.* (ID.) Cœlum undique circa terram unde etiam peccantibus lux, aer, spiritus, pluvia, unde fructus : sine cœlo desinit terra, sic protectio Dei super timentes.

VERS. 12. — *Quantum distat,* etc. (ID.) Quando peccatum remittitur, occidunt peccata, gratia oritur, peccata in occasu, avertere ergo ab occasu peccatorum, et tende ad ortum gratiæ, et surgis.

VERS. 14. — *Recordatus est,* etc. (ID.) Vel secundum aliam litteram : *Memento, quoniam pulvis sumus.* Quasi diceret : *Cognovit figmentum,* id est infirmitatem nostram : quod figmentum conversus ad Deum dicit : *Memento quia pulvis sumus,* id est B perseveret erga nos tua misericordia, ne obliviscamur gratiæ tuæ. Vel, *Homo sicut fenum,* etc. Homo enim sicut *flos egreditur,* etc., usque ad *Misericordia Domini. Efflorescit* (CASS.) Id est, ad plus sic floreat vel efflorescit, id est deflorescit. Et sic est intentivum, vel privativum.

VERS. 16. — *Quoniam spiritus pertransiit in illo. Et non subsistet.*

VERS. 17. — *Et justitia.* (AUG.) Misericordia et justitia retributio est. Dicit, *super filios filiorum;* multi justus non habent filios, nedum filios filiorum, sed filii sunt opera; filii filiorum merces operum.

VERS. 19. — *Dominus in cœlo paravit sedem suam.* (CASS.) Prædicat judicium futurum, ne peccantes insolescant; quasi, et debes esse memor ut facias quia C Dominus in cœlo.

VERS. 21. — *Benedicite Domino, omnes angeli ejus, potentes.* (ID.) Tertio monet cœlestes et omnes alias creaturas benedicere. *Benedicite Domino,* etc. Aggratulando dicit, non imperando, vel monendo. *Ministri ejus.* (AUG.) Vos benedicite, etc., usque ad ut quod habet in ore ostendat in opere.

PSALMUS CIII.

VERS. 1.—*Psalmus David.* (CASS.) Item benedicere Deum monet, primo per cœlum et terram et ornatum eorum. (AUG.) Etsi vere hic omnia ad litteram possunt religiose accipi, etc., usque ad in omnibus spiritualis sensus querendus est. *Benedic, anima mea, Domino,* etc., *magnificatus.* In notitia, qui semper D magnus natura, qui non potes crescere vel minui, quia perfectus es; *Confessionem,* id est undique habes creaturas, quæ te confitentur, et quæ sunt decoræ et luminosæ. Vel, decor in essentia Dei, et lux undique. (CASS.) Vel incarnationem significat, per quam confessio et decus supernæ majestatis innotuit, et homines eum confessi sunt, qui sunt lumen cognitione. (AUG.) Confessionem induisti, id est Ecclesiam, etc., usque ad et vestis sine macula et ruga.

VERS. 2. — *Extendens cœlum sic.* (CASS.) Quæ confitentur? cœlum, terra, mare, cum omni ornatu suo de quibus singulis subsequenter. (AUG.) *Extendens*

cœlum sicut. Ad litteram, cœlum, quasi tectum, etc., usque ad post in fine ut liber Scriptura plicabitur.

VERS. 3. — *Qui legis.* (ID.) Ad litteram sunt aquæ, etc., usque ad cujus superiora sunt duo præcepta charitatis. Vel qui *legis aquis,* id est, spirituali sensu, superficiem Scripturæ, vel donis spiritualibus eorum muus charitatem, ne quid eos separare possit. *Super pennas ventorum,* etc. Ventus est motus aeris, etc., usque ad sed charitatem omnium superat charitas Christi.

VERS. 4. — *Ignem urentem.* (CASS.) Id est seraphim, qui sunt superior ordo, facis ministros tuos, unde in Isaia : *Volavit ad me unus de seraphim* qui sunt superior ordo.

VERS. 5. — *Qui fundasti terram super stabilitatem suam.* (ID.) Ideo Spiritus sanctus in hoc psalmo difficilia dicit secundum litteram, ut quæramus spiritualia.

VERS. 7. — *A voce tonitru.* (ID.) Per terribiles ventos siccabuntur aquæ; mali comminatione judicii timebunt.

VERS. 8. — *Ascendant.* (AUG.) Mali, ut montes, etc., usque ad ut liceat Ecclesiæ libere prædicare. (CASS.) Superbos permittit Deus, etc., usque ad ut jam mundum non occupent.

VERS. 10. — *In convallibus.* (AUG.) De humilibus subditis gratiæ et si sunt montes spirituali altitudine, fluunt fontes Spiritus sancti, qui super humilem quiescit. *Inter medium.* (ID.) Id est inter medium, etc., usque ad et hic talis mons non est audiendus.

VERS. 11. — *Potabunt omnes.* (ID.) Omnes fuerunt in disco Petri ter submisso, etc., usque ad ut Ecclesia congregetur. *Onagri.* (ID.) Sylvestres asini magni indomiti, etc., usque ad vel superbi Judæi different bibere in tempus ultimum.

VERS. 12. — *Super ea volucres cœli.* (ID.) Non omnes aves manent, etc., usque ad alii in sinistra damnantur.

VERS. 13. — *De fructu operum tuorum.* (ID.) Nemo ergo gloriatur in operibus suis, sed qui gloriatur, in Domino gloriatur, gratia enim Dei saturatur terra. Sic igitur gratia gratis datur. Si operibus hominum redditur, merces dicitur.

VERS. 14. — *Servituti hominum.* (ID.) Unde cum liber essem ex omnibus, omnium me feci servum, etc., usque ad quibus præbuit exemplum necessaria sumendi a subditis. *In oleo. Unicuique datur Spiritus ad manifestationem :* gratia ergo et nitor quidam, etc., usque ad ut exhilaretur facies in oleo. *Et panis.* Idem est ergo panis et vinum. Panis enim iste et vinum, justitia est, veritas est Christus : et hic et illud lætificat, et confirmat cor.

VERS. 16. — *Quas plantavit.* (ID.) Cur a se plantatis relinquit candorem sæculi? quia illic fulica avis, quæ in aquis habitat; hi sunt qui in baptismi gratia permanent. Vel, Herodius avis rapacissima, nec tales Christus respuit.

VERS. 17. — *Illic passeret.* (ID.) Minuta volatilia, etc., usque ad ut in cedris Libani nidificent. *Herodii*

domus. (Aug.) *Dux est eorum passerum, vel cedrorum,* quod tamen Latine dici non potest, quia cedri feminini generis sunt, hoc autem nullo modo ad litteram, domus enim, id est, nidus fulicæ, quæ est avis marina vel stagnensis, quomodo dux est passerum? sed per hoc innuit spiritualia esse quærenda. Et si in divitiis sæculi passeris nidificent, etc., usque ad sed non peribunt, quia petra est dux eorum. (Cass.) Vel fulica avis, quæ in aquis habitat, hi sunt qui in gratia baptismi permanent, quorum domus est baptismus, Et est quasi diceret: Qui sunt passeris? Illi qui baptizantur. Et hoc est, *fulicæ domus*, id est, baptismus, qui est domus regeneratorum *dux est eorum passerum*, id est, Christianorum.

(Hier., Cass.) Herodius; avis rapacissima, etc., usque ad quia ipse conversus alios plures ad fidem convertit. *Cervis: petra.* (Aug.) Cervi sunt magni spirituales, etc., usque ad hæc est de qua (ut supra dictum est) *volucres cæli dant voces.*

VERS. 19. — *Fecit lunam.* (Cass.) Post terrena transit ad cœlestia, quæ tamen terræ faciunt, id est, serviunt. Post tot genera Christianorum, quæ per animalia significavit, et prædictam ordinationem, ascendens subjungit de Christo et Ecclesia, quomodo scilicet hic temporalis Ecclesia crescit et decrescit, quasi faciat occasus et ortus veri solis.

VERS. 20. — *Posuisti, etc. Et facta est nox in eis,* id est obscura mentis obstinatio. *Et ipsa pertransibunt.* (Aug.) Non ut supra, conversi, gentiles, sed demones, qui tempore passionis invenerunt corda titubantium apostolorum; sed Christo surgente, quia in omnibus non possunt, *in cubilibus*, id est, cordibus pertinacium permanent: sic Christo in aliquo occidente, vigent mala, resurgente fugiunt. *Occasum.* Sol sic occidit, ut oriatur: ita qui dormit, id est, Christus, non adjiciet ut resurgat? Occidit, quia voluit, nemo tollit animam ejus; cum occidit, tenebræ factæ sunt in apostolis, defecit spes eorum.

VERS. 21. — *Catuli leonum, etc.* (Aug.) Sunt et principes dæmoniorum, sicut et catuli contemptibilia dæmonia, quæ in tenebris quærunt seducere animas; major leo semper *circumit quærens quem devoret* (I Pet. v), pascuntur autem erroribus hominum.

VERS. 22. — *Ortus est sol, etc.* (Cass.) Postquam dixit quid fecit occasus veri solis, subdit de ortu.

VERS. 24. — *Possessione.* (Aug.) Alias *creatura.* (Id.) Per Christum Pater, etc., usque ad datum est tamen lignum in quo transnavigemus.

VERS. 25. — *Hoc mare magnum, etc.* (Cass.) Secunda pars ubi dicit: Quomodo Ecclesiam per mare sæculi traducit ad littus patriæ. *Reptilia, etc.* (Aug.) Mali spiritus, quorum insidiæ serpunt.

VERS. 26. — *Draco iste quem formasti.* (Id.) Præter hæc animalia, etc., usque ad factus est in malitia major. *Ad illudendum.* (Id.) Dicitur in Job (Job xl), illudi Satanæ ab angelis Dei, qui sunt præpositi super aereas potestates, ne noceant nobis.

VERS. 27. — *Escam.* (Id.) Cibus draconis terra est,

quia dictum est ei: *Terram comedes omnibus diebus vitæ meæ* (Gen. iii). Quia qui terrena amant, cibus diaboli sunt. Cibus autem justi verbum Dei, unde, *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei* (Deut. viii).

VERS. 28. — *Manum tuam, omnia implebuntur bonitate.* (Cass.) Vel manus est potestas quæ abunde replet omnia.

VERS. 29. — *Avertente autem.* (Aug.) Multi impleti bonitate, sibi tribuerunt; volens autem Deus eis probare quod non a se habent, sed a Deo, ut cum bonitate habeant humilitatem, aliquando eos perturbat, avertit faciem, et cadunt in tentationem.

VERS. 30. — *Emitte spiritum tuum.* (Cass.) Pulvis suus illorum dicitur, quia ex se habent quod sunt pulvis. Spiritus vero Domini: Ecce medicina reversis in pulverem.

VERS. 32. — *Tremere.* (Aug.) Melior est tremor humilitatis, quam confidentia superbiæ. Unde Apostolus: *Cum tremore operamini vestram salutem* (Phil. ii). *Montes.* (Id.) Qui superbi erant, jactantes a se omnia. Quemadmodum accidit in monte Sina.

VERS. 35. — *Cantabo.* (Cass.) Tertia pars, ubi promittit se semper cantaturum. Quasi diceret: Hæc prædicta fecit Dominus, et his inspectis. *In vita mea.* (Aug.) Præsenti et futura; spei et speciei. Modo spes est vita nostra, post æterna erit. Vita vitæ mortalis, spes est vitæ immortalis. *Quandiu sum.* (Id.) Quia in illo sine fine sum, psallam quandiu sum, ne putetur alius actus illius vitæ, quam psallere: quia non potest venire in fastidium, qui laudatur, non venit in fastidium laudare; sed semper amatur, semper laudatur.

VERS. 34. — *Jucundum sit.* Alia littera: *Suavis sit ei disputatio mea.* (Aug.) Disputatio enim hominis ad Deum, est confessio peccatorum. Unde Isaia (Isa. i). *Auferite nequitias ab animabus vestris, dicite benefacere, judicate pupillo, et venite et disputemus, dicit Dominus.* Disputatio ergo tua, sacrificium humilitatis tuæ, quod est Deo suave.

VERS. 35. — *Benedic, anima mea, Domino.* (Id.) Iterat quod in principio psalmi: *Benedic, anima mea, Domino*, per hoc innuens, quod finis bonorum similis sit principio.

PSALMUS CIV.

VERS. 1. — *Alleluia.* (Cass.) Hic primo *alleluia*, nec ante a quoquam situm est, quod nulla lingua præsumpsit mutare. *Alleluia*, laudate. *Ia* nomen Dei invisibilis, quod ei tantum convenit. Per viginti psalmos, quibus hic titulus est, magnalia Dei dicuntur, et magna in eis est exsultatio. (Cass.) Hic commendat propheta bonos in illo populo Israel, qui cum aliis fidelibus sunt verum semen Abrahamæ, filii promissionis.

Confitemini Domino. (Aug.) Primus psalmus cui prænotatur *alleluia*, etc., usque ad quæ temporalia misericordia Dei eis dedit, supponit

VERS. 2. — *Omnia:* (Cass.) omnia; nihil est pu-

dore silentium. Vel omnia, quæ dicent, mirabilia sunt, nullus enim potest omnia narrare.

VERS. 3. — *Laudamini in nomine*, id est, gaude de Christiani dici a Christo.

(Aug.) Laudamini, non vetat laudari, si boni; si non, nisi in Domino, qui bonos facit. Laudamini in nomine. Quod alibi, *In Domino laudabitur anima mea*: quod ibi addit, *audiant mansueti et lætentur*: hic quoque quodammodo, *lætetur cor*, quasi dicat,

VERS. 4. — *Faciem*, etc. (Id.) Id est præsentiam, etc., usque ad malus timere potest præsentiam, quam bonus amat. (Hier.) A martyre Hippolyto, etc., usque ad ibi ex gentibus sumpturus Ecclesiam.

VERS. 5. — *Memento et cætera*. (Aug.) Quærite ipsum, etc., usque ad si id quod Deus est, magnum est quærere, vel quæ fecit videte. *Prodigia*, etc. (Id.) Paulatim ascendit de prodigiis visibilibus ad iudicia: inde ad æternum testamentum, ubi et præceptum et promissum.

VERS. 7. — *In univèrsaq̄ terra*. (Id.) Non putet filios Abraham in una gente secundum carnem, quia in univèrsa terra sunt Jacob et Israel, quibus iudicia sua manifestat, sed non alii genti.

VERS. 8. — *In sæculum*, (Id.) id est, in æternum, unde post, in testamentum æternum. Quod testamentum si Vetus accipitur propter terram Chanaan, de qua sequitur. Quomodo æternum est, cum illa terrena hæreditas non possit esse æterna? *Testamenti*. Dicitur enim testamentum illud quod promittitur, et doctrina, in qua promissio declaratur, et pro qua servata redditur. (Id.) Promissum est quod accipere debemus: Mandatum quod facere. Hæc est fides, ut justus ex fide vivat, et huic fidei promittitur hæreditas. *Abraham, Isaac et Jacob*. Ecce tres patriarchæ, quorum specialiter se dicit Deum: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob*. Ecce triplex auctoritas.

VERS. 10. — *In testamentum æternum*, (Id.) id est, quod ex ipso verbo impleto, etc., usque ad et manet filius in domo in æternum.

VERS. 11. — *Terram Chanaan*, (Cass.) id est, quod ab ea significatur: dedit enim etiam hanc terram in figuram æternæ hæreditatis (I Joan. iv). (Aug.) Congrue hæreditas æterna dicitur terra Chanaan, quia ab ea servi repelluntur et filii recipiuntur.

VERS. 12. — *Cum essent numero*. (Cass.) Quæ subsidia temporalis vitæ præstitit patribus et filiis eorum tam carne, quam fide, non ut his hæreant, sed ea ad bonum æternum referant, quod est, ut his allecti, justificationes et legem Dei requirant.

VERS. 13. — *De regno*. (Aug.) Non quod tunc esset, sed quod futurum esset regnum Israel.

VERS. 15. — *Nolite tangere*. (Id.) Hæc verba, licet in historia non sint, tamen vel latenter dixit ea Deus in cordibus hominum, vel per angelum. *Christos*, (Id.) quia jam tunc Christiani, etsi latenter, unde *Abraham exsultavit, ut videret diem meum, vidit et*

gavisus est (Joan. viii). Nullus enim præter hanc fidem, vel ante, vel post, Deo reconciliatus est, *unus enim mediator Christus* (I Tim. ii).

VERS. 16. — *Et vocavit*. (Aug.) Quarta pars ubi incipit narrare, etc., usque ad jussit esse quæ jam erat in dispositione. *Ita vocavit, et omne firmamentum panis contritum* (Gen. xxxvii).

VERS. 17. — *Virum*. (Id.) Joseph venditus a fratribus, postea in Ægypto pro justitia sublimatus est. *Joseph*. (Id.) Si Joseph et humiliatus et exaltatus, etc., usque ad sed primum querite regnum Dei, et omnia adjicientur.

VERS. 18. — *In compedibus*. (Id.) Non legimus de compedibus Joseph in Genesi, sed credendum est quod ibi prætermissum, dicit Spiritus in psalmo. (Cass.) Et si gratiam habuerit apud custodem carceris, tamen prius anxius. Sequitur. *Ferrum pertransiit*, etc. Quasi præter mala corporis, *ferrum*, id est tribulatio duræ necessitatis, quæ in æstuante et sollicita anima erat, *pertransiit*, etc. Vel secundum aliam litteram, *anima ejus pertransiit ferrum*, id est tribulationem duræ necessitatis. Idem sensus cum priore.

VERS. 23. — *In terra Cham*, etc. (Aug.) Cham pater Chanaan, de quo Ægyptii trahunt originem.

VERS. 24. — *Et auxit populum suum*, etc. (Id.) Quinta pars. Ecce quæ in Ægypto gesta, breviter proponit, quæ postea pleniter narrat. Dicit etiam, quomodo firmavit populum suum super inimicos suos.

Et firmavit eum. Per signa Moysi scilicet, ante enim masculini fetus filiorum Israel necabantur, et ipsi in faciendis lateribus conterebantur. Sed postea in manu potenti, et per signa et portenta Domini, metendi et honorandi facti sunt.

VERS. 25. — *Conversit*. (Id.) Quomodo hoc factum sit narrare incipit. *Conversit*, non quod Deus sit auctor mali, sed malis bene utitur, dum auxit felicitatem Israel, illi ad invidendum conversi sunt, quia jam mali erant. *Ut odirent*. Invidia est odium felicitatis alienæ.

VERS. 26. — *Misit*. Qui omnia per se poterat ut doceret, qua moderatione hæc egisset. *Quem elegit ipsum*. (Id.) Sufficeret dicere, quem elegit: sed nihil quærendum est in eo, quod addidit, *ipsum*, sed consuetudo divinæ locutionis est ad explanationem.

VERS. 27. — *Verba signorum suorum*. (Id.) Quibus ab eis prædicabatur, etc., usque ad verba ergo non vocum, sed signorum, vel prodigiorum per eos fecit.

VERS. 28. — (Id.) Vel: *Exacerbaverunt sermones ejus*, quod apertum est. Vel, non exacerbaverunt Moyses et Aaron sermones ejus, quia illos, scilicet Ægyptios, etiam durissimos, patienter tulerunt, propter mandatum Domini, donec omnia in eis, quæ Dominus disposuit, fierent. *Tenebras*, etc. (Cass.) Inter plagas passi sunt. Sed hic dicit corda eorum *obscurata*, qui præcepta Dei spernebant. *Compe-*

teps inītiūm plagarū cæcitas, sine qua non incurrisset cætera.

VERS. 29. — *Convertit aquas.* (Aug.) Secūda plaga, quæ in Exodo prima, quæ signabat, quod aquas maris Rubri verteret et eis in mortem.

VERS. 30. — *Edidit terra.* (Aug.) Terram eorum convertit in ranas, quia tot fuerunt, ut hoc congrue per hyperbolen dicatur.

VERS. 31. — *Dixit, et venit cynomya,* etc. (Id.) In verbo enim eius erant sine tempore, antequam fierent in tempore per ipsam verbum: vel per angelos, vel per Moysen quodammodo dixit, ut fieret tunc, cum fuerat faciendum.

VERS. 32. — *Posuit pluvias eorum,* etc. (Id.) Simile est illi, *et dedit terræ eorum ranas.*

VERS. 34. — *Locusta et bruchus.* (Id.) Una plaga locusta et bruchus, quia altera est parens, altera fetus.

VERS. 36. — *Et percussit.* (Id.) Cum sint decem plagæ, etc., usque ad qui non possent spernere laborem suorum mercedem, licet temporalem.

VERS. 37. — *Et eduxit eas,* etc. Sexta pars secundum Cassiodorum et Augustinum. Superius, quæ mala intulit inimicis Israelitarum iustitia Dei dixit: nunc quæ bona eis temporalia misericordia Dei dedit, supponit ut his adjuti legem Dei querant. (Aug.) *Et eduxit:* Abraham dixit Deus, etc., usque ad deinde sequitur secundum beneficium, *[Et non erat infirmus, et cætera.*

VERS. 38. — *Quia incubuit timor eorum super eos.* Timebat Israel, ne reliquias eorum consumeret.

(Aug.) Hic impletum est quod superioris ait, et firmavit eum super inimicum eius.

VERS. 39. — *Expandit nubem in protectione eorum.* Et hæc est secunda pars, secundum Augustinum, ubi supponit quæ temporalia bona misericordia Dei eis dedit, dicitis superioris malis quæ inimicis eorum iustitia Dei intulit.

(Aug.) Jam incipit beneficia, quæ iter agentibus in eremo facta sunt.

VERS. 40. — *Petierunt,* (Aug.) boni ad sustentationem infirmorum. *Coturnix: et pane cæli saturavit eos:* quæ est et caro, quia hic non de amaricatione iniquorum, sed de fide electorum loquitur: ipsi intelligendi sunt petisse, unde amaricationum murmura premerentur.

VERS. 42. — *Quoniam memox fuit verbi sancti sui.* (Id.) His omnibus beneficiis Deus commendat in Abraham meritum fidei, unde subdit: *quoniam memor fuit.*

VERS. 44. — *Et dedit illis.* (Aug.) Non ut propter ista eum colant, sed ut ea ad bonum æternum referant, id est, ut custodiant justificationes ejus. *Posiderunt,* etc., non ut hæc habenda sint pro summo bono, sed ut eis varent unde summum et æternum bonum possit acquiri, non ut in eis luxu desuant vel torpescant.

VERS. 45. — *Justificationes,* etc. (Cass.) Sunt, ubi

est evidens et absoluta præceptio, ut, *Diligas Deum et proximum,* quæ custodienda. Lex de his, quæ non corporaliter sed spiritualiter: et ideo querenda, quia umbra futurorum. *Legem.* Ut de circumcissione eius et de aliis, quæ diligenter investiganda sunt, quia mystice dicuntur.

PSALMUS CV.

VERS. 1. — *Alleluia. Alleluia.* Quidam dicunt, unum *alleluia* ad finem superioris psalmi pertinere, alterum esse sequentis. Hanc enim regulam Hieronymus tenendam esse tradit. Cujus assertioni Cassiodorus quoque consentit. Sed plures, ubicunque *alleluia*, sequenti dant: et aliquando semel, aliquando bis; ut Dominus in Evangelio, nunc dixit *amen*, nunc *amen amen*, pro maiore certitudine rei. Istitis consentit Augustinus, præsertim cum nulli Græcorum codices in fine psalmi habeant *alleluia*.

Confitemini Domino. (Aug.) Psalmus iste superiori conjunctus est, etc., usque ad monet ergo ad geminam confessionem laudis et peccatorum.

(Cass.) Hebræus relicta patrum perfidia, ad misericordiam Dei conversus, suadet aliis ad eandem misericordiam converti, orans ut populo beneplacito societur, qui erat in adventu Christi congregandus.

VERS. 2. — *Quis loquetur.* (Cass.) Iste, qui misericordiam petit, impletur consideratione divinatorum operum, et admirans ait: *Quis loquetur?*

VERS. 3. — *Beati qui custodiunt.* (Aug.) Vel quia sequitur, etc., usque ad iudicium et iustitiam, quia *Beati sunt qui,* etc.

VERS. 5. — *Ad videndum,* etc. (Aug.), ut videamus te in ea bonitate, quam præstas electis, id est per gratiam tuam videamus, ne cæci remaneamus. *Ut lauderis:* mirum est in plerisque codicibus, etc., usque ad quia non laudatur nisi propter te.

VERS. 6. — *Peccavimus.* Secunda pars, ubi enumerat peccata patrum, quæ in Ægypto commiserunt, et tamen a Deo dicit liberatos.

Iniquitatem. (Cass.) Tertio idem dicit, ut pura confessio appareat; tanto citius solvitur, quanto vivacius se damnat homo.

VERS. 7. — *Non intellexerunt.* (Aug.) Id est, quid per illa eis dare velles, id est, non temporale, sed æternum bonum; quod per patientiam expectatur, et ideo ipsi impatientes murmuraverunt, et temporalibus beati voluerunt. (Cass.) Dua sunt quæ beneficia commendant, intellectus et memoria, quorum utrumque in eis redarguit. Et primo intellectum, cum ait: *non intellexerunt mirabilia. Irriaverunt ascendentes.* (Aug.) Timentes Deum et desperantes, etc., usque ad unde meruit inter alias regni privilegium vel principatum obtinere.

VERS. 9. — *Sicut in deserto.* (Id.) Quia ubi fuerunt abyssi, factum est siccitate, ut desertum ubi non sunt aquæ.

VERS. 10. — *Redemit eos de manu.* (Id.) Quo prætio? quasi diceret, nullo; sed in figura bæ-

ptismi factum est, in quo redimimur de manu A diaboli sanguine Christi; unde et *mare Rubrum* dixit, quod colore sanguis figurabatur.

VERS. 12. — *Et crediderunt in.* (Aug.) Ecce dura corda Judæorum, quæ non ante, sed post miracula credunt: melius fuit promittenti credere.

VERS. 13. — *Cito fecerunt, oblitii.* Tertia pars, ubi exponit peccata, quæ post exitum fecerunt: nec tamen defuit eis misericordia Dei per Moysen placati. Vel correptio, per justitiam Dei, in quosdam per Moysen vindicantis. (Cass.) *Cito fecerunt.* Summa celeritate mutati sunt, etc., usque ad distulit enim Deus dare, ut probaret eos.

VERS. 14. — *Concupierunt concupiscentiam in deserto.* (Aug.) Talis locutio, ut *laudaverunt*, etc. (Cass.) Nimietas desiderii, geminatione verbi ostenditur.

VERS. 15. — *Saturitatem.* Non est hæc saturitas de qua dicitur. *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur* (Matth. v).

In animas eorum. (Aug.) Animalitatem, quæ sustentatur esca: Unde et in Evangelio: *Nonne anima est plus quam esca?* Vel, animas, ut voluntas, quæ desperando petierat, copia vinceretur; saturitatem, sequitur seditio, unde subdit.

VERS. 16. — *Et irritaverunt.* (Cass.) Honorem ambientes invidendo, Moysen in castris, et Aaron sanctum Domini: hæc irritatio fuit pro sacerdotio, quod habebat Aaron, et filii ejus.

VERS. 17. — *Aperta est terra.* (Id.) Laus Dei, qui suos vindicavit qualitas poenæ facta indicat; a terra vorantur, qui terrena sapuerunt.

VERS. 18. — *In synagoga.* (Id.) Core namque et ducenti quinquaginta cum eo, volentes habere sacerdotium Aaron, acceperunt thuribula, ut adolerent incensum, ideoque divino igne consumpti sunt. *Peccatōres.* (Aug.) Non ait peccantes, quod et boni: sed peccatores valde iniquos et gravibus sarcinis peccatorum oneratos.

VERS. 19. — *Et fecerunt.* (Cass.) Absentiam Moysi non tolerantes, dum ipse in vertice montis Sinai moraretur, ut acciperet legem, fecerunt vitulum. *Horreb.* Interpretatur *Calvaria*, ubi crucifixio facta, etc., usque ad hoc impatientia levium fecit, sicut omnia mala ex ea nascuntur.

VERS. 20. — *In similitudine.* (Aug.) Non ait in similitudinem, sed in similitudine. Et est talis locutio, ut supra, et *crediderunt in verbis ejus.*

VERS. 21. — *Oblitii sunt.* (Cass.) Magna oblivio quidem in memoria, si non liberatio.

Terribilia. Quia adversarios affligerunt, et istis, quem timere deberent, monstraverunt.

VERS. 23. — *Stetisset in confractione.* (Aug.) Dicens: *Si non dimittis illis, dele me de libro tuo.* Quantum valet intercessio sanctorum? Securus Moyses de justitia Dei, qua eum delere non posset, impetravit misericordiam iis qui juste perirent.

Ut averteret iram. De aqua contradictionis et immolatione filiorum, unde vehementius iratus Deus, et tamen postea misertus. *Et pro nihilo.* Quarta

pars, ubi item et alia peccata enumerat, et per Phinees placatum Deum dicit.

Non crediderunt verbo ejus. (Aug.) Contempserunt quod per illam significabatur, etc., usque ad non sustinuerunt consilium ejus.

In tabernaculis ejus. (Cass.) Murmuraverunt, quia hoc non laborantibus, sed otiosis contingit, unde major invidia criminis crescit.

VERS. 26. — *Et elevavit manum suam super eos, etc.* (Cass.) Hæc justitia Dei præmittitur, ut secuta pietas magis glorificetur, quæ pietas in sequenti ostenditur, ubi interventu Phinees Deus placatus dicitur.

VERS. 28. — *Et initiati sunt Beelphegor.* (Id.) Vel, consecrati sunt, quasi modo ad tempus colentes: B gravior excessus et vehementior ira dæmonibus devovebant filios. (Aug.) *Et initiati sunt*, antequam diceret, etc., usque ad cujus major interitus futurus erat, liberavit.

VERS. 30. — *Et stetit Phinees.* (Cass.) Solida mente, etc., usque ad quia qui bene agit, orat.

VERS. 31. — *Et reputatum, etc.* (Aug.) Deus, qui novit quanta charitate populi id factum sit, reputavit hoc sacerdoti suo in justitiam, non solum quandiam generatio est, sed usque in æternum.

VERS. 32. — *Et irritaverunt, etc.* (Cass.) Quinta pars, ubi agit de aqua contradictionis, et de immolatione filiorum, unde vehementius iratus est Deus, et tamen postea misertus. Quasi ita irritaverunt in ad inventionibus suis, sicut supra dictum est; nunc C iterum irritaverunt.

VERS. 33. — *Et distinxit in labiis suis, etc.* (Cass.) Hoc miraculum, etc., usque ad non tenuit fiduciam qualem debuit. (Aug.) *Et distinxit.* Quasi, hoc non posset Deus facere, etc., usque ad non tamen alienatus est a regno gratiæ Dei.

VERS. 35. — *Gentes.* Septem illos populos, qui terram promissionis possidebant.

VERS. 36. — *Et factum est illis in scandalum.* (Cass.) Terra promissionis data in præmium, versa est excedentibus in ruinam, quia gentium conformitate factæ sunt idololatræ.

VERS. 37. — *Et immolaverunt.* (Aug.) Hæc etsi illa non narret historia, tamen hic propheta mentiri non potest. (Cass.) Si non in prima, in sequenti ætate factum est quod narrat David.

VERS. 38. — *Et interfecta.* (Aug.) Tropica locutio, continens pro contento, id est homines; ipsi enim interficiebant animas suas immolando filios, et contaminati sunt in operibus.

VERS. 39. — *Adinventionibus suis.* (Id.) Non quod primi invenissent, sed quia alios imitati sunt. Quod in Græco apertius, et hic et supra; unde et alii transferunt, studia, vel affectiones, vel voluptates.

VERS. 40. — *Abominatus est.* (Cass.) Id est aversus est ab eis: quod averti est extremum omnium malorum, unde ruina sequitur, et tradidit.

VERS. 41. — *Et tradidit eos, etc.* (Id.) Ecce, qui gloriabantur in idolis. opprobrio servitutis subsunt,

quia serviunt inimicis, quod difficile est. *Qui oderunt.* A Grave est servire offenso, qui nullo placatur obsequio.

VERS. 43.— *Sæpe liberavi,* etc. (CASS.) Duplex misericordia, præmisit enim superius beneficia Dei, nec tamen cessat iniquitas eorum; intulit vindictam, et afflictis iterum miseretur.

In consilio suo. (AUG.) Consilium hominis malum est ipsi homini, qui querit quæ sua sunt, non quæ Dei.

VERS. 45.— *Testamenti.* (CASS.) Causa est, ne Israel pro debito periret Testamentum Novum, ubi est adventus Domini, qui est Abrahamæ promissus. *Pœnituit.* (AUG.) Quia mutavit, quod perdituros eos videbatur. (CASS.) Tunc poenitet, quando nos poenitere videt, et talis est nobis quales nos illi. (AUG.) Nihil quasi repentino consilio facit Deus, sed quod ab æterno B præscivit. Sed mutare dicitur, quod secundum rerum causas sequi videretur, aliis causis e contra intervenientibus. Sed et causas, et quid fieret, immutabiliter prævidit.

VERS. 46.— *In misericordias.* (CASS.) Propter diversa dona: prophetæ, apostoli, martyres et confessores de Judæis fuerunt, quos dedit in misericordias: et hoc *in conspectu omnium, cæperant eos,* id est gentium, ut eos gentes mirarentur, quæ prius eos despexerunt. Vel, coram dæmonibus liberi facti, sub quibus fuere captivi.

VERS. 47.— *Salvos fac nos.* (CASS.) Sexta pars. Jam copia laudis Dei expletus precatur quod futurum vidit, ut Ecclesia de omnibus gentibus congregetur, et laudes æternas cantet. (AUG.) *Salvos fac nos,* C quasi: Dedisti misericordias in conspectu omnium, etc., usque ad sequitur. *Et congrega nos de nationibus.*

VERS. 48.— *Benedictus Dominus.* (CASS.) Hæc est laus, quam congregatos optat cantare, hoc nunc cantat Ecclesia de tanto bono læta. *A sæculo usque,* etc., id est, ab æterno in æternum, quia sine fine laudabitur: hæc est tertia consummatio corporis Christi in immortalitate, quod in principio psalmi oratum est: *Memento nostri, Domine, in beneplacita populi tui ad videndum, ad lætandum, ut lauderis cum hæreditate tua.*

PSALMUS CVI.

Alleluia, alleluia. (AUG.) Hic psalmus commendat misericordiam Dei, etc., usque ad quæ Apostolus D posuit, quamvis idem significantia.

VERS. 1.— *Confitemini Domino.* (ID.) Docet hic psalmus quid simus per nos, etc., usque ad prius monet redemptos confiteri. *Confitemini.*

(CASS., AUG.) Cujus sunt septem partitiones, etc., usque ad septimo, agit de hæreticis, ibi, *Et pauci facti.*

VERS. 3.— *Et mari.* (CASS.) Pro austro, ponit mare, oceanum illius partis intelligens, hoc pro qualibet parte mundi potest accipi.

VERS. 4.— *Erraverunt.* (ID.) Secunda pars, ubi prima tentatio, etc., usque ad quarto pro exauditione confessio, id est, laudatio.

VERS. 5.— *Esurientes.* (AUG.) Curiosos sæculi significat, qui veritatem diversis opinionibus exquirebant, nec inveniebant. *Anima eorum,* etc. Commendat se Deus, quod nobis expedit; desicimus ut rogemus, et subvenientem amemus.

VERS. 6.— *Et deduxit.* (AUG.) Quasi, eripuit de ignorantia; ostendens viam, Christum. Ecce liberavit eos ab errore; de fame autem et siti quibus æstuabant, qualiter liberaverit, post dicit; sed præmittit de confessione.

VERS. 8.— *Mirabilia.* (HIER.) Quasi mirabili modo redemptionis datæ sunt misericordiæ.

VERS. 9.— *Esurientem.* (CASS.) Scire appetentem, vel non scire appetentem, sed inedia nimia deficientem, sicut contingere solet nimia fame vel infirmitate confecto, ut manducare non appetat, sed nimia inedia deficiat.

Sedentes. (AUG.) Tertia pars, ubi ponitur secunda tentatio, etc., usque ad et nos etiam hoc posse consideremus.

VERS. 11.— *Quia exacerbaverunt.* (ID.) Hoc aliud iterum conantem, etc., usque ad unde eis erat iratus.

Consilium Altissimi. Ut qui superbierunt, in angustiis humiliarentur, quod erat salubre consilium, ut morbus sæculi contrario remedio curaretur.

VERS. 12.— *Nec fuit qui.* (ID.) Deo enim desistente ab auxilio, laborare potes contra vitia, sed non vincere; et te presso tua prava consuetudine, humiliabitur cor, ut discas clamare, unde subdit: *Et exclamaverunt.*

VERS. 13.— *Et exclamaverunt.* (CASS.) Simili causa eadem sententia quæ et supra.

VERS. 16.— *Portas æreas.* (ID.) Portæ æræ, hominum consuetudines vitiosæ, quæ clausos non sinunt exire.

Vectes. Spiritus immundi, qui portas obserant. *Æreos, ferreos,* pro fortitudine ponit, sed virtus Dei frangit.

VERS. 18.— *Omnem escam.* (AUG.) Quarta pars, ubi ponitur tertia tentatio, quæ est tedium. Qui supra fame languebant, item fastidio periclitantur: ne ergo putes de satietate securos, quia et fastidio moriuntur. Et hoc est *omnem escam,* etc.

(AUG.) Postquam venit de ignorantia ad veritatem, de errore ad viam, de fame sapientiæ ad verbum fidei, et postquam difficultates malorum vicit, ut sine querela vivat, restat tedium, ut aliquando nec legere, nec orare delectet; evasit imperitiam et concupiscentiam, sed moritur tædio.

VERS. 23.— *Qui descendunt mare.* Quinta pars, etc., usque ad si tota navis periclitatur.

VERS. 24, 25.— *Ipsi viderunt opera Domini.* (AUG.) Vel *viderunt,* etc., usque ad exponit procellas eorum, subdens, *dixit et stetit. In profundo. Dixit et stetit spiritus procellæ,* etc. (ID.) Profundum cor hominum unde venti erumpunt, et fiunt tempestates seditionum et dissensionum.

VERS. 27.— *Sicut ebrius.* (ID.) Titubant, quia prosperitas eorum vel adversitas, major est viribus.

Et omnis sapientia eorum devorata est. Inquiete sapientes apparent, quando loquuntur, quando legunt; sed veniente tempestate, omnia humana consilia deficiunt; quid agendum sit, non videtur. Restat ergo clamare, ut cor eorum solidet Deus, ne tentationibus ventiletur.

VERS. 32. — *In Ecclesia.* (AUG.) Ecce unde omnia dixerit, et ubi omnia prædicta aguntur.

VERS. 33. — *Posuit flumina.* (CASS.) Sexta pars hactenus, quomodo et mala inimicorum prodesse facit. (AUG.) *Posuit flumina.* Consequenter Ecclesia commendatur, etc., usque ad unde et erga Ecclesiam Dei beneficia aperte monstrantur.

VERS. 34. — *In salsugine.* (CASS.) Salsus humor, ubi dominatur, fecunditatem tollit.

A malitia habitantium. (AUG.) Propter malitiam eorum qui terram illam, id est tabernaculum Domini, dolosis mentibus inhabitabant.

VERS. 37. — *Et seminaverunt.* (CASS.) Seminant agros, plantant vineas, qui corpora sua coelesti institutione purificant, ut fructus bonorum operum ferant.

VERS. 38. — *Nimis.* (CASS.) pro valde, vel quia multi vocati, pauci vero electi.

VERS. 39. — *Et pauci.* (AUG.) Septima pars, ubi dicitur etiam aliquid de hæreticis, etc., usque ad sed non erant de paucitate electorum. *Vexati.* (CASS.) Vel, persistentes per hæreticos, vel hæretici insidiis diaboli. Dolor et tribulatio his qui auctorem salutis relinquunt.

VERS. 40. — *Effusa est.* (AUG.) Vel, effusus est contemptus, etc., usque ad et quid fecit etiam de illis seductis? Ecce.

VERS. 41. — *Adjuvit pauperem.* Potuit illos pati Deus semper intus, sed nos de illis non proficere-mus. Cum autem separati sunt, et per quæstiones nos inquietant, nascitur nobis inquisitionis studium et timoris exemplum, ut, *Qui stat, videat ne cadat.* Et quid in paupere adjuto fit de illis seductis? *Et possit sicut oves.* Unum pauperem putabas; sed iste pauper est multæ familiæ, multæ Ecclesiæ: tamen et est una Ecclesia, una ovis. Hæc tanta mysteria diu latentia, et ideo dulciter inventa.

VERS. 42. — *Videbunt recti et lætabuntur.* (AUG.) Ecce quo Psalmista tendat, ad hoc, scilicet ut ostendat quod boni per misericordiam Dei exaltantur, ut mali per superbiam conterantur.

VERS. 43. — *Quis sapiens et custodiet hæc?* (ID.) Conclusio, quasi diceret, quia pauperem adjuvat Dominus, ergo: *Quis est sapiens? Misericordias.* Quod de errore liberat, etc., usque ad et iniquus os suum oppilat.

PSALMUS CVII.

VERS. 1. — *Canticum psalmi.* (AUG.) Ex postremis partibus duorum, etc., usque ad ut complerentur eloquia prophetarum. (CASS.) Hic plura eadem quæ supra, etc., usque ad et bene junguntur, quæ nullatenus repugnant. (ID.) In primo agitur de fuga

A David, etc., usque ad Canticum ad divinas res, Psalmus ad actuales operas.

VERS. 2. — *Paratum.* (CASS.) Sextus psalmus de duabus naturis in Christo. *Paratum cor meum.* Primo Christus gratias agit, quia suscipiens passionem surrexit in gloriam. Secundo, quæ sales sit facta omni terræ, ibi, *Ut liberentur.*

VERS. 7. — *Ut liberentur.* (ID.) Secunda pars, quæ salus sit facta omni terræ super quam gloria, hic etiam humilitas humanitatis et potentia maiestatis ostenditur.

Salvum fac. Ut liberentur in futuro, hic salva eos, ne cadant. Vel, se petit salvari in resurrectione, ut fideles liberentur, qui tali signo deitatem ejus senserunt. Quasi, ut cantem et psallam, *Salvum me fac* in resurrectione dextera tua, id est per Verbum, qui est brachium Patris, ut sic liberentur dilecti tui. Ordo verborum conversus est. Dicit enim: *Salvum me fac et exaudi, et salvum me fac.*

VERS. 8. — *Exultabo.* (AUG.) Vel exaltabor, supra lætabor, hic vero exaltabor, quod satis convenit, quia de exaltatione est lætitia. Et loquitur hic Christus in persona Ecclesiæ.

VERS. 9. — *Et Ephraim.* (ID.) Ephraim meus est, id est, mea est fructificatio, quæ est susceptio capitis mei. Hæc fructificatio est ex eo quod caput suscepit me, vel ego caput. (CASS.) Vel Ephraim, id est, fructificatio, est susceptio capitis mei, quia dum spinam coronam caput meum suscepit, ultra omnes fructificavit: totum enim Christus lacratas est mundum.

VERS. 11. — *Quis deducit me in civitatem munitam.* (ID.) Sicut homo, querit Christus, ut respondeat; negat hoc ab homine posse fieri. Civitas, infernus quem nullus poterat aperire. Idumæe gentes, quibus post resurrectionem innotuit: hæc a sola deitate poterant fieri.

VERS. 12. — *Repluisti nos, et non esis.* (ID.) Pluraliter dicit nos, quia sic Christus cum membris patitur supra, singulariter dicendo, deducet me. Horum omnium expositiones require in nono psalmo.

PSALMUS CVIII.

VERS. 1. — *In finem, Psalmus.* (AUG.) Propheia de Christo, etc., usque ad et quæ de Julia expressa sunt, ut Hlud: *Et episcopatum ejus accipiat alter.*

(CASS.) Quintus eorum qui lætus de passione agunt.

VERS. 2. — *Deus laudem.* (CASS.) Mōnet Judæ malitiam declinare, etc., usque ad Christus ergo secundum quod homo trans ad Patrem ait: *Quia os peccatoris.* (ID.) Decora diversitas, quia iniqui hōi tacent vituperium.

VERS. 3. — *Gratis.* (AUG.) Sicut piis per se placet æquitas, sic impiis iniquitas.

VERS. 4. — *Pro eo ut me.* (ID.) Plus nocent, in membris detrahentes Christo, quia animas creditorum interficiunt, quam qui carnem ejus mox resurrectionem peremerunt.

VERS. 5. — *Et posuerunt adversam.* (Aug.) Sex diff- A
ferentiae sunt, etc., usque ad quod est bonum promato,
quod et Deus iudex facti. (Cass.) Tribus modis omne
peccatum contrahitur, etc., usque ad quod Christus
orans pro Judæis fecit.

VERS. 6. — *Constituæ super.* (Aug.) Secunda pars,
ubi incipit prophetare, quæ pro impietate recipiant.
Supra de pluribus, etc., usque ad quorum personam
Judæa gessit. *Constituæ super eum peccatorem.* Sicut
de Juda, ita de eis:

VERS. 7. — *Cum judicatur exeat condemnatus.*
Quia in nequitia permanentes thesaurizant sibi
iram. *Oratio in peccatum:* quia non fit per medita-
tionem.

VERS. 8. — *Dies pænæ.* Secundum regnum, quod
post non diu stetit. *Episcopatum,* id est Christum B
(qui ad eos missus) accepit populus gentium.

VERS. 9. — *Filii orphani:* amisso, quasi patre,
regno; vel patre Deo. *Uxor,* id est plebs. *Vidua;*
amisso regno.

VERS. 10. — *Transferatur,* ut in captivitate fac-
tum est. *Mendicant,* sub regibus gentium.

VERS. 11. — *Omnem substantiam ejus,* id est, vi-
tam, singula peccati puniens; debita eorum non di-
mittuntur, quia in solo Christo dimittuntur. *Et alieni,*
id est, diabolus et angeli ejus. *Diripiunt labore ejus,*
quia non thesaurizant in celo.

VERS. 12. — *Et non sit illi,* etc. Id est, adiutor
non est ei, cui Christus deest. *Nec sit qui misereatur.*
Non dico ad temporalia, habenda, sed æterna.

VERS. 13. — *Fiant nati ejus in interitum sempiternum.*
Ideo quia manserunt in *generatione una,* id est,
quia non regenerati fuerunt. *Et deleatur nomen.* Id
est, Jerusalem terrenæ, quæ servit cum filiis suis quæ
prophetas interfecit.

VERS. 15. — *Et dispareat de terra viventium,* id est
Ecclesia. *Memoria eorum,* quia cum essent rami
naturales, facti sunt.

VERS. 16. — *Pro eo quod non est recordatus.* Pœ-
nitendo.

Facere misericordiam. Supra membra Christi.

VERS. 18. — *Maledictionem, et veniet ei: et noluit
benedictionem.* (Aug.) Peccata modo delectant, sed
dicuntur maledictio, quia tormenta parant.

VERS. 19. — *Quo operitur.* Videtur dicere hic,
etc., usque ad semper sit paratus, unde hic ait sem-
per præcingitur.

VERS. 20. — *Apud Dominum.* (Id.) Specialiter Christo
detrahunt, qui dicunt non esse ex Patre, vel minorem
Patre. *Mala adversus animam.* Dicentes, non potuisse
surgere, cum vellet.

VERS. 21. — *Et tu, Domine.* (Cass.) Tertia pars, ubi
precat, etc., usque ad adjuva me, secundum homi-
nem. *Propter nomen tuum.* Nullis enim operum
etc., usque ad quia suavis est misericordia tua.

VERS. 22. — *Quia egenus et pauper.* (Id.) Egestas
et paupertas Christi est infirmitas, ex qua cruci-
fixus est.

VERS. 23. — *Sicut umbra cum declinat ablatum
sum.* (Cass.) Sicut ex umbra declinante fit nox, sic
ex mortali carne fit mors.

VERS. 24. — *Immutata est.* (Ave.) Immutata est
ergo caro Christi, etc., usque ad quia Jesus novitum
fuit glorificatus. *Propter oleum,* id est, spiritualem
gratiam, unde Christus dicitur.

VERS. 25. — *Moverunt capita.* (Cass.) Furiosi
commotione capitis minantur. (Aug.) Moverunt ca-
pita, quia viderunt pendere in cruce, sed nondum
quando caro immutata.

VERS. 26. — *Adjuva me, Domine.* (Cass.) Rogat ut
homo, præstat ut Deus.

VERS. 27. — *Manus tua hæc.* (Ave.) Christus
hæc manus, et est Verbum apud Deum et fecit
eam, dum Verbum caro factum est. Erat enim sine
tempore secundum divinitatem, et facta est in tem-
pore secundum carnem.

VERS. 28. — *Maledicenti illi et tu benedices.* Una est
maledictio malorum Deus, cum benedicit, facit quod
dicit.

VERS. 29. — *Sicut diploide,* etc. Alii interpre-
tantur pro diploide, duplex pallium, id est, confun-
dantur intus et foris; id est, coram Deo, et homi-
nibus.

VERS. 30. — *Nimis in ore meo.* Solet poni nimis,
pro plus quam debet, sed et pro valde. *In medio.*
(Ave.) Id est, in communi, vel in corde.

VERS. 31. — *Quia assistit a dextris pauperis.* Dia-
bolus a dextris Judæ, etc., usque ad sed ut animam
C salvaret a persequentibus.

PSALMUS CIX.

VERS. 1. — *Psalmus David.* (Cass.) Psalmus iste
septimus, etc., usque ad quidquid in utroque Testa-
mento continetur. (Cass.) Propheta hortatur Christo
subjici. Primo refert propheta verba Patris de Fi-
lio, etc., usque ad hoc humanitatis.

Dixit Dominus. (Cass.) More nostro, ut homo in-
struatur. *Dominus Domino.* Personas discerne, et
unam naturam, et potentiam accipe. *Sede.* Post labo-
rem quiesce, et conregna, secundum quod homo.
A dextris meis. In potioribus meis bonis et occultis,
donec regnes manifestus. Et hoc est, *donec ponam
inimicos tuos,* etc. (Aug.) *Sede,* non solum in alto,
ut excelsis domineris, sed etiam in occulto, etc.,
usque ad si non videt quod credit. *Scabellum pedum
tuorum:* a similitudine, ubi et plena notatur sub-
jectio. Per pedes stabilitas æterna: hoc quotidie in
conversis.

VERS. 2. — *Virgam virtutis.* Incipit autem ex
Sion, id est, ex Judæis regnum Christi, unde subdit,
Virgam virtutis, etc. *Ex Sion.* Non de illo regno
Christi loquitur propheta, etc., usque ad et remis-
sio peccatorum per omnes gentes, incipientibus a Je-
rosolyma.

VERS. 3. — *Tecum principium.* (Cass.) Secundo indi-
cat Pater naturam Divinitatis, etc., usque ad quando
in resurrectione erunt splendidi, ut angeli Dei. (Aug.)

Jam dominatur, jam virtus; sed in die specialis virtutis, etc., usque ad qualiter Pater cum eo principium. Hoc tunc, sed nunc. *Ex utero*, id est, ut ex secreta et occulta substantia mea, etc., usque ad qui se offerat, unde sequitur, *Juravit*, etc. (CASS.) Vel *Tecum principium*: hoc Pater; quasi, hoc tibi tribuo plus quam alii, quia Filius per naturam. (AUG.) Vel ex persona prophetæ potest accipi loquentis, etc., usque ad cum Spiritu sancto, qui sanctos splendidat.

VERS. 4. — *Juravit Dominus*. (CASS.) Tertio agit propheta de humanitate Christi, etc., usque ad hinc constat transire victimas secundum ordinem Aaron. *Non pœnitebit eum: tu es sacerdos, in æternum*. (AUG.) In Deum nulla cadit pœnitentia: scit enim quid agat, nec mutat consilium, sed verbo pœnitentiæ mutatio rerum aliter quam sperabat evenientium significatur. Quomodo enim cum aliquid pœnitet te fecisse, doles factum quod fecisti.

VERS. 5. — *Reges* (AUG.) Qui volunt, vel volebant delere nomen Christi.

VERS. 6. — *Conquassabit*, id est infirmos reddidit, etc., usque ad et nunc *judicabit* in gentibus, ut *ruinas*, non erectos impleat. *Judicabit in nationibus*. (CASS.) Quasi reges frangit pro superbia: populos judicat propter communia peccata: utrosque ut humiliantur ad conversionem. Vel,

VERS. 7. — *De torrente*. (CASS.) De transitoria passione et turbulenta. In via, qua itur ad aliam mansionem.

Exaltabit caput. Unde: *Propter hoc exaltavit illum, et dedit Deus illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, caelestum, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus est in gloria Dei Patris*.

PSALMUS CX.

Alleluia. (CASS.) Primus psalmus per omnes litteras alphabeti, etc., usque ad tertio eosdem redemptos asserit, et Novum Testamentum mansurum, ibi *Redemptionem*.

VERS. 1. — *Confitebor*. (AUG.) Non est hic confessio peccatorum, sed laudis: illa luget, hæc gaudet: illa vulnus medico ostendit, hæc de sanitate gratias agit. *In concilio*. Non temere, sed ex ratione, scilicet pro æternis, sicut omnes justii. (CASS.) *In concilio justorum*. Hic nunquam inter omnes justos ubi sunt misti mali, sed jam videntur in futura societate psallere spe rapti ad superna. *In concilio*, quod est, quando cum Domino judicant. *In congregatione*, quando de toto collecti.

VERS. 2. — *Magna opera*. Hæc est materia et causa confessionis. Magna sunt opera Domini, quod de impio facit pium. *Exquisita*. (AUG., CASS.) Cui nihil simile, dum sinit diabolus sævire, etc., usque ad non: *Justitia enim ejus manet sæculum sæculi*. *In omnes voluntates*. (AUG.) Nihil superat voluntatem Dei, qui et si vult, ut non pecces, non tamen prohibet. Si vult parcere pœnitenti, vult et impœnitentem punire;

ita de homine semper Deus implet suam voluntatem, quia nihil facit homo, de quo non operetur Deus, quod vult.

VERS. 3. — *Confessio et magnificentia opus ejus*. (CASS.) Quasi confitebor, quia magna sunt opera Domini. Quælibet etiam opera sunt magna, si in eis videatur intentio et voluntas, quæ est *confessio* peccatorum, et *magnificentia* bonorum operum: et *justitia*, id est, merces, quæ juste datur.

VERS. 4. — *Memoriam fecit*. (ID.) Secundo dicit fideles copioso munere satiatos, promittens adventum Domini, ut hæreditas avide quæreretur. (AUG.) *Memoriam fecit mirabilium suorum*. Hunc humilians et hunc exaltans, etc., usque ad quid in futura glorificatus accipiet?

VERS. 5. — *Escam dedit*. (CASS.) Facit confessionem et magnificentiam, etc., usque ad ut omnia impleantur. *Memor erit*, etc. (AUG.) Nec totum dedit, qui pignus dedit, etc., usque ad per compungentes passionis angustias intrant.

VERS. 6. — *Virtutem operum*. (CASS.) Virtus operum est, quod cæci vident, etc. Quæ fecit nota Christiano populo. *Ut det illis hæreditatem*, hæc fuit intentio miraculorum, ut crederent.

VERS. 7. — *Ut det illis hæreditatem gentium*. (ID.) Quasi, licet illis det hæreditatem, tamen multa patientur. *Opera manuum ejus*. (ID.) Id est, virtutis. *Veritas*, dum conversis promissa restituit: *Judicium*, quod impiis minatur. (AUG.) *Veritas*, quam sancti martyres tenent, pro qua et judicantur hic; et *judicium*, quo in futuro judicabunt eos a quibus hic judicantur. (ID.) *Opera manuum ejus veritas et judicium*. Teneatur *veritas* ab his qui judicantur, etc., usque ad hic est hæreditas Novi Testamenti.

VERS. 8. — *Fidelia omnia mandata*. (CASS.) Quia servant servantes se, non sunt mendacia. *Confirmata*. Non in cassum missa, ut verba humana: *Facta* non tantum dicta, in *veritate*, quia omnia complentur.

In æquitate. (AUG.) Quia omnia cum libra justitiæ.

VERS. 9, 10. — *Redemptionem misit*. (CASS.) Tertio, redemptos asserit, et Testamentum Novum æterna gratia consecratum, vel. *Nomen ejus: initium sapientiæ*. (ID.) Id est Filius, qui in humanitate *sanctus*, potentia deitatis *terribilis*. Ametur ergo advocatus, timeatur judex, ne sis negligens, ne desperes.

Timor Domini. (ID.) Metus iudicii janua est conversionis, si addatur discretio dilectionis. *Laudatio ejus manet*. Intentio psalmi unde alleluia præscribitur, a laude incoepit, in laude finit, populus fidelis a diabolo liberatus gratias agens, expressit, quid et hic faciendum sit devotis, et in cælo perageudum, hic quia liberat, ibi quia coronat.

PSALMUS CXI.

Alleluia reversionis. (AUG.) Aggæus et Zacharias longe post David fuerunt, etc., usque ad æternaliter solidetur. (CASS.) Perfectio hujus ædificii, etc., usque

ad tanquam a captivitate liberati et hilares de bonis A quæ habent.

VERS. 1. — *Beatus vir.* (CASS.) Ostendit hic Psalmista post liberationem, etc., usque ad tertio impiis adversa provenire asserit. *Qui timet Dominum.* Timor mundi miseros facit, sed timor Dei ea appetere tacit, per quæ homo beatus est. *In mandatis.* Hoc timor Dei, ut velit. Et non ait faciet, etc., usque ad et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.

VERS. 2. — *Potens.* (AUG., CASS.) Ecce præmia illius beati. *Semen ejus.* Id est, merces boni operis; *Erit potens in terra,* non hac, ubi derisus, sed cælesti. Vel etiam hic in isto tempore, quo minus videtur. *Semen,* opera misericordiæ unde messis æterna. *Potens,* quia re minima, etiam ut magna, regnum cælorum emittit. *Generatio.* Non carnis sed imitationis. Vel opera rectorum. *Recti* sunt, qui non resistunt Patri emendantur, et credunt promittenti, non credunt perisse opera sua, cum non eis temporaliter retribuitur. Sunt enim qui bona illa agunt, mercedem hic a Deo sperantes, vel hominibus placere volentes, quod non beatus vir : et tamen,

VERS. 3. — *Gloria et divitiæ in domo ejus.* Id est, in cordis secreto, ubi habitat cum spe vitæ æternæ, ubi divitiæ sanctæ, et gloria æterna reponuntur. *Justitia.* Hæc est gloria ejus, hæc divitiæ ejus, quam tamen habet a Deo. *Manet in sæculum.* Quasi non temporaliter beatus.

VERS. 4. — *Exortum est.* (CASS.) Secundo agit de adventu Domini, etc., usque ad ut eam firmis allegationibus et assertionibus in iudicio præmuniat. Vel,

VERS. 5. — *Miseretur.* (ID.) Qui dat egentibus, *Commodat,* qui mutuum præstat, post tantundem recepturus.

VERS. 7, 8. — *Paratum cor ejus sperare in Domino, confirmatum est cor ejus, manet,* etc. (AUG.) Patet itaque, quod hic non sua quærit, sed quæ sunt Christi, labores patienter sustinet, promissa fidenter expectat. (CASS.) Vel, si quis mala minatur, non timet, sed paratum.

VERS. 9. — *Dispersit.* Sperat non timere, quia dispersit. *Dedit pauperibus.* (AUG.) Ecce iste emebat quod non videbat, sed ille thesaurum in cælo servabat, qui esurire et sitire in pauperibus dignatur in terris. *Justitia ejus manet in sæculum sæculi.* (CASS.) D Sua dedit, et juste et pie vixit, vel, qui dat sua, justitiam operatur. *Cornu ejus exaltabitur in gloria.* Quia hic humilis, ibi potestatem habebit.

VERS. 10. — *Peccator videbit.* (ID.) Tertio contraria impiis provenire asserit. Bonis beatorum hortatur, malis inimicorum terret, et est iste psalmus institutorius fidelium.

Irasceatur, dentibus suis fremet et tabescet, desiderium peccatorum peribit, dicens : *Quid nobis profuit superbia et divitiarum jactantia ?* (Sap. v)

PSALMUS CXII.

Alleluia (CASS.) Quia merito laudandus, qui merito humilitatis gentes assumit, titulum psalmi ex-

PATROL. CXIII.

ponit. *Alleluia* enim, ut diximus, interpretatur laudate Dominum, qualiter et psalmus incipit.

VERS. 1. — *Laudate.* (ID.) Primo monet Propheta devotos, ut laudent jugiter, et ubique prædicent. Secundo ipse facit, quod monet alios, id est, laudat Deum ibi : *Quis sicut Dominus* (I Cor. XIV)? Ad laudem ergo monens ostendit, qui et quem, et quandiu, et ubi, et quare laudent, dicit. *Pueri.* Non sensu, sed malitia, maxime superbia, id est, humiles, unde, *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote, ut mentibus perfecti sitis.* (AUG., CASS.) Laudate Dominum, pueri, simplices et puri, qui debent laudare.

VERS. 2. — *Sit nomen.* (CASS.) Ecce dixit, qui, et quem laudare debeant, deinde subdit : *Quandiu laudandus sit, scilicet semper. Sit nomen Domini :* ne ad horam putetis me imperare laudem, etc., usque ad per gentes carnales, per cælos spirituales.

VERS. 3. — *A solis ortu.* (AUG.) Hic dicit quod ubique debeat laudari.

VERS. 4. — *Super cælos.* (ID.) Apostolos, per quos regnat in gentibus, et est ; ideo ad laudes invito, quia super omnes est regnaturus.

VERS. 5. — *Quis sicut.* (CASS.) Secundo ipse facit, quod alios monet, ut et facto alios doceat. *Quis ?* Nullus qui per se possit. *In altis,* etc. Angelis et sanctis : et licet altus, non despicit humiles.

VERS. 6. — *Humilia.* Hi sunt qui dono ejus alti sunt, et in eis sedet. *Respicit,* humiles singulos. *In terra,* sanctos quos ita respicit, sicut e converso odit superbos.

VERS. 7. — *Suscitans a terra :* de labore corporis. *De stercore,* erigitur cui carnis vitia non dominantur.

VERS. 9. — *Qui habitare.* (CASS., AUG.) Exponit, ubi suscitatur et erigit, etc., usque ad de mammona iniquitatis per opera misericordiæ. *Sterilem.* (AUG.) Scilicet, Saram, id est, Ecclesiam gentilem, quæ prius sterilis fuit, unde per Saram significatur. Eam, inquam, facit habitare in domo, id est, in Ecclesia Judæorum, inter ipsos Judæos, ut in lapide angulari duo parietes conjungantur, et fiat unum ovile. *Filiorum.* (ID.) Ex persona quorum hæc dicuntur, etc., usque ad cum sciam me esse sine filiis, et viduam.

PSALMUS CXIII.

Alleluia. (CASS.) Item hic alleluia ex alio negotio ponitur, etc., usque ad ut in psalmi expositione clarescit.

VERS. 1. — *In exitu.* (AUG.) Hic non narrantur præterita; sed futura prædicuntur, quia in illis gestis futura signabantur : et ideo non omnia hic dicuntur, quæ ibi gesta, sed quædam aliter, ne putetur præterita recollere. (CASS.) Primo dicit Propheta, quæ mira dederit Deus Hebræis in figura, et Christianis in spiritu. Secundo interrogat quare hæc facta sunt ibi, *Quid est tibi mare ?* Tertio inania simulacra gentium reprobat, et religionem Dei commendat, ibi, *Simulacra gentium.*

In exitu. Quasi cum Israel, id est, domus Jacob, de Ægypto, id est popule barbaro exiret.

Barbaro. (Aug.) Barbara lingua est, quæ Deum A non laudat.

Vers. 2. — *Facta est.* (Cass.) Sicut ille populus, cum exiret de Ægypto, etc., usque ad possunt resistere vitiiis, et hoc.

Vers. 3. — *Vidit mare,* id est, peccatores sæculi. *Jordanis,* qui variis desideriis rapiunt homines in magnum mare, id est, hujus sæculi amaricantem malitiam; sed hæc in adventu Domini cessant, quasi conversa retrorsum.

Mare vidit. (Aug.) Hoc hic aliter dicitur, quam factum est. Ibi legitur stetit ab ea parte, qua aquæ desuper fluebant, nec ibi quidquam dicitur de gestientibus montibus, sed tam ibi facta quam hic dicta figuræ sunt.

Vers. 4. — *Arietes.* (Id.) Qui cornibus utriusque, etc., usque ad omnem scientiam adversus Christum se erigentem. *Colles.* (Cass.) A colendo, mediocres: non enim hæc ad litteram; unde et per mare, et Jordanem, id est, per antiqua facta, hæc signari non ambigas, quæ hodie spiritualiter fiunt.

Vers. 5. — *Quid est tibi.* (Id.) Secundo interrogat quare hæc, ut excitet admirationem. Et solvit: *A facie Domini.*

Vers. 7. — *A facie.* (Id.) Una duobus responsio, quia unus auctor, et sæcula fecit obstupescere, et sua, id est, montes et colles gaudere: Christo enim apparente moti sunt homines a sua superstitione ad cultum Dei.

A facie Dei Jacob. Et quasi quæreret, quis est Dominus? Deus Jacob non recens; qui facit eos luctari.

Vers. 8. — *Qui convertit petram.* (Id.) Dura corda Judæorum, ad aquam baptismi.

Rupem. Gentiles, ut et ipsi emanent irriguos fontes prædicationis.

(Aug.) Id est, se prius durum, cum ignoraretur, etc., usque ad omnibus credentibus inundaret, dicens: *Si quis sitit, veniat ad me, et bibat.*

Vers. 1. — *Non nobis.* (Cass.) Cum dixit Deum bona dare, etc., usque ad veritas, dum præmia restituit, vel impios punit. Ideo, Da.

Vers. 2. — *Nequando:* hoc sæpe impii imputant bonis afflictis.

Misericordia. (Aug.), id est, reparatione.

Veritate, id est, promissione impleta.

Vers. 1. — *Ubi est Deus.* (Id.) Hoc solent dicere gentes, quæ habent visibiles deos: quia invisibilem Deum colimus.

Vers. 3. — *In celo.* (Id.), id est, Christo homine, secundum illud: *Deus erat in Christo mundum sibi concilians.* Vel, *in celo,* (Cass.) id est, potens super omnes creaturas.

Omnia quæcumque voluit fecit. Per quod omnipotens apparet.

Vers. 4. — *Simulacra gentium.* (Id.) Tertio, inania simulacra probat, et religio Dei quam sit utilis ostendit. *Ea est hic perfecta demonstratio in vituperatione et laude.* (Aug.) Ostensa potentia veri Dei ex operibus, transit ad deos gentium visibiles. *Argentum.* (Id.) Sed quia Deus hoc fecit, inquit, *Opera*

manuum hominum, hoc venerantur quod inde fecerunt, materiam enim creavit Deus; sed stultitia hominum formam addidit.

Vers. 5. — *Os habens.* (Id.) Manu sunt formata, etc., usque ad et servierunt creaturæ potius quam creatori.

Vers. 7. — *Non clamabunt.* (Id.) Post loqui (quod est hominis proprium) hoc commune addit, etc., usque ad et carens vita sensuque simulacrum.

Vers. 8. — *Similes illis.* (Id.) Vide erubescibilem culturam, dum ait, *similes,* quod vere sunt; vel similes se eis intelligant.

Vers. 9. — *Domus Israel.* (Cass.) Hic ostendit Christianæ religionis utilitatem.

Vers. 10. — *Domus Aaron.* (Aug.) Ne autem videatur majoribus jam res, quæ inferioribus est spes, addit, *Domus Aaron.*

Vers. 12. — *Memor.* (Cass.) Ut converteret, et conversos per eundem benedixit.

Vers. 14. — *Super vos.* (Aug.) Quia crevit numerus magistrorum.

Super filios. Quia crevit etiam numerus sequacium. Ergo vos utriusque, patres et filii, benedicti estis Domino, qui vos fecit cælum in majoribus, et terram in minoribus; vel fecit omnem creaturam.

Vers. 15. — *Benedicti vos a Domino.* (Cass.) Qui optavit supra benedici, jam confusus dicit, *Benedicti,* quod ad Deum pertinet, ut ei serviatis. Vere Domino, quia etiam cælum cæli, id est, Christus est ad honorem Domini; vel,

Vers. 16. — *Cælum cæli,* id est, empyreum, dedit Domino Christo, secundum quod homo. *Terram autem.* Istam inferiore dedit. *Filiis hominum.* Ut in ea se purificet vel populum prædicatoribus; unde: Sicut misit me Pater, et ego mittam vos (*Joan. vi*).

Cælum cæli. (Aug.) Dicit eos quorum mentes, etc., usque ad quem infirmi sine adminiculo adhuc videre non possunt.

Vers. 17. — *Neque omnes qui descendant.* (Cass.) Vel non omnes qui descendant; quia et sancti descenderunt, sed non in inferiori.

PSALMUS CXXV.

Alleluia. Hic titulus sæpe iteratur, quia laudatio Dei, et dignitas est operum, et pretium laborum, id est, meritum est et præmium. (Aug.) Propheta de fovea peccatorum liberatus, et in petra constitutus, primo gratias agit quia exauditus est, et contra omnia pericula se invocasse dicit.

Psalmus iste est consolatio fidelium contra dolores sæculi.

Vers. 1. — *Dilexi.* (Id.) Dicit hoc ovis quæ eraverat, filius reversus, hujus sæculi peregrinus.

(Cass.) *Dilexi.* Non propter temporalia bona mihi data, ut infideles, sed quoniam, etc. Diligitur Deus et ab infidelibus quia bona dat; unde: *Confitebor tibi cum benefeceris ei* (*Psal. xlviii*). Diligitur perfecte, eum animus adversis non movetur, sed spe accenditur: quem modum post exponit, *dilexi.* Non quia me regem fecit, prospera dedit, sed quia orationem audit in angustiis.

VERS. 2. — *Et in diebus meis.* (Aug.) Scilicet mea *A serve bono et fidelis, intra in gaudium Domini sui* miseris, quos mihi feci peccando, qui sunt pleni laboris et doloris, id est, vetustate putredinis. (*Math. xv.*)

Invocabo. Quod non est sine fide; unde Apostolus: *Quomodo invocabunt in quem non crediderunt?* (*Rom. x.*) Dum ergo ait, *invocabunt*, notat quod non est otiosus dilector. In quibus, *Circumdederunt me*, etc. Vel, in diebus salutis, id est tempore plenitudinis; unde: *Ece nunc tempus acceptabile*, etc. (*II Cor. vi.*)

VERS. 3. — *Dolores.* (Cass.) Peccata, unde dolor et mors animæ; vel, æterna, hæc in inferno erit. *Percula inferni.* (Aug.) Suffusus enim carnali voluptate, non animadverti mala me circumdantia.

VERS. 4. — *Tribulationem et dolorem.* (Id.) Quasi, illa prius me circumdederunt, sed post inveni tribulationem et dolorem, id est, afflictionem exteriorem esse utilem.

VERS. 5. — *O Domine, libera.* (Cass.) Secundo item clamat, ut liberatus veniat ad requiem. *Misericors Dominus.* (Aug.) Quia primo inclinavit aurem mihi et me vocavit.

Justus. Quia flagellat iterum. *Miseretur.* Quia recipit ad beatitudinem. Nec tam amarum debet esse quod flagellat, quam dulce quod recipit, quia Dominus custodit parvulos, quos grandes querit hæredes.

VERS. 7. — *Convertere.* (Id.) Non meritis vel viribus tuis, sed quia Dominus benefecit tibi.

VERS. 8. — *De morte oculos.* (Id.) Mors est infidelitas; unde: *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos*; et iterum: *Non mortui laudabunt te, Domine* (*Psal. ciii.*)

VERS. 9. — *Placebo.* (Id.) Dixit, etc., usque ad et hoc in regione vivorum, qui vivunt æternaliter.

PSALMUS CXV.

Alleluia. Voce laudis congrue prætitulatur hic psalmus, quia in hoc psalmo verba sunt martyrum, qui confessione vigerunt et præmia Dei consecuti sunt.

VERS. 10. — *Credidi*, etc. (Cass.) Primo memorantur beneficia Dei, quibus quid dignum redderent cum dubitent, occurrit calix passionis, qui a Deo datur. Secundo, servos se dicunt, et filios ancillæ, id est Ecclesiæ, ibi: *O Domine, quia ego*, etc. Verus et congruus ordo, prius credere, post loqui: ne nondum credens audeat loqui, sed fidem sequatur confessio. Ne vero confessio viribus hominis detur, dicit

proprium hominis quod mendax: quod non facile sciret, nisi excessu mentis ad superna veclus esset. Magnum enim est si quis se imprudentem attendit. Et cum homo nihil boni proprium habeat, quid retribuendum? *Credidi.* (Aug.) Non ait: *Credidi et locutus sum*, quia non tantum credidit cætera quæ fides exigit, sed et simul cum illis credidit, et quod præmium loquendo sperare, et quod pœnam tacendo timere deberet; unde loquendi quidem amor ex præmio immititur, et necessitas ex pœna indicitur.

Propter quod. Non enim perfecte credit, qui quod credit non loquitur; piger est ille servus, vel timidus, sed fidelis: quod accepit, impendit, et lucratur, et ideo intrat in gaudium Domini sui, dicentis: *Euge,*

VERS. 11. — *In excessu meo.* Vel, extasi mea. (Aug.) Et dicitur hic extasis, etc., usque ad quod est omnis homo mendax.

VERS. 12. — *Quid retribuam Domino.* (Id.)? Terribus iste respicit infirmitatem suam, et videt non esse præsumendum de se. Ex se enim homo mendax, ut et Petrus, dum præsumpsit, inventus est mendax: sed virtus Dei est, si non credit. Quod videns iste factum in se gratia Dei, subdit, *quæ retribuit mihi.* Non ait, pro omnibus quæ tribuit. Quæ igitur præcesserunt hominis bona, ut omnium donorum Dei non retributio, sed retributio vocari possit? Quæ præcesserant nisi peccata? Retribuit ergo Deus hominibus bona pro malis, passus pro eis, cum homines retribuunt mala pro bonis.

VERS. 13. — *Calicem salutaris.* (Id.) Passionem a simili, etc., usque ad quod post dicitur.

(Cass.) *Calicem*, quia sub mensura bibitur. Unde, *Fidelis Deus, qui non patitur vos tentari supra id quod potestis* (*I Cor. x.*) *Salutaris*, quia in æternam salutem propitiatur.

VERS. 15. *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* (Aug.) Qui prior passus est, dat imitari passiones suas; et ideo: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* Emit eam sanguine quem pro eis fudit, ne dubitarent pro eo mori. Hoc ergo pretio comparatus, confitetur conditionem suam: *O Domine, quia ego*, etc.

VERS. 16. — *O Domine, quia*, etc. (Cass.) Secundo servos se dicunt, et filios Ecclesiæ, quia non est locus veri sacrificii extra catholicam Ecclesiam, ne quis hæreticorum martyrium Deo placere putet. *O Domine.* Admiratur se tanta accepisse, quæta Dominus pro mundi redemptione. Et ut augeat admirationem repetit: *Ego servus tuus. Filium ancillæ.* (Aug.) Jerusalem cælestis, liberæ a peccatis, ancillæ justitiæ. Qui autem sunt præter Ecclesiam, non sunt filii ancillæ, etsi servos se dicunt (quia habent nomen Christi) et martyres, ut hæretici. *Filius ancillæ*, Non schismaticus. Vel ut ancilla, non sibi, sed Domino; ita et ego in morte mea aliquos tibi parturiam, sicut et in vita.

VERS. 17. — *Dirupisti vincula mea.* (Cass.) Virtute martyrii vincula peccatorum rumpuntur, quia omnia sanguine abluuntur. Hic versus tantæ virtutis a quibusdam creditur, ut peccata homini dimittantur, si in fine vitæ trina confessione dicatur.

(Id.) Qui *pretiosa*. *O Domine, tibi sacrificabo*; loquens Deo, affirmat, quod supra dixerat.

Sacrificabo. (Aug., Cass.) Et quia dirupisti, tibi sacrificabo, ut gratus, *Hostiam laudis*. Sic quod:

VERS. 18, 19. — *Vota mea reddam.* Non ubique, sed, *in atris*, id est, in catholica Ecclesia, non hæreticorum. *Domus Domini.* Quæ sit, ostendit.

In conspectu omnis populi. (Cass.) Publice debet laudari, qui pro omnibus pati voluit, ut plures adificentur. *Vota mea reddam.* Meipsum, qui sum ima-

go Dei quæ reddenda est Deo, etc., usque ad et A apertius hic nominat Jerusalem. (Aug.) Sed ne quis putet per Jerusalem Judæos solos significari, qui hoc nomine gloriantur, audiat sequentem Psalmum : *Laudate Dominum, omnes gentes*. Hæc sunt atria Domini, ille enim populus.

PSALMUS CXVI.

Alleluia. (Cass.) Brevis psalmus, omnium primus atomus, id est sine divisione : pro sui enim brevitate non recipit divisionem, sed omnes compendio suæ locutionis superat, et est quasi punctus psalmoreum, unde diversæ species formantur. Mira variatio contra tedium salutaria dicere, modo paucis, modo late.

VERS. 1. — *Laudate Dominum, omnes gentes*. (Cass.) Ne qui prætereantur de toto orbe. (Aug.) Et hæc sunt atria illa domus Domini, et ille omnis populus, unde in præcedenti psalmo egit. Non soli Judæi (qui sibi illud arrogare conantur) dico laudate cum. Et collaudate. (Cass.) ut sit in unum redacta omnium laudatio quod est catholicæ Ecclesiæ.

VERS. 2. — *Confirmata*. (Cass.) Quia quod per prophetas promisit, adventu Christi complevit ; et firmavit misericordiam, ut nunquam moveatur, quia qui dedit, custodit. *Manet in æternum*. (Aug.) Sive in eis quæ promisit piis, sive in eis quæ minatur impiis.

PSALMUS CXVII.

Alleluia. (Cass.) Quintus psalmus de primo adventu, multis figuris decoratus, habet versus unifines, quosdam unius principii, quosdam intercalares et hujusmodi ornatus. Fidelis populus peccato solutus, etc., usque ad *Benedictus qui*.

VERS. 2. — *Dicat nunc*. (Id.) Ut ego vos, ita vos invicem moneto ; vel, *dicat*, id est, confiteatur.

Quoniam in sæculum. Ecce quatuor versus unifines.

VERS. 5. — *De tribulatione*. (Id.) Exemplum de se ponit, ut alios ad misericordiam invitet.

VERS. 6. — *Dominus mihi adjutor*. (Id.) Idem in duobus principium.

VERS. 7. — *Despiciam*. Alias *videbo*. (Id.) Hic, ut tutior et cautior fiam. *Inimicos meos*. Damnandos.

VERS. 8. — *Bonum est*. (Id.) Secundo, in solo Deo dicit confidendum, per quem inimicitias gentium evadit, et ad veram vitam venit.

VERS. 9. — *In principibus*. (Aug.) Angelis, etc., usque ad qui eos pro modo eorum bonos facit.

VERS. 10. — *Omnes gentes*. (Cass.) Ecce unde liberat de occulta vel aperta tribulatione, vel non permittendo cadere, vel, a casu revelando.

VERS. 11. — *Circumdantes*, etc. (Aug.) Quasi reddens causam unde tanta potest superare, dicit quid primo in capite passus sit.

VERS. 12. — *Circumderunt me*, etc. (Id.) Quod ab ignorantibus gestum est, mystica subtilitate prædicat Spiritus sanctus. Nescientes Judæi rem omnium fecerunt, et nobis dulciorem, passione Deum, sicut apes dum sibi putant reponere, aliis mel faciunt. *Et exarserunt*. Vel hoc melius de Ecclesia accipitur. Post passionem namque Domini contra Ecclesiam gentium et Judæi exarserunt sicut ignis in

apinis peccatorum. Ea enim, id est peccata, in fideli populo igne persecutionis cremaverunt, cui volentes officere, profecerunt. *Quia altus*. Dum conversi, extincta in eis malitia, populo Christiano sociati sunt ; vel, cum in fine iudicati, iudicium veritatis sine misericordia sensuri sunt.

VERS. 13. — *Impulsus*, etc. (Cass.) Ut quando bori dantur poenis, ut a fide cadant, et Dominus suscepit. (Aug.) Quia tam non cadit cui Dominus est fortitudo et laudatio quam non cadit Dominus : illi vero cadunt, qui sibi volunt esse fortitudo et laudatio.

Impulsus eversus sum, etc. Postquam ostendit quod liberat non permittendo cadere, ostendit etiam quod liberat a casu relevando.

VERS. 14. — *Factus est mihi in salutem*. (Id.) Non fit, quod non erat sibi ; sed illis salus est conversis, quod non erat aversis.

VERS. 17. — *Non moriar*. (Id.) Dicit Ecclesia, ut putat persecutor strage fumerum posse se delere nomen Christianum, cum potius augeat.

VERS. 18. — *Castigans*. (Cass.) Cur autem tanta pertulit, indicat : *Castigans*, quidquid faciunt, castigatio est Domini. Nihil sibi vindicent, morti non datur, cujus vitia purgantur. (Aug.) Sæpe pater per nequam servos emendat filios, cum illis poenam, his præparet hæreditatem. Quæ sit autem hæreditas, hinc potest cognosci : *Aperite portas*. Quid intus ? *Ingressus confitebor*.

VERS. 19. — *Aperite*. (Cass.) Tertio portas Jerusalem aperiri sibi cupit, ubi dicit et de angulari lapide. *Aperite*, o prophetæ, qui portatis claves regni cælorum. *Portas*. (Cass., Hier.) Per has portas doctrinæ ingressi vere laudant ; extra Ecclesiam catholicam non est laus Dei. (Cass.) Hæc omnes portæ ducunt ad unam, quæ est Christus, per quam justi intrant in cælum ; unde : *Ego sum ostium, per quod si quis introierit, salvus erit* (Joan. x). Et alibi : *Nemo venit ad Patrem, nisi per me* (Joan. xiv). (Aug.) Ecce de utroque sæculo mentionem fecit : et quia hæc porta Christus apparuit, *confitebor tibi*, lætus gratias agens, quia exaudisti in adventu Filii ; priores enim justi adventum petebant. *Portas justitiae*. Id est, portas mortis, etc., usque ad id est, per eam ad vitam.

VERS. 22. — *Edificantes*. (Id.) Soli Judæi Deum colentes ædificabant, aliis per idololatriam destructis ; sed non perfecerunt, quia Christum contempserunt.

VERS. 23. — *A Domino factum*. Vel, *A Domino factum est ei*, secundum aliam litteram. (Id.) Id est, ad honorem Patris.

VERS. 24. — *Hæc est dies*. Hic est annus jubilæus, figuratiter sub lege observatus, qui dicitur *remittens*, vel *inilians*, quia tunc servi manumittebantur, possessiones dominis restituebantur : et nos hac die a servitute peccati redempti sumus, quibus est hæreditas restituta æterna. (Cass.) *Hæc est dies*. Etsi omnes fecit, hanc singulariter qua Dominus venit, in qua convenit lætari, quia diabolus jus perdidit, homo revixit ; et quia hoc est,

VERS. 25. — *O Domine, salvum*, etc. Ecce desiderium magnæ petitionis. *Salvum*, de clade sæculi. *Prospere*, ut dolores isti vertantur in æterna gaudia.

VERS. 26. — *Benedictus*, etc. (CASS.) Quarto frequentari atria Dei suadet, de adventu Christi gaudens. (AUG.) Maledictus ergo qui venit in nomine suo, etc., usque ad qui erit maledictus. (CASS.) *Benedictus*. Laus de adventu, et o reliqui Christiani, nos majores quasi sacerdotes *benediximus vobis*, quod multum prodest, quia *benediximus vobis de domo Domini*.

De domo. (ID.) Id est, Ecclesia catholica, etc., usque ad quia læta confessio post beneficia.

VERS. 27. — *Constituite diem.* (AUG.) Magni, qui excedunt, qui mente verbum Deum apud Deum contingunt, etc., usque ad id est, ad æterna gaudia attingat.

Diem solemnem. In veteri lege (*Deut. x.*) Pascha, Pentecoste, scenophegia, tres præcipuæ solemnitates, in quibus præceptum ut nemo vacuus in conspectu Domini apparet. Vacuus est, qui in se Christum non habet, qui est fundamentum, quod nemo mutare valet. Inde est quod illis tribus solemnitatibus fidelis populus nummum offert manuali oblatione, interiorem significans. In nummo enim nomen et imago regis. Quisque ergo spiritualiter nummum offerat, ut *nomen* regis, id est Christi, in se habeat, a Christo Christianus dictus; et *imaginem*, id est animam, lumine vultus ejus insignitam Deo exibeat. *Cornu altaris.* (CASS.) Vel per *altare* intelligitur sacramentum corporis et sanguinis, etc., usque ad non habebit vitam æternam.

Vel, *altare* intelligitur mens hominis; unde in lege præceptum fuit (*Exod. xxvii*) fieri altare quadrangulum et concavum: ideo quadrangulum, quia mens humana quatuor virtutibus muniri debet, prudentia, justitia, fortitudine, temperantia; eadem debet esse concava ad recipiendum verbum Dei atque ignem dilectionis. Tumor enim infusa repellit; unde in Levitico præceptum est (*Levit. i*) vesiculam gutturis et plumam projici, quando turtur vel columba offertur. Vesicula inflationem superbiam significat; plumæ, inanes inquisitiones sublimium; hæc ergo projice, ut sis altare concavum.

VERS. 28. — *Deus meus es tu.* Et ut apertius dicamus, istorum verborum hic est sensus: Non sufficiat in terra iste dies festus, quo agnus occisus est: sed constituatur in frequentationibus quousque perveniatur mentibus exaltatis ad interiorum ejus deitatem, ubi laudes cantabimus ita: *Deus meus es tu*, etc. Itaque, sicut cœpit laudem, ita terminat.

VERS. 29. — *Confitemini Domino.* Ab initio quod deseruimus, in finem quo redimus, non est salubrius aliquid, quod delectet, quam laus Dei

PSALMUS CXVIII.

Expositionem hujus psalmi, ut valde prolixam, omittimus. Vide Ambrosii, Cassiodori, Augustini Enarrationes in psalmos, e quibus ad verbum expressa est glossa ordinaria in hunc locum.

PSALMUS CXIX.

VERS. 1. — *Canticum graduum.* (CASS.) Beatitudi-

nem, quam superior psalmus unita varietate cantavit, etc., usque ad his ergo gradibus inoffenso pedementis ascenditur atque descenditur. (AUG.) *Canticum graduum.* Graduum nomen ambiguum apud nos, etc., usque ad et altitudinem deitatis ipsius. Primus gradus, a malis sæculi exire, et universæ vanitati renuntiare. (CASS.) Initium profectus est carnalia vitia relinquere et Domino supplicare; unde in veteri lege, quando emebatur mancipium gentile, radebantur ungues ejus et capilli tondebantur (*Deut. xii*). Quia oportet vanitatem quaque exuere, ut Dei obsequio mancipetur. Hic ab renuntiatione sæculi quibusdam gradibus meritorum ad perfectam et æternam pervenitur charitatem, quæ in summo locata est.

Ad Dominum cum tribularer. (CASS.) Primo, ascendere incipiens, quia multos invenit obsidentes, a linguis eorum petit liberari: secundo, de permissione malorum conqueritur, *Hei mihi*.

VERS. 2. — *Domine, libera*, etc. Cum incipit homo ascendere, id est, cum cogitat proficere, contempto sæculo, soli hærens Deo, incipit pati linguas adversantium, id est detrahentium, et (quod gravius) quasi consulendo a salute avertentium: has qui non patitur, nondum proficere conatur. Ascensurus ergo primo contra eas precatur: *Domine, libera animam meam a labiis iniquis*.

VERS. 3. — *Quid detur tibi*, etc. (CASS.) More nimis cogitantis hæsitat, et quærit remedium. *Quid tibi detur, aut quid apponatur?* Duo verba posuit, *dari et apponi*; sagittæ dantur in arma, carbones apponuntur quasi in consolationem.

VERS. 4. — *Sagittæ.* (AUG.) Verbis Dei sagittatur cor, etc., usque ad ut sit purus locus ædificio Dei.

VERS. 5. — *Heu mihi.* (CASS.) Secundo de incolatu, et permissione malorum conqueritur. Acceptis sagittis et carbonibus, factus triticum, nondum est in horreo, sed in area ubi multa palea premitur; videns ergo multa mala, quæ ante non viderat clamat: *Hei mihi*. Nulli homini apparent mali, nisi factus sit bonus; *Cum enim crevit herba, et fructum fecit, apparuerunt zizania. Prolongatus.* Etsi breve tempus, desiderio nimis longum videtur. *Cedar.* (ID.) Filius Ismaelis, unde Saraceni descenderunt, qui verius ab Agar dicerentur Agareni: sed a Sara, digniori et libera sibi nomen vindicaverunt, quorum uterque in tabernaculis legitur habitasse. Tabernacula Ismael recte Cedar dicta sunt: Cedar ad Ismael pertinet. (AUG.) Isaac ergo, etc., usque ad si nunc mali a bonis non possunt separari, ferendi sunt.

PSALMUS CXX.

VERS. 1. — *Canticum graduum.* (CASS.) Secundus gradus petere divinam defensionem, cui nihil posse obviare monstratur. (AUG.) Cui enim de mundo exeunti pericula occurrunt, exposcere debet divinum auxilium, etc., usque ad Talis est iste, qui oculos ad Deum levat. (CASS.) Primo levat oculos et orat: secundo quod oravit affirmat, ostendens virtutem auxilii impetrati.

Levavi oculos. (ID.) Qui quasi inclinatus clamavit,

jam respirans, oculos ad intercessores sanctos levat.

VERS. 3. — *Neque dormitet.* (Aug.) Si dormit in te fides, dormit in te Christus.

(Cass.) Dicitur hoc humana consuetudine; ut quando fessus custos dormitat, furtum patitur.

VERS. 4. — (Aug.) *Ecce non dormitabit.* Dormitat Christus, etc., usque ad sed ne adhuc putes hoc de aliquo hominum, subdit, *Dominus custodit.*

Qui custodit Israel. (Aug.) Qui non potest videre faciem, etc., usque ad et huic non dormit Christus.

VERS. 5. — *Dominus custodit.* (Cass.) Secunda pars, ubi quod oraverat affirmat. Et quasi quis quæreret, Quis est ille custos? subdit, *Dominus custodit*, etc. (Aug.) Non sine causa est, etc., usque ad dilectio Dei scilicet, et proximi.

VERS. 6. — *Per diem sol non uret te, neque luna per noctem,* etc. (Id.) Deus est sol, etc., usque ad vel luna, id est Ecclesia, non permittet uri nocte tribulationis. (Hier.) Vel per diem accipiuntur prospera, etc., usque ad ita nunc in prosperis et in adversis nos servat.

VERS. 7. — *Dominus custodiat introitum tuum.* (Cass.) Cuncta concludit, bonis initiis bonos exitus adjungat. (Aug.) *Dominus custodiat introitum tuum.* Intrans e custodit, etc., usque ad jam in æternum nihil nocebit.

PSALMUS CXXI.

VERS. 1. — *Canticum graduum.* (Cass.) Tertius gradus. Magnum gaudium; in Ecclesia pura mente versari, atque digne Deo in hac peregrinatione militare: unde suspiramus ad celestem Jerusalem, ad quam duabus alis dilectionis levamur.

Lætatus sum in his, etc. Primo gaudet se monitum ire ad Jerusalem, ubi sancti securi et cum Domino judicabunt. Secundo, ascensusus optat abundantiam pacis: *Rogate quæ ad pacem,* etc.

VERS. 4. — *Testimonium Israel.* (Aug.) Id est, in quibus cognoscitur quod vere sunt Israel. Quando enim grana sunt cum paleis, totum palea putatur; sed cum separabuntur, tunc erit testimonium Israel.

VERS. 5. — *Sedes.* (Id.) Id est justi, in quibus Deus sedet, etc., usque ad caveant ergo sibi omnes interrogandi.

VERS. 6. — *Rogate.* (Cass.) Secunda pars, ubi loquitur ad iudices, optans eis abundantiam pacis, quam amore fratrum prædicavit. *Diligentibus.* (Aug.) Qui amat in alio bonum, quod ipse non potest habere, imputatur ei quasi haberet; unde: Si charitas non habet quod det, det calicem aquæ; et tantum imputatur ei quantum Zachæo multa (Matth. x). Impar facultas, sed non impar charitas.

VERS. 7. — *Fiat pax.* (Id.) Charitas est virtus fortis ut mors, etc., usque ad subdit: *Propter fratres meos.*

In turribus. (Id.) Id est in excelsis tuis. Pauci sunt iudices, sed multi ad singulos pertinebunt, quos recipient in æterna tabernacula, et tunc erit *abundantia in turribus*; Deus autem est tota eorum abundantia, tam recipientium quam receptorum.

VERS. 9. — *Propter domum Domini Dei.* Vel sic le-

gas ut hic versus sit expositio præcedentis. Quasi, loquebar pacem de te, propter proximos et fratres, scilicet: *Quæsi bona tibi propter domum Domini Dei nostri.* Sententia horum verborum non mutatur. Tibi. O tu, celestis Jerusalem, quia domus Dei es, et ita in hoc quod te diligo, Deum diligo.

PSALMUS CXXII.

Canticum graduum. (Cass.) Quartus gradus, inter quaslibet angustias constanter de Domino esse præsumendum, donec misertus exaudiat. Qui supra ad montes, nunc ad Deum oculos levat.

VERS. 1. — *Ad te levavi.* (Id.) Primo vox tribulatorum Deum respicientium, non ad alta patrocina; secundo, precatur misericordiam contra insultantes. (Aug.) *Ad te levavi.* Quo levaret, nisi quo ascendens tendebat? non se attendit iste, ut superbus, qui sibi placet: nam qui sibi displicet, hic talis Deo placet; et cui Deus placet, ipse sibi displicet. *Levavi.* Ascensus ergo est in affectu, etc., usque ad sed qui peregrinatur et desiderat patriam.

VERS. 2. — *Ecce sicut oculi,* etc. (Cass.) Servus levat oculos in manus Domini, quando eget vel quando vapulat, quia utrumque in Domini potestate. *Sicut oculi ancillæ.* (Aug.) Servus est populus; Dominus, Christus; *Ancilla*, Ecclesia; domina, Dei virtus, et Dei sapientia. Et si jam filii et amici per gratiam, servi tamen sumus per creaturam, quia omnis creatura Deo servit. (Cass.) Dat similitudinem de servo et ancilla, domino et domina, ne femineus et debilior sexus se exceptum putet.

VERS. 3. *Miserere.* (Id.) Secunda pars, ubi precatur misericordiam contra insultantes. Servus qui vapulat, levatis oculis ad Deum, erumpit in necessariam vocem: *Miserere.*

Repleti sumus. Ut cum dicitur. Quid credis, insane, vides quod credis? Reversus est ne aliquis ab inferis, et retulit tibi quid ibi agitur? Ecce, quod ego amo, video et fruor.

PSALMUS CXXIII.

VERS. 1. — *Nisi quia.* (Cass.) Primo sancti martyres memores quanta evaserunt, soli misericordie ascribunt; secundo, gratias agunt, quod liberati.

VERS. 3. — *Forte vivos deglutissent nos.* Vivunt qui sciunt idolum nihil esse. Mortui sunt, qui illud putant aliquid esse. Ergo mortui absorbentur, qui putant malum faciendum quod faciunt; vivi autem, qui quidem sciunt malum esse quod faciunt, sed persecutione superati in societatem transeunt impiorum, et Deo hujus vitæ dulcedinem præferunt, sicut quidam qui timore mortis idolis sacrificaverunt. (Aug.) Attende etiam quod Petrus, id est Ecclesia, absorbet multos, sed non vivos. Cui dicitur: *Macta et manduca.* (Act. x.) Nullum enim manducat, id est, membris inserit, nisi mactatum, id est, renuntiantem diabolo. Mactatur ergo in malo, sed vivificatur in bono, qui manducatur a Petro. E contra accidit illi quem deglutit diabolus.

VERS. 4. — *Aqua.* (Aug.) Peccator populus (et est a similitudine Ægyptiorum): quæ aqua torrens fluit

cum impetu, sed cito transit; unde subdit : *torrentem*. — Forsitan ponunt Latini, ut possunt, pro Græco ἀρα dubitationis loco, quod intelligibilis dicitur : *putas, pertransit anima nostra?* id est, magnitudo periculi vix sinit hoc credi.

VERS. 5. — *Aquam intolerabilem*. (Aug.) Sine substantia, ut sunt vitia, et peccata, et dulcedo hujus vitæ, etc., usque ad prodigumque filium longa necessitate confectum ad patrem reduceret.

VERS. 6. — *Benedictus Dominus*. (Cass.) Secunda pars, ubi sancti gratias agunt quod liberati et quod laqueus contritus.

VERS. 7.—*Anima nostra*. (Aug.) Vel, sicut aliquo faciente strepitum magnum, etc., usque ad quæ est quasi laqueus. *Venantium*. (Id.) Venantes sunt persequentes, esca in muscipula, dulcedo hujus vitæ. *Laqueus contritus*. (Cass.) Occisis martyribus, non restat dulcedo vitæ, qua possint iterum capi : sed ipsi non simul contriti sunt, imo liberati. *Contritus*. (Id.) Quasi diceret : quia ferreus erat; non ruptus, ut stupa, tanta fortitudo passionis, tanta potentia liberantis.

PSALMUS CXXIV.

VERS. 1.—*Canticum*. (Cass.) Sextus gradus, confidentia fidelissimi Christiani solidissimis montibus comparatur, quam habet in Domino, ne zelet felices in hoc sæculo. *Qui confidunt*. (Aug.) Hic psalmus docet, etc., usque ad qui sunt isti? qualis est ista Jerusalem? breviser describit.

VERS. 2.—*Montes in circuitu*, id est, angeli, prophetæ, apostoli sunt murus ejus : unde Isaias : *Et erit in ea murus, et antemurale* (Isa. xxvi); sed ne in montibus remaneas, addit, et Dominus in circuitu. *Ne ergo sit spes in montibus*, sed in vertice montium : unde Isaias : *Erit in novissimis diebus mons in vertice* (Isa. xxi), etc. *Qui confidunt*. (Cass.) Primo asserit, etc., usque ad quia et multi sunt, et unum sunt. *Mons Sion*. (Hier.) Christus, in quo fundata est Ecclesia : Mons ille ad litteram, in fine sæculi commovebitur.

VERS. 3.—*Virgam peccatorum*. (Aug.) Dominantur enim aliquando propter disciplinam bonorum, sed hoc non semper erit, ut hic aperte dicit propheta : et ideo non deficiunt justi, quia sciunt tempus futurorum, quo Christus in claritate sua apparens, congregabit ante se omnes gentes, et dividet eas sicut pastor dividit hædos ab ovibus, ovesque ponet a dextris, hædos a sinistris. *Sortem*. (Cass.) Id est, justos sorte electos, vel qui sunt sors et hæreditas Dei.

VERS. 4. — *Benefac, Domine*. (Id.) Secunda pars, ubi confirmato populo, precatur quod scit futurum ut bonis prosperitas, malis vindicta veniat.

VERS. 5. — *Declinantes autem*. (Id.) Pari etiam sententia pereunt, qui declinant jussa principis, et qui opera mala velle contendunt ; deficientes, cum cogentibus deficere. *Pax super Israel*. (Aug.) Uno nomine patria hæreditas dicitur quæ est Christus. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, qui pacem supra pacem dabit nobis.

PSALMUS CXXV.

VERS. 1.—*Canticum graduum*. (Cass.) Septimus gradus in figura Veteris Testamenti per venturum Christum, reversionem de captivitate, quasi de Babylonia prophetat : unde jam consolatio, et seminatio ut plus metatur. (Aug.) Redempti sanguine Christi et conversi a captivitate, hæc cantant, dum peregrini, gementes in via. Sion est Jerusalem in angelis æterna, in hominibus captiva. *In convertendo*. (Cass.) Primum magnitudo facti, cum magnitudine gaudii ostenditur : secundo precatur conversionem a captivitate adhuc futura, ibi, *Converte, Domine*. *In convertendo*. (Aug.) Vel, cum converterit, etc., usque ad *converte, Domine, captivitatem nostram*. *Sicut*. (Id.) Non semper ad similitudinem ponitur, sed ad proprietatem, ut hic ; unde etiam dicitur : *Fecit ut justus, quod vere est, ita facti fiunt isti sicut consolati*, id est, gavisii sunt, ut consolationem accipientes in resurrectione Christi, qui præcessit ut consequamur.

VERS. 2.—*Os nostrum*. (Cass.) Cordis arcanum, ubi primum gaudia, quæ post officio linguæ erumpunt. (Aug.) *Os nostrum*. Cordis, inde procedit malum bonum, quod nos mundat, vel inquinat ; unde non : *Quod procedit de ore, inquinat* (Marc. vii). Non de ore carnis, sed cordis. Non enim si nominas furta et alia mala, immundus es : sed dum cogitas, et si sileas. *Inter gentes*. (Id.) Non gentes, quia non omnes credunt. *Magnificavit*, quia vident eos etiam virtutes operari ; firmum testimonium ab adversario. (Cass.) Et vere magnificavit, ne dubites de verbis gentium.

VERS. 4. — *Converte, Domine*. (Id.) Secunda pars. Precatur conversionem, quæ futura est, in qua fiet seminatio spe gaudii. (Id.) Aventus Domini redemptione prædicta, precantur iterum peccata sua dimitti. In generali remissione gaudent, et sibi veniam precantur. *Converte, Domine, Captivitatem nostram*. (Id.) Nulla ad litteram in diebus David, sed sub diabolo mundus captivus, etc., usque ad non ideo desistendum, quia *qui seminat in lacrymis*. (Theod.) Austrum Hierosolymam vocat, etc., usque ad ut cogantur, et torrentis instar iter faciant.

VERS. 5.—*In lacrymis*. (Aug.) Spiritibus seminatio semper in lacrymis, unde : *Beati qui lugent*. Qui vero seminant in carne, cum lætitia seminant : sed post fletus : quia *extrema gaudii luctus occupat*. (Id.) Zachæus, *Ecce dimidium*, etc., usque ad : *Qui dederit calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem* (Matth. x).

VERS. 6. — *Euntes*. (Cass.) Propectu melioris vitæ. *Mittentes*, ante se præmittentes in illo sæculo. *Sua*, non de rapina, sed de proprio labore ; *venientes*, ad judicium. Hoc commune omnium, sed ad gaudium non nisi boni veniunt. *Et flebant*. (Aug.) Quia miseri erant, etc., usque ad optat multos esse ægros.

PSALMUS CXXVI.

VERS. 1. — *Canticum graduum Salomonis*. (Cass.) Octavus gradus, etc., usque ad et in se lapide angulari Ecclesiam de duobus parietibus Judæorum et

gentium construxit. (Aug.) Hic additur *Salomonis*, A
quia is ædificavit templum, in figura pacifici Christi, qui ædificavit Ecclesiam de duobus parietibus. Ne ergo acciperes illum Salomonem, ait, *Nisi Dominus ædificaverit*. In hoc spes ponenda, sed in nullo hominum : quia et ille Salomon cecidit qui templum ædificavit. (Cass.) Primo, monet quomodo ascendentes se habere debeant, scilicet discant quod ædificatio et custodia non nisi a Deo est. Et exaltatio in futuro non est nisi post humiliationem. Secundo, dicit quæ sit hæreditas, et quomodo collecta, ibi, *Ecce hæreditas. Nisi Dominus*. (Id.) Quasi diceret : jam venit Jesus, de captivitate reduxit : jam civitas ædificatur Jerusalem; sed discant ascendentes, quod ædificatio et custodia non nisi a Deo, et exaltatio non nisi post humiliationem in futuro; etsi enim læti de gratia Novi Testamenti, tamen in tanto munere non est præsumendum alicui. *Domum*. (Aug.) Ad hanc ascendit omnis, qui proficit : cadit ab hac omnis, qui deficit; amando Deum ascendis, amando sæculum cadis. Sunt enim ista cantica amantium, et quodam desiderio sancto flagrantium. *Laboraverunt*. (Id.) Omnes in hac ædificatione laborant, qui in Ecclesia prædicant verbum Dei. *Civitatem*. (Cass.) De domo ad civitatem transit, ut nec in singulis, nec in minuta collectione sit præsumptio. Et quamvis domus et civitas secundum metaphoram, quæ de diversis inducitur, sint diversa : una tamen est Ecclesia, quam utraque significat.

VERS. 2. — *Ante lucem*. (Aug.) Si surgitis antequam lux surgat; lux est Christus, post quem surgendum est, non ante; ut ille facit, qui se ei præponit : volens hic esse altus, ubi ille humilis fuit : ut et filii Zebedæi : sed resurrectio, id est, exaltatio sequitur sessionem, id est humiliationem, ut lux nostra Christus post mortem surrexit altus. *Sederitis*. Sessio aliquando significat honorem judicandi, hic autem humiliationem. *Manducatis panem doloris*. (Aug.) Manducat panem doloris, qui gemit in hac peregrinatione, id est, in valle plorationis de afflictione se reficit, dicens : *Factæ sunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte (Psal. xli)*. *Somnum*. (Cass.) Mortem temporalem, in qua segura pausatio.

VERS. 3. — *Ecce hæreditas*. (Id.) Secundo, quæ hæreditas et quomodo collecta. Quasi diceret, dilecti post somnum surgent. *Fructus ventris*. (Aug.) Venter Ecclesiæ, etc., usque ad quia omnes acquisivit per obedientiam passionis, unde postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam (Psal. ii).

VERS. 4. — *Sicut sagittæ*. (Id.) Sed unde facta est tanta hæreditas, quia potens Dominus, dum fortiter sagittas, apostolos, de arcu sacræ Scripturæ excussit, usque ad fines terræ pervenerunt illæ excussæ, sic sunt autem filii excussorum, quomodo illi excussi. *Filii excussorum*. (Id.) Filii apostolorum; quibus dictum est, *Excultite pulverem de pedibus vestris (Matth. xviii)*. Sed ita videntur, etc., usque ad qui manu Dei missi sunt usque ad fines terræ.

PSALMUS CXXVII.

VERS. 1. — *Canticum graduum*. (Cass.) Nonus gradus est, ut pacificus caste timeatur, qui solus exaltat, custodit, ædificat. Primo bona timentis enumerat; secundo optat bona timentis. *Beati omne qui timent Dominum*. Sciendum quatuor esse timores, etc., usque ad de quo hic dicit Propheta : *Beati omnes qui timent Dominum*.

VERS. 2. — *Labores manuum*. (Id.) Et nota quod a pluribus cœpit dicens : *Beati* : sed quia omnes unum sunt in Christo singulariter, sequitur, *Labores manuum tuarum*. (Aug.) Labores fructuum dicit, cum deberet dicere : *Fructum laborum*; sed quia et labores cum gaudio sumuntur propter spem, et ipsi jucundant, et modo sunt cibus; sed jucundior eorum fructus erit, quando sancti venient cum exultatione portantes manipulos suos.

VERS. 3. — *Uxor tua*. (Cass.) Etsi hoc ad litteram accipi posset, etc., usque ad ad Novum Testamentum pertinet. (Aug.) Vel per uxorem intelligitur Ecclesia, et dirigitur sermo ad Christum, cum dicitur *tua et tui*; nec tamen mutatur vox, vel persona propter unitatem capitis et corporis. Unus enim homo Christus, caput est, et corpus, et in capite quisque fidelium hoc habet.

VERS. 4. — *Benedicetur*. (Cass.) Ubi benedictio est, omnia bona confluunt ad gaudium suavitatis.

Benedicetur. (Id.) Secunda pars, ubi ex pietate postulat benedicti timentes, optat hic bona timenti, quæ, scilicet non sunt malis communia.

VERS. 5. — Vel, *Dominus*. (Aug.) Judæorum, Ex Sion, etc., usque ad quod non ita possunt.

PSALMUS CXXVIII.

VERS. 1. — *Canticum graduum*. (Cass.) Decimus gradus, ut qui caste timet, pro eo omnia ferat, quod nunc expedit Ecclesiæ inter malos.

Sæpe expugnauerunt. (Aug.) Mali, etsi audiant verbum Dei, etc., usque ad quod tot malos ferant. (Cass.) Ostendens primo quæ tulerit, consolatur infirmos. Secundo agit de reprobatione persequentium, ibi, *Dominus justus. Sæpe expugnauerunt*. Quasi : O filii, nolite mirari ad ista, etc., usque ad quia crescit Ecclesia in adversis.

VERS. 2. — *Etenim non potuerunt mihi*. (Aug.) Scilicet prævalere, ut me traherent in coensum peccati.

VERS. 3. — *Supra dorsum*. (Cass.) Quod mali nequeunt publice omnibus, occulte singulis tentant suadere, ut qui a facie venientes viderentur a tergo non sentiantur. *Prolongaverunt iniquitatem*. Alias, *longe a me fecerunt iniquitatem suam*. (Aug.) Qui etsi mali cum bonis in sæculo, si etiam in Ecclesia sint : ne quis tamen putet iniquitatem juxta justitiam, etsi eos porto, tamen longe est a me eorum iniquitas, ne quis ergo timeat mistos sibi malos, qui longe sunt.

Dominus justus. (Cass.) Secunda pars, ubi agit de reprobatione persequentium.

VERS. 4. — *Qui oderunt Sion*. (Id.) Quam non tantum manifesti persecutores, sed etiam qui scetq

intran, oderunt. Qui enim nolunt observare verbum Dei, oderunt Ecclesiam.

Fiant sicut fenum tectorum. (CASS.) Feno tectorum mali comparantur, etc., usque ad sed in neutro fructus est malis.

(GREG.) Ante omnes herbas arescere scirpus dicitur, etc., usque ad quasi viriditatis speciem amittit, etc.

VERS. 6. — *Quod priusquam evellatur.* (AUG.) Nondum finiti sunt in iudicio Dei, et jam non habent succum viriditatis.

VERS. 8. — *Et non dixerunt.* (CASS.) Mos inter Hebræos erat ut viator operantibus benediceret : unde hic dicitur e contrario, quia inaniter operantibus benedictio nulla datur.

Et non dixerunt. Quos non colligent angeli, quibus non prædicaverunt apostoli. Et hoc est quod ait :

(AUG.) *Et non dixerunt,* etc. Maxime Judæis, mos erat quibuscunque operantibus dicere : *Benedictio Domini super vos. Benediximus vobis in nomine,* etc. (CASS.) Bonis benedicunt, non in suo, sed in nomine Domini : a quo omnia, non ab eis.

PSALMUS CXXIX.

VERS. 1. — *Canticum graduum.* (ID.) Undecimus gradus, etc., usque ad ponitur læta conclusio cum certitudine veniæ, ibi, *Speret Israel in Domino.*

De profundis. (AUG.) Qui sentit se in profundo, etc., usque ad sicut dicit Scriptura : *Peccator, cum venerit in profundum vitiorum, contemnit.*

VERS. 3. — *Quis sustinebit.* (ID.) Quia prope omnis humana vita peccatis circumlatratur, omnisque conscientia suis cogitationibus accusatur. Non est castum cor, quod præsumit de justitia sua. Præsumat ergo de Dei misericordia, *Quia apud eum propitiatio,* unde subdit :

VERS. 4. — *Quia apud te propitiatio est.* Quasi : Qua spe clamas? Quia est in te misericordia quod ita ait : Vel ita junge.

(AUG.) Nullus potest sustinere, etc., usque ad una ergo est spes : *Quia apud te propitiatio est,* etc., *Propter legem tuam,* (ID.) *legem misericordiæ sustinui,* etc., usque ad et hanc legem dedisti in ipsa necessitate.

VERS. 6. — *Matutina.* (ID.) Speret vigilia matutina, qui non aliud a Deo quam immortalitatem speret. *A custodia matutina,* etc., usque ad inde in lege caput et cauda hostiæ Domino offerbantur. *Speret Israel in Domino.* (CASS.) Secunda pars, ubi læta conclusio : Securus de se, prædicat, ut semper sperent in Domino. Quasi sicut anima speravit, similiter speret Israel.

VERS. 8. — *Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus ejus.* (ID.) Hic dixit jam quid sit facturus ille, quem dixit misericordem et copiosum.

PSALMUS CXXX.

VERS. 1. — *Canticum graduum.* (CASS.) Duodecimus gradus est humilitas, quam intus et extra hic

A se habere ostendit. Ad humilitatem ergo monet.

Domine, non est. (ID.) Primo proponens se humilem, pœnam inducit non humili ; secundo, suo exemplo ad spem monet. Ostendens ergo se humilem intus et extra, ait. *Neque ambulavi.* (AUG.) Non fui superbus, nolui quasi in mirabilibus, etc., usque ad : *Quanto major es, humilia te in omnibus.*

VERS. 2. — *Si non humiliter sentiebam.* (ID.) Nutritus in lacte (quod est Verbum caro factum ut sic crescerem ad panem angelorum, ad Verbum quod apud Deum, sed non.

Exaltavi, ut hæretici. Qui si utcunque aliquid cœperint, vel visi sunt capere, inde superbiunt ; et cum adhuc teneri super matrem sint, et portentur manibus, ut crescant, qui portati fuerunt in utero ut nascerentur : a lacte ante tempus separantur, unde exstinguntur.

Ita retributio. (ID.) Obstringit se maledicto, etc., usque ad sic revelabit Deus quod aliter sapit, quia superbis resistit, humilibus dat gratiam.

Sicut ablactatus est. Sicut enim quinque tempora narrantur, etc., usque ad quia Deus erat homo ; sed non mutatus in hominem.

VERS. 3. — *Speret Israel.* (CASS.) Secunda pars, ubi concludit suo exemplo cæteros monens.

PSALMUS CXXXI.

VERS. 1. — *Canticum graduum.* (ID.) In tredecimo gradu jam humilis et mansuetus, etc., usque ad unde in Isaia : *Super quem requiescet Spiritus meus, nisi super humilem et quietum, et trementem sermones meos?*

Memento, Domine, David et omnis. (ID.) Primo ostendens votum ædificandi domum, precatur ut impleat. Secundo, ostendit domum ædificatam, ibi, *Ecce audi.* Tertio, dicit promissiones Dei factas ædificatæ Sion, ibi, *Juravit Dominus.* Volens ergo ædificare domum Domino, ait in persona totius Christi capitis : *O Domine,* etc. *David.* (AUG.) Ad litteram, mansuetus, ut Sauli malum pro malo non redderet.

Sicut juravit et votum vovit. Id est, ut impleat quod promisit : nemo præsumat viribus suis reddere quod vovit. Vovit autem Ecclesiam in mansuetudine, ut sit domus Dei, quo nihil gratius potest Deo offerri. Domus autem est, si sua non quærit, sed de communi gaudet : de propriis fiunt mala, unde ait : *Si introiero.* Sciebat se proprio impediri, ne fiat locus Dei.

VERS. 3. — *Si introiero usque donec inveniam locum Domino.* Littera suspenditur, et est aposiopesis, ac si diceret : Si hoc vel illud fecero, nunquam de cætero mihi credatur. Quasi juravit David Domino : *Si introiero in tabernaculum domus meæ,* etc. (CASS.) Vel ex persona Christi ab illo loco : *Si introiero in tabernaculum domus meæ,* scilicet, cœlestis habitationis. Tabernaculum est cœlestis habitatio. *Si ascendero,* etc., ad dexteram Patris, ubi lectus, id est requies et finis laborum.

VERS. 4. — *Sumnum, requies mortis, triduanæ.*

Deinde aliis verbis idem repetit. *Et palpebris meis dormitationem. Et requiem temporibus meis* donec Ecclesia sancta prædicatione sit fundata. Aposiopsis est quasi, non amplius credatur mihi.

Et palpebris. (AUG.) Est qui non dormit, sed dormitat : modo retrahitur a terrenis, modo illo revolvitur, crebro inclinatur caput.

VERS. 5. — *Et requiem.* A requie temporum somnus venit ad oculos quia dormituris tempora incipiunt. Cum ergo incipit delectare ad peccatum aliquid temporale, gravantur tempora, sed ne des te illi delectationi, et somnus non venit ad oculos, ista cogitatione, si quasi conficiens frontem excutis somnum.

Inveniam : (ID.) dicit, quia diu quæsit.

Locum Domino : in se quærebat, qui super humilem et quietum requiescit. Locus autem Dei est, si suas deserit res; vel saltem, si se non amat, sed Deum.

Tabernaculum. (ID.) Adhuc gemimus. In domo laudabimus, quia gemitus est peregrinantium; laudatio jam in patria commorantium. *Deo Jacob.* Dicit solvisse, sicut supra dixit promississe.

VERS. 6. — *Ecce audivimus.* (CASS.) Secunda pars ubi ostenditur ædificata domus, et ubi et precatur qui exaltentur, et ne Judæi sint penitus alieni. *Eam in Ephrata,* (AUG.) vel *eam,* etc., usque ad ubi erant verpes idololatriæ.

(CASS.) Ecce audi, scilicet Dominum nasciturum in Ephrata Bethlehem, ubi natus est Dominus : auditum est nasci in Bethlehem, sed propter fidem gentium in campis sylvæ compertus est.

VERS. 7. — *Introibimus.* (AUG.) Nos quoque perseverando in militia nostra tamen introivimus (vel introibimus) in tabernaculum ejus, Dei Jacob : ad hanc domum pertinet, qui aliis tanquam vivis lapidibus charitate compaginatus est. Intra ergo qui diligit, et qui intrat, domus Dei efficitur. *In loco.* Domus Dei est, ubi debet adorari : præter quam non audit Deus ad vitam æternam. Ille ad domum pertinet, qui est charitate compaginatus aliis. Vel locus in quo stant pedes domus Domini, Christus est, in quo perseverant.

VERS. 8. — *Surge.* (ID.) Et dicitur, qui dicit, *Dormivi conturbatus :* Surge a morte, in requiem tuam, ut jam non conturberis, quia *mors ultra non dominabitur.*

VERS. 9. — *Sacerdotes.* (ID.) Accipit eosdem sacerdotes et sanctos, scilicet omnes fideles. Vel, per *sacerdotes,* significat prælatos Ecclesiæ; per *sanctos,* subjectos fideles. Arcam ergo, quam surgere precatus erat, per partes Ecclesiæ distinguit.

Sacerdotes, ut in Veteri Testamento sacerdotes diversis ornamentis, ita evangelici sacerdotes diversis virtutibus adornantur : hæc sunt ornamenta, quæ Deus exigit. Quæ enim legales pontifices in vestibus gestabant, illa evangelici sacerdotes in cordibus habere debent.

VERS. 10. — *Propter David servum.* (CASS.) *Me-*

mento : Et bene dico propter David, quia juravi Dominus David.

Propter : deinde ex persona ipsius David rogatis Deum Patrem.

(AUG.) Quia enim Christus a Judæis faciem avertit ad gentes, rogatur Pater propter reliquias, ut salvæ fiant, quod in apostolis et in aliis multis impletum est. Et ait : *propter David,* ac si diceret : Mei etiam memento, ut propter me Judæos funditus non repellas.

VERS. 11. — *Juravit.* (CASS.) Tertia pars, ubi dicit promissiones Dei factas ædificatæ Sion, id est Ecclesiæ. Et loquitur David in sua vel in totius Christi persona. *Et non frustrabitur* (alias) *non peniabit.* (AUG.) Pœniteri dicitur Deus, etc., usque ad in enim facis quia erraveras : ille facit, et liberat. *De fructu ventris tui.* Poterat dicere ex fructu femoris tui, etc., usque ad quia quos David temporaliter rexit, Christus spiritualiter.

VERS. 12. — *Si custodierint.* (ID.) Meritum videtur facere, etc., usque ad hoc non mutatur. *Et filii eorum.* (CASS.) *Si custodierint testamentum. Sedebunt super sedem tuam,* id est, participes erunt tuæ beatitudinis : Ut sicut es regis potestatis, ita et ipsi, pro modo suo, et hoc, *Usque in seculum seculi,* id est in æternum.

VERS. 14. — *Hæc requies mea.* (ID.) Sic amat nos Deus, ut dicat se requiescere, si nos requiescimus in illo.

VERS. 15. — *Viduum.* (ID.) Vidua est anima, quæ se intelligit desertam omni auxilio, nisi solius Dei. *Panibus.* Deus est panis, qui in carne se lac fecit.

VERS. 16. *Sacerdotes ejus.* Vel distinguendum inter sacerdotes et sanctos, sicut supra. Et est, *Sacerdotes ejus,* id est, prælatos, *Induam salutari,* id est Christo, id est, ut honesti sint ad docendum. *Et sancti,* id est subditi. *Exsultatione exsultabunt* de Christo.

Exsultatione exsultabunt. (ID.) Quia induti sunt salutari, etc., usque ad qui habitat in eo, ergo, secure exaltavit.

VERS. 17. — *Cornu David, paravi lucernam Christo.* (ID.) Ecclesiæ altitudo spiritualis, etc., usque ad ante Christi mortem et resurrectionem.

VERS. 18. *Induam confusione,* etc. (CASS.) Hoc faciet Filius, cui omne judicium datum. Sed nota Patrem, qui hic loquitur, facere quod Filius facit.

PSALMUS CXXXII.

VERS. 1. — *Canticum graduum.* (ID.) Quartus decimus gradus : Charitas quæ facit fratres habitare in unum, unde benedictio et vita. *Ecce quam bonum.* Et est hic psalmus atomus, etc., usque ad hic ergo vir justus de cohabitatione fratrum exsultans ait : *Ecce quam. Ecce quam.* (AUG.) Iste versus toto orbe notissimus, ut tuba Spiritus Sancti divisos congregavit : monasteria plurima peperit. (CASS.) *Ecce. Quasi plus ostensione, quam lingua explicetur. Habitat in*

num. (Aug.) Hoc de omnibus Christianis, sed proprie convenit monasteriis, a quibus tamen ad ceteros benedictio descendit, ut etiam illis fratribus de Judæa, de quibus dicitur. *Erat illis cor unum, et anima una.*

VERS. 2. — *Sicut unguentum.* (THEOD.) Oleum sacerdotale, etc., usque ad perfectæ virtutis odorem perficit. *Barbam.* (Aug.) Ecce determinatio, id est in apostolos et alios primitivos sanctos, qui primo fide certaverunt, sed vinci non potuerunt, quia jam caput passum præcesserunt. *Aaron.* Sacerdos, qui se ipsum obtulit, etc., usque ad sed vinci non potuerunt. Ab illis. *In oram.* (CASS.) Vel per oram, quæ est finis vestis, etc., usque ad subditos usque concordie utilitas pervenit.

VERS. 3. — *Sicut ros.* (Id.) *Ros* tenuis aqua, unde terra germinat, et significat gratiam, qua peccatores convertuntur. *Hermon.* (Aug.) Ad litteram mons trans Jordanem, etc., usque ad ceteri assumuntur, qui in unum corde sunt.

PSALMUS CXXXIII.

VERS. 1. — *Canticum graduum.* (CASS.) Quintus decimus gradus: Charitas sæculi. Et est hic tertius psalmus de charitate Dei, de qua hic agit, sicut supra de charitate proximi. Non quod alia gratia sit qua diligitur Deus, et alia qua proximus. Sed quia diversos actus habet gratia, et diversa diliguntur ea. Monet ergo ad diligendum Deum. Primo, invitat pluraliter benedicere Deum; secundo, optat benedici, ibi, *Benedicat.*

Ecce, demonstrantis est. Et quibus faciat hanc demonstrationem, determinat, vos *servi Domini.*

Statis. Servorum est, non sedere in domo domini. Vel, de eisdem intelligitur: Et per *domum*, intelligitur Ecclesia, per *atria*, latitudo charitatis. In charitate enim, quæ extenditur usque ad inimicos, latitudo est, in odio angustia. Quasi diceret, vos *benedicite, qui statis*, id est perseveratis, *In domo Domini*, id est in Ecclesiis; et *qui statis, In atrii domus Dei nostri*, id est in latitudine charitatis, ubi nullus angustiatur.

VERS. 2. — *Extollite manus vestras.* Sicut *Moyse* manus suas levavit pugnante populo Israel contra Amalec, *Extollite dico, in sancta*: ut intentione æternum bonum operemini, aliter enim non valet.

Benedicat te Dominus. Secunda pars, ubi optat benedicti fideles. Quasi diceret, *benedicite*, et ut hoc positus, *Benedicat te Dominus*, benedictione quæ est ex *Sion*. Qui potest, quia ipse est, qui fecit cælum et terram. (CASS.) *Benedicat.* Supra hortatur plures benedicere Deum, ipse vero unum benedicit tantum, quia, etsi plures sint, tamen in unum sunt, et unitati convenit benedictio. Unde unus in piscina sanabatur, qui prior descendebat. Esto ergo in uno, et ad te perveniet benedictio.

PSALMUS CXXXIV.

VERS. 1. — *Alleluia.* (CASS.) Post gradus, qui ducunt ad æternitatem componitur alleluia, ut Ecclesia fruatur laudibus Dei, cui tale munus paratum est.

Laudate. Primo demonstrativa oratione monet, etc., usque ad qui et quare laudare debeant subdit: *Laudate, servi.*

VERS. 3. — *Laudate Dominum, etc.* (Aug.) Si omnia laudantur, quia bona, etc., usque ad in quibus totum semen Israel intelligitur, tota Ecclesia cogitatur.

Psallite nomini ejus, id est, laudate eum, eo quod id fecit, quod res sui nominis exigit, cum se incarnatum dedit hominibus gustari.

VERS. 4. — *Jacob.* (Id.) Luctator interpretatur, et significat illos qui contra spirituales nequitas luctantur. *Israel in possessionem.* Ad litteram. Ceteras gentes sub angelis custodiendas Dominus posuit: Jacob sibi elegit, quem ut agrum coleret, seminaret, possideret, servaret.

VERS. 6. — *Omnia quæcumque.* (Id.) Quasi diceret: Magnus est in essentia, magnus in operibus, etc., usque ad sed spiritus hominis ignoratur, unde ecce dicitur.

VERS. 7. — *Qui producit ventos de thesauris suis. Qui percussit primogenita.* (Id.) Fides unde incipimus, qua viva proficit homo in melius, *Ægyptus afflictio*: quicumque ergo affligit Ecclesiam, et scandala facit, etsi Christianus dicitur, perdit fidem.

Ab extremo. Sive ab ino terræ, sive a circumdatione finium terræ. *Fulgura et pluviam.* Fulgur terrorem, pluvia gaudium facit. Qui ergo terruit fulgure, reficit pluvia.

VERS. 8. — *Qui percussit.* (Id.) Hoc in hominibus fecit propter poculum suum. Si dixit quæ amares, audi et quæ timeas. *Ab homine usque ad pecus.* (CASS.) Hoc sæpe repetit, etc., usque ad quæ destruit in prudentibus et idiotis.

VERS. 10. — *Reges fortes.* (Id.) Mundi spiritus: qui sunt occisi, dum nequeunt in nobis quod volunt.

VERS. 11. — *Sehon regem Amorrhæorum, etc.* Hoc sub Moyse factum: de hoc in libro Numeri legitur, quod cum prohiberent filios Israel per fines suos transire, percussi sunt ab eo, et possedit populus Israel terram eorum.

Chanaan. (Id.) Humiliatio, mala, scilicet, quando ab honore sancti decidunt.

VERS. 12. — *Et dedit terram eorum hæreditatem.* (Id.) Id est, cœlestem beatitudinem, quam dæmones per superbiam deseruerunt, dedit fidelibus. Hæc est vera terra promissionis, quæ verius dicitur hæreditas, quæ in pace est, quam illa actualis, quam sæpe amiserunt filii Israel. *Hæreditatem Israel.* (Aug.) Hæreditas, sunt gentes Israel, fidelis scilicet populi, quem pascunt tribulatione, docentes patientiam, vel quas Israel excolit conformando sibi.

VERS. 13. — *In generationem et generationem.* (Id.) Generatio una est, qua renascimur per baptismum, altera qua resurgemus: non est oblitus Deus in hac vocare, in illa coronare.

VERS. 14. — *Quia judicabit.* (CASS.) Causa laudis, quia vidit Dominus populum cui tot fecit, prophetas

misit, post et Filium. Sed quia duri fuerunt, *judicabit eos in futuro, et in servis*, id est, fidelibus, *consolabitur*, cum præmia æterna restituat. Ecce gradatio laudis ad iudicium perducta est. (Aug.) Vel, ita. Ideo de præsentibus, etc., *usque ad videant, et qui vident, cæci fiant*.

VERS. 15. — *Simulacra*. (CASS.) Secunda pars: postquam laudibus se Dei explevit, idolorum cultores irridendo redarguit, quia perfecta laus veritatis est destruere falsitatem, supra fuerunt eadem dicta, sed repetita verecundiam augent.

VERS. 16. — *Os habent et non loquentur*. (Aug.) Illa exteriora artifex potuit facere; sed non spiritum dare, nec auditum auribus, nec lucem oculis, nec vocem ori.

VERS. 18. — *Similes illis fiant*. (Id.) Hæc scientes irrident idola, etc., *usque ad nec sentiunt bonum odorem Christi*.

VERS. 19. — *Domus Israel benedicite*. (CASS.) Hæc est tertia pars, ubi post irrisa idola, laudes Dei celebrare monet omnes ordines: quasi dicat: Cultores idolorum similes illis fiant. Sed vos, qui estis *domus Israel. Domus Aaron benedicite*. (Aug.) Præpositi sunt domus Aaron: ministri, domus Levi, populi omnes qui timent; omnes generaliter sunt domus Israel, omnes una voce dicamus: *Benedictus*.

VERS. 21. — *Benedictus Dominus*. (Id.) Vel juxta interpretationem nominum, etc., *usque ad ubi vidimus eum in æterna pace*.

PSALMUS CXXXV.

VERS. 1. — *Alleluia*. (Aug.) Psalmus iste laudem Dei continet, ubi etsi multa in laude Dei dicantur, maxime tamen hic misericordia Dei commendatur. (CASS.) Diversa initia versuum, etc., *usque ad ita præsto est divina præsentia si pure cantatur. Confitemini Domino*. (Id.) Primo, magnificentiam Dei et totius orbis conditionem exponit. Secundo dicit quæ in Ægypto et gente Judæorum fecit in figuram nostri, ibi, *Qui percussit*. Tertio, agit de Christianis, ibi, *et dedit terram eorum hæreditatem. Confitemini Domino*. (Aug.) Modo laudemus, etc., *usque ad per misericordiam beatitudo æterna est*.

VERS. 2. — *Confitemini Deo deorum*. Deos dicit homines, ad quos sermo Dei factus est in alio psalmo, ubi ait, *Ego dixi, Dii estis et filii Excelsi*, etc. Et non ideo dicuntur dii, quod omnes sint boni: si enim omnes boni essent, non diceret in eodem psalmo: *In medio autem deos dijudicat*, id est discernit, de quibus etiam subdit: *Confitemini Domino dominorum*.

VERS. 3. — *Qui facit mirabilia*. (Id.) Sicut in fine ubique ponitur, etc., *usque ad ideo confitemini, quoniam in æternum misericordia ejus*.

VERS. 4. — *Mirabilia magna solus*. (Id.) Quia et quædam per homines vel angelos facit, et quædam magna ipse solus, quæ et prius exsequitur.

VERS. 5. — *Qui fecit cælos*. (Id.) Universam ergo creaturam per se fecit, etc., *usque ad unde, Omnia in sapientia fecisti, Deus*.

Vel typice, *Cælos in intellectu*, id est spirituales sanctos, qui non modo credere, sed intelligere divina dedit. Simples autem qui solam fidem firmam tenent, quasi infra cælos, *terra* dicuntur, qui quia in baptismo, quem acceperunt, quasi *super aquas* firma fide consistunt, quasi *super aquas* terram firmavit.

VERS. 6. — *Terram super aquas*. (Id.) Sed quo terra gravior ab aquis levioribus portatur, etc., *usque ad sic Dominus super puteum sedit*, id est juxta.

VERS. 7. — *Qui fecit luminaria magna*. (Id.) id est dona gratiarum fidelibus suis contulit.

VERS. 9. — *Lunam et stellas in potestatem noctis*. (CASS.) Aliter etiam dici potest mystice, etc., *usque ad ut per hæc quæque minores luceant*.

VERS. 10. — *Qui percussit Ægyptum*. (Id.) Secunda pars, ubi dicit, quæ in Ægypto fecit et gente Judæorum sub figura nostri. Jam incipit, quæ per homines, vel per angelos fecit. *Cum primogenitis eorum*. Primogenita Ægypti percussit, etc., *usque ad sed Deus a se excludit*.

VERS. 12. — *In manu potenti*. (Id.) Mænus Dei invincibilis actio, quæ a brachio venit, id est ab omni potentia singulari.

VERS. 13. — *Divisit mare Rubrum in divisiones*. (Id.) Ad litteram *in divisiones* duodecim pro numero trium, ut singulæ tribus suas vias eundi haberent; typice, sic per vias varias ad Deum de mundo transitur. Per *mare Rubrum* sæculum accipitur.

VERS. 15. — *Et excussit Pharaonem*. (Id.) Diabolum, cum ministris excussit, ut pulverem, qui celeriter excutitur. In hac celeritate, et virtus Dei ostenditur, et illæ terrenæ sordes indicantur, quas solemus excutere. *Pharaonem*. (Id.) Congruè per Pharaonem diabolus intelligitur: Pharaonem masculos necat, feminas servat; ita diabolus virtutes præfocat, concupiscentiam nutrit.

VERS. 21. — *Et dedit terram eorum hæreditatem*. (CASS.) Tertia pars, ubi descendit ad Christianos, exponens beneficia eis data, ut sic unum auctorem omnium scias.

VERS. 22. — *Israel servo suo*. Accipit per *Israel servum*, Christum, etc., *usque ad nullum dedit pretium Ægyptiis*.

VERS. 25. — *Dat escam*. (THEOD.) A singulari Providentia, etc., *usque ad in Evangelii inquit: Respicite volatilia cæli, quæ neque serunt, neque congregant in horrea, et Pater vester cælestis pascit illa. Omni carni*. (Aug.) Omni generi hominum, Israel et gentium, non sicut manna soli Judæo.

PSALMUS CXXXVI.

Psalmus David. (CASS.) Tertius psalmus de laceratione Jerusalem, etc., *usque ad hic autem de civitate facta a Nabuchodonosor*. (Aug.) Duæ civitates sunt permixtæ corpore, etc., *usque ad qui mente et desiderio sunt cives Jerusalem*.

VERS. 1. — *Suver flumina*. (CASS.) Primo, capi-

vandos longe post, etc., usque ad incipit desiderio patriæ, dicens: *Super flumina*, etc. *Dum recordaremur*. (Aug.) In hostili terra dulcis recordatio patriæ, etc., usque ad utrumque de Babylonia est.

VERS. 2. — *In salicibus*. (Id.) Quæ rigantur fluminibus Babylonis, etc., usque ad sed differendo suspendimus. (Cass.) Vis doloris exaggeratur, quando delectatio, qua se solebant consolari, suspenditur.

Quia illic interrogaverunt nos. (Basil.) Et hinc haud parum emolumenti cœperunt, etc., usque ad ut et cantica nostra audire voluerint.

VERS. 3. — *Verba cantionum*. (Aug.) Vel, canticorum, ut quid prodest Christus? vel, quæ est alia vita? Sed, hic qui pleni sunt malis, non debemus percutere organum, ut sonet, sed suspendere. (Id.) Diabolus astute quærit ut irrideat, etc., usque ad et constrinxit se juramento, dicens: *Si oblitus fuero*, etc.

VERS. 4. — *Quomodo cantabimus*. (Id.) Cavendum est, ne quis timens talibus displicere, affectet amicitias eorum, et incipiat delectari in Babylonia.

VERS. 5. — *Dextera mea*. (Id.) Quidquid facis pro æternis, dextera operatur; si et alio intenderis, sinistra se immiscuit; et in ea delectatus quasi in dextera perdis æterna.

VERS. 6. — *Adhæreat*. (Cass.) Mutus flam in laudibus Dei, quod est consolatio fletus et miseriarum. *Lingua mea*. (Aug.) Canticum Jerusalem, lingua nostra, canticum sæculi, lingua barbara. Mutus est Deo, qui oblitus est Jerusalem.

VERS. 7. — *Memor esto*. (Cass.) Secunda pars, ubi contra hostes ad Deum fit conversio. *Memor esto*, in die sequestrationis, ut puniantur. *Filiorum Edom*. (Aug.) Filii Edom, id est Idumæi, impedimento fuerunt reedificantibus Jerusalem; vel, in destructione conjuncti Babylonis, unde dicit, *Filia Babylonis misera*. *Edom moraliter* est carnalitas, quæ ad illicitos motus nos seducit. *Edom*. (Id.) Esau omnes carnales; Jacob spirituales; major carnalis homo, minor spiritualis, quia prius quidem animale, postea quod spirituale. Omnes carnales inimici sunt spiritualibus, unde ait: *Memor esto*, libera nos ab illis. *Exinanite*. (Cass.) A similitudine cisternæ, unde si aqua hauritur, ad fundamentum pervenitur. Sed quid prodest et vitam talibus tollere, quibus in fundamento (qui est Christus) vita æterna est? dum putant nocere mali, coronas dant.

VERS. 8. — *Filia*. (Aug.) Per successionem facta est filia Babylonis civitas malorum, sicut Ecclesia; Jerusalem scilicet, civitas honorum per successionem filia Sion. (Cass.) *Filia Babylonis* moraliter. Caro est, quæ confusionem, etc., usque ad allidunt ad petram Christum, ut confracti dispereant.

VERS. 9. — *Beatus qui tenebit*. (Aug.) Quam retributionem? ut Babylonia natos in mundo, dum parvi sunt, parentum et sæculi suffocat erroribus: ita qui jam juvenes, data agnitione Dei, parvulos Babylonis

allidunt, id est nascentes cupiditates, antequam robur accipiant, sic facilius vincuntur, sed et majores ad petram occidendæ sunt.

PSALMUS CXXXVII.

VERS. 1. — *Psalmus ipsi David*. (Cass.) Captivus, qui flevit, quasi reedificata Jerusalem et templo, et quasi concivis illi parti Jerusalem, quæ non fuit captiva, id est, angelis, exsultat et laudat primo beneficia sibi data. Ex persona igitur Ecclesiæ, quæ in superioribus est spe, exspectans ibi esse in re, ait, *confitebor*.

Confitebor tibi, Domine. Primo, commendat beneficia sibi data: secundo, dicit quomodo hæc ad omnes dilatentur, ibi, *Confiteantur tibi, Domine*, etc. *In conspectu*. (Aug.) In laudando propono mihi angelos, quibus æquari sicut nunc, ita post, dignitate exspecto. Hi autem in laude Dei nihil aliud proponunt, quam ipsum. *In conspectu ergo angelorum*, in ea puritate, qua te conspiciunt angeli, ut in te solo sibi acquiescant, ego *Psallam tibi*.

VERS. 2. — *Super misericordia*. (Id.) *Universæ viæ Domini misericordia et veritas*: Non sunt aliæ viæ, quibus ad nos venit, Non sunt aliæ, quibus ad eum veniamus: has Deo reddamus, misericordiam in subveniendo, veritatem in iudicando. *Super omne nomen sanctum tuum*. (Cass.) Vel super nomen sanctum tuum, cum nobis cultura tua innotuit.

VERS. 3. — *In anima*. Et quia in anima potest fieri carnalis multiplicatio, addit, *virtutem* quasi non aliud in anima peto, nisi virtutem.

VERS. 4. — *Confiteantur*. (Id.) Secunda pars, ubi dicit quomodo hæc bona ad omnes sint dilatanda. Quasi meo exemplo: *Confiteantur*, etc. *Omnia verba oris tui*. (Aug.) Quæ modo ubique revelata sunt, et ad omnes gentes missa, etc., usque ad et ita vellere siccat, *audierunt omnia verba*, etc.

VERS. 5. — *Magna est gloria*. (Id.) Si humiles sunt, hoc amant et cantant, nam si se extulerint, timeant quod sequitur, *Quoniam excelsus Dominus*. *Humilia respicit*. (Cass.) Non est hic humana conditio, ubi humilis despicitur, superbus respicitur; sed Dominus humiles respicit.

Alta a longe cognoscit. (Aug.) Non hoc agit superbus, etc., usque ad lugentes hunc incolatum, unde subditur.

VERS. 7. — *Si ambulavero in medio tribulationis*. Aliter non vivificat, nisi in medio tribulationis, unde, *Beati qui lugent, væ ridentibus*.

Super iram. (Id.) Hoc ipsum, quod irascuntur mihi, tua est in illos animadversio, id est punitio. Est enim eis irasci pœna, non tantum culpa. Dum ergo hoc perinitis, super omnes vindictæ manum extendis.

Dextera tua. Non habet Deus dexteram vel sinistram, sed dextera Dei dicitur felicitas æterna, sinistra felicitas temporalis. Aliquando ergo non salvat in sinistra sanctos suos, sed semper salvat eos in dextera.

VERS. 8. — *Retribuet.* (Aug.) Quod ego non possum, etc., usque ad in quo princeps mundi peccatum non invenit, quare occideret.

PSALMUS CXXXVIII.

VERS. 1. — *In finem psalmus David.* (Cass.) Psalmus profunditate mysteriorum plenus, etc., usque ad in prophetis velatus, in Evangelio manifestus. (Aug.) Loquitur totus Christus, tanquam unus et integer vir, etc., usque ad sicut duo in carne una. *Domine, probasti me.* (Cass.) Primo, de notitia Dei, etc., usque ad quarto, quomodo mali ei non noceant, ibi, *Si occideris, Deus, etc. Domine, probasti.* (Aug.) Jam in Jerusalem restitutus, etc., usque ad hæc est persona totius humanæ naturæ revertentis.

VERS. 3. — *Intellexisti.* (Cass.) Præscientia deitatis hic ostenditur, etc., usque ad quia homo assumptus divinæ substantiæ non potest æquari. *De longe.* (Aug.) Cum adhuc in peregrinatione sum, antequam ad patriam veniam, ut filio minori redeunti occurrit pater, quia intellexit ejus cogitationes de longinquo, quia apud se dixerat egestare confectus: *Surgam et ibo ad patrem meum.*

Semitam meam, scilicet malam, qua ivi, patrem deserens.

Et funiculum. (Alias) limitem, quousque perveni: longe quidem ieram, sed tu ibi. Ut deprehensus fugitivus loquitur, sequente se vindicta Dei.

VERS. 4. — *Et omnes vias meas:* antequam irem eas, et permisisti me in labore ire, ut redirem si nollem laborare, hoc fateor. *Quia non est dolus in lingua mea:* jam in tua gratia justificati.

VERS. 5. — *Novissima* mea, quando porcos pavi, *Antiqua,* quando partem substantiæ petii, hoc secundum parabolam. Sed mystice, *Antiqua,* quando per antiquum peccatum lapsi sumus: *Novissima,* pœna, quando in hanc mortalitatem venimus, quæ est ultima, si redire volumus alioquin restat æterna. *Formasti me,* ad labores, ad quos omnes nati sumus. *Posuisti.* (Alias) Gravasti manum, vindicem, gravantem superbum salubriter, ut erigat humilem, in gravata manu.

VERS. 6. — *Mirabilis,* et incomprehensibilis mihi. *Facta est scientia.* Non est mihi facile contemplari te, quem superbus relinqui, ut prius erat cum essem apud te, quando dexti, da mihi partem substantiæ. *Ex me,* id est ex peccato meo.

Confortata est, (alias) invaluit. *Et non potero attingere ex me.* (Aug.) In Exodo legitur Dominum, etc., usque ad te non lateo, cujus limitem vides.

VERS. 7. — *Quo ibo a spiritu tuo?* (Cass.) Secunda pars, ubi jam deliberat non esse ab eo fugiendum, sed ad eum, ab irato ad placatum, quod erit per ipsum, quo plenus est mundus: *Spiritus enim Domini replet omnia. Quo a facie tua fugiam?* vertit se hac et illac, quasi quærens locum fugæ.

VERS. 8. — *Si ascendero in cælum, tu illic es,* etc. (Aug.) Si me extulero, invenio repressorem; si de justitia mea superbero, *Tu ibi es,* cujus vere est justitia. *Si descendero,* peccando venero, *Ad infer-*

num, vel in profundum, et nolens confiteri: dicam, quis me videt? *Ades,* ut vindices. Invenit consilium, sed sic potero fugere iratum.

VERS. 9. — *Si sumpsero pennas,* duas alas charitatis, quas perdideram.

Pennas. (Cass.) Quæ meæ potestatis, id est efficaciam deitatis, qua corpus de sepulcro levavit. Has sumpsit *diluculo,* ante lucem, id est, tempore resurrectionis: et *habitavit in extremis maris,* hoc est, super sæculi amplissimum finem. *Et habitaverit in extremis.* (Aug.) Mente, in fine sæculi, ut non sæculum amem, sed ejus finem, in quo sit mihi requies. Sed et ipse illuc ducit, unde subdit:

VERS. 10. — *Etenim illuc manus tua.* Consideras autem longinquitatem viæ, subdit:

VERS. 11. — *Et dixi, forsitan tenebræ conculcabit,* etc. Abundat iniquitas sæculi, qua pennæ charitatis refrigescere possunt. Et quia in nocte desperavi transire mare, nox mihi facta est illuminatio: Venit mulier, sapientia Dei, quæ drachmam, ubi est imago regis, id est hominem, perdidit: accendit de se lucernam, quæ de luto est, id est carnem, et nocte illuminata invenit drachmam.

Et dixi. (Aug.) Deliberavi.

Forsitan te. Tenebras dicit illam inferiorem partem rationalis creaturæ, contrariam insistentem, scilicet iniquos homines vel carnem, unde timet: Et est, *Tenebræ,* id est inferior rationalis creaturæ sinistram tenens viam.

Conculcaverunt me. (Id.) Ita timebam, sed nos facta est illuminatio, in deliciis meis, id est illis qui, prius nox, illuminati erunt in deliciis. *Quis te.* Peccatores.

VERS. 12. — *Non obscurabuntur,* etc., et nos, a peccatoribus degentibus. *Sicut dies,* id est sancti de Judæis. *Sicut tenebræ ejus, ita et lumen,* quia quatenus agnoscis, eatenus ignoscit. Sed unde hoc mihi? *quia tu possedisti renes meos. Quia tenebræ.* (Aug.) Qui non confitetur peccata, suas tenebras tenebras; sed si confitetur, Deus illuminat. *Sicut tenebræ ejus.* Nostræ noctis, id est, humanæ vitæ miseriæ, etc., usque ad quem lumen non extollit.

VERS. 13. — *Quia tu possedisti renes meos.* (Id.) Unde hæc differentiæ tibi? quia interior peccator non solum cor, id est cogitationes tenet, sed et renes, id est delectationes: ut non delectet lux noctis, sed lux sapientiæ suæ.

VERS. 14. — *Confitebor tibi.* (Cass.) Tertia pars, ubi dicit, revolanti ad Deum, Deo illuminante, renes possidente, quanta est exultatio et multiplicatio. *Anima mea cognoscat nimis.* (Aug.) Jam cognoscat anima mea valde: ante erat mira scientia tua ex me, nec poteram ad eam; sed modo possum, quia notum illuminasti, renes possedisti, de utero suscepisti, id est, quia venit mihi gratia tua, et illuminavit me.

VERS. 15. — *Non est occultatum os meum a te quod fecisti in occulto.* (Id.) Os ab osse, non ab ore, etc., usque ad unde Apostolus: *Quasi tristes, semper autem*

gaudentes. (Basil.) Iterum de præscientia Dei loquitur, aut omnia illius arcana esse dicit, aut aliud quod dicit, opificium videlicet et figurationem. *Substantia mea in inferioribus terræ.* (Aug.) In carne et tamen os non cedit malis hujus inferioris, etc., usque ad non ergo desperent.

VERS. 16. — *Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes, etc.* (Id.) Qui hucusque locutus est ex persona corporis, hic jam loquitur ex persona capitis. *Dies formabuntur.* (Alias) *Per diem errabunt.* Dies hic manens adhuc erat Christus, etc., usque ad quia facti apostoli duces et pastores Ecclesie. Quasi merito ego illos confortavi, etc., usque ad et in promissione dictum est Abraham: *Multiplabo semen tuum sicut stellas cæli et sicut arenam maris.*

VERS. 18. — *Adhuc sum tecum, etc.* Sicut ante mortem, quod putaverunt se talisse Judæi. Vel, *adhuc*, id est, ipsa morte, quod non videtur de mortuo. Vel, etsi resurrectio sit signum deitatis, tamen *adhuc sum* occultus pluribus, *tecum*, id est, ut tu.

(Aug.) *Adhuc sum tecum.* Nondum cum ipsis per gratiam, quia nondum agnoscunt, quia non mox post resurrectionem Christum agnoverunt. Vel, toto hoc tempore tecum sum in occulto ad dexteram Patris, antequam reveletur in ea claritate qua venturus est.

VERS. 19. — *Si occideris, Deus, peccatores, etc.* (Cass.) Quarta pars quomodo a malis non noceatur ei. (Aug.) *Si occideris.* Subdit quid interea patitur, etc., usque ad in iudicio dicit aperte: *Amen dico vobis, non novi vos, discedite a me.*

VERS. 21. — *Nonne qui oderunt te, Domine. Quasi, Si occideris, Nonne qui oderunt te oderam?* Illos, et ego occidam.

(Aug.) Quasi hæretici non intelligentes, etc., usque ad quomodo ergo permitione eorum contaminor?

Proba me, Domine. (Id.) Hucusque de hæreticis et aliis eos sequentibus ab Ecclesia separatis, nunc etiam agit de malis, vel fictis sibi conjunctis, quos patitur Ecclesia, et gemit. Quasi hæretici se, et alios separant, etc., usque ad tu vero Deus, *Proba me et scito.*

PSALMUS CXXXIX.

VERS. 1. — *In finem Psalmus David.* (Id.) Conquestio, gemitus, oratio corporis Christi inter malos constituti, nondum habentis in re, sed in spe bonum, ubi est plena exultatio. Monet ut contra mala sæculi Deum oremus.

VERS. 2. — *Eripe me, Domine, ab homine.* (Cass.) Prius proponit, qui hostes, quæ mala movent, opponens eis preces. Secundo, dicit quod auxilium habeat contra mala, ibi, *Dixi Domino*: Tertio, quæ sint mala inimicorum aperit, ibi, *Caput.* Ecclesia ergo inter malos laborans, clamat. *A viro iniquo.* (Aug.) Iniquus est qui nocet, unde cum dixisset, *Ab homine malo*, quasi exponens, subiunxit, *A viro iniquo.*

VERS. 3. — *Qui cogitaverunt.* (Cass.) Qualiter mali persequuntur exsequitur, impugnant enim bonos tribus modis, scilicet lingua, manu et corde: et de corde præmittit, dicens, *Qui cogitaverunt*, quasi diceret, *Eripe me a populo malorum.* (Aug.) Qui etsi in labiis plerumque bona præterant, tamen cogitaverunt iniquitatem in corde.

VERS. 4. — *Axerunt.* Qualiter in lingua persequuntur, ostendit.

Sicut serpentis. (Id.) In serpente est astutia et dolus nocendi: ideo et serpit, non habens pedes, ut non audiatur, cum venit; lenis est ejus tractus, sed non rectus: sic mali serpunt ad nocendum, sub levi tractu habentes occultum venenum, unde subdit, *Venenum aspidum sub labiis eorum.*

VERS. 5. — *Custodi me, Domine.* (Cass.) De persecutione, quæ fit manu, id est, opere, subdit. *Custodi me*, quia per multa fallit, quæ nequit præcavere.

VERS. 6. — *Superbi.* (Aug.) Hoc nomine breviter totum corpus diaboli explicavit: inde est quod et justos se dicunt et nolunt confiteri; omnis superbus etiam invidus est, sicut diabolus, qui invidit homini, quod perdidit. *Et funes extenderunt in laqueum, etc.* Unde Isaias: *Væ his qui trahunt peccata sicut vestem longam*, quia addunt peccata peccatis, etc., usque ad et mittatur in tenebras exteriores.

VERS. 7. — *Dixi Domino.* (Id.) Diapsalma. Secunda pars, quod auxilium contra mala, quasi dicat, tot modis mali impugnant, et quod est remedium inter tot et tanta mala?

Dixi Domino: Deus meus. Magna fiducia, etsi omnium Deus, proprie tamen eorum qui eo fruuntur.

Exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ. (Id.) Vox hominum et anima eorum, etc., usque ad non ut homines Domini, qui emunt saccello, tu sanguine.

VERS. 8. — *Virtus salutis meæ obumbrasti super caput meum.* (Id.) Qui das vires salutis meæ, etc., usque ad quantumcunque sæviat hostis.

VERS. 9. — *Non tradas me, Domine, a desiderio.* (Id.) Diabolus proponit lucrum, etc., usque ad nisi ex tuo desiderio.

VERS. 10. — *Caput circuitus.* (Cass.) Diapsalma. Tertia pars, ubi dicit, quæ sint mala inimicorum.

(Aug.) Quasi dicat, *Me tegit umbra tua, etc., usque ad* vel de assertionem superantur. *Labor laborum ipsorum operiet eos.* (Cass.) Id est, falsa et mendax assertio eorum, operiet eos, quia de sua falsa assertionem superantur.

VERS. 11. — *Cadent super eos.* (Aug.) Vel carbones ignis in terra, etc., usque ad unde Apostolus: *Aliis sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem* (II Cor. II.)

VERS. 12. — *Vir linguosus.* (Id.) Quisquis vult dirigi, etc., usque ad de exterioribus necessitas, non voluntas. *Injustum, etc., in interitu.* Quod non fit inopi, qui, si capitur malis, non tamen in interitum; flagellat Deus omnem filium quem recipit. Et licet

boni modo sint afflicti, tamen *confitebuntur* inter A gravia, quod laudabilius: *Et habitabunt*, ideo nil timetur in mundo.

VERS. 14. — *Verumtamen*. (CASS.) Conclusio psalmi ubi dicit quod si boni liberati sint, et de inimicis vindicati, non tamen sibi dant, sed Deo, unde, et habitabunt cum eo.

Habitabunt cum vultu tuo. Quia Deum, sicut est, videbunt.

PSALMUS CXL.

VERS. 2. — *Dirigatur oratio*. (CAS.) *Oratio sit incensum*, etc., usque ad qui in fine poenitet.

Elevatio manuum mearum, etc. (AUG.) Hoc de capite omnes intelligant, etc., usque ad subdit ex voce corporis.

VERS. 3. — *Pone, Domine, custodiam*. Nota, quod B et cordi et ori petit apponi custodiam: duplici munimine opus est, ut nec cogitatio iniqua sapiat, nec prava voluntas in fatua verba erumpat.

Ostium. (AUG.) A similitudine illius qui circumstat ostium, ne intret, vel exeat, cui non licet.

VERS. 4. — *Non declines*. (CASS.) Quasi: Ad hoc pone ostium ut non excusetur: quod summum vitium dominatur hominibus, unde tardius poenitent; unde in libro regum: *Quasi peccatum hariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ est nolle acquiescere* (I Reg. xv).

Ad excusandas excusationes. (ID.) Consuetudo impudentium, ut deprehensi, primum per aliqua falsa excusent, et inde convicti alia quærun, tempore vel necessitati vitia imputantes, ne quando veritati cedant.

Non communicabo. (ID.) Vel, *combinabor*. Combinati dicuntur, quando duo simul ligantur, ut alter alterum impediatur, ne sit fuga libera. Non combinabor ad similitudinem carnis. *Cum electis*. (AUG.) Electi sunt, qui se justificant, cæteros despiciunt, ut Pharisæus (Luc. xviii); et peccata defendunt quibusque modis. Cum talibus non vult iste *combinari*, id est sociari, ne impediatur ab eis.

VERS. 5. — *Corripiet me*. (CASS.) Secunda pars, ubi fidelis iste jam e contra a justo correctus, spernit falsos laudatores, malis verbo et moribus profuturus, in quo et petit custodiri.

Oleum autem peccatoris, etc. (ID.) Dilectio simulata, quæ mentes a rigore veritatis emollit ad noxia.

VERS. 6. — *Judices*. (AUG.) Potentes, docti, qui de moribus judicant, etc., usque ad quem omnes colunt.

VERS. 7. — *Audient*. (ID.) Aure obedientiæ, non sicut Adam, etc., usque ad maledictioni proximos.

Crassitudo terræ. (ID.) Sunt quædam contempnibilia unde tamen terra accipit pinguedinem, etc., usque ad qui sunt ossa et firmamentum fidelium vel fidei.

VERS. 8. — *Secus infernum*. (ID.) *Secus infernum* dicit, non, in inferno: quia etsi communi sorte moriuntur, non tamen descendunt in infernum ut mali, sed vita æterna datur illis. *Quia ad te, Do-*

mine. (CASS.) Dicta fragilitate hominis, ad divina remedia confugit.

Ne auferas a bonis tuis, sed spes mea semper sit in te: et oculi mei semper ad te intendant. Non enim petit iste contra hoc quod sancti volunt, scilicet de sæculo eripi et esse cum Christo.

VERS. 9. — *Custodi me a laqueo*. Per laqueos et scandala, totius mundi mala breviter notat. Laquei sunt blandi nexus, carnis desideria; sed dum per hos diabolus non proficit, nititur scandalis, quæ per inquietos movet.

Vel aliter. Et dicit, statuente laqueum, persecutores manifestos: operantes autem iniquitatem, consentientes illis dicit, qui timore persecutionis deficiunt. Et est: Ne auferas animam meam, sed potius, *Custodi me a laqueo* persecutionis, quem *struerunt mihi*. (AUG.) Hoc faciunt persecutores, qui escam vitæ hujus quasi in muscipula ponunt. Si amat avis hanc escam, in muscipulam cadit: quia timore mortis persecutioni succumbit. *Custodi me*.

A scandalis operantium iniquitatem. Id est, scandalo eorum qui, consentiendo illis, labuntur, et ita iniquitatem operantur. Quasi dicat: Custodi me a persecutoribus, qui terrent, et lapsis.

VERS. 10. — *Cadent in reticulo*. Apta verba comparationi, cum istis non vult combinari.

Cadent de vitio in vitium, sed *Singulariter sum ego donec transeam*. Singulariter, id est quia cum pessimis non ambulat. *Singulariter*. (AUG.) Idem quod dicit, etc., usque ad sic et alii atiqui.

Transeam. Ut viator hujus mundi, qui nulla voluptate capitur.

PSALMUS CXLI.

VERS. 1. — *Intellectus David*. (CASS.) Psalmus iste quintus est eorum qui nomine orationis intitulatur, ubi non alia dicuntur quam quæ in aliis dicta sunt psalmis, sed eadem. (AUG.) Quia autem repetitione hujusmodi communi consulitur infirmitati, non supervacue iterantur, ut repetita melius memoriæ commendentur; unde scriptum est in Proverbiis: *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis* (Prov. xii), quia sapiens, quæ audierit, cogitat; retractando ruminat; vir autem stultus glutit illum, id est non cogitat, oblivioni dat; et hæc sunt illa munda animalia in lege quæ ruminant; ista immunda. David fugiens Saulem in spelunca latuit, de quo tamen hic non agitur, sed de significato. David enim significat Christum. Spelunca vero carnem, vel seculum, vel sepulcrum. David ergo, Christus, cum membris in sæculo, vel Christus in carne, vel in sepulcro.

VERS. 2. — *Voce mea ad Dominum clamavi*. Primo ponitur oratio contra mala, secundo agit de fine malorum, ibi: *Clamavi ad te, Domine*. Monet ergo nos orare. Et in persona totius Christi, quasi de spelunca ad Deum clamantis, ait: *Deprecatus sum*. (AUG.) Quod dicit *clamavi, exponit, deprecatus sum*. Quasi dicat: *Clam-*

mor meus deprecatio est, non murmur, non blasphemiam.

VERS. 3. — *In conspectu ejus.* (Aug.) Dominus rediturus est, in occulto ora; unde in Evangelio: *Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio ora Patrem tuum qui videt in abscondito, etc.* (Matth. vi.)

VERS. 4. — *Et tu cognovisti.* (Id.) Hoc addit, ne audientes, *defecit spiritus meus*, putarent eum dejectum. Ac si diceret: Si illi putant me dejectum, quia spiritus meus defecit, tu me stantem vides, cujus Spiritus me vivificat.

Semitas. Justitiæ, quas illi non vident.

In via. Multæ viæ, quia multa præcepta: una via, quia omnia ad unum, id est charitatem, rediguntur.

Aug.) *In via,* secundum votum eorum; juxta **B** viam, secundum veritatem. Christus enim est via, qui non sinit eos laqueum ponere *in via*, ut non sit nobis quo eamus; sinit tamen ponere juxta viam, ne a via declinemus.

VERS. 5. — *Considerabam ad dexteram.* (Aug.) Quam mali non videbant; et hoc est, *et non erat qui cognosceret.* (Cass.) Cum enim pateris omnia, quis novit quid attendas? (Aug.) Qui in dexteram attendit, videt; qui in sinistram, excæcatur. Vel, apostoli non stabant ad dexteram, quia carnali timore dispersi sunt, sed ego perstiti.

Periit fuga. Tam corporis quam mentis. *Et non est qui requirat.* (Cas.) Quia nulla est consolatio, sed solus ad passionem relictus est. *Periit fuga.* (Aug.) Circumclusum se dicit. *Periit fuga,* quia non **C** fugit animo, corpore licet aliquando. Circumclusus non fugit corpore, quia non potest. Fortis non fugit mente, quia non vult. *Periit fuga* concluso vel forti; fuga quidem, unde dicitur in Evangelio: *Videt lupum venientem et fugit* (Joan. x). Ubi Dominus mercenarium vituperat. Sed alia est fuga corporis, quam Dominus permittit dicens: *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam* (Matth. x).

Et non est qui requirat animam. Quæritur anima aut a persecutoribus, aut a dilectoribus. Sic fuga perit duobus modis, et a capto et a forti.

VERS. 6. — *Clamavi.* (Cas.) Secunda pars ubi agit de fine malorum. *Spes mea.* Quia te ex omnibus eligo. *Portio.* Humiliter dicit et communiter portionem sibi esse in terra viventium, cum tota sit sua. **D** Hoc patet ex hoc quod latroni dixit: *Hodie mecum eris in paradiso*; qui est terra viventium æternaliter.

VERS. 7. — *A persequentibus me.* Diabolus enim per vasa sua, id est per filios diffidentiae, agit persecutionem corporis, ut intus fiat cordis ruina.

VERS. 8. — *Educi de custodia, etc.* (Aug.) Ex persona Ecclesiæ loquens, exponit unde liberandus. *Alias de carcere.* Quia in corruptione (quæ est poena corporis) angustiat: post quas angustias in domo Dei tota vita erit confessio, id est laus Dei; modo impedit carcer constiteri. Hic carcer vel spelunca mundus potest dici, ubi omnia vana: unde rogat

A educi animam, quæ inde multa patitur, etc., *usque ad sed corruptio ejus, et tentatio, carcer est.*

PSALMUS CXLII.

Psalmus David. Psalmus iste septimus poenitentium, qui ideo sunt septem, ut eodem numero quo peccavimus, peccata diluamus. (Cas.) Sicut enim in hebdomada mundi hujus peccamus, ita hoc numero psalmorum remedium poenitentiae peccatis opponitur. In quibus psalmis talis est forma, quia a lacrymis incipitur, et in gaudio finis est, ne quis de venia desperet. (Aug.) Sicut Absalom David, sic Judas Christum, falsi fratres corpus ejus; vel illiciti motus et operatio.

VERS. 1. — *Domine, exaudi, etc.* (Cas.) Primo captat exordium; secundo narrat mala sua, et quid contra egerit, ibi, *quia persecutus est*; tertio ponitur deprecatio causis confirmata, ibi, *velociter exaudi*; quarto ponitur læta conclusio, ibi, *spiritus tuus*. Monet ad poenitentiam, et orationem, ad orandum. In persona totius Christi dicit: *O Domine, etc.* *In veritate tua.* (Cas.) Non est hoc contra humilitatem, quæ petebat audiri: sed veritas et justitia Dei est, ne cum rogante disceptet, ne eum qui se damnat judicet; unde subditur: *et non intres*, non petivit justitiam judicii. (Aug., Cas.) *In veritate tua, in tua justitia.* Vel justitiam et veritatem dicit, quæ parciat poenitentibus, et se damnantes absolvit; et accipit pro eodem *veritatem et justitiam*. Et est, *in veritate tua, et tua justitia*, id est secundum justitiam et **C** veritatem quam poenitentibus et se accusantibus indulges.

VERS. 2. — *Et non intres in judicium.* (Aug.) Intrant in judicium cum Domino, qui suam justitiam constituunt, quod non iste humilis; unde propheta: *Quid vultis mecum in judicio contendere? Omnes dereliquistis me, dicit Dominus. Cum servo tuo.* Indignum est cum servo, ne dicam cum amico: et si tu dicis amicum, ego servum, fugitivus redeo, pacem quero, *non sum dignus vocari filius tuus.*

VERS. 3. — *Quia persecutus.* (Cas.) Secunda pars, ubi est narratio malorum quæ patitur, et quid contra egerit.

VERS. 6. — *Memor sui.* (Aug.) Hoc dicunt membra, etc., *usque ad sed non esse cœpisti.* *Meditatus sum.* Quia utique omnia bona sunt, in quo percipit, quia quidquid in se boni est, a Deo est. *In factis manuum.* Ac si dicat: Quæsi in opere artificem, et in conditis omnibus conditorem: creatura tua facta est mihi spectaculum.

Memor sui dierum. (Cas.) Recolens iste quod fecit cœlum et terram, et quod benefecit antiquis, obliviscitur miseriarum mundi. Et ex his quæ Deus fecit se consolatur.

VERS. 7. — *Velociter.* (Cas.) Tertia pars, ubi ponitur deprecatio causis confirmata. *Defecit spiritus.* (Aug.) Impleat me tuus Spiritus, quia defecit meus: jam sum pauper spiritu. In quo enim vivit spiritus suus, ille superbus est spiritu suo, et extollitur

contra Deum. Unde alibi : *Auferes spiritum eorum, et deficient* (Psal. ciii). In lacum. Ille descendit in profundum, quia etiam perdit confessionem, ut qui proponit sibi licentiam peccandi sine spe veniæ, habentis iniquitatis effusus. Talis non audit Deum dicentem : *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos* (Zach. i).

VERS. 8. — *Mane*. (CAS.) Post noctem peccatorum. (AUG.) Mane est, cum peccata laxantur. *Notam fac mihi viam*. Hoc fecit Deus, etc., usque ad pervenimus ad lumen parum, ad Verbum in principio apud Deum. *Animam*. (CAS.) Ut vas ad fontem attuli : imple ergo.

VERS. 10. — *Spiritus tuus bonus*. (CAS.) Quarta pars, ubi est læta conclusio. *Propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in æquitate tua*. Gratia Dei hic commendatur : quia non ex meritis, sed ex nomine, quod est Jesus, se vivificatum dicit, sed cum hoc gratia æquitatis miseretur, quia licet Deus omnia gratis faciat, justitiæ tamen ejus est supplices justificare, quos dæmones videt impetere.

PSALMUS CXLIII.

VERS. 1. — *Psalmus David ad Goliath*. (CAS.) David, Christus totus, etc., usque ad et sic caput ejus gladio suo inciditur. — David Goliath, Christus occidit diabolum, etc., usque ad unde spiritualiter sequens psalmus, *laudatio* intitulatur.

Benedictus. (CAS.) Triumphalis psalmus, etc., usque ad precans per eum liberari, ibi, *Deus canticum*.

Qui docet manus meas. (AUG.) Id est qui per Spiritum sanctum, etc., usque ad quod sequitur. *Misericordia mea*. (CAS.) Quia prolixum est multis causas explicare, breviter singulis verbis tangit, etc., usque ad quia cum despectu et sub admiratione subditur, *Domine, quid est homo quia*, etc. (AUG.) *Misericordia mea*. Quia tu das mihi ut misericors sim, etc., usque ad dimitte ergo, et dimitto ; da, et do.

VERS. 3. — *Quia reputas eum?* (AUG.) Magnum est quod Deus æstimat, et tanti facit, ut pro eo Filium dederit, cui etiam fit panis, qui est panis angelorum : non enim sic æstimat hominem Deus, ut homo, qui charius emit equum quam hominem.

VERS. 4. — *Vanitati similis factus est : dies ejus sicut umbra*. (ID.) Quando homo conditus est, veritati similis factus est, vanitati peccando. Vana sunt omnia transitoria, comparatione semper manentis veritatis. (CAS.) Vanum est, quod de sua substantia cadens vanescit : ut fumus, ut umbra. Ita et ipse homo tabescit, unde subdit, *Dies ejus*, id est vita ejus notoria, id est transitoria, sic præterit sicut umbra.

VERS. 5. — *Domine, inclina*. (AUG.) Humilis David ex persona Ecclesiæ, plenus gratia præsumens de Deo, pugnans hic invocat adiutorium Dei. Quasi, in lucta sumus, sed ne deficiamus. *Domine, inclina*. (CAS.) *Domine*. Idem aperit, etc., usque ad et forma Dei formam servi suscepit.

VERS. 7. — *Emitte manum*. (CAS.) Ad Patrem verba convertit : *Emitte manum*, id est Christum ; *de alto* ubi cum Patre, ut carnem induat. (AUG.) Vel de secundo adventu agit in persona Ecclesiæ. Quasi dicat : ita fac modo. *Emitte manum tuam de alto*, id est Christum de cælo ad iudicium. Veniet enim Dominus in voce angeli, et in tuba Dei descendet de cælo. Deinde ex persona Ecclesiæ subdit : *Eripe me*, scilicet, per eam manum. *Et libera*, etc., ut in littera.

VERS. 9. — *Deus, canticum novum cantabo tibi*. (CAS.) Secunda pars, ubi quasi ille quem precabatur, victor et liberator venerit, ei se cantare in Novo Testamento et Veteri promittit : et ab eo precatur liberari ab his qui beatitudinem putant in terrenis. *Canticum*. (AUG.) Hoc alio nomine significat legem, quam per quinque lapides significavit.

VERS. 10. — *Gladio*. (AUG.) Quas superius dixit aquas, ipsum hic dicit gladium ; unde et hic subdit quod ibi : *Et erue me de manu filiorum alienorum*. *Maligno*. De quo : *Lingua eorum gladius acutus* (Psal. lvi). Est et benignus gladius, de quo Dominus ait : *Non veni pacem mittere, sed gladium* (Matth. x). Hic est gladius bis acutus (Apoc. xix), utroque acumine præpotens, scilicet Veteris et Novi Testamenti, quo omnis putredo a membris Christi abscinditur.

VERS. 12. — *Quorum filii*. Hic, qui sint alieni, et quæ illorum dextera iniquitatis, et qualiter locuti sunt vanitatem, exponit. (AUG.) Felicitatem eorum enumerat, hæc est dextera eorum, hæc est vanitas, quam loquuntur, dum hæc dicunt beatitudinem. (CAS.) *Quorum filii*. Vel, mystice hæc possunt intelligi ab illo loco, etc., usque ad sed novis erroribus pullulaverunt.

Filiæ. (CAS.) Quæ non habent vires constantiæ. *Compositæ*. Non natura pulchræ, sed ab hominibus compositæ. Hæ filiæ sunt cogitationes vel prædicationes eorum qui non habent veram Ecclesiam, sed similitudinem.

VERS. 13. — *Promptuaria*. Corda diversis rebus facta : unde pessimas eructationes exhalant, quæ fetent.

Ex hoc in illud. Instabiles, quia non habent radicem veritatis.

VERS. 14. — *Oves eorum fetosæ*. Ad litteram, quia vult eos ostendere caducis rebus hærare. Quasi dicat : Peculium eorum fetosum, cum ipsi fide steriles ; unde mystice discipuli eorum, hæc oves sunt fetosæ, quia ipsi alios plures in errore generant. *In egressibus*. Non in ingressibus, quia totum bonum quod habere videntur, ab eis egreditur cito perituris. *Boves*. Non labore macri, sed otio pingues, ut his qui affluunt divitiis, cum ipsi sint a veritate jejuni. Vel mystice, boves, magistri terrenis affluunt. *Maceriæ*. Quæ de solis saxis in hortis sed vel vineis ; nec ipsa ruit illis, ideo prosperi.

(CAS.) *Neque transitus, neque clamor, turbidus*

interrumpit quietem eorum, etc., usque ad quæ ducit **A** videaris (Prov. xxvii). Sed non est arrogantia, quia ad mortem.

VERS. 15. — *Beatum*. Non inde reprehendit quia his abundat, sed quia pro dextera habent, id est, pro beatitudine : et hæc est vanitas quam locuti sunt. His et Abraham, et Isaac, et Jacob, abundavit. Felicitas est sinistra, id est temporalis, mortalis.

PSALMUS CXLIV.

VERS. 1. — *Laudatio ipsi David*. (CAS.) Breviter continet hic psalmus quæ in Scripturis divinis late diffunduntur, etc., usque ad ne quis in ejus laude errare posset :

(AUG.) Spiritu sancto implet Deus sanctos, etc., usque ad ideoque spiritus ejus in servis suis laudet **B** eum, quia laudari se facit.

(CAS.) Ut septem psalmi pœnitentiæ, sic et septem spiritus, juxta illud sacramentum quod præcepit Dominus Moysi in tabernaculo septem lucernas ponere, perpetuo lumine lucentes.

Exaltabo te. (CAS.) Primo propheta promittit infinitam laudem; secundo, omnes perfecturos Dei laudem novem modis dicit, ibi, *Generatio et generatio*; tertio, eadem latius explicat, ibi, *miserator*.

In sæculum sæculi. (CAS.) Qui hic non incipit, in futuro mutus erit.

VERS. 2. — *Per singulos dies*, etc. (Id.) Qui hic per singulos dies, in æterno die inerebitur laudare continua exultatione.

(AUG.) Bene dicit nunc *per singulos dies*, ut, cum venerit unus sine fine dies, eat ex laude in laudem, sicut ex virtute in virtutem. *In sæculum et in sæculum sæculi*. (CAS.) De qua laude alibi : *In sæcula sæculorum laudabunt* (Psal. xxxviii), quia semper amabunt quem semper videbunt, qua visione nihil delectabilius.

VERS. 3. — *Nimis*. (CAS.) Uno verbo dedit cogitare quod non potest capi plene : et ideo nunquam cesses a laudibus.

VERS. 4. — *Generatio et generatio*. (CAS.) Secundo, omnes perfecturos laudem Dei novem modis promittit. *Opera tua*. (AUG.) Si in magnitudine despicimus, vel de operibus laudemus operantem, de conditis conditorem, de creaturis creatorem. (CAS.) Novem sunt opera : potentia, magnificentia, sanctitas, mirabilia, virtus, terribilium magnitudo, memoria, justitia, quæ post explicabuntur : ex his quasi locis et seminibus omnis laus trahitur, ad quem modum omnia argumenta de paucitate locorum sumuntur. *Et potentiam tuam*. (AUG.) Non enim opera laudant, nisi ut virtutem operantis annuntient. Sed quidam eloquentes creaturam laudant, creatoris obliti. Sancti vero laudatores, si opera amant, et laudant magis operantem : et propter hæc illum amant. Si in rebus factis sentitur aliqua species, utilitas, virtus, et laudatur magis in illo qui fecit. Si opera laudas, et te qui es Dei opus. Et occurrit illud : *Non te laudet os tuum, ne arrogans*

Deum in te, non te laudas.

VERS. 6. — *Et virtutem*. Si non minaretur, nulla esset correctio; si vero non blandiretur, nulla esset exhortatio. Est itaque amabilis et terribilis. Dicit ergo virtutem disciplinantis et punientis, si prædicant regnum æternum, non tacent ignem æternum.

VERS. 7. — *Memoriam abundantis suavitatis tue eructabunt*. (AUG.) Ipse per abundantem suavitatem suam prius memor nostri est, nos vocando, gratia sua nos præveniando, inde nos ejus.

Eructabunt dicit, non manducabunt.

(AUG.) Manducat qui discit, eructat qui docet : hoc tamen eructat quod manducat. Hæc memoria, quia valde dulcis manducanda est et eructanda. Sic ergo manduca ut eructes.

VERS. 8. — *Miserator et misericors*. (CAS.) Tertio latius explicat quæ secundo breviter proposuit. Quasi : Merito in his laudabunt, quia *miserator*, etc. Partes laudis ponentes hic, quæ superius, sed non singulæ possunt explicari : quis enim opera vel potentiam ejus plene explicaret? (AUG.) *Miserator et misericors*. Quibus eam veniam dedit. *Patiens*. His quibus nondum dedit, sed expectat ut det.

VERS. 9. — (CAS.) *Miserationes*. Ab operibus incipit, ut *miserator* dicatur dum cadentes restituit. *Misericors*, natura, etiam dum creat. *Patiens*, hoc sumit de secundo loco laudis, scilicet de potentia, quam laudat, ut quod terræ suspendit, maria coeruit, stellis cœlos depinxit, etc., sed quia tolerat peccantes, ut convertantur. *Et miserationes ejus*. (AUG.) Si enim tollas opera tua mala, et non in te remaneant nisi opera ejus, non te dimittet misratio ejus : si autem tu non dimittas opera tua, erit ejus severitas in opera tua, cum dicet : *Ite, maledicti, in ignem æternum* (Matth. xxv).

VERS. 10. — *Constituatur tibi, Domine, omnia opera tua*. (AUG.) Laudent sicut ea quæ non habent sensum laudandi, qui sunt materia laudis : quia dum inquiris, invenis magnam vim in eis, quæ a Deo.

Et sancti tui. (CAS.) Omne quod est constitutum vel per se, vel per rationales creaturas. Vel sancti, id est, angeli et homines. Hoc de sanctitate : ipsa est enim sanctitas Dei, ut ei sancti debeant confiteri.

VERS. 11. — *Gloriam regni*. (Id.) De mirabilibus ergo sumitur. Quasi : Quam mirabilis enim qui fecit cœlum et terram, et diversis bonis implevit.

VERS. 12. — *Ut notam*. (Id.) De virtute terribilium hoc sumitur, etc., usque ad cui magnifico nil comparatur.

VERS. 13. — *Regnum tuum*, etc. (Id.) Laudat de perpetuitate et dominationis effectum. Et sumitur hoc de magnitudine : si magnum est ad tempus imperare, majus est dominationis terminum non habere.

Fidelis Dominus in omnibus. (Id.) De abundantia suavitate hoc sumitur; unde supra : *Memoriam abundantis suavitatis tue*. *Fidelis*, quia adventus dona complevit. Ad abundantiam quoque pertinet

quod allevat ruentes, erigit elisos; unde recordatio A suavitatis habetur, et in laudibus ejus eruclatur.

VERS. 14. — *Qui corruunt.* (CAS.) A malis suis, quos omnes allevat Deus. Vel, ab his temporalibus, sicut sancti, ut Job, qui in sæculo aliquid perdunt et abjecti fiunt, decedentes sunt: sed hos omnes confirmat, quia septies cadit justus et resurgit; impii autem infirmantur in malis (*Prov. xxiv.*)

Et erigit omnes elisos. (AUG.) Ad se pertinentes, quia superbis resistit.

VERS. 15. — *Oculi omnium in te sperant, Domine.* (Ib.) De justitia latius agit, ut qui misericordem audit, justum timeat: et justitiæ est ut sperantes satiet corporaliter vel spiritualiter. Non semper enim danda est esca, sed in tempore opportuno: multis enim petentibus salubriter differtur. *Et tu B das escam illorum in tempore opportuno.* (Ib.) Dat ergo medicus ægro quod convenit, etc., usque ad benedicens Deum in omni tempore.

VERS. 16. — *Aperis tu manum.* (Ib.) Etsi non das aliquando, das tamen opportune: differs quidem, non aufers.

VERS. 17. — *Justus.* (CAS.) Ipso nomine justitiam aperit, ut manifeste ostendatur hic laus de justitia esse. *Vix sunt dispositiones et voluntates, quæ omnes justæ, etiam si verberat.*

Vitis suis, et sanctus in omnibus operibus suis. Sciendum quod *Vix* ad dispositionem pertinent, opera ad effectum: hæc secundum nos dividuntur. Sed apud illum, hoc est velle, quod facere: quia ex ejus voluntate res habent esse.

VERS. 18. — *Prope est omnibus invocantibus eum.* (CAS.) Propitius, qui ubique, et hoc de justitia.

VERS. 19. — *Voluntatem timentium se faciet.* (Ib.) Concludit de justitia: æquum est enim et diligentes custodire et peccatores perdere.

VERS. 21. — *Laudationem.* (CAS.) Expositis omnibus, sequitur brevis conclusio, qua concludit quod non potest explicari.

PSALMUS CXLV.

VERS. 1. — *Alleluia.* (CAS.) Vox ista, quasi musica salutaris, tanquam harmonia cœlestis, quæ non solum homines, sed etiam angelos delectat, laudem Dei exprimens. Quæ congrue huic psalmo præscribitur, ubi vir justus exhortatur animam ad laudem Dei: quia in adversis aliquando, velit nolit, perturbatur anima. Unde supra: *Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me?* Sed ut auferat ei perturbationem, suggerit gaudium de spe, si non in re: *Spera in Deo, etc.* (AUG.) Hac spe erecta anima Deum laudat hic. (CAS.) Primo, sibi quasi omnibus consulit laudare, ne in vanis oreur; et quasi acquiescens consilio, asserit se laudaturum ibi ubi poterit plene. Secundo, alios monet non sperare in homine, ibi: *Nolite confidere.* Tertio, docet omnem spem in Omnipotente ponendam, ibi: *Beatus, etc.*

VERS. 2. — *Lauda, anima mea, Dominum.* Sed

quæritur, a quo, cui hoc consulitur? Si dicitur caro consulere animæ, non videtur hoc esse verum, cum a meliori et a digniori soleat inferiori dari consilium: caro autem inferior est anima. Anima enim, licet vituperata quia peccatrix, tamen melior dicitur per naturam corpore laudato in suo genere, quia spiritualis natura præstat corpore, quam movet, regit, sensificat, capit: et ipsa infinita, vicina est substantiæ Dei. Sic aurum, vituperatum quia sordidum, præest plumbo in puritate laudato: sic et malus homo optimo equo. Non datur ergo consilium animæ a carne, quamvis domita valde et pacata: quæ tamen mortua est propter peccatum. Nec etiam caro mortalis immortalis consulit animæ, quia semper infra animam est; sed superior pars animæ, scilicet mens, quæ cogitat sapientiam divinam, illi inhærens et in illam suspirans, videt quasdam sui partes perturbari motibus sæculi, cupiditate terrenorum ad exteriora rapi: unde ad interiora et superiora revocat eam. Se ergo secundum sensualitatem exhortans dicit: *Lauda, anima mea, Dominum.* Quid enim tibi placet in hoc sæculo? Divisa per tot sæcularium rerum amores, collige te ad auctorem: hic tibi pax et securitas. Deinde respondet anima menti, quasi hic prægravata non valens desistere, ut dignum est. *Laudabo in vita.* Hic in morte laudabo tenuiter, quia corpus *aggravat animam, et terrena inhabitatio sensum deprimit multa cogitationem* (*Sap. ix.*); hic spes pascit, vita in futuro.

In vita mea. (CAS.) Cum ei perfecte inhæsero, a quo separari, ut modo fit, mors est: sed spes consolatur, in qua quodammodo vivens laudat.

Quandiu. Non quod aliquando non sit, quia in æternum erit, et ideo vere diu.

VERS. 3. — *Nolite confidere, etc.* (CAS.) Secunda pars. Dato consilio et affirmato, ubi plene laudare poterit, quasi longe remotos, et interim dum mala sunt (quibus turbatur anima), monet non sperare in homine, sed in Deo. (AUG.) Vel quasi in fine sæculi mente positus: cito finienda docet non amare pro æternis; quasi et meo exemplo, *nolite confidere, etc.* *In filiis hominum.* (Ib.) In uno filio hominis est salus, et in ipso sperate. Non quia filius hominis est, sed quia Filius Dei est. Non propter illud quod suscepit ex te, sed propter illud quod servavit in se.

VERS. 4. — *Exibit spiritus ejus, etc.* (CAS.) Prius mundat corda prohibendo a noxiis, ut post salutaria intendat monendo salubria.

VERS. 5. — *Beatus cujus Deus Jacob.* (CAS.) Tertia pars, ubi docet totam spem in Omnipotenti ponendam, quem ex factis describit ut gentilitas tam frequenter convicta quiescat. (AUG.) Remotis noxiis, docet quod salutis est, scilicet in quo sperandum sit. *Adjutor ejus spes ejus.* (CAS.) Ipsius Jacob sic fuit adjutor, etc., usque ad id est, hujus veri Jacob, sicut illius.

VERS. 6. — *Qui fecit cælum et terram.* (Ib.) Quia et cultoribus dæmonum spes est in deo suo, determinat in quo debet esse spes, id est in Christo, et hoc

usque in finem psalmi ostendit, describendo eum per omnia. *Omnia quæ in eis sunt.* Ne quem alium putes creatorem, vel minutissimarum rerum existere creatorem.

VERS. 7. — *Qui custodit veritatem in sæculum.* (CAS.) Christus, qui est veritas, omnis homo mendax. *Facit iudicium.* Hæc duo ad justitiam pertinent. Christus iudex vindicat patientes propter nomen suum, et dat escam diligentibus se. *Injuriam patientibus.* (AUG.) Non omnis molestia est injuria. Quod jure pateris non est injuria, ut quod patitur latro et scelerati alii. Aliud ergo est pati injuriam, aliud supplicium. Supplicium enim jure quis patitur, injuria autem juri contraria est.

VERS. 8. — *Dominus solvit compeditos.* (CAS.) Hoc ad abundantiam suavitatis.

Dominus erigit elisos. Quos diabolus elidit, Dominus erigit.

Diligit justos. (CAS.) Quos locat in æterna beatitudine.

VERS. 9. — *Pupillum et viduam suscipiet.* (AUG.) Omnis Ecclesia gentium adventitia est ad patres, non carne, sed imitando, filia.

Pupilli sunt omnes in peregrinatione, quibus est absens pater; et omnis fidelis anima est *vidua* sponso absente: unde et magis patrem et sponsum desiderant, et hos protegit Deus non visus, sed desideratus.

VERS. 10. — *Regnabit Dominus in sæcula.* (CAS.) Hoc est de magnificentia.

Regnabit in nobis, cum corda nostra erunt in eo firma, quod non modo.

PSALMUS CXLVI.

VERS. 1. — *Alleluia.* (AUG.) Hic item ait de laude Dei, ubi propheta monet laudare colligentem Israel.

Laudate Dominum. (CAS.) Primo ostendit quos colligat, et quomodo. Secundo, post prædicta, quasi adhuc hærentes et dubios increpat, ostendens unde possint laudare Deum, scilicet si fuerint humiles, ibi, *Præcinite.* — *Laudate Dominum.* (AUG.) Hoc dicitur omnibus gentibus. Et quasi quæreremus qualiter laudabimus, laudis causam attulit, *quoniam bonus est psalmus.* (CAS.) In laude Dei ipse actus est merces quæ in futuro erit; ideo laudandus, quia ædificat, sic, quia *dispersiones Israel*, id est fidelium, de toto mundo in fine sæculi *congregabit* ad regnum. Et est hic laus de factis mirabilibus. (AUG.) Hæc est tota merces laudantium, etc., *usque ad modo exerceamur in hac laude bonorum operum.*

Deo nostro sit jucunda, etc. Non est satis psallere ad hoc ut laus Deo placeat, sed opus est ut per vitæ quoque munditiam illi placeamus.

VERS. 2. — *Ædificans Jerusalem Dominus.* (AUG.) Vel, accepit *Jerusalem* generalem Ecclesiam, etc., *usque ad quem Pater misit ad captivitatem nostram redimendam pretio sanguinis.*

VERS. 3. — *Et alligat.* A similitudine medici, etc., *usque ad et Dominus alligat contritiones.* (HIER.)

A Qualiter Samaritanus ille qui descendebat a Jerusalem in Jericho (*Luc. x*), quando vidit vulneratum jacentem in itinere, colligavit vulnera ejus. Cæterum de his qui non obtriverunt cor, dicitur per Isaiam: *Non est malagma imponere, neque oleum, neque alligaturas* (*Isa. i, secundum LXX*). Alligamenta Dei sunt temporalia sacramenta, quibus interim consolationem habemus; quæ tunc detrahentur cum erit perfecta sanitas.

VERS. 4. — *Qui numerat multitudinem stellarum, et omnibus eis nomina vocat.* (CAS.) Non aliena ut astrologi qui Jovem et Venerem nominant. Vel, typice, de sanctis, quia cuique proprium donum dat; vel, omnes sunt in familiaritate, a similitudine Domini, qui famulorum suorum nomina novit.

B **VERS. 5.** — *Sapientiæ ejus, etc.* (AUG.) Ipsam mensuram, et numerum et pondus, etc., *usque ad videri quid sequitur, humilians autem peccat.*

VERS. 6. — *Humilians autem peccatores.* (AUG.) Qui enim reprehendunt intelligibilia, ideo sentiunt terrena, de Deo incorporeo corporaliter cogitantes. Hæc facit his qui volunt irridere legem antequam noscant. Quia ergo magnum est proficere ad intelligibilia et spiritualia, simus mansueti, pulsemus et faciamus quod sequitur.

VERS. 7. — *Præcinite.* Sic pervenietur ad intelligentiam, sic imago Deo reformabitur. *Præcinite.* (CAS.) Secundo, ex prædictis quasi adhuc hærentes increpat et impellit, ostendens unde possint intelligere, si humiles et non superbi. Quasi: Et ut intelligere valeatis, *præcinite, etc.*

C **VERS. 8.** — *Qui operit cælum.* (CAS.) Memorat opera per quæ potestas ostenditur. Ad hoc enim quædam obscura in Scripturis voluit esse, ut haberent servi Dei quid interpretando influerent super aures et corda hominum, excipientium de nubibus Dei saginem lætitiæ spiritualis.

Servituti hominum. Prædicatoribus, qui hominibus serviunt. Unde Apostolus ait: *Nos autem servos vestros per Jesum Christum* (*II Cor. iv*). Hi seminant spiritualia et recipiunt ab *excelsis sæculi fenum et herbam*, id est temporalia.

VERS. 9. — *Et pullis corvorum.* (AUG.) Omnia enim, quæ dantur Ecclesiæ a divitibus, fenum sunt.

D (Id.) Judæi, qui se solos justos, omnes gentes dicebant peccatores. Et vere patres nostri *corvi*, nos autem non sic remanemus: tamen recte pulli *corvorum* dicimur et sumus. Corvus non invocatur, nos vero dimissi invocamus. (CAS.) Pulli *corvorum* dicuntur rore vesci et beneficio ætatis, ignorant paternas escas, id est fetores cadaverum: sic filii paganorum innocentes, qui invocant.

VERS. 10. — *In tibiis viri.* In composito habitu præsumptuosi et audacis. Per virum enim audacem præsumptorem notat. In tibiis notatur incessus incompositus, *in tibiis viri.* Vel, secundum aliam litteram, *in tabernaculis viri*, id est in conventiculis hæreticorum, *beneficium erit ei.* Nota quod non

sit in tabernaculis Dei, sed viri, per hoc designans A
audaciam haereticorum.

VERS. 11. — *Super timentes, etc.* (Aug.) Timori
spem conjunxit, quia non valet timor sine spe ve-
nitae: Judas enim timens, sed desperans, laqueo se
suspendit. Qui ergo timeat Deum, speret et in eo.
Placabis autem si speres in misericordia ejus, atque
de caetero ita peccare caveas, ut de praeteritis depre-
ceris ut tibi dimittantur.

PSALMUS CXLVII.

VERS. 12. — *Alleluia.* Psalmus iste facit amorem
futuræ Jerusalem. Aggae et Zachariae dicitur, qui in
captivitate reparationem Jerusalem prophetaverant,
quæ, ut Jeremias praedixit, post septuaginta annos
facta est, id est, post volubilitatem totius temporis, B
quod septem diebus agit.

Lauda, Jerusalem. (Cass.) Totas hic psalmus po-
tentiam Dei praedicat. Primo, dicit bona futuræ Jeru-
salem, secundo, dicit quæ bona hic dantur sanctis,
ibi: *Qui emittit.* (Aug.) In captivitate adhuc constitutus
propheta, etc., usque ad qui audivimus sic ructantem.

VERS. 13. — *Confortavit seras portarum tuarum.*
(Aug.) Nota clausam esse januam admissis prudenti-
bus, et exclusis fatris virginibus, ut nemo jam exeat
vel intret. Et congrue post laudis admonitionem sub-
dit de clausis januis: clausa enim janua Jerusalem
securè laudat, quia nemo exiit unde doleat; nemo
intra quem timeat, unde sint scandala.

VERS. 14. — *Adipe frumenti.* (Id.) Pane qui de caelo
descendit: in mundo carne clausus est, sola fide e- C
cognitus, tunc videbitur sicut est.

VERS. 15. — *Qui emittit eloquium suum.* Secunda
pars subdit quæ munera hic dantur electis, per quæ
veritas futuri potest agnosci.

Terræ. (Aug.) Ut in terra cognoscatur. Nisi enim
mitteret verbum terræ, qua gravamur et impedimur
a reditu, ad adipem frumenti satiantem non levare-
mur. In terra enim, ubi laboramus fessi, languidi,
pigri, frigidi, scilicet in eremo, non deserit, sed
manna qui emittit eloquium, etc.

Velociter currit. (Aug., Cass.) Vel usque in veloci-
tatem, id est, a Deo, ut sit ipsa velocitas quo ele-
ctius vel expressius dici non potuit.

Non ait velox verbum, velox sit velocitate, qua
plus vel minus participat: sed ipsa velocitate, qua
caetera dicuntur velocia, nihil est velocius. Et item
quod velox est, ut equus alicui est, non ubique: ve-
locitas vero ipsa ubique est, non est in parte. Ad
verbum Dei pertinet non esse in parte, ubique esse
per seipsum. Hæc est sapientia, quæ attingit a fine
usque ad finem fortiter, non tamen motu locali, sed
immobilitate. Sed et de sapientia spiritu dicitur,
actus mobilis, certus, incoquinatus; hoc facit ve-
locitas, ut et ubique semper sit, et nusquam in-
clausa teneatur. Sed quis ista sufficit cogitare? Est tamen
spes ad capiendum verbum, quia praedestinavit nos.

VERS. 16. — *Qui dat nivem, etc.* (Aug.) Terræ.
Frigescente enim charitate, etc., usque ad et hos

dum vocat ad poenitentiam, *nebulam sicut cinerem
spargit.*

(Id.) *Nebulam sicut cinerem spargit, etc.* Cinis ad
poenitentiam pertinet, etc., usque ad et qui praedi-
navit et ad poenitentiam vocavit. Ad litteram: Spar-
git Deus nivem quasi lanam, nebulam ut cinerem,
crystallum facit ut frustra candidi panis. Est enim
crystallum species quaedam in modum vitri, sed can-
dida est: dicitur autem esse nix glacie indurata per
multos annos, ut resolvi non possit.

Crystallum suam, etc. Id est obstinatos, qui non
facile ut nix solvuntur.

VERS. 17. — *Mittit sicut buccellas, etc.* Alias, ut
frusta panis, ut pascant alios, ut praedicent verita-
tem, quam impugnant. Omnes, unus panis; singuli,
frusta; unde: *Multè unus panis sumus in Christo* (I
Cor. x). Paulus crystallum fuit, durus et nitidus:
durus, quia persecutus Ecclesiam; nitidus, quia in
lege peritus. Hanc autem Deus solvit, et factus est
panis, qui veritatem docuit. Sed nisi solvat;

Ante faciem ejus Dei quis sustinebit? Alias, sub-
sistet. (Aug.) Frigus est, qui deserit, non vocat, non
infundit gratiam: et quis alius solvet? Nullus. Unde
Apostolus: *Quis me liberabit de corpore mortis hujus?*
(Rom. vii.) Quasi dicat: Frigesco, nullus solvit, nisi
gratia Dei emittat verbum suum.

VERS. 18. — *Emittet verbum suum, et liquefaciet
eam.* (Cass.) Verbo namque Dei veniente, nec frigus,
nec obscuritas, nec duritia desperare potest. Salu-
briter enim liquefunt, et fluenta spiritualis beneficii
profundunt aliis unde bibant, juxta illud: *Omnes
silitientes, venite ad aquas* (Isa. lv).

VERS. 19. — *Jacob... Israel.* (Aug.) Vel idem signi-
ficatur per Israel, etc., usque ad quia non fuit mis-
sus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel (Matth.
xv).

Judicia sua. (Id.) Judicium incipit a domo Dei,
etc., usque ad tres alios psalmos laudis subjungens,
ut in hoc opere gratia Trinitatis eluceat.

PSALMUS CXLVIII.

VERS. 1. — *Laudate Dominum de caelis.* (Cass.)
Per paucorum commemorationem universam crea-
turam hortatur laudare Deum. Sunt quaedam quæ
D habent spiritum laudandi Deum in eo affectu quo
placet eis Deus: quaedam non habent intellectum,
sed quia ipsa bona sunt in ordine suo, et ad pulchri-
tudinem universalitatis referuntur, per se non lau-
dant, sed ab ipsis per attendentes ea laudatur Deus:
et ita quodammodo laudant, quia de illis nascitur in
nobis laus Dei, ad quam nos hic monet propheta.

VERS. 5. — *Quia ipse dixit, et facta sunt.* (Cass.)
Hoc contra illos qui dicunt mundum Deo coaeter-
num; sequitur: *Ipsè mandavit.* Verbo suo, et creata
sunt. Prius dixit, facta, postea creata. Facere enim
et nos possumus, sed non creare. Ipse ergo solus
creat, quod est proprium Deitatis. Laus ex ope-
ribus

VERS. 6. — *Statuit*. Ex potentia omnipotens est, A sed charissima unitas; tunc exsultatio erit de tympano cujus opera non mutantur.

In sæculum et in sæculum sæculi. (CAS.) Et si cœlum novum, Deo tamen bene statuta dicuntur, quæ novantur per Christum et meliorata permanent. Et est hic laus a potentia.

VERS. 7. — *Laudate Dominum*. Secunda pars, ubi, enumeratis cœlestibus, descendit ad terrestria. Conversus ergo ad illa, tanquam exhortans nos ut eorum consideratione laudemus Deum, quæ considerata aperiunt laudem Dei, ait: O vos qui de terra. *Omnis abyssus*. (AUG.) Profunditates aquarum, etc., usque ad ipsa ergo, id est, nos consideratione eorum hortatur laudare.

VERS. 8. — *Quæ faciunt verbum ejus*. Hoc ideo quia visum fuit quibusdam quod Deus superiora re- B geret, sed hæc inferiora despiceret, sed a casibus regerentur; sed et hæc agit Deus, et in his minimis laudatur, et alleluia cantatur.

VERS. 13. — *Confessio*. (CAS.) Supra dixit prius de cœlo, postea de terra; hic de omnibus simul. Et accipit per cœlum omnia superiora, et per terram omnia inferiora: (AUG.) *Confessio ejus super cœlum et terram*. Illum omnia confitentur in se vel in aliis; pulchritudo omnium vox est confitentium in attendentibus ea, id est, attendentes laudent eum, et de terrenis et de cœlestibus, quo non est aliquid melius.

VERS. 14. — *Exaltavit cornu populi sui*. (ID.) Ecce quod prophetavit Aggæus et Zacharias. Modo humile est in tribulationibus cornu populi sui; sed cum ve- C nerit Dominus, exaltabitur.

PSALMUS CXLIX.

VERS. 1. — *Alleluia*. (CAS.) Post omnes creaturas quas in præcedenti psalmo monuit laudare Deum, eo quod ab ipso creatæ sunt, hic proprius et specialius Israel invitat ad novum canticum pro novitate sibi facta, quæ mirabilior est Dei operatio: hæc est sanctificatio Israel, per quam de veteri factus est novus.

Cantate Domino, etc. (CAS.) Primo multis modis monet laudare regem qui eis benevolus et beneficus. Secundo agit de gaudiis sanctorum, ibi, *Exsultabunt*. (AUG.) Qui vult cantare hoc canticum, diligat æterna, ut fiat novus. Vetus enim homo vetus canticum cantat de terrenis. Novus homo novum cantat de spiritualibus; canticum scilicet pacis, canticum charitatis et jucunditatis. Quisquis enim sequitur veterem animositatem, non novam charitatem, novum canticum non cantat.

Laus ejus in Ecclesia. (CAS.) Hic ubi et a quibus cantari debeat hoc canticum determinat.

VERS. 2. — *In rege suo*. (ID.) Id est, in Christo, qui est rex et sacerdos. (AUG.) Ut rex pugnavit pro nobis de cruce, diabolum vincens: ut sacerdos, se pro nobis obtulit, nihil inveniens in hominibus quod pro eis offerret.

VERS. 3. — *In choro*. (ID.) Quia nulla dispersio,

sed charissima unitas; tunc exsultatio erit de tympano et psalterio, non ipsius actus.

VERS. 4. — *Quia beneplacitum est Domino*. (ID.) In prima conditione rerum, legimus omnia placuisse Deo, etc., usque ad vel cum parem angelis faciet.

VERS. 5. — *Exsultabunt sancti*. (ID.) Secunda pars, ubi agit de gaudiis sanctorum et potestate. *Gloria*. Est bonorum actuum frequens laudatio, de quibus justilætantur in cubilibus, id est in conscientia, ideo quia habent tam bonum Dominum, qui dat peccantibus gratiam et in meritis vitam æternam. Fatuus extra in fabulis hominum lætatur; sanctis hic modus gaudij est, ut ad illum referantur bona qui dedit.

VERS. 6. — *Exaltationes*. (ID.) Virtus Dei et potentia prædicatur in gloria sanctorum. In cubilibus, in diversis mansionibus est gloria sanctorum. De quibus Dominus. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*. (Joan. XIV.)

In gutture. Qui in corde et in lingua non desinunt laudare eum, a quo æterna habent.

Gladii. Potestatem verbi Dei accipientes, eum Domino judicabunt, sedentes super duodecim sedes; et tunc vere fiet vindicta et increpatio in populis, tunc reges terræ ligabuntur: unde non sit liberum exire. Et nobiles ferent ferrea vincula, ut gravia ad portandum, et quæ non possunt rumpi: et sic fiet judicium conscriptum, id est ab angelis comprobatum. De quo Apostolus: *Nescitis quia angelos judicabimus?* (I Cor. VI.) Et ne putes solos apostolos judicare, addit, *gloria hæc*, scilicet potestas judicii, est omnibus sanctis ejus, id est perfectis, qui pro Christo omnia terrena reliquerunt.

(AUG.) *Exaltationes Dei in gutture*. Sic enim lætantur in cubilibus et faucibus, id est in corde et lingua, ut non sibi tribuant quod boni sunt; sed Deo, a quo acceperunt quod sunt, et sperant id quod nondum sunt.

VERS. 8. — *Ad alligandos*. His vinculis mandatorum et præceptorum Dei ligantur gentium reges, nobiles sæculi, ab infirmis et contemptibilibus hujus mundi, quos elegit Dominus ut fortia quæque confunderet; ipsosque implevit Spiritu sancto, et dedit eis frameas bis acutas, ut ad Christi timorem nobilium corda converterent, et sæculari nobilitate contempta, paupertatem eligerent et nobilitatem in Christo. Voluit enim prodesse imperatori de piscatore, non piscatori de imperatore.

(AUG.) Per hos ligat reges et nobiles in vinculis ferreis, ne progredierentur ad illicita.

PSALMUS CL.

VERS. 1. — *Laudate Dominum*. (CAS.) De laude Dei in sanctis ejus, qui glorificati sine fine laudant. Monet civitas Dei, scilicet unitas omnium sanctorum, ore et animo cantare. In hoc culmen omnis psalmodia perducitur, quæ nuptiali dulcedine cantatur.

Laudate eum in firmamento. (AUG.) Virtus est in

firmamento, etc., usque ad qui invicem se honorantes, dant laudem Deo.

(CAS.) Quibus propheta in principio formam conversationis ostendit, jam in illa Jerusalem receptis, dicit in eis laudandum esse Deum, qui omnia dedit. In firmamento, quia morte sua diabolum vicit, et credentes ad cælum perduxit. In virtutibus vel potentatibus, quia omnia subjecta pedibus ejus.

VERS. 2. — *Secundum multitudinem magnitudinis ejus.* Quomodo hoc, cum magnitudinis ejus non est finis? sed spiritualibus et sanctis dicitur hoc. Et cum non sit finis magnitudinis, secundum eam laudatur Deus, cum sine fine laudetur. Quomodo autem debeat laudari, per similitudines mysticas usque ad finem psalmi dicit: *Tuba concrepet regi, psalterium canat Deo: cithara cum reliquis sponso.* Tuba enim terribilis, vel in bello sumitur, vel, in adventibus regum apparatus; psalterium a summo, cithara ab imo sonat: hæc omnia, humanis actibus comparata, figuratim ibi dicuntur laudes Dei personare.

VERS. 4. — *In chordis et organo.* (CAS.) *Chordas* ponit pro omni instrumento musico, quod chordarum tensione sonat. *Organum* est quasi turris fistulis diversis fabricata, flatu folium sonans; et ut hæc

omnia de hominibus acciperes, ad hominis os venit: et exponens quid sit laudare in *chordis et organo* subdit.

Laudate eum in cymbalis, etc. *Cymbala* bene sonantia labia nostra sunt quæ cordi concinna in laudibus Dei bene sonant, in quibus est similitudo cymbalorum, et harmoniam reddunt, et ideo bene inter musica instrumenta sunt. (CAS.) *Cymbala* bene tinnientia sunt ex permistis metallis parvissimæ phialæ, quæ acutum sonum reddunt. Sed quia omnia spiritualiter intelligi vult, apto fine concludit:

VERS. 6. — *Omnis spiritus, angelicus et humanus, laudet Dominum.* Non caro et sanguis, non habitus sæculi: sed quod est in natura rerum sublimius, quod cælestia sapit, æterna capit. Brevis et perfecta scientia, ut Deum spiritualiter omnia laudent, in his totius musicæ perfectio est. Est enim flatus in tuba, pulsus in cithara et in cymbalis, vox in choro. Quibus musicis instrumentis significatur spiritualis harmonia, quæ non auribus, sed pura mente advertitur.

(AUG.) Tria sunt genera, etc., usque ad vitæ æternæ vox est: *Omnis spiritus laudet Dominum.*

LIBER PROVERBIORUM

Quem Hebræi מִסְלֵה (Misle) appellant.

B. HIERONYMI EPISTOLA ET PROLOGUS DUPLEX DE LIBRIS SALOMONIS.

(Vide inter ejus Opera, tom. I, III et VIII.)

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — *Parabolæ Salomonis.* Notandum quod vulgata editio parabolas, quæ Hebraice *misle* (מִסְלֵה), Græce *παροιμίας* *paræmias*, id est, proverbia dicit; sed satis convenit. Quæ enim parabolæ (quia occulta sunt) nuncupantur, etiam proverbia jure vocantur: quia talia sunt, quæ sæpe in ore colloquentium versari ac memoria debent retineri. Etiam proverbia plerumque tam obscura sunt ut parabolæ bene dicantur; unde: *Hæc in proverbii locutus sum vobis* (Joan. vi), etc. Proverborum liber, non ut simplices arbitrantur, patentia habet præcepta, sed quasi in terra aurum, in nuce nucleus, in hirsutis castaneorum operculis absconditus fructus inquiritur: ita in eis divinus sensus altius est inquirendus. Parabolæ Salomonis secundum Hebraicam veritatem translatae ab Eusebio, Hieronymo presbytero petente Chromatio et Heliodoro episcopis; παράβολη Græce, Latine *similitudines*; quod vocabulum ideo Salomon huic operi imposuit, ut non juxta litteram intelligamus quæ dicit: in quo Dominum parabolice turbis locuturum significat, sicut et nomine suo regno pacifico, regnum Christi et Ecclesiæ; de quo: *Multi-*

PLICABITUR ejus imperium, et regni ejus non erit finis. Super solium David, et super regnum ejus sedebit (Luc. i). Sicut templi constructione et dedicatione, ædificationem Ecclesiæ in tempore resurrectionis. Ipse etiam Christus filius David, et rex spiritualis Israel, secundum testimonium turbæ, quæ occurrit ei cum ramis palmarum et laudibus (Matth. xxi). Quid autem utilitatis habeant, in titulo monstratur, cum dicitur: *Ad sciendam sapientiam et disciplinam*; id est, quomodo recte credere et vivere oporteat, quemque quo intentionem cordis dirigere.

VERS. 2. — *Ad intelligenda verba prudentiæ.* Id est, non solum sapientiam, quam perceperunt, amplectantur, et disciplinæ virtutum inserviant, sed etiam verba prudentiæ, quibus proficiant, auscultent et solerter intelligant.

VERS. 5. — *Audiens sapiens, sapientior.* Pulchre a sapientia incipit, quia optione sibi data sapientiam petiit et accepit.

Audiens sapiens, sapientior. Ostendit neminem tam sapientem in hac vita, qui non possit sapientior esse etiam dictis minorum. Audiuit regina Saba Salomonem. minor majorem, et sapientior rediit. Audi-